ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ
ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕರು
ಪ್ರೇಮ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ರಾಜ ಜೆ.
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಪಿಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ
ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

ಸಂಶೋಧಕರು
ಪ್ರೇಮ

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರು
ಡಾ. ರಾಜ ಜೆ.
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೧

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು

೨೦೧೯

ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರ ದೃಢೀಕರಣ ಪತ್ರ

ಪ್ರೇಮರವರು 'ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ನನ್ನ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಯಾವುದೇ ಭಾಗವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಉದ್ದೇಶ ಅಥವಾ ಪದವಿಗಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ದೃಢೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಡಾ. ರಾಜ ಜೆ.)
ಕನ್ನಡ ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು
ಬೆಂಗಳೂರು – ೫೬೦ ೦೦೧

ಸ್ಥಳ : ಬೆಂಗಳೂರು

ದಿನಾಂಕ : 23/03/19

ಡಾ. ಜೆ. ರಾಜ ಗುಂಡಾಪುರ
ಎಂ.ಎ.,ಪಿಎಚ್.ಡಿ.,ಪಿಜಿಡಿಎಎಸ್.,
ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ
ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು, ಬೆಂಗಳೂರು–560 001

ಪ್ರಮಾಣ ಪತ್ರ

'ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಪಿಹೆಚ್.ಡಿ. ಪದವಿಗಾಗಿ ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಲು, ಡಾ. ಜೆ.ರಾಜ, ಸಹಾಯಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ವಿಭಾಗ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ, ಸರ್ಕಾರಿ ಕಲಾ ಕಾಲೇಜು, ಇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಯಾವುದೇ ಪದವಿ ಇಲ್ಲವೇ ಇತರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ.

(ಪ್ರೇಮ)
ಸಂಶೋಧಕರು
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು
ಚಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸ್ಥಳ : ಬೆಂಗಳೂರು

ದಿನಾಂಕ : 23/3/2019

ಪರಿವಿಡಿ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಮಹತ್ವ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

೧.೧ ಪ್ರವೇಶ

೧.೨ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

೧.೩ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವ

೧.೪ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

೧.೫ ಅಧ್ಯಯನದ ವೈಧಾನಿಕತೆ

೧.೬ ಈವರೆಗಿನ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧

ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ, ಮಹತ್ವ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ವೈಧಾನಿಕತೆ

೧.೧ ಪ್ರವೇಶ

'ದೇಶ ಸುತ್ತು ಕೋಶ ಓದು' ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಣ್ಣುಡಿ. ಪ್ರವಾಸವೆಂಬುದು ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುದ ನೀಡುವ, ಆಹ್ಲಾದ ನೀಡುವ ಮತ್ತು ಮನೋರಂಜನೆಯ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಮಾನವನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಅನುಭವ. ಪರಸ್ಥಳ ದರ್ಶನವಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ನವಜೀವನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟಿರಬಹುದು ಇಲ್ಲವೆ, ಪುಣ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಗೆ, ಪರಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ತೆರೆದು ಕೊಳ್ಳಲು ನಡೆಸುವ ವಿಹಾರ ಯಾತ್ರೆಯೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸವೆನ್ನುವುದಂತೂ ಮಾನವನ ಏಕತಾನತೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

'ಪ್ರವಾಸ' ಎಂಬುದು ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು? ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದವರು ಯಾರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಸಿಗದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೂ ಒಂದು ಉದ್ದೇಶವಂತೂ ಇದ್ದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಪ್ರವಾಸ'ವೆಂದರೆ ಏನೆಂದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆದಿಮಾನವರ ಅಲೆಮಾರಿತನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಹುದು – ಈ ಅಲೆಮಾರಿತನವೆ ಮುಂದೆ 'ಪ್ರವಾಸ'ದ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

'ಪ್ರವಾಸ'ದ ಹುಚ್ಚನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟು ಹಾಕಿದ್ದು ಅವನ ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ, ನಿಜವಾದ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ದೋಣಿ, ಹಡಗುಗಳ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಿಂದ ದೇಶದಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಅಭಿಯಾನ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಅಂಕುರಿಸಿತು. ಇದು ದೇಶ–ದೇಶಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರ ತರುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಇದರಿಂದ ತನ್ನ ದೇಶದಿಂದ ಬೇರೆ ದೇಶಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟ ಮಾನವ ತನ್ನದಲ್ಲದ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಭಾಷೆ, ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆ, ಜೀವನ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ನೋಡಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು.

"ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆ ಹೊಸ ಹೊಸ ದೇಶಗಳನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯುವ ಹಾಗು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನೋಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ಪ್ರವಾಸವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೪೦೦೦ದಲ್ಲಿ ಸುಮೇರಿಯನ್ನರು ವಾಣಿಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಕೊಂಡು, ಹಣದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸದ ಹೊಸ ಶಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಾರಿಗೆಯ ಸೌಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಬೇಬಿಲೋನಿಯಾದ ಅರಸ ಶುಲ್ಗಿಯು ಕಲ್ಪಿಸಿದನು. ಗೌರವಾನ್ವಿತ ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಿಗಳಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸ್ತೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವರಿಗೆಂದು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಧಾಮಗಳನ್ನೂ ಶುಲ್ಗಿಯು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು"[೧] ಎಂದು ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್‌ರವರು ಪ್ರವಾಸ ಬೆಳೆದ ಪರಿಯನ್ನು ಇತಿಹಾಸದ ದಾಖಲೆಯ ಮೂಲಕ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಂಪತ್ತಿನ ಕ್ರೋಢೀಕರಣ, ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಭೀಕರ ಅಪನಂಬಿಕೆಗಳು ಮತ್ತು ಪರದೇಶದ ಬಗೆಗಿನ ಕುತೂಹಲಗಳು ಮಾನವನನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದವು. ಕೊಲಂಬಸ್ ಅಮೆರಿಕ ಕಂಡು ಹಿಡಿದನೆಂದು ಇತಿಹಾಸ ಹೇಳುತ್ತದಾದರು ಅವನು ಅಮೆರಿಕಾವನ್ನು ಕಂಡು ಹಿಡಿಯುವ ಐನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮೊದಲೆ ನಾರ್ಸ್ ಎಂಬುವವನು ಅಮೆರಿಕ ತಲುಪಿದ್ದನ್ನು ಕೆಲವು ದಾಖಲೆಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ದಿಕ್ಸೂಚಿ, ನಕ್ಷೆ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರಯಾನ ಕೈಗೊಂಡ ನಾರ್ಸ್ ಉತ್ತರ ಅಮೆರಿಕಾವನ್ನು ತಲುಪಿದ್ದು ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಟಲಾಮಿಯು, ಭೂಮಿಯು ಚಪ್ಪಟೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಅದರ ನಕ್ಷೆಯನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ್ದ, ಭೂಮಿ ಉದ್ದ ಹೆಚ್ಚು ಅಗಲ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದ. ಆದರೆ ಅವನ ನಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗಬೇಕಾದವರು ಮತ್ತೆಲ್ಲಿಗೋ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಟಲಾಮಿಯ ಊಹಾತ್ಮಕ ನಕ್ಷೆ ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಸುಳ್ಳೆಂದು ಸಾಬೀತಾಯಿತು.

ಮಾರ್ಕೋಪೋಲೋ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೭೧ರಲ್ಲಿ ವೆನಿಸ್ಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರ್ಷಿಯಾ, ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಗೋಬಿ ಮರುಭೂಮಿಯನ್ನು ದಾಟಿ ಚೈನಾಗೆ ಬಂದ ವಿಷಯ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೆಂಜಮಿನ್, ಇಬ್ನಾಬಟೂಟ ಎಂಬುವವರು ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಜಗತ್ತಿನ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲ ಮಾನವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಲೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಹದಿನೈದನೆ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಸಗಳು ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸಗಳು ಮೊದಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಎರಡು ಉದ್ದೇಶಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದಾದರೆ, ಧರ್ಮ

ಪ್ರಚಾರ, ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನ, ಉದ್ಯೋಗದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಸುಧಾರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಹಣ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿ ಎಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿಯಾದರು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಸಿಗರು ಸುಮ್ಮನೆ ಆನಂದಿಸುತ್ತಾ ಕೂಡದೆ ಅವರ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಡತೊಡಗಿದರು. ಇದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಜನಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಪರ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು, ಭೂ-ಸಾಗರಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು, ಜನರ ಜೀವನ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಕಂಡದ್ದು ಕಂಡಹಾಗೆ ಬರೆದಿಟ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯವರಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಈ ಬರವಣಿಗೆಗಳೆ ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮವನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಸರಿಸುಮಾರು ಇದೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆರಡು ಇನ್ನಿಲ್ಲದ ಆವಿಷ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಲಸಾರಿಗೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಮೋಟಾರು ಸಾರಿಗೆ, ರೈಲು ಸಂಚಾರಗಳು ಮಾನವನ ಸಂಚಾರದ ವೇಗವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದವು. ಈ 'ವೇಗವರ್ಧಕ' ಆವಿಷ್ಕಾರಗಳೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದವು. ಈ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಫಲವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣಲು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಈ ಸಕಾರಣವೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ತಾಯಿ ಬೇರಾಯಿತು.

ಪ್ರವಾಸ ಅಥವಾ Tour ಪದದ ನಿರ್ವಚನ

Tour ಎಂಬ ಪದವು ಲ್ಯಾಟಿನ್‌ನ Tornus ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಬಂದಿದೆ, ಅಂದರೆ "'ವೃತ್ತ'ವೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿ ಅಥವಾ ಸುತ್ತುವವನ ಚಕ್ರ ಎಂದರ್ಥ. ೧೭ನೆ ಶತಮಾನದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಈ ಪದವು ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಸಂಚಾರ ಅಥವಾ ವಿಹಾರ ಯಾತ್ರೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಅಥವಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಒಂದು ಬಳಸಾದ (Circuitious) ಪ್ರವಾಸ ಎಂದು ಬಳಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು."[೨]

ಪ್ರೊ. ತೀ.ನಂ. ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯನವರು 'ನೆಂಟರು' ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರ ಒಂದು ವಚನವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಆ ಧಾಟಿಯಲ್ಲೇ ಪ್ರವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸುಂದರವಾದ ಪದ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅದು ಹೀಗಿದೆ,

"ನರೆ ಕೆನ್ನೆಗೆ, ತೆರೆ ಗಲ್ಲಕೆ, ಬಂದಡಸದ ಮುನ್ನ
ಕೀಲುಣಿಸಿನ, ಏದುಸಿರಿನ, ಚಳಿಸೆಕೆಗಳ ಚಿಂತೆ
ಮನವನಲ್ಲಾಡಿಸದ ಮುನ್ನ,
ತಗಣೆ ಸೊಳ್ಳೆ ಗುಂಪು ಗದ್ದಲಗಳ ಭೀತಿ
ರಕ್ತವನಾರಿಸದ ಮುನ್ನ,
ಮೈಯ ಕೆಚ್ಚು, ಕಾಲ ಕಸುವು, ಬಗೆಯ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು
ಒಪ್ಪವಳಿಯದ ಮುನ್ನ,
ಮುಪ್ಪಿನ ಭಾರ ಹೆಗಲೇರದ ಮುನ್ನ,
ಕಿವಿಗೊಡು ಓ ಪ್ರೇಕ್ಷಣರಸಿಕನೆ, ಪ್ರವಾಸದ ಕರೆಗೆ"

"ಪ್ರವಾಸವು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಗ್ರಹಿಸಿರುವಂತೆ, ಖುಷಿಗಾಗಿ, ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ, ಯಾಂತ್ರಿಕ ಬದುಕಿನ ಜಡತ್ವದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ. ಈ ಲೌಕಿಕ ವಲಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಉದ್ದೇಶ ಮೀರಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು. ನಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕೇವಲ ಖುಷಿಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ತತ್ಕಾಲದ ಮನರಂಜನೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ, ದುಡಿತದಿಂದ ಜಡತ್ವದ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಅದು ಅನುಭವ ಶೋಧನೆಯತ್ತ ನಡೆಸುವ ರಸಯಾತ್ರೆ, ಹೃದಯ ವಿಕಾಸಕ್ಕೆ, ಹೃದಯಗಳ ಗ್ರಹಿಕೆಗೆ – ಸಾಮಿಪ್ಯಕ್ಕೆ, ಸಂವಾದಕ್ಕೆ ಅಣಿಗೊಳಿಸುವ ವಿಹಾರ – ಹೃದಯ ವಿಹಾರ"[೩] ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗಲೂ ಹೊಸದನ್ನು ಕಾಣುವ, ಕಟ್ಟುವ ತವಕ ಸಹಜವಾಗಿ ಇರುವಂತಹುದು. ಒಂದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಜೀವನವನ್ನು ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವನ ಮನೋತುಡಿತ ಅವನನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಜಾಗಕ್ಕೆ ಅಥವಾ ಇತರೆ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಏಕತಾನತೆಯ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ತರುವುದೇ ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಹೊಸ ಸ್ಥಳ, ಪರಿಸರಗಳ ಪರಿಚಯ, ಜ್ಞಾನದ ಅನ್ವೇಷಣೆ, ಮನೋರಂಜನೆಯ ಹುಡುಕಾಟ, ಉದ್ಯೋಗಾನ್ವೇಷಣೆ ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮಾನವ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ.

ಗ್ರೇಸ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ "Our object in travelling should be not to gratify curiosity and seek mere temporary amusement, but to learn and to venerate to improve the understanding and the heart"

"ಇದ್ದ ಕಡೆಯೆ ಇದ್ದು, ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವನ್ನೇ ಮಾಡಿ, ನೋಡಿದ ನೋಟವನ್ನೇ ನೋಡಿ, ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಾ ಬದುಕು ಸಾಗಿಸುವಿಕೆ ಜೀವನವನ್ನು ನೀರಸಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಬದುಕು ರಸಪೂರ್ಣವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಹೊಸತು ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕು. ಪ್ರವಾಸ ನಿತ್ಯದ ಏಕತಾನದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳಿಸಿ ನವೀನತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತದೆ."[೪]

ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹಿರಿಮೆ–ಗರಿಮೆಗಳು, ಅದರ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳು, ಜೀವನ ಮೌಲ್ಯಗಳು, ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸಂಪತ್ತು, ಇತಿಹಾಸ, ನಂಬಿಕೆ–ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳು, ಬದುಕು–ಬವಣೆಗಳು, ಇಷ್ಟ–ಅನಿಷ್ಟಗಳು, ಕಲಾಪ್ರತಿಭೆಗಳು, ಇವೆಲ್ಲ ನಮಗೆ ಪರಿಚಯವಾಗುವುದು ನಾವು ಕೈಗೊಂಡ ಪ್ರವಾಸದಿಂದ ಅಥವಾ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖನಗಳಿಂದ, ಇವುಗಳು ನಮ್ಮ ಅರಿವಿನ ಪರಿಧಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದರಿಂದ, ಪ್ರವಾಸವು ಇಂದು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಒಂದು ಪ್ರಬಲ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದೊಂದು ಪ್ರಬಲ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿಲ್ಲದಿರುವುದು ವಿಷಾದನೀಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

"ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೆನ್ನುವುದು 'ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿಷ್ಠ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಅದು ಭಾವಗೀತೆ, ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧದಂತೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ. ಎಲ್ಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಮೂಲ ಸರಕು ಅನುಭವವಾಗಿರುವಂತೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕು ಅದೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಯ ಗ್ರಹಿಕೆಯು ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನ ಕಣ್ಣು, ಮನಗಳು ಭೂಮ–ವ್ಯೂಮ ವಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೊ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವನ ಅಂತರಂಗ ಕಲಿಯುತ್ತದೆ"[೫] ಎಂಬ ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ.

ಪ್ರವಾಸಿಗರಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕೆಲವರು ಹವ್ಯಾಸಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾದರೆ, ಕೆಲವರು ನಿಯೋಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಹವ್ಯಾಸಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೆಂದರೆ, ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಜೀವನದ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ಇಂತಿಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಬರಲೇಬೇಕು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಣವನ್ನು ಕೂಡಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವವರು. ನಿಯೋಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಳೆಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಾಗಿ ನಿಯೋಜನೆಗೊಂಡು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವವರು. ಇಬ್ಬರ ಉದ್ದೇಶ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರು ಎರಡು ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸವೆಂದೆ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎರಡು ವಿಧದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಹವ್ಯಾಸಿ ಪ್ರವಾಸಿಗೆ ಇರುವಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ನಿಯೋಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಹಾಗು "ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಗೆಳೆಯರು ಕೂಡಿಕೊಂಡೋ ಅಥವಾ ಯಾವುದಾದರು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ ಪೂರ್ವ ನಿಯೋಜಿತ ಪ್ರವಾಸ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡೋ ಹೋಗುವ ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗಿಂತ ಏಕಾಕಿ ಪ್ರವಾಸಿಗೆ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಮತ್ತು ಜಾಗರೂಕತೆಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಹೆಚ್ಚು. ಧೈರ್ಯ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ದಿಟ್ಟತನ, ತಾಳ್ಮೆ, ಸಮಾಧಾನ ತನಗೆ ತಾನೆ ಸಂಗಾತಿಯಾಗಬಲ್ಲ ಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಏಕಾಕಿ ಪ್ರವಾಸಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಆನಂದ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಾನುಭವಗಳ ಗಳಿಕೆಯೆ ಹೆಚ್ಚು."[೬] ಆದ್ದರಿಂದ ಹವ್ಯಾಸಿ ಪ್ರವಾಸ ಸದಾ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿ ಮಾನವನಿಗೆ ಮುದನೀಡಬಲ್ಲದು.

ಪ್ರವಾಸದ ಪೌರಾಣಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ :

ವಿಶಾಲಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರವಾಸ'ವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು? ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ನಮ್ಮ ಪುರಾಣ ಕೃತಿಗಳಾದ ರಾಮಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಭಾರತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ರಾಮನ ಅಣತಿಯಂತೆ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಹನುಮಂತನು ಸಾಗರೋಲ್ಲಂಘನ ಮಾಡಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದುದು, ಸಂಜೀವಿನಿ ಸಸ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಲಂಕೆಯಿಂದ ಹಿಮಾಲಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಂಜೀವಿನಿ ಪರ್ವತವನ್ನೇ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದುದು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರು ವನವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೃಷ್ಣನ ಅಣತಿಯಂತೆ ಅರ್ಜುನನು ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಉಲೂಪಿ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಾಂಗದೆಯರನ್ನು ಮದುವೆಯಾದುದು, ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಂದ್ರಕೀಲ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ತಪಸ್ಸು

ಮಾಡಿ ಪಾಶುಪತಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ವರವಾಗಿ ಪಡೆದುದು, ದ್ರೌಪದಿಯ ಆಸೆಯಂತೆ ಸೌಗಂಧಿಕಾ ಪುಷ್ಪವನ್ನು ತರಲು ಭೀಮ ಹೊರಟಿದ್ದು, ಇವೆಲ್ಲವು ಪ್ರವಾಸದ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ.

ಪ್ರವಾಸದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುಟಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನಾವು ತಿರುವಿ ಹಾಕಿದರೆ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿರುವ ಘಟನೆಗಳು ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದಿಮಾನವ ಆಹಾರದ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಸ್ಥಳದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದುದು ನಮಗೆ ಪ್ರಾಗೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ.ಪೂ.ದಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಆರ್ಯರು ಮಧ್ಯ ಏಷ್ಯಾದಿಂದ, ಇಂದಿನ ಆಫ್ಘನ್, ಸಮರ್ ಖಂಡ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ದಾಟಿ 'ಸಿಂಧ್' ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ 'ದ್ರಾವಿಡ'ರನ್ನು ಭಾರತದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಕಡೆಗೆ ಅಟ್ಟಿ ಸಿಂಧ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಿಂಧೂ ನಾಗರೀಕತೆ'ಗೆ ಕಾರಣಕರ್ತರಾದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆರ್ಯರು ಆಹಾರಾನ್ವೇಷಣೆಗೆಂದೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದು ದಾಖಲೆಯಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿರುವ ಹಲವಾರು ಶಾಸನಗಳಿಂದಲು ಪ್ರವಾಸದ ಕೆಲವಂಶಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೌರ್ಯರ ದೊರೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತ ಮೌರ್ಯನು ತನ್ನ ಗುರು ಭದ್ರಬಾಹುವಿನೊಂದಿಗೆ ತನ್ನ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜೈನರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸಲ್ಲೇಖನ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಿ ಪರಿನಿರ್ವಾಣ ಹೊಂದಿದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರವಣಬೆಳಗೊಳದ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮೌರ್ಯನ ನಿಷಧಿ ಶಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದೇ ವಂಶದ ದೊರೆ ಚಂದ್ರಗುಪ್ತಮೌರ್ಯನ ಮೊಮ್ಮಗ ಅಶೋಕನು 'ಶಾಂತಿ' ಸ್ಥಾಪನೆ ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮಹೇಂದ್ರ ಮತ್ತು ಸಂಘಮಿತ್ರೆಯರನ್ನು ಶ್ರೀಲಂಕಾಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದುದನ್ನು ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕ್ರಿ.ಶ. ಆರನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ರವಿಕೀರ್ತಿ– ಯ 'ಬಾದಾಮಿ ಶಾಸನ'ವು ಉತ್ತರ ಪಥೇಶ್ವರನಾದ ಹರ್ಷವರ್ಧನನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣ ಪಥೇಶ್ವರನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ನರ್ಮದ ನದಿಯ ದಂಡೆಯವರೆಗೂ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟು ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಬಿರುದು ಪಡೆದುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸದ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಿಕವಿಯೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವ 'ಪಂಪ'ನ 'ಆದಿ ಪುರಾಣ', ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತನ್ನ ಸಖಿಯರೊಂದಿಗೆ ವನವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ವನವಿಹಾರದ ಸಂತಸದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಖಿಯರು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ತರು ಲತೆ ಗಿಡಗಳನ್ನು ಮುರಿದು, ಹೂಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ಸಂತಸಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ನಂತರ ತಾವು ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವಾಗಿ 'ವನದೇವತೆ' ಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮೆ ಕೋರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಭೂಖಂಡವನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲು ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಪ್ರವಾಸದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯ ವಚನಕಾರ ಜೇಡರ

ದಾಸಿಮಯ್ಯನು ತನ್ನ ಒಂದು ವಚನದಲ್ಲಿ, "ಒರತೆಗಳ ಕಂಡಿಂತು ಕೆಲರು ಬಾವಿಯ ತೊಡೆಂಬರು, ಅರವಟಿಗೆ ಛತ್ರವು ತಮ್ಮದೆಂಬರು, ಎಲೆ ಪೈರೈದದಿರಾಗೆ, ಸುರಿವ ಮಳೆ ಸುರಿಸದಿರ್ದಡೆ ಅವರೇತರಲ್ಲಿ ನೀಡುವರಯ್ಯ ರಾಮನಾಥ"[೬] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಅರವಟಿಗೆ ಛತ್ರವು....' ಎಂಬ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಅರವಟಿಗೆ ಎಂಬ ಪದ ಬಳಕೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಪದಕ್ಕೆ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ದಾರಿಹೋಕರಿಗೆ ದಣಿವಾರಿಸಲು ನೀರು, ಮಜ್ಜಿಗೆ, ಪಾನಕ ಕೊಡುವ ಸ್ಥಳ ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿದೆ, ಅಂದರೆ ಅಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಜನ ಎತ್ತಿನ ಗಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಪಾದಯಾತ್ರೆಯ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಗಳೆಯ ಕವಿ ಎಂದೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಹರಿಹರನು ತನ್ನ ಯೌವ್ವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಯ್ಸಳ ದೊರೆ ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕರಣಿಕನಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಆನಂತರ ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರಾಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಕಾರಣಿಕ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ವಿದಾಯ ಹೇಳಿ ಹಂಪೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮಾರ್ಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಪಾಶತಕ, ರಕ್ಷಾಶತಕ ಮತ್ತು ಮುಡಿಗೆಯ ಅಷ್ಟಕ ಎಂಬ ಮೂರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಎಂದು ಕೋ. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪನವರು 'ಹರಿಹರನ ಅಷ್ಟಕ ಶತಕಗಳು' ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಹರನು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಂಪೆಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇವು ರಚನೆಯಾದ ಕಾವ್ಯಗಳೆಂದು ದಾಖಲೆಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ನಾಗರಿಕತೆ ಬೆಳೆದಂತೆಲ್ಲ, ವ್ಯಾಪಾರವು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಆ ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡ ನಾಗರಿಕ ಮಾನವ ಉದ್ದೇಶ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ. ಕ್ರಿ.ಪೂ.೪೦೦೦ದಲ್ಲಿ ಸುಮೇರಿಯನ್ನರು ಹಣವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು ಹಣದ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದರು. ಇದರಿಂದ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರೀಕರು, ಪೊನಿಷಿಯನ್ನರು ಮೊದಲಾದವರು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡರು, ಇದರ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರದ ವಿಸ್ತರಣೆಯೆ ಆಗಿದ್ದಿತು, ಭಾರತದಂತಹ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮತ್ತು ವಾಣಿಜ್ಯೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದರು, ಇವರಿಗೂ ಮೊದಲು ಕೇವಲ ಭಾರತ ದೇಶದ ಭೇಟಿಗಾಗಿ ಬಂದವರು ಮೆಗಾಸ್ತನೀಸ್, ಹ್ಯು–ಎನ್–ತ್ಸಾಂಗ್ ಮುಂತಾದವರು. ಈ ಪ್ರವಾಸಿ ಯಾತ್ರಿಗಳು ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಭಾರತದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಸಂಪತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಬರವಣಿಗೆಯು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶದವರನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿತು. ಘಸ್ನಿ ಮೊಹಮ್ಮದ್, ಘೋರಿ ಮೊಹಮ್ಮದ್, ಅಲ್ಲಾ–ಉದ್–ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿ, ಬಾಬರ್ ಮುಂತಾದ ಮ್ಲೇಚ್ಛರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲು ಮತ್ತು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಮಾನವನ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ 'ದಿಕ್ಸೂಚಿ' ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವವಾದುದು. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಸಮುದ್ರದ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲು ಇದು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು, ಇದರಿಂದಲೆ

ವಾಸ್ಕೋಡಗಾಮ ಪೋರ್ಚುಗೀಸಿನಿಂದ ಸುದೀರ್ಘ ಸಮುದ್ರ ಯಾನ ಮಾಡಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ಅರಬ್ಬರು ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದುಖುಷ್ ಪರ್ವತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ೧೪-೧೫ನೇ ಶತಮಾನವನ್ನು ನಾವಿಕರ ಪ್ರವಾಸದ ಸುವರ್ಣಕಾಲವೆಂದೆ ಕರೆಯಬೇಕು, ಏಕೆಂದರೆ ಪರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲ ಒಂದುಕಡೆಯಾದರೆ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸಿ ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವುದು ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರವು ನಡೆಯಿತು. ಸಂಪರ್ಕ ಮಾಧ್ಯಮವು ಬೆಳೆದಂತೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಲವಾರು ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಪರಿಚಯಗೊಂಡು ತಾವು ನೋಡಿದ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪ್ರದೇಶ, ಜನ, ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬರೆದಿಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ವಸಾಹತುಗಳ ವಿಸ್ತರಣೆಗಾಗಿ ಸ್ಥಳೀಯ ಪ್ರಭುತ್ವಗಳೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತ ಆ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಾಗಿದರು ಈ ರೀತಿಯ ವಸಾಹತೀಕರಣವೇ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬರವಣಿಗೆಯ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಪಡೆದಿರಬೇಕು. ಆ ನಂತರ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕುರಿತ ಕೃತಿಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಬಂದಿಲ್ಲವಾದರೂ, ನಿರಾಸೆ ಮೂಡಿಸುವಷ್ಟೇನು ಇಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲೂ, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಕೆಲವೆಡೆ ಪತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದಿನಚರಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ ಇಂತಹವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ. ಆದರೂ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರೇಮಿ ಎಂದು ಐದು ವಿಭಾಗಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಾ.ಶಿ. ಮರುಳಯ್ಯನವರು ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಂಚಿಕೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಲೇಖನದ ಪುಟ ೭೩ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

- 'ಶ್ರೀ ವರದರಾಜ ಹುಯಿಲಗೋಳರು ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ನಾಟಕ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇದು ೧೯೬೯ರ ಚಿನ್ನದ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿಂಗಡಣೆಯ ಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಶ್ರೀ ಸಂತೋಷಕುಮಾರ್ ಗುಲ್ವಾಡಿಯವರು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತಿನ ಸುವರ್ಣ ಮಹೋತ್ಸವದ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ (೧೯೭೦) ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.
- ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎ. ವಿವೇಕರೈ ಅವರು ಏಳನೆಯ ದಶಕದವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವ ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿ 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ

ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಲೇಖನವಾಗಿದ್ದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯಾಗಿದೆ.

- ಶ್ರೀ ಜಿ.ಎಸ್. ವಡಗಾಂವಿಯವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಲೆಯ (೧೯೭೬) ಪ್ರಕಟಣೆಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಕೆಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕೃತಿಯಾಗಿದೆ.
- ಶ್ರೀ ನರಹಳ್ಳಿ ಬಾಲಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಂರವರು 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಪರಿಚಯಾತ್ಮಕ ಲೇಖನವನ್ನು 'ತುಷಾರ' (ಆಗಸ್ಟ್ ೧೯೮೯) ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಲೇಖನವು ಸಹ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದುಗನಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.
- ಡಾ. ಎನ್.ಎಸ್. ತಾರಾನಾಥ್ ರವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಪುಟ್ಟ ಕೃತಿಯೂ ಸಹ ವಿಚಾರ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿಸಿದ ಪ್ರಬಂಧದ ಫಲವಾಗಿ ಮೂಡಿದುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣ, ಸ್ವರೂಪ, ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.'[೮]
- ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್‌ರವರು 'ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಗ್ರಂಥದ ಪುಟ-೯೭ರಲ್ಲಿ ಆರು ಬಗೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

  ೧. ವಿಶ್ವ ಪರ್ಯಟನ ಸಾಹಿತ್ಯ

  ೨. ಬಿಡಿ ಬಿಡಿ ದೇಶಗಳ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

  ೩. ಭರತ ಖಂಡದ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

  ೪. ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ಸಾಹಿತ್ಯ

  ೫. ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

  ೬. ಅನುವಾದ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ

ಈ ಮೇಲ್ಕಂಡ ವಿಭಾಗ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮಾನದಂಡಗಳನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ವಿಂಗಡಣಾ ಕ್ರಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಏಕೆಂದರೆ, ಒಬ್ಬ ಲೇಖಕ ಮೇಲ್ಕಂಡಂತೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲೂ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿರಬಹುದು ಹಾಗೆ, ತೀರ್ಥಯಾತ್ರಾ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸವೂ ಸೇರಿರಬಹುದು ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಹಜ್ ಯಾತ್ರೆ, ಮಾನಸ ಸರೋವರ ದರ್ಶನದಂತಹ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು, ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ

ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಗೊಂದಲಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ತೇಜಸ್ವಿಯವರ ಅಲೆಮಾರಿ ಅಂಡಾಮಾನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ಬರೆದುದಾಗಿದೆ ಹಾಗೆಯೆ, ಇದೇ ಲೇಖಕರ ಮಿಲೇನಿಯಂ ವಿಶ್ವದರ್ಶನದ ೧೬ ಕೃತಿಗಳು ಕೂಡ ಹೀಗೆ ರಚಿತವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾವಾನುವಾದವು ಆಗಿವೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳು ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನಾಧರಿಸಿ ಕೆಲವು ಅನುವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ವಿನಃ ಸ್ವಾನುಭವದ ರಚನೆಗಳಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್ ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ ಇಂತಹ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಂಗಡಣಾ ಕ್ರಮ ಆದರಣೀಯವಾದುದು. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಮೀಕ್ಷೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈವರೆವಿಗೂ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಡೆದ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವವರು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರೆಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡದ ನವೋದಯ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಮುಖರು. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಗಟ್ಟಿತನ ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ತಾವು ಕಂಡ, ಅನುಭವಿಸಿದ, ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದವರು. ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಆಳ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹಿಡಿದಿಡುವುದು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚಳುವಳಿಯ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಲ ಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿ ಕೊಂಡರೂ ಅವರನ್ನು 'ನವೋದಯ ಕಾಲಘಟ್ಟ'ದ ಲೇಖಕರೆಂದು ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಗಟ್ಟಿತನದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದು ಒಂದು ಶೋಧಕ ಪ್ರವೃತ್ತಿ. ಅವರು ಬರೆದಿರುವ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚ ಭಾಗ ೧ ರಿಂದ ೪ ಸಂಪುಟಗಳು, ಕಿರಿಯರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ, ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥಕೋಶ, ಅಳಿದ ಮೇಲೆ, ಮರಳಿ ಮಣ್ಣಿಗೆ, ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವ, ಕುಡಿಯರ ಕೂಸು, ಔದಾರ್ಯದ ಉರುಳಲ್ಲಿ, ಮೂಕಜ್ಜಿಯ ಕನಸುಗಳು, ಚೋಮನ ದುಡಿ, ಕಿಸಾಗೋತಮಿ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟ, ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ, ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ, ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ, ಅರಸಿಕರಲ್ಲ, ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ, ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಣ ಕನ್ನಡ, ಚಾಲುಕ್ಯ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ಮೈಲಿಗಲ್ಲುಗಳೊಡನೆ ಮಾತುಕತೆ,

ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಿಂದ, ಹುಚ್ಚುಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು... ಹೀಗೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದು, ಆದರೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಒಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು 'ಅಂತರ್‌ಶಿಸ್ತೀಯ ವಿಮರ್ಶೆ'ಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನವಾಗದೆ ಅದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೂ, ರಾಜಕೀಯ ಅಧ್ಯಯನವೂ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವೂ, ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದೊಂದು ಸಮಾಜೋ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲ ಮತ್ತು ಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪಕ್ಷಿ ನೋಟದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಬರೆದವರು, ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಮುದಾಯ, ನಾಗರಿಕತೆ ಆಗಿರಬಹುದು, ಆ ನಾಗರಿಕತೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂಶಗಳು ಒಂದು ಸಮುದಾಯದ ಒಳಗಡೆಯಲ್ಲಿ, ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಿಕಿತ್ಸಕ ಬುದ್ಧಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದೆಂದರೆ, ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರ ಪಕ್ಕಕ್ಕಿಟ್ಟು ಅದು ಹೆಚ್ಚು ಇದು ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ಮನಸ್ಸು ಕಾರಂತರದ್ದಲ್ಲ, ಒಂದು ಕಲಾರೂಪವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕಾದರೆ, ಆ ಕಲಾ ರೂಪ ಯಾವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚು. ಚಾಲುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ವಾಸ್ತು ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನದ ನಂತರವೇ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದ ಕಾರಂತರು ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಇಡೀ ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವರು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕದಂಬರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಮೈಸೂರು ಅರಸರವರೆಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ನಂತರ ಆಯಾ ರಾಜವಂಶದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಜೊತೆಗೆ ಆ ರಾಜವಂಶದ ರಾಜಕೀಯ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಅಂಶಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ವಿಜ್ಞಾನ ಬರಹಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ಕನ್ನಡದ ಜನಪ್ರಿಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿದವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ೪ನೇ ದಶಕದಿಂದ ೭ನೇ ದಶಕದ ತನಕ ಸುಮಾರು ೩ ದಶಕಗಳ ದೀರ್ಘ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವರ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳಕು ಕಂಡಿವೆ. ಕೇವಲ ಆಂಗ್ಲ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿಜ್ಞಾನ ಬರಹಗಳು

ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡದ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡುವಂತೆ ಮಾಡಿದವರು ಕಾರಂತರು. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಅವರ ಎಲ್ಲ ವಿಜ್ಞಾನ ಬರಹಗಳು 'ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚ' ಸಂಪುಟ ೧ ರಿಂದ ೪ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಒಬ್ಬ ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಕತೆ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಸದೆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಅದನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದು ಕಾರಂತರ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ರಚನೆಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಸರಣಿಯಲ್ಲಿ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನ, ಭೂವಿಜ್ಞಾನ, ಸಾಗರ ವಿಜ್ಞಾನ, ವಾತಾವರಣ ವಿಜ್ಞಾನ, ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಜೀವನ ವಿಲಾಸ, ಮನ:ಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಾಗ್ಜೀವ ವಿಜ್ಞಾನ, ಆರೋಗ್ಯ ಜೀವನ, ಪ್ರಾಣಿಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಹೀಗೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಅಷ್ಟೂ ಮುಖಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವಿಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟವರು ಕಾರಂತರು, ಇಲ್ಲಿ ವಿಷಯ ಮಂಡನೆ ಮುಖ್ಯವೇ ಹೊರತು ಭಾಷೆಯಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಇನ್ನು ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಹಾದಿಯನ್ನು 'ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆ'ಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದರೆ ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಿಂದ (ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳು) ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವರ ಈ ಮೂರು ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಸುಮಾರು ೯ ದಶಕಗಳ ಕಾಲದ ಅವರ ಜೀವನವನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತವೆ. ಈ ಮೊದಲೇ ಗುರುತಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಶೋಧಕತ್ವ ಮನಸ್ಸಿನ ಅವರ ಅಷ್ಟೂ ಬರವಣಿಗೆಗಳ ಹಿಂದಿನ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಯನ್ನು ಇವು ಒಳಗೊಂಡು ಒಬ್ಬ ಸಾಹಿತಿ ಏನೆಲ್ಲ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ ಕೂಡ ಕಾರಂತರ ನೆಚ್ಚಿನ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವಾಗ ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವಾಗ, ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಪುಸ್ತಕ ರಚಿಸುವಾಗ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು, ಫೋಟೋಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಆಯಾ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ, ಓದುಗರಿಗೆ ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಹೊಸ ಅನುಭವವನ್ನೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ.

ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ನಿಜವಾದ ಅರಿವು ನಮಗಾಗುವುದು ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮೂಲಕ, ದೇಶ-ವಿದೇಶದ ಸುತ್ತಾಟದ ಹೊಸ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಗಳು ನಮಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ, ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮುಖೇನ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಣೀಯ ಸ್ಥಳಗಳೊ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಳಗಳೊ, ಇಂತಹವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ಕಲಾ ಮೂಲವಾದ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ, ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲತೆ ಮೂಲವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಮತ್ತು ಆ ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲತೆ ಹಿಂದಿರುವ ಮನಸ್ಸು

ಏನಿದೆಯೋ, ಅದು ಪ್ರಯೋಗಶೀಲವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು, ಈ ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಅವರಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಇತ್ತು. ಅವರು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಒಂದು ಶೋಧ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದರು. ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಆಲಸ್ಯವಿದೆ ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಐರೋಪ್ಯರಲ್ಲಿ ಇರುವಷ್ಟು ಶಿಸ್ತು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಮೇಲು ನಾವು ಕೀಳು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯವೆ ಹೊರತು ಅದನ್ನು ಬರೆದವನ ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ, ದೇಶ, ಭಾಷೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಅಡಿಪಾಯದ ನೆಲೆಯಲ್ಲೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಬೇಕಿದೆ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬೇಕಿದೆ ಇದು ನಮ್ಮ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯೂ ಹೌದು.

ಹಾಗೆಯೇ, ಕಾರಂತರು ರಾಜಕೀಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಚುನಾವಣೆಗೆ ನಿಂತಿದ್ದರು ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಶೋಧಕ ಮನಸ್ಸು ಹೊಸದನ್ನು ಅರಿಯುವ, ಅರಿತಮೇಲೆ ಅರಹುವ, ಹೊಸದನ್ನು ಕಾಣುವ, ಕಟ್ಟುವ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕೊಂದು ನಿಶ್ಚಿತವಾದ ರೂಪಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುವ ಚೈತನ್ಯ ಕಾರಂತರದ್ದು. ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯ ಕೂಡ ಇದೆ ಆಗಿದೆ.

೧.೨ ಅಧ್ಯಯನದ ಉದ್ದೇಶ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಫುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವುದು ೧೯೬೦ರ ನಂತರದಲ್ಲಿ. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಾರರೆಲ್ಲರು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪ್ರಮುಖರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು, ೬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ೪೩ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಹಿತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಲಂಕೇಶರು ಕಾರಂತರ 'ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ "ಕಾರಂತರ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಯೂರೋಪಿನ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು, ಯೂರೋಪನ್ನು ಸಿನಿಕರಾಗಿ ನೋಡಬಹುದು ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ್ದವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತೆ, ಸಹಾನುಭೂತಿಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕ ಇದು. ಯೂರೋಪಿನ ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಮುಂತಾದುವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಯ ಆರ್ಥಿಕತೆ, ರಾಜಕೀಯ, ಜನರ ನಡುವಳಿಕೆ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಆಗಿಲ್ಲ."[೯] ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭಾಗಶ: ಒಪ್ಪಬಹುದೇನೋ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಳಕಳಿ, ಜನಜೀವನ, ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚದ ಬಗ್ಗೆ

ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಆಡಳಿತದ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಪುರಾವೆಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಾತು ಅರ್ಧಸತ್ಯವಷ್ಟೆ, ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆ ಕೇವಲ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಂಕೇಶರ ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮಾತು ಕಾರಂತರ ಎಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗಲಾರದು.

"ಸಂಚಾರ ನನ್ನ ಬದುಕಿಗೆ ಅವಿರತವಾಗಿ ಬೆರೆತದ್ದು, ಪುಟ ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟದ್ದು, ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತಿನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಹೆದ್ದಾರಿಯಾದದ್ದು...... ಆ ಸಂಚಾರದ ಅನುಭವಗಳೇ ನನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸದಿಂದಲೆ ಅಲಂಕರಿಸಿ ಯಾರನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾರೆ..... ಸಂಚಾರ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ನಿತ್ಯದ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ."[೧೦] ಕಾರಂತರ ಈ ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಕರು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ೪೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಣೆಗೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ನಡೆಸಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ಈ ಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬಂದಿರುವ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಅದು ಒಂದಂಕಿಯನ್ನು ದಾಟುವುದಿಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಕೂಡ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತೀರ ಅವಗಣನೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಟ್ರಾವೆಲಾಗ್‌ಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಬಂದ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಯಾರೂ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನಾಗಲಿ ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕುರಿತಾದ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಬಂದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಕಾರಂತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಮಗೆ ಯಾವುದೇ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರರ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಡಾ. ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶರವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈವರೆವಿಗೂ ಮುದ್ರಣಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕೆಲವು ಸಂಶೋಧನೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದಿದೆಯೆ ವಿನಃ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧನೆ

ನಡೆಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಶ್ರೀಮತಿ ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯರವರು ಕಾರಂತರ ಅಷ್ಟೂ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಭಾರತ ಕಂಡ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಲೇಖಕರು, ೬ ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ನಿರಂತರವಾಗಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳನ್ನು ದರ್ಶಿಸುತ್ತಲೆ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿದವರು. ಈ ದಾಖಲೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಸಂಪುಟಗಳು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಕೇವಲ ಲೇಖಕರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ, ಕವಿಯಾಗಿ, ನಾಟಕಕಾರರಾಗಿ ನೃತ್ಯಪಟುವಾಗಿ, ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ಸೂತ್ರಧಾರರಾಗಿ, ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಾರರಾಗಿ ಹಲವಾರು ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿ ಕೊಂಡವರು. ಅವರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ವರದಿ ಮಾಡುವ ಜಾಯಮಾನದವುಗಳಲ್ಲ. ಕಲೆಯನ್ನೇ ಬದುಕಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮೂಲಕ ಏನನ್ನೋ ಹೇಳಲು ಹೊರಟಂತಿದೆ ಅವರು ಏನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ? ಎಂಬುದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೧.೩ ಅಧ್ಯಯನದ ಮಹತ್ವ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಭಾರತ ಕಂಡ ಪ್ರಮುಖ ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದವರು ಹಾಗು ಅವರು ಬರೆದ ಅಷ್ಟೂ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೆಂಬುದು ಹಲವಾರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು. ಅದರಲ್ಲೂ, ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂಬ ದೇಸೀ ಕಲೆಯನ್ನು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಅಧ್ಯಯನವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಂತಹವರೊಬ್ಬರು ಬೇರೆ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ದೊರೆತಿದ್ದರೆ ಆ ಕಲೆಗಳು ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ದೊರೆತಿದ್ದುದರಿಂದಲೆ ಆ ಕಲೆ ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದುದು ಮತ್ತು ಇಂದಿಗು ತನ್ನ ಕಸುವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಾರಂತರಿಂದಲೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ವಿವಾದದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ನಡೆ-ನುಡಿ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಆಚರಣೆ, ಕಲಾವಂತಿಕೆ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ನೃತ್ಯ, ಪುರಾಣ, ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳ ಪಡಿಸಿ ನೋಡಬೇಕಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮನಗಂಡು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪಠ್ಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಒಳನೋಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವ ಪೂರ್ಣ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಶೋಧಿಸುವುದರಿಂದ, ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಮೌಲಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯಾಗಿ ಹೊರಬರಲಿದೆ.

೧.೪ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ

ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಕಾರಂತರು ಬರೆದಿರುವ ಪ್ರವಾಸದ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದು, ಅವರ 'ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ, ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ, ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ, ಅರಸಿಕರಲ್ಲ, ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಲೇಖನಗಳು–ಸಂಪುಟ–೭' (ನಾಡು ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ) ಈ ಲೇಖನಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

೧. ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ (ಕೊಡಗು) ದೇಶಕ್ಕೆ ೨. ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ೩–೬. ಅಮೆರಿಕ ೭. ಮಥುರ ೮. ವೃಂದಾವನ ೯. ಫೇಟೆಪುರ್ ಸಿಕ್ರಿ ೧೦. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹಾಲಯಗಳು ೧೧. ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯ ೧೨. ಎರಡು ಸೊಗಸುಗಳು ೧೩. ಸಂಚಿ ೧೪. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕನಸು ೧೫. ಗೆರುಸೊಪ್ಪೆ ೧೬. ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ೧೭. ನನ್ನ ಊರಿನ ಸೊಗಸುಗಳು ೧೮. ಮಂಗಳೂರು ೧೯. ಕೊರಿಯಾದ ಜನ ಜೀವನ ೨೦. ಟಿಬೇಟಿನ ಜನ ಜೀವನ ೨೧. ಅಮೇರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ೨೨. ತೋನ್ಸೆಪಾರು ೨೩. ಬಾದಾಮಿ ೨೪. ಗೋಕಾಕದ ಜಲಪಾತ ೨೫. ಕುಟಚಾದ್ರಿ ೨೬. ಕಾರ್ಕಳ ೨೭. ಗುಲ್ಬರ್ಗ ೨೮. ಕಡಲು, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ ೨೯. ಕಡಲ ಹಾವುಗಳು ೩೦. ಕಡಲಿನ ಕಾಣಿಕೆ ೩೧. ಪ್ರವಾಸಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ೩೨. ಹೂ ಬಾಳಲ್ಲಿ; ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ೩೩. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ೩೪. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕರಾವಳಿ ೩೫. ನೀಲ, ಹಸಿರು ಸ್ವರ್ಗ ೩೬. ಕೆಲವು ಪ್ರವಾಸಗಳು ೩೭. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳು ೩೮. ತಿಂಗಳೆ ೩೯. ಬೆಡಗಿನ ಜಯಪುರ ೪೦. ರಷ್ಯಾ ೪೧. Karnataka as I Saw and see ೪೨. Rape of the Seas ೪೩. South Kanara. ಇವಿಷ್ಟು ಬರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂದು ಲೇಖಕರೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಆಕರಗಳೆಂದು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಿಂದ ಭಾಗ –೧, ಭಾಗ–೨, ಭಾಗ–೩, ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು, ಎಂಬ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪೂರಕ ಆಕರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದ್ದು ೧೯೨೦ರ ನಂತರದಲ್ಲಿ, ಆಗ ಯಾವುದೇ ಮೋಟಾರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಕಾಲುನಡಿಗೆಯಲ್ಲೆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಚಾರಣದೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಇವರ ಪ್ರವಾಸದ ಹುಚ್ಚು ಮೋಟಾರು, ಹಡಗು, ವಿಮಾನವನ್ನೇರಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಅವರಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರೀತಿಯೆ ಕಾರಣ.

೧೯೩೩ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಪೂರ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರವಾಸ ಗ್ರಂಥ ಅಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ೧೯೯೨ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ವರೆಗೆ ೬೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡ ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ೬೦ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆ, ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ವಿಚಾರವಂತಿಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಇದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ೬ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮತ್ತು ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳನ್ನು ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಿಯೂ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಪೂರಕ ಆಕರವಾಗಿಯೂ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

೧.೫ ಅಧ್ಯಯನದ ವೈಧಾನಿಕತೆ

ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವು ರಾಚನಿಕ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ವೈಧಾನಿಕತೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇಡೀ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬೇಕಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರಚನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳು ಹೇಳ ಹೊರಟಿರುವ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತರಬೇಕಿದೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಎರಡು ರೀತಿಯ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಬಾಹ್ಯ ರಚನೆ, ಎರಡನೆಯದು ಆಂತರಿಕ ರಚನೆ. ಬಾಹ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಪರಿಸರ, ಅದರ ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆ ಸ್ಥಳದ ಇತಿಹಾಸ, ಮಹತ್ವ, ಈಗಿನ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರೆ, ಎರಡನೆಯ ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ವಿಷೇಶತೆಗಳು, ಕಾಲದಿಂದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಕಲಾವಂತಿಕೆ, ಅದರ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ವಿಸ್ಮಯಕರ ಸಂಗತಿಗಳು, ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಬಾಹ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಪರಿಚಯ, ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತಿಹಾಸ, ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ಬರೆದರೆ, ಆಂತರಿಕ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ದೇವಾಲಯದ ಕಲಾವಂತಿಕೆ, ಅದು ಯಾವ ಕಲಾ ಶೈಲಿ, ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಜಾನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಸವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ವೈಧಾನಿಕತೆಯ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ, ಈ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದಿಂದ ತನಗಾದ ಲಾಭ-ನಷ್ಟ, ಸಂತೋಷ-ದುಃಖದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಸುಖಾಂತವೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಹಳಷ್ಟು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಬಹುದು. ಇದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹಲವಾರು ಕಥನ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ರಚನೆಯಾದುದಾಗಿದ್ದು ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ರೂಪು ಪಡೆದುದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ, ದೇಶಿಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿಯ ಪ್ರವಾಸಗಳೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಕಾರಂತರ ಜೀವಿತಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಎಂದು, ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಬರೆದ ಪ್ರವಾಸ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ದೇಶೀಯವೆಂದು, ಭಾರತದಾಚೆಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿದೇಶೀಯವೆಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಬರೆದ ಮೊದಲ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿ ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ – ಅವರ ಕಡೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ. ಈ ಎರಡೂ ಗ್ರಂಥಗಳ ನಡುವೆ ಸುಮಾರು ಆರು ದಶಕಗಳ ಅಂತರವಿದೆ. ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೂ, ಕಡೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಗ್ರಂಥ ಬರೆದ ಕಾಲಘಟ್ಟಕ್ಕೂ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಈ ಆರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ರಚನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಕೂಡ ಬದಲಾಗಿದೆ ಹಾಗೆಯೇ ಒಂದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಗೆ ವಿಷಯ, ವಸ್ತು, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆಗಳಲ್ಲಿ ರಚನಾ ಶೈಲಿಯ ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ರಚನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಅವರ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮಾನವ ಕುತೂಹಲ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಕಲಾವಂತಿಕೆ, ಜನಜೀವನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬೆರಗಿನೊಂದಿಗೆ ನೋಡುತ್ತ ಹೋಗುವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಬರಹವಾಗಿ ಕಂಡು ಬಂದರೆ, ಆ ನಂತರದ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾದ ಒಳ ನೋಟಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಬರಹಗಳಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೆಳಕಂಡ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿವೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ,

* ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವೈಚಾರಿಕ ನೆಲೆಗಳು
* ಕಲೆಯ ಅನನ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ನಂಬಿಕೆ
* ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದ ಬಗೆಗೆ ಇದ್ದ ಅವರ ಆಳವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ.

* ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು.
* ವಿದೇಶೀಯರ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ.
* ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿದೇಶಿಯರಿಗಿದ್ದ ಗೌರವ.
* ವಿದೇಶೀಯರ ಉದ್ಯೋಗ ಪ್ರೀತಿ.
* ಯಕ್ಷರಂಗವನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಸಿದುದು.

ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸುತ್ತಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ಏಕೆಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು ಮತ್ತು ನಿರಂತರ ಕಲಿಕೆ ಅವರ ಜೀವನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಿತು. ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಅಲೆಮಾರಿ, ಅವರು ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಟಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರುವಂತಹವರಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸರ್ಕಾರ ಯಾವುದು? ಆ ಸರ್ಕಾರದ ನೀತಿ ಏನು? ಅವರು ಬಂಡವಾಳ ಶಾಹಿಯೆ? ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವವೇ? ಎಂದು ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಕಲಾ ಪಠ್ಯಕ್ಕೂ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಧಿಕಾರಶಾಹಿಗೂ ಒಂದು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಒಂದು ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಇಡಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವಂತಹ ಕೃತಿಗಳಾಗಿದ್ದು, ಬಹು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸಮುದಾಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಯಾತ್ರಾ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೊನಚು, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಶಕ್ತಿ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆಯ ಕಲಾ ವಿವರಣೆ ಎಲ್ಲವುಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಕೃಷಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಕಾಳಜಿಯಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ೧೯೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲೆ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಸರನಾಶದಿಂದ ಮಾನವನ ಬದುಕು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಹಲವಾರು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಕೃಷಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿವಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಬೆಳೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿರುವ ರೈತರ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂತಹುದು? ಸರ್ಕಾರಗಳು ರೈತರೊಂದಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತವೆ? ಮುಂತಾದ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರಿಗೆ, ೨೦ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪ್ರವಾಸದ ಹುಚ್ಚು ಅವರ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ, ಅಂದರೆ ೧೯೯೨ರವರೆಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಇತ್ತು. ವಿದೇಶ ಸುತ್ತುವ ಆಸ್ಥೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಂತರು 'ನೆರೆ ಕೆನ್ನೆಗೆ, ತೆರೆ ಗಲ್ಲಕೆ' ಬಂದು ಬೆನ್ನು ಬಾಗಿದ್ದರೂ, ಕಾಲು ನೋವಿದ್ದರೂ ಬಿಡದೆ ಸುತ್ತಾಡಿದರು. ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಪರ್ಯಟನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಭವದ ಅಗಾಧತೆ ಅಡಗಿದೆ. ಬದುಕಿನ ಉತ್ಸಾಹ, ಕಲಿಯುವ, ತಿಳಿಯುವ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು, ಮನೋ ಇಚ್ಛೆ, ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆರು ದಶಕಗಳ ಕಾಲ ನಡೆದಾಡುವ ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಿ

ಸುತ್ತುತ್ತಲೇ ಇದ್ದ ಇವರ ಯಾತ್ರಾ ಬರಹಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವೇನಿದ್ದಿತು? ಅವರ ಬರಹಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ಸತ್ಯವಾದರೂ ಏನು? ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನಿಸುತ್ತಿತ್ತು? ಸಾಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುವ ಕಾರಂತರ ಮೂಲ ಸಂವೇದನೆಯಾದರು ಏನು? ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಜಗತ್ತಿನ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಈ ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಏನನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ? ಇದರ ಫಲಿತಗಳೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಶೋಧಿಸುವುದೇ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆ.

೧.೬ ಈವರೆಗಿನ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನಗಳ ಸಮೀಕ್ಷೆ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ, ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳು ಬೆಳಕುಕಂಡಿವೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹಲವಾರು ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಹೊರಬಂದಿವೆ, ಅವುಗಳು ಈ ಕೆಳಕಂಡಂತಿವೆ.

೧. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್ ರವರು ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದು ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನದ ಶಿಸ್ತುಗಳು ಹೇಗೆ ಇರಬೇಕು? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಕೃತಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು, ಭಾರತದ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು, ಅಂದರೆ ೧೯೯೦ರ ವರೆಗೆ ರಚನೆಯಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಹಚ್ಚಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ 'ಟ್ರಾವೆಲಾಗ್' ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಇವರು ಮಾಡಿರುವ ವಿಮರ್ಶೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಹುದು ಹಾಗು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨. 'ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಡಾ. ಮಲ್ಲೇಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ್‌ರವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ೧೯೯೨ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ, ವಿಕಾಸ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಪರಿಕಲ್ಪನೆ, ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನೀಲತ್ತಹಳ್ಳಿ ಕಸ್ತೂರಿ, ಡಾ. ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಡಾ. ಹೋ. ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯ, ಶ್ರೀ ಬಾಲಗಂಗಾಧರನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯವರು,

ಡಾ. ಎನ್.ಎಸ್. ತಾರಾನಾಥ್ ಮುಂತಾದ ಲೇಖಕರು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಿಯರಿಂದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಹುಪಾಲು ಎಲ್ಲಾ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಬರೆದಂತಿದೆ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಪೂರಕ ಆಕರವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

೩. 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಾರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಪಿಹೆಚ್‌ಡಿ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ೨೦೦೪ರಲ್ಲಿ ಡಾ. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ನಂಗಲಿಯವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಚಾರಣ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಕೆಗೆ ತಂದಿರುವುದರಿಂದ ಚಾರಣದಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ೧೯೨೨ ರಿಂದ ೧೯೩೦ರ ವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಚಾರಣಮಾಡಿ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಈ ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಬರವಣಿಗೆಯಾದುದರಿಂದ, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಲಿ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗಲಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ರವರ ಸಂಶೋಧನಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಕಾರಂತರ ಉಳಿದ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಬರುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ.

೪. 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ' ಎಂಬ ಪಿಹೆಚ್‌ಡಿ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಸಂಶೋಧಕರು ಡಾ. ಸಿ.ಕೆ.ಶೇಖರ್. ಇವರು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದು, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವು ಸಂಶೋಧನಾ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಲಿದೆ.

೫. 'ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸ – ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಡಾ. ಎನ್. ನಳಿನರವರು ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವು ಕನ್ನಡ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿತವಾಗಿದ್ದು ಕಾರಂತರ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಇವರು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವು ಕೂಡ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಯನ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೬. 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಡಾ. ಬಿ.ಟಿ. ಅನುರಾಧರವರು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ಬರೆದಿದೆ, ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಮಧ್ಯ ಇದನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲ್ಮೈ ಅಂಶಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

೭ 'ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ – ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನ' ಎಂಬ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ. ಲತಾಗುತ್ತಿಯವರು ೧೯೯೩ರಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗು, ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೃತಿಯ ನಂತರ ಇವರು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ 'ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಳನೋಟಗಳು' ಎಂಬ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿದ್ದು, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

೮. 'ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಡಾ. ಆರ್ಮುಗಂ ರವರು ೧೯೯೩ರಲ್ಲಿ ಕುವೆಂಪು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನೂ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

೯. 'ಕಾರಂತ ಪ್ರಪಂಚ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಸಂಯೋಜಿಸಿ ೧೯೮೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಲೇಖನಗಳು ಕಾರಂತರ ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದು, ಈ ಲೇಖನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯಸಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧೦. 'ಅಭಿನಂದನ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥವು 'ಕಾರಂತರ ಅಭಿನಂದನಾ ಸಮಿತಿ'ಯಿಂದ ೧೯೮೯ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವ ಲೇಖನವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧೧. 'ಅಭಿವಂದನ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥವು ಎಂ.ಜಿ.ಎಂ. ಕಾಲೇಜು ಉಡುಪಿಯವರಿಂದ ೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಯಾವ ಲೇಖನವೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬಂದಿದೆ, ಆದರೂ ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕೂಡ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧೨.‘ನಾನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು’ ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ೧೯೮೭ರಲ್ಲಿ ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯರವರು ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು, ಇವರ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಿವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಬಂಧಕ್ಕೆ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧೩.‘ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬದುಕು-ಬರಹ’, ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ವಿ.ಎಂ. ಇನಾಂದಾರ್ ಈ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಕಾರರಾಗಿದ್ದು ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಗೋವಿಂದ ಪೈ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರ, ಉಡುಪಿ. ಇವರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶನಗೊಂಡಿದೆ. ಹಾಗೆ ‘ಕಾರಂತ ಕಿರಣ’ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾಯರು ಅಭಿನಂದನಾ ಉತ್ಸವ ಸಮಿತಿ, ಬೆಂಗಳೂರು. ಅವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲು ಕೂಡ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬರೆದಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ :

೧. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಟ ೦೧, ಮುದ್ರಣ-೧೯೯೧.
೨. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಟ ೨೯, ಮುದ್ರಣ-೧೯೯೧.
೩. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಟ ೮೪, ಮುದ್ರಣ-೧೯೯೧.
೪. ಡಾ. ಬಿ.ವಿ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಮೂರು ವಾರ ಮೂರು ಕಡೆ, ಪುಟ ೦೮.
೫. ಡಾ. ಎಸ್. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪುಟ ೮೭, ಮುದ್ರಣ ೧೯೯೧.
೬ ದೊಡ್ಡೇರಿ ವೆಂಕಟಗಿರಿ ರಾವ್, ಏಕಾಕಿ ಪ್ರವಾಸಿ, ಮುನ್ನುಡಿ, ಪುಟ ೦೪.
೭ ಡಾ. ಎಲ್. ಬಸವರಾಜು, ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ಪುಟ ೭೫, ಮುದ್ರಣ ೧೯೮೫.
೮. ಡಾ. ಸಿ.ಕೆ. ಶೇಖರ್, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ, ಪುಟ ೧, ೨.
೯. ಪಿ. ಲಂಕೇಶ್, ಸಾಹಿತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ, ಪುಟ ೧೦, ಮುದ್ರಣ ೨೦೦೮.
೧೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಸಂಪುಟ-೭, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಪುಟ ೪೨, ಮುದ್ರಣ ೧೯೯೫.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೨
ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ನಿರ್ವಚನ

೨.೧ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ನಿರೂಪಣ ವಿಧಾನ

೨.೨ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಶೈಲಿ

೨.೩ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ತಂತ್ರ

೨.೪ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಭಾಷೆ

೨.೫ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ತ್ವಿಕತೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೨

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ : ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ನಿರ್ವಚನ

'ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸ' ಎಂದರೇನು? ಎಂಬ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, ಸಹಜವಾಗಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರಗಳು, ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿ, ನಿರೂಪಣ ವಿಧಾನ, ಆಕಸ್ಮಿಕ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ತಿರುವುಗಳು, ವಿಸ್ಮಯಗಳು, ದೃಶ್ಯದಿಂದ ದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಕೊಂಡಿಯಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪಾತ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಕಥೆಯನ್ನು ಆಪ್ತವಾಗಿಸುವ ನಿರೂಪಣ ತಂತ್ರಗಳು, ಕಥೆಯ ಮುಕ್ತಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕ್ಲೈಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ದೃಶ್ಯಗಳು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಏನೆಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ. ಕಥೆಯೊಂದು ಇಷ್ಟವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅದೊಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಥೆಯಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತದೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ಬಾಳಿದ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನೆ ಬರವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಮುಡುಪಾಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯ ರಂಗಸ್ಥಳವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದಲೆ ಬದುಕು ಕಟ್ಟಿದವರು. ಸಣ್ಣ–ಪುಟ್ಟ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಲೆ ಅದನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೂಲಕ ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಹೊಸದಾದ ಕಥನ ವಿಧಾನವೊಂದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟವರು. ಈ ಸಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದು ೧೯೨೨ರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ೧೯೩೦ರವರೆಗೂ ೪೩ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ವಸಂತ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬರೆದು ಆನಂತರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವಾದ 'ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ' ಬರೆದುದು ೧೯೫೨ರಲ್ಲಿ. ಆದರೆ ಅವರ ಕೊನೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಬರೆದುದು ೧೯೯೨ರಲ್ಲಿ. ಸುಮಾರು ೭೦ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ೪೩ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆರು ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದುದು.

ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ವರದಿಗಳಾಗಿ ಅಥವಾ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಗಳಾಗಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣುವುದೆ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಅನುಭವಿ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥನದ ಕಟ್ಟಡವೊಂದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬುದು ಆ ಲೇಖಕನ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಅವರ ಆರಂಭದ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ 'ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸ'ಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ 'ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸ'ದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಂಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬರವಣಿಗೆಗಳಾಗಿವೆ. ಕಾರಂತರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗಳಾದ 'ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ, ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ, ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ, ಅರಸಿಕರಲ್ಲ, ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ, ಈ ಕೃತಿಗಳು ಹಲವಾರು ಕಥನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದರೆ ಹಲವಾರು ಸಂಗತಿಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಯಾನವಾಙ್ಮಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸ' ಮತ್ತು 'ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸ'ಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅಭೇದ ಕಲ್ಪಿಸಿಯೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಯೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಕತೆಯಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಹಳಗನ್ನಡ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಆದ್ಯರಚನಕಾರ 'ಶಿವಕೊಟ್ಯಾಚಾರ್ಯ'ನ 'ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ' ಕೃತಿಯ ತಂತ್ರದಂತೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಆ ಕತೆಯೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕತೆಯನ್ನು ತಂದು ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಣಕೊಟ್ಟು ವಿವರಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪತ್ನಿಯ ಅಕ್ಕ ಮತ್ತು ಅವರ ಪತಿ ಭಂಡಾರಿಯವರು ದೂರದ ಅಸ್ಸಾಂನ ಗುವಾಹಟಿಯ ಬರಾಮದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರನ್ನು ನೋಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಡುವ ಕಥಾ ಹಂದರ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕತೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಶ್ರೀಪತಿಯ ಕತೆ, ನಿರಾಶ್ರಿತರಾಗಿ ಬದುಕಲು ಅತ್ಯಂತ ಕಷ್ಟಪಡುತ್ತಿರುವವರ ದುಃಖದ ಕತೆ, ಭಂಡಾರಿಯವರ ಕತೆ, ಇವರು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕತೆಗಳನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ತರುವ ಕಾರಂತರು ಕತೆಯೊಳಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕತೆಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದನ್ನು ಆಪ್ತವಾಗಿ ಕಥನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಾರಂತರು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬುದು ಕಥನ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ ಇವರ ಔದಾರ್ಯದ ಉರುಳಲ್ಲಿ, ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ರಚನೆಯಾದದ್ದೆ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಬಹುದು.

೨.೧ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ನಿರೂಪಣಾ ವಿಧಾನವು ಮೊದಲಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಂತೆ, ಹೊರಡುವ ದಿನಾಂಕ, ತಲುಪುವ ಸ್ಥಳ, ಅದಕ್ಕೆ ಆಗುವ ವೆಚ್ಚ, ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಸಿದ್ಧತೆಗಳು, ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪೌರಾಣಿಕ ಮಹತ್ವ, ಈ ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆ ಸಹಕರಿಸಿದವರ ಹೆಸರುಗಳು, ಅವರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಳವಾದ ವರದಿಯಂತೆಯೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ ನಂತರ ಪ್ರಯಾಣದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಗಮನಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು, ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಸಹ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಜೊತೆಗಿನ ಮಾತುಕತೆ, ಅವರ ಆಪ್ತ ವಿಷಯಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕತೆಗಳಂತೆಯೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, "ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕರ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮುಂಬಾಯಿಯಿಂದ ನಾವು ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟೆವು. ಸೂರ್ಯ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಗೆ ನಮ್ಮ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೇರುವ ದಿನಗಳಲ್ಲವೇ ಅವು? ಕಡು ಬೇಸಿಗೆ ದಿನದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಹಿಂದೂಸ್ತಾನ, ಆ ವೇಳೆಯಿಂದ ಇನ್ನೂ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ, ಉರಿಯುವ ಕುಲುಮೆಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸುದೈವಕ್ಕೆ ಮುಂಬಯಿಯ ಹವೆ ಚೆನ್ನಾಗಿಯೆ ಇತ್ತು. ನಾನು ರಾತ್ರಿಯ ಎಂಟೂವರೆ ಘಂಟೆಯೊಳಗೆ ಮುಂಬಾಯಿ ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಸ್ಟೇಶನ್ನಿಗೆ ಶ್ರೀಪತಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ನಮ್ಮ ರೈಲು ಪ್ರವಾಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಎರಡನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದೆವು. ಆಬೂ ರೋಡ್ ಸ್ಟೇಶನಿಗೆ ಮುಂಬಯಿಯಿಂದ ಹದಿನೆಂಟು ತಾಸಿನ ಹಾದಿ. ರೈಲು ಬಂಡಿಯನ್ನೇರಿ ಸುಖವಾಗಿ ಹಾಸಿಗೆ ಬಿಡಿಸಿದೆವು. ನಮ್ಮ ಮಟ್ಟಿನ ಸುಖಕ್ಕೆ ಎರಡನೇ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊರತೆ ಇದ್ದಿಲ್ಲ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರೈಲು ಬಂಡಿಗೆ ತೊಡಿಸಿದ್ದ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಪಂಕಗಳು ನಾವು ಬಂಡಿ ಏರಿದ ಗಳಿಗೆಯಿಂದ ತಿರುಗುತ್ತಲೇ ಇದ್ದವು; ಗಾಳಿಯೂ ಬೀಸುತ್ತಿತ್ತು."[೧] ಹೀಗೆ ವರದಿಯ ಮಾದರಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡರೂ ಮುಂದಿನ ಬರವಣಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಬರವಣಿಗೆ ಬದಲಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ವರದಿ ಹಂತದಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಥನ ರೂಪವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಾರಂತರು ಮುಂದಿನ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಥಾಂಶಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಂಸಾರಿಕ ಜೀವನದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸ ಈ ಮುಂದಿನ ಅವರ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. "ಸಕುಟುಂಬಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ಮಾರವಾಡಿ ಮಿತ್ರ ನಮ್ಮ ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಹೊಸತಾಗಿ ಸೇರಿದ. ಅದರಿಂದ – ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಸಂಸಾರದ ಸುಖದ ಪರಿಚಯವಾಗತೊಡಗಿತು. ಮಾರವಾಡಿಗೆ ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ವಯಸ್ಸಿರಬಹುದು. ಎರಡನೇ ತರಗತಿಯ ಡಬ್ಬಿ ಹತ್ತುವ ಗಡಿಬಿಡಿಯಲ್ಲೋ ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೋ, ಉಟ್ಟ ಅರಿವೆಗೆ ಸಾಬೂನು ತಗಲಿಸುವುದನ್ನು ಮರೆತೇ ಬಿಟ್ಟಿದ್ದ. ಅವನ ಪಂಚೆಯ ಬಣ್ಣ, ವಾಸನೆ ಎರಡೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವಾಗಿತ್ತು.

ಎಳೆಯ ಹೆಂಡತಿ ಅವನಿಗೆ, ಆಕೆಯ ಕೈಯಲ್ಲೊಂದು ಎರಡು ವರ್ಷದ ಚಿಕ್ಕ ಮಗು. ಮಗು ಮುದ್ದಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಆ ಹೆಂಗಸಿನ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಎಳೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದವು. ಕನ್ನಡ ಪತ್ತೆದಾರಿ ಕಥೆಗಳಂತೆ ನಾನು ಪರಿಶೋಧಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಕೆಗೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಆಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಅವಳನ್ನು ನೋಡುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅವಳ ತಲೆಯೇ ಅವಳ ಶರೀರದ್ದಲ್ಲ– ಎಂಬ ಅನುಮಾನವುಂಟಾಗುವಂತಿತ್ತು. ಮೈಯ ಸುತ್ತಲೂ ಮಾಂಸಖಂಡಗಳು ಈಗ ಬೀಳುತ್ತವೋ ಇನ್ನೊಂದು ಗಳಿಗೆಗೆ ಹರಿದು ಬೀಳುತ್ತವೋ – ಎಂಬ ಸಂದೇಹದಿಂದ ಜೀವನ ನಡೆಸಿಕೊಂಡಿದ್ದವು."[೨]

ಮೇಲೆ ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಎರಡು ಉದಾಹರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನಿರೂಪಣ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾದರೆ ಎರಡನೆಯದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿಧಾನದಿಂದ ಹೇಗೆ ಕಥನ ರೂಪ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ರೈಲಿಗೆ ಮಾರವಾಡಿಯ ಕುಟುಂಬವೊಂದು ಹತ್ತುತ್ತದೆ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ, ಐದಾರು ಮಕ್ಕಳು, ತಲೆ ತುಂಬ ಸೆರಗು ಹೊದ್ದು ಕುಳಿತ ಮಾರವಾಡಿಯ ಹೆಂಡತಿ, ಕೂಡು ಕುಟುಂಬದ ಲಕ್ಷಣ, ಇವೆಲ್ಲ ಆ ಮಾರವಾಡಿಯ ಸಾಂಸಾರಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಗುಳೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವ ಕತೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ– ಇದು ಕಾರಂತರ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸದ ನಿರೂಪಣ ವಿಧಾನವಾಗಿದೆ.

೨.೨ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಶೈಲಿ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಶೈಲಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಜೊತೆಗೆ ಎರಡು–ಮೂರು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರ ವಾಕ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುವ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇದ್ದುದನ್ನು ಇದ್ದಹಾಗೆ ಬರೆಯುವ ಕಾರಂತರು ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದಲೊ, ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯ ಶೈಲಿಯನ್ನೊ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸರಳವಾದ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದಿದವರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಯಾವುದೆ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಾಗಲಿ ಕಲ್ಪನೆಗೆ, ರೋಚಕತೆಗೆ, ಅವಾಸ್ತವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಕಥಾನಕಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಲ್ಪನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ರೋಚಕತೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಅವಾಸ್ತವವಾದುದನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಅಂದರೆ ಕಾರಂತರ ಕಥೆಗಳು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ, ಹಾಗಾಗಿ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದುದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಳಗಿರುವ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ರೂಪದ, ಕ್ಲಿಷ್ಟವಲ್ಲದ, ಚಿಕ್ಕದಾಗಿ ಮತ್ತು ಚೊಕ್ಕವಾಗಿ ರೂಪಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಹಾಲೆಂಡಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ, "ಆ ಜನಗಳು ಇಂಗ್ಲೇಂಡಿನಂತೆ ಮುಗಿಲು ಕವಿದ

ನಾಡಿನವರು. ಅವರ ನೆಲ – ಸಮತಟ್ಟಾದುದು; ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆ ಇಲ್ಲದುದು; ಅವರ ಸಂಪತ್ತು ಕಡಲು, ಬಯಲು, ದನಕರುಗಳು, ಈ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಮನೋವಿಲಾಸಗಳಿಗೆ ರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಹಲವು ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಬೆಳಕು ತುಂಬಿ ಹರಿದು, ಬಣ್ಣಗಳ ತೀಕ್ಷ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗದೊಂದು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ – ಮುಸುಕಿದ ಮುಗಿಲುಗಳು, ನೆಲದ ಹಸುರು, ಚಳಿಗಾಲದ ಹಿಮ, ಕಡಲು ನೀರಿನ ನೀಲ, ನೀಲಜನ್ಯ ವಿವಿಧ ವರ್ಣಗಳು, ತೇಲುವ ನಾವೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಎಂಥ ಶಾಂತ ರಾಗಾಲಾಪಗಳಿಗೆ ಎಡೆ ಕೊಟ್ಟಾವು – ಎಂಬುದನ್ನು ಅವು ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತವೆ"[೩] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಮೇಲೆ ಪರಿಸರವೊಂದು ಹೇಗೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಚಿತ್ರದ ಜೊತೆಗೆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು, ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮೀಕರಿಸಿದ ಕಥನ ಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨.೩ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ತಂತ್ರ

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ನಿರೂಪಣ ತಂತ್ರಗಳು ಹಲವಾರು ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸಿಗನೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದೊಳಗೆ ತಾನೆ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ತಾನು ಕಂಡದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ತಂತ್ರವಾದರೆ, ಕೆ.ಆರ್. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸಿ ಪತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ನವರತ್ನ ರಾಮರಾಯರ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಿಂದ ಪ್ರೇಯಸಿಗೆ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಪತ್ರಗಳ ಸಂಕಲನಗಳೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರೂಪ ಪಡೆದಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನಿರೂಪಣ ತಂತ್ರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ತಂತ್ರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ನಿರೂಪಣ ತಂತ್ರವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ತಾವೇ ಖುದ್ದು ನೋಡಿ, ಕಥನದೊಳಗೆ ತಾವೊಂದು ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ನಾಯಕನಾಗಿ ಆತ್ಮನಿವೇದನೆಯ ನಿರೂಪಣಾ ತಂತ್ರವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. "ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರವಾಸ ಹೋಗುವ ನನಗೆ, ಅದರಲ್ಲೂ ಅನ್ನಬ್ರಹ್ಮನ ಉಪಾಸಕರಾದ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ, ಯಾವ ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ನಿತ್ಯ ರೂಢಿಯ ಆಹಾರದ ಚಿಂತೆ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಹಿಂದೆ ಹಾಂಕಾಂಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೂ ಆ ಚಿಂತೆ ಕಾಡಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನಿಂದ ನಮ್ಮ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೆ ಮೊದಲು ಅಮೇರಿಕಾಕ್ಕೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು ಹೋದ ಕೆಲವು ಕಲಾವಿದರು, ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಅನ್ನ ಕಾಣದೆ ಬೇರೇನು ತುಂಬಿಸಿದರೂ ತೃಪ್ತರಾಗದೆ ಕಳವಳಪಟ್ಟದ್ದುಂಟು"[೪] ಎಂದು ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವವನ್ನು ಆತ್ಮ ನಿವೇದನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮತ್ತೊಂದು ತಂತ್ರವೆಂದರೆ, ಆರೂ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೂಡ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅವರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ದೇಶ, ರಾಜ್ಯ, ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರನ್ನೆ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳಂತೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಆ ದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಶೀರ್ಷಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕೆಲವು ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ, ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಆಯಾಚಿತ ಕರೆ, ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಬರ್ಲಿನ್‌ಗೆ, ಬರ್ಲಿನಿನ ರಂಗಭೂಮಿಗಳು, ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನಿನಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನ, ಅಮಿರಾನ್ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿಯ ಸೃಷ್ಟಿ.... ಹೀಗೆ ಇನ್ನು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಉಪ ಶೀರ್ಷಿಕೆಗಳೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಕಥನಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಸಣ್ಣಕತೆಗಳಂತೆಯೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

೨.೪ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಭಾಷೆ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಭಾಷೆಯು ಸರಳವಾದುದಾಗಿದ್ದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕನ್ನಡದ ಉಪ ಬಾಷೆಯ ಸೊಗಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ರಚನೆಯಾದುದಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಕಣಿ, ತುಳು, ಕುಂದ ಕನ್ನಡ ಮಿಶ್ರಿತ ಉಚ್ಚಾರವನ್ನು ಹೋಲುವ ಗ್ರಂಥಸ್ಥ ಕನ್ನಡ ಉಪ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಅ' ಕಾರಗಳು 'ಎ' ಕಾರಗಳಾಗಿ, 'ಎ' ಕಾರಗಳು 'ಇ' ಕಾರಗಳಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ. ಆಪಲ್ ಪದಕ್ಕೆ ಎಪ್ಪಲ್ ಎಂದು, ಬ್ಯಾಂಕ್ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇಂಕ್ ಎಂದು, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್‌ಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಇಲೆಕ್ಟ್ರಿಕ್ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ, "ಈ ನನ್ನ ಕತೆಯನ್ನು ಊರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ ನನ್ನ 'ರಕ್ಷಕಿ' ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯಳಿಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, "ಏನು ! ನೀವು ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಬೇಂಡೇಜು ಕಟ್ಟಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡಿರಾ?" ಎಂದು ಜಬರಿಸಿದಳು! "ಊರಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಕಾಲ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದೆ" ಎಂದೆ, "ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತು ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದು ಯಾರೂ ನಿಮಗೆ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲವೆ! ಅದು ಅಪಾಯ" ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ವಿವೇಕ ಬರಿಸಿದಳು. ವೈದ್ಯರು ನನಗೆ ಆ ನಿರ್ಬಂಧ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ. ರಾತ್ರಿಯ ಹೊತ್ತು ಕಾಲಿಗೆ ದಟ್ಟಿ ಬಿಗಿಯಲೇಬಾರದೆಂದು ತಿಳಿಸಿರಲಿಲ್ಲ"[೨] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೇಂಡೇಜು ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅದು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಉಪಭಾಷೆಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨.೫ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಅಧ್ಯಯನದ ತಾತ್ತ್ವಿಕತೆ :

ನವೋದಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕನ್ನಡದ ಆಧುನಿಕ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಾರರಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಒಬ್ಬರು. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಗೋವಿಂದ ಪೈ, ಪಂಜೆ ಮಂಗೇಶರಾಯರ ನಂತರದ ತಲೆಮಾರಿನ ನವೋದಯ ಕವಿ, ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಅವರ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಬರವಣಿಗೆಗಳು 'ವಸಂತ' ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕು ಕಂಡವು. ಅವರು ಸಮಾಜದೊಂದಿಗೆ ಮುಖಾ-ಮುಖಿಯಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕತೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಪ್ರಬಂಧಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸತೊಡಗಿದರು. ಹೊಸದನ್ನು ಸದಾ ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಹವಣಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಹಲವಾರು ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ವಸಂತ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಲವಾರು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ

ಬರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಜೊತೆಗೆ ಆರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಹೊರತಂದರು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಆಯಾಮವನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೆ, ನವೋದಯ ಪರಂಪರೆಯ ಛಾಯೆ ನಮಗೆ ಮೊದಲು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಆರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಸತ್ಯ ದರ್ಶನ ಇದರ ಮೂಲ ಸೆಲೆ. ಅದರಂತೆ ಕಾರಂತರು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಪಾಲು ಬರವಣಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ದರ್ಶನದಿಂದಲೆ ತುಂಬಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಇವರು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಮರ, ಗಿಡಗಳು ಯಾವ ಜಾತಿಯವು? ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗಿದೆ? ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯ ಹೇಗೆ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳ ಪರಿಸರವನ್ನಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗ ವಾಹನದ ಕಿಟಕಿಯ ಪಕ್ಕವೇ ಕೂರಲು ಹಂಬಲಿಸುವ ಇವರು ಕಿಟಕಿಯಿಂದ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ ವೈಭವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುವ ಸ್ಥಳೀಯ ಭೂ ರಚನೆಗಳನ್ನು, ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲಂಕರಣಗೊಂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಪರಿಸರ ವರ್ಣನೆ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಮೊದಲ ತಾತ್ತ್ವಿಕತೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಇತರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಾದ ಕುಡಿಯರ ಕೂಸು, ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವ, ಚೋಮನದುಡಿ ಮುಂತಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮಡಿಲಲ್ಲಿ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಈ ಕಾದಂಬರಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಡುವೆ ಬದುಕು ಕಟ್ಟಿದ ಜನಗಳ ಜೀವಪರವಾದ ಕಾದಂಬರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಇವರ ಬರವಣಿಗೆ ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಯಿತು. ಅಣುವಿದ್ಯುತ್ ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ಸ್ಥಾವರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸದಂತೆ ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡ ಇವರು ಪರಿಸರದ ಜಾಗೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ೫೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ (ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ ಎಂಬ ಸಂಕಲನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು). ಜೀವವೈವಿಧ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಕಾಳಜಿಯಿದ್ದ ಇವರ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಡೆಗಿನ ಕುತೂಹಲ ಮತ್ತು ಸೆಳೆತದಿಂದಲೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದೆಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಪರಿಸರವು ಪ್ರಥಮ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಆಯಾಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಬರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿದಲ್ಲಿ 'ಕಲಾಕಲಿಕೆ'ಯ ನಿರಂತರ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅವರ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಕಲಾಯಾನವು ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗಲೂ ಅದು ದೇಶದ್ದಿರಬಹುದು, ವಿದೇಶದ್ದಿರಬಹುದು, ಅಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳ, ದೇವಾಲಯಗಳ, ಚರ್ಚುಗಳ, ಮಸೀದಿಗಳ, ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲುಗಳ, ಅರಮನೆಗಳ

ವಾಸ್ತು ವಿವರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಕಲಾದರ್ಶನವನ್ನು ಓದುಗರಿಗೆ ಮಾಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದರ ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ತಾತ್ತ್ವಿಕ ಆಯಾಮವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದು ಇವರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲು ಕಂಡುಬರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಸತ್ಯ. ಅಲ್ಲಿನವರ ರೀತಿ–ನೀತಿ, ವೇಷ–ಭೂಷಣ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಂದಿಗಿನ ಸರ್ಕಾರದ ನಡವಳಿಕೆ, ರಾಜಕೀಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಇವರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯೂರೋಪ್ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಗೂ, ರಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಗೂ ಅಜಗಜಾಂತರ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಊಟ–ಉಪಚಾರದಲ್ಲಂತೂ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಿಗಿಂತ ಕಮ್ಯುನಿಷ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಗಿ ನಿಯಮಗಳಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಂತೂ ಸರಿಯಾದ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬಲವಂತದ ಏಕಾದಶಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು ಎಂದು ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡುವ ಕಾರಂತರು ಅತಿಥಿಗಳಾದ ನಮಗೆ ಇಂತಹ ದುರವಸ್ಥೆಯಾದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪಾಡೇನು ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರವಾಸ ತಾಣಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಸರ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಬೇಕೆ ಹೊರತು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಹ್ಯ ಹುಟ್ಟುವಂತಿರಬಾರದು. ಭಾರತದ ಪ್ರವಾಸ ತಾಣಗಳಿಗೂ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸ ತಾಣಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ ನೈರ್ಮಲ್ಯ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಕೊಳಕು ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮವರ ಅಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿದೇಶೀಯರು ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವ ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಸಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಆ ಸ್ಥಳದ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲು, ಗ್ರೀಟಿಂಗ್ ಕಾರ್ಡ್‌ಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಿಂದಲೂ ಜಾಹೀರಾತಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಇರಲಿ ಅದೊಂದು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ದೇಶದ ಸಂಪತ್ತು ಎಂಬ ವಿಷಯವೇ ತಿಳಿಯದವರು ಅಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಕಾರ್ಲಾ ಗುಹೆಗಳು ಮತ್ತು ಐಹೊಳೆ, ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಅವುಗಳನ್ನು ಮನೆಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅವರ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಕಳೆದ ಮೂರು ದಶಕಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದವರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಮೊದಲಿನಷ್ಟು ಅವಗಣಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಮಾಧಾನದ ಸಂಗತಿ.

ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಿಗೆ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದಾಗಲಿ, ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದಾಗಲಿ, ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದಾಗಲಿ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಆಗುತ್ತದೆ? ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ವಿಶೇಷವೇನು? ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಊರು ಕಾಣ ಸಿಗುತ್ತವೆ? ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಸಂಚಾರಿ ಸಾಧನಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿದೆ? ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ 'ಗೈಡ್' ಆಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳನ್ನು, ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು, ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪದ ವಿವಿಧ ಮಾದರಿಗಳನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದುವುಗಳು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಮ್ಯುಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಆರ್ಟ್ಸ್, ಗೂಗನ್ ಹೈಮ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಸ್ಮಿತ್ಸೋನಿಯನ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯುಟ್‌ರ ಮೂರು ವಿಭಿನ್ನ ಮಾದರಿಯ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಬಾಸ್ಟನ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್‌ನ ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಡ್ರೆಸ್‌ಡೇನಿನ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಗೆಮಾಲ್ಡ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಕುಸ್ಟ್ಸ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಲೀಮಾ ನಗರದ ಇಂಕಾ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಕೈರೋ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಕೆನ್ಸಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನ ಸೈನ್ಸ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಮೇಡಂ ಟುಸ್ಸಾಡ್ಸ್‌ಳ ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್, ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳು ಕೂಡ ವಸ್ತು ವೈವಿಧ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವಿಗೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳನ್ನು ತೆರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಯ ಈ ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅತೀವವಾದ ವ್ಯಾಮೋಹವಿದೆ. 'ಹಿಂದಿನದನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇಂದಿನದನ್ನು ಅರಿಯಲಾಗದು' ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ತಾತ್ತ್ವಿಕ ನಿಲುವು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯ ಸಂಗ್ರಹಗಳಾದ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಯಾನಾನುಭವಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಹಲವಾರು ಶೈಲಿಗಳಾದ ವೇಸರ ಶೈಲಿ, ನಾಗರ ಶೈಲಿ, ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿ, ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿ, ಇಸ್ಲಾಂ ಶೈಲಿ, ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ಶೈಲಿ, ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ದೇವಾಲಯ, ಚರ್ಚ್, ಮಸೀದಿಗಳ, ಅರಮನೆಗಳ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಅವುಗಳ ಶೈಲಿಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶೈಲಿಗಳು ಮಿಳಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ

ಬಳಸುವ ಕಲ್ಲುಗಳ ನಾನಾ ಜಾತಿಗಳು, ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆಯು ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಇವರು, ಅದನ್ನು ರೂಪಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು, ಅವರ ಜೀವನಗಾಥೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸಹಕರಿಸಿದ ರಾಜರು, ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಆ ಶಿಲ್ಪದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಕೇವಲ ಮನರಂಜನೆಯ ವರದಿಯಾಗದೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಯಾಗಿ, ಜ್ಞಾನದ ಸರಕಾಗಿ ಉಳಿಯುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಟಿಪ್ಪಣಿ :

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ–೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. – ಪು.ಸಂ. ೦೧, ೨೦೦೭
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ–೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. – ಪು.ಸಂ. ೦೧–೦೨, ೨೦೦೭
೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ–೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. – ಪು.ಸಂ. ೬೬, ೨೦೦೭
೪. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ–೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. – ಪು.ಸಂ. ೪೬೦, ೨೦೦೭
೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ–೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. – ಪು.ಸಂ. ೫೮೯, ೨೦೦೭

ಅಧ್ಯಾಯ – ೩

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೋಟ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳು

೩.೧ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆ

೩.೨ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ

೩.೩ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

೩.೪ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೩

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ನೋಟ, ಸ್ವರೂಪ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಮುನ್ನ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದು ಯಾವ ಅಂಶಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ? ಯಾವ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅದು ಒಳಗೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯಗಳು ಯಾವುವು? ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕಬೇಕಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿ ರಚನೆಯಾಗಿ ೧೩೦ ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದಿರುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ವಿಷಯವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಅವಲೋಕನದಿಂದ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿತನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಸ್ತು, ಚರಿತ್ರೆ, ಸ್ವರೂಪ, ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ನಂತರ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಪ್ರವಾಸದ ಕ್ಷೇತ್ರ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಚರ್ಚ್‌ಗಳು, ಮಸೀದಿಗಳು, ಪರಿಸರ, ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತ, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು, ನೃತ್ಯ, ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಸರ್ಕಸ್, ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಮ್‌ಗಳು, ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳು, ವೇದಿಕೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಯಂತ್ರಗಳು, ಮಾಲ್‌ಗಳು, ಮನೋರಂಜನಾ ತಾಣಗಳು, ಜನಾಂಗಗಳು, ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳು, ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗಳು, ಸಂಚಾರಿ ಸಾಧನಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಕಾರಂಜಿಗಳು, ಜನರ ನಡೆ–ನುಡಿಗಳು, ಭಾಷೆಗಳು, ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳು, ಜಾನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳು, ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಸರ್ಕಾರಗಳು, ಸರ್ಕಾರದ ನಿಯಮಗಳು, ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ಟಿ.ವಿ. ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ವಿಶೇಷವಾದ ತಿನಿಸುಗಳು, ಬೆಳೆಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಪೂಜಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಚರಣೆಗಳು, ಏರ್ ಪೋರ್ಟ್‌ಗಳು, ಕಡಲ ಕಿನಾರೆಗಳು, ನೀರಿನ ಆಟಗಳು ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟು ಬರೆದರು ಮುಗಿಯದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

೩.೧ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆ

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ವರದಿಗಳಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯೆ ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಗೌಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿ ೧೮೮೦ರಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸೂರಿ ವೆಂಕಟರಮಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ 'ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತ ಯಾತ್ರೆ'. ಇದಾದ ನಂತರ ಶ್ರೀ ಮನ್ಮಹಾರಾಜ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಪ್ರಪಂಚ ಸಂಚಾರವನ್ನು ೧೯೩೭–೩೮ರಲ್ಲಿ, ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಅವರ ಅನುಭವಗಳನ್ನು 'ನನ್ನ ಪ್ರಪಂಚ ಸಂಚಾರ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ೩ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಬಂದ ಶ್ರೀಮತಿ ಚಂದ್ರಭಾಗದೇವಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣರಾವ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು 'ಗೆಜ್ಜೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ನುಡಿ' ಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾದಂಬರಿಕಾರರಾದ ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರ ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಗುರುಮೂರ್ತಿ ಪೆಂಡಕೂರರವರ ಬಹುರೂಪ ವಸುಂಧರ, ಕರವೇರಪ್ಪ ಅಂದಾನೆಪ್ಪ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರ 'ಯೂರೋಪು ಕಂಡದ ಪ್ರವಾಸ' ಆರ್ ಎನ್ ನಾರಾಯಣ ರಾವ್ ರವರ 'ಪ್ರಭುವರ್ಯರ ಯೂರೋಪು ಪ್ರವಾಸ' ದಿನಕರ ದೇಸಾಯಿಯವರ 'ನಾ ಕಂಡ ಪಡುವಣ' ಕೆ.ಆರ್. ಕಾರಂತರ 'ಪ್ರವಾಸಿಯ ಪತ್ರಗಳು' ರಾ.ಶಿ.ಯವರ 'ಕೊರವಂಜಿಯ ಪಡುವಣ ಯಾತ್ರೆ' ಎಸ್. ರಜತಾ ಪ್ರಿಯರ 'ಪಶ್ಚಿಮದ ಹೊಂಬೆಳಗು', ಎನ್.ಎಸ್.ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರ 'ನಿರ್ದೇಶಕನ ವಿದೇಶ ಯಾತ್ರೆ', ದೇ. ಜವರೇಗೌಡರ 'ಪ್ರವಾಸಿಯ ದಿನಚರಿ', 'ಆಫ್ರಿಕ ಯಾತ್ರೆ', ದೊಡ್ಡೇರಿ ವೆಂಕಟಗಿರಿ ರಾವ್ ರವರ' ಏಕಾಕಿ ಪ್ರವಾಸಿ', ಬೀ.ಚಿ.ಯವರ 'ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿ' ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಹರಿಶಂಕರರ 'ಸುಂದರ ಮಾಸ್ಕೊ – ಸುಂದರ ರಷ್ಯ', ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ 'ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ', ಶ್ರೀನಿವಾಸಯ್ಯನವರ 'ನಾ ಕಂಡ ಜರ್ಮನಿ', ಡಾ. ಅನುಪಮ ನಿರಂಜನರ 'ಸ್ನೇಹ ಯಾತ್ರೆ', 'ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಯೂರೊ ಅಮೆರಿಕ', ಶ್ರೀರಂಗರ 'ಶ್ರೀರಂಗ ಯಾತ್ರೆ', ವಸಂತ ಕವಲಿಯವರ 'ತಾನ್ ಸೇನ್ ದಡದಲ್ಲಿ', ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ 'ಮಾಸ್ಕೊದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ದಿನಗಳು', 'ಗಂಗೆಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ', ಎ.ಎನ್.ಮೂರ್ತಿರಾಯರ 'ಅಪರ ವಯಸ್ಕನ ಅಮೆರಿಕಾ ಯಾತ್ರೆ', ಡಾ. ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಕಾಮತರ 'ವಂಗ ದರ್ಶನ', ಗೊರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊರೂರು', ನವರತ್ನ ರಾಮರಾಯರ 'ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಿಂದ ಪ್ರೇಯಸಿಗೆ', ಗೋಕಾಕರ 'ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ', ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ 'ಜಗದಗಲ', 'ರಂಗಾಯನ' ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿಯವರ 'ಅಲೆಮಾರಿ ಅಂಡಮಾನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್', ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆಯವರ 'ಅಂಡಮಾನ್ ಕನಸು', ನೇಮಿಚಂದ್ರರ 'ಪೆರುವಿನ ಪವಿತ್ರ ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ', ಸುಧಾ ಮೂರ್ತಿಯವರ 'ಹಕ್ಕಿಯ ತೆರದಲಿ'... ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗೊರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊರೂರು', ಅಮೆರಿಕಾದ ಅಂದಿನ ಹಲವು ಹೊಸತುಗಳನ್ನು, ಆಧುನಿಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯ ಭರಿತವಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಜನರೊಡನೆ ತಾವು ಇದ್ದ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು, ಆತ್ಮೀಯತೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವ ರೀತಿ ಅನನ್ಯವಾದುದು. ಇವರು ಧರಿಸಿರುವ ಕಚ್ಚೆ ಪಂಚೆ ಮತ್ತು ಜುಬ್ಬವನ್ನು ಕಂಡು ಹೆದರಿಕೆ ಮತ್ತು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಆ ಅಮೆರಿಕನ್ ಮಕ್ಕಳು ನೋಡುವಾಗ, ಅವರೊಡನೆ ಬೆರೆಗು ಆಪ್ತತೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಗೊರೂರರ ಗುಣ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು. ಗೊರೂರರ ಶೈಲಿ ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಡೆಗೆ ಇರುವ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ತನವನ್ನು ಬಿಡದ ಸರಳತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎ.ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರ 'ಅಪರ ವಯಸ್ಕನ ಅಮೆರಿಕಾ ಯಾತ್ರೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿ, ೧೯೭೩ ರಿಂದ ೧೯೭೬ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮಗ, ವಿದೇಶಿ ಸೊಸೆ, ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳ ಜೊತೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯಲು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಯಾತ್ರೆ ಬೆಳೆಸಿದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಚರಣೆ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಇಷ್ಟ ಪಟ್ಟು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಅವರ ಮುಕ್ತ ಮನಸ್ಸನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೆ ನಮ್ಮ ಆಚರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಮಂತ್ರ ಪಠಣದೊಂದಿಗೆ ಆಚರಿಸುವ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಅನುಪಮ ನಿರಂಜನರ 'ಸ್ನೇಹಯಾತ್ರೆ' ಕೂಡ ೧೯೭೫ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬರೆದದ್ದು. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಹಿಳಾ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಭಾರತೀಯ ಸದಸ್ಯೆಯಾಗಿ ಹೋದಾಗ ಯೂರೋಪ್‌ನ ಆರೋಗ್ಯದ ಕಾಳಜಿ, ವೃದ್ಧರ ಕಾಳಜಿ, ವೃದ್ಧಾಪ್ಯ ವೇತನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆ ದೇಶಗಳ ನೀತಿ ಸವಲತ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನುಪಮ ನಿರಂಜನರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನವರತ್ನ ರಾಮರಾವ್‌ರವರ 'ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಿಂದ ಪ್ರೇಯಸಿಗೆ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನ ಜೀವನ, ಅಲ್ಲಿಯ ಐಶಾರಾಮಿ ಬದುಕನ್ನು, ಬಡತನ, ಹಸಿವುಗಳ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಶೃಂಗಾರ, ವಿಲಾಸ, ಬಾರ್‌ಗಳು, ನೃತ್ಯಗಳು, ಹೀಗೆ ೨೦ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿಯ ಬದುಕನ್ನು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಬರೆಯುವ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ವಿ.ಕೃ.ಗೋಕಾಕರು ತಮ್ಮ 'ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜಪಾನೀಯರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕನ್ನು, ಬುದ್ಧ ಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅನೇಕ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತ, ಅಜಂತಾದ ಪದ್ಮಪಾಣಿಯ ಚಿತ್ರ ಹೋಲುವ ಕಲಾಕೃತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ವಿವರಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗ', 'ಗಂಗೆಯ ಶಿಖರಗಳಲ್ಲಿ', 'ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ದಿನಗಳು' ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಮಹತ್ವ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಸೌಂದರ್ಯ

ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಲೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇ.ಜ.ಗೌಡರ 'ರಶಿಯಾ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ' ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರ ಪ್ರಮಾಣಿಕತೆ, ದುಡಿಮೆಯ ಬಗೆಗಿನ ಮನದಾಳದ ಪ್ರೀತಿ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಪ್ರಗತಿ, ಜೀವನ ಶ್ರದ್ಧೆ, ಪರಿಶ್ರಮ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಸಂಶೋಧನಾಸಕ್ತಿ, ಆಳವಾದ ವ್ಯಾಸಂಗ, ಸಮರ್ಪಣಾ ಭಾವ, ಕಲೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಅಭಿಮಾನ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಕೃಷ್ಣಾನಂದ ಕಾಮತರು ಬರೆದ 'ವಂಗ ದರ್ಶನ', ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ೧೯೭೧ರಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಕ್ರಾಂತಿಯಿಂದಾಗಿ ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ ಬೀರಿದ ಪರಿಣಾಮ, ಕೊಲೆ, ಸುಲಿಗೆ, ಅತ್ಯಾಚಾರ ಕುರಿತು ಹೇಳುತ್ತ ಬಾಂಗ್ಲಾದೇಶದ ನಿರಾಶ್ರಿತರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರೋ. ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ 'ಜಗದಗಲ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ, ಅಸ್ಸಾಂ, ಮೇಘಾಲಯಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕಿನ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಾಸರಾಯ ಬಲ್ಲಾಳರ 'ನಾನೊಬ್ಬ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರವಾಸಿ' ಕೃತಿ, ಪ್ರಭುಶಂಕರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ' ಕೃತಿಗಳು ವಿದೇಶದ ರೀತಿ-ನೀತಿ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಬದುಕುಗಳನ್ನು ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಕಂಡು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಕಾರರಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳು ಇವುಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದವುಗಳು, ಮೇಲಿನ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಯ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶವೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದುದರಿಂದ, ಅವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುವುದು.

೩.೨ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ವರೂಪ :

ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಟ್ಟಂದದಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಕೆಲವು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಇತಿಹಾಸ ರಚನೆಗೆ ಪೂರಕ ಆಕರವಾಗಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಹ್ಯೂ-ಎನ್-ತ್ಸಾಂಗ್, ಅಬ್ದುಲ್ ರಜಾಕ್‌ರವರ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಭ್ರಾಮಕ ಕಥಾನಕಗಳಾಗಿಯೂ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ, ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡದೆ ಕೇವಲ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ, ಕಲ್ಪನೆಯಿಂದ ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯವಾಗಿಯೂ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನ 'ಟ್ರಾವೆಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಸರ್ ಜಾನ್ ಮ್ಯಾಂಡ್‌ವಿಲ್', ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎ.ಎಂ. ಇನಾಂದಾರರ 'ಮಂಗಲ್ಯಾಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮೂರುವಾರ', ಕರ್ಪೂರರವರ 'ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳ ಆಗಮನ', ಡೇನಿಯಲ್ ಡಿಫೋನ 'ರಾಬಿನ್‌ಸನ್ ಕ್ರೋಸೊ' ಜೋನಾಥನ್ ಸ್ವಿಫ್ಟ್‌ನ 'ಗಲಿವರ್ಸ್ ಟ್ರಾವೆಲ್ಸ್' ಸ್ಟೀಫನ್ ಸನ್‌ನ 'ಟ್ರಷರ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್'ನಂತಹ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ.

ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕಾದಂಬರಿಯ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ. ನೈಜ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಷ್ಟೇ ಈ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಓದುಗರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸಿವೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪೂರ್ಣ ಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿಯವರ 'ಅಲೆಮಾರಿ ಅಂಡಮಾನ್

ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್' ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ವಿಶಿಷ್ಟ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಡಾಮಾನಿಗೆ ಲೇಖಕರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅದರ ಅನುಭವವನ್ನೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ಬರೆದರೆ, ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್ ಕೆಲವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಜಾಲದ ಮಾಹಿತಿಯ ಮೂಲಕ ರಚನೆಯಾದುದಾಗಿದೆ. ಈ ಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಎರಡೂ ಅನುಭವಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಲಕ್ಷಣದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪರನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಬಂಧುಗಳಿಗೆ/ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರಗಳು, ದಿನಚರಿಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಿದೆ. ವಿ.ಕೃ.ಗೋಕಾಕರ 'ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ' ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿ ದಿನಚರಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ, ಇದು 'ಸ್ಥಿರ ಮುಹೂರ್ತದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಕೃತಿ' – ಹಾಗೆಯೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಾಗಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿವೆ. ಎ.ಎಸ್. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ 'ದಿಲ್ಲಿಯ ಪತ್ರಗಳು', ಕೋ. ಚನ್ನಬಸಪ್ಪನವರ 'ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ ದರ್ಶನ', ಎಚ್.ಜಿ ಜೋಷಿಯವರ 'ಶಿಲಾ ಹೃದಯ', ನವರತ್ನರಾಮ್‌ರವರ 'ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಿಂದ ಪ್ರೇಯಸಿಗೆ' ಕೆ.ಆರ್. ಕಾರಂತರ 'ಪ್ರವಾಸಿಯ ಪತ್ರಗಳು' ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವನ್ನು ಒಟ್ಟಂದದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, ಇದು ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ಪ್ರಬಂಧಗಳಂತೆ ಸೃಜನಶೀಲವಲ್ಲ, ಕಥೆ, ಕವನ, ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗೆ ವರ್ಣನೆಗಳಿಗೆ, ಕಾಲ್ಪನಿಕತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವಂತೆ ಬರೆಯಬಹುದು, ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಆ ರೀತಿಯ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇಲ್ಲ. ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೇನಿದ್ದರೂ 'ವಸ್ತುನಿಷ್ಠ' ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಎಷ್ಟೊ ಬಾರಿ ಅದು ಒಂದು ವರದಿಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸಂಶೋಧಕರ ಆಂಬೋಣ. ಆದರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನೆಂದರೆ ಅದು ಬೇರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರದಂತೆ ಆಕರ್ಷಕ ಬರವಣಿಗೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಒಳಗೆ ಲೋಕಾನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೊಂದು ಸದಾ ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಲೇಖಕರು ಪ್ರವಾಸದ ಸ್ಥಳ ಪರಿಚಯವನ್ನಷ್ಟೆ ಮಾಡಲು ಶಕ್ತರಾದರೆ, ಪ್ರತಿಭಾವಂತ ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ಜೀವನ ಸಾರವನ್ನು ಆ ಕೃತಿಯ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಆತನ ಆಳ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ ರಚನೆಗೆ ಮೂಲ ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಳಗೆ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ಜೀವನಾನುಭವದ ಗಟ್ಟಿತನವನ್ನು ಆರಿಸಿ ಮಂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿಯೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಲು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ್ದು ಅಪ್ಪಟ ಗದ್ಯ ಶೈಲಿ, ನುರಿತ ಲೇಖಕರಾದವರು ಮಾತ್ರ ಇದನ್ನು ಸೃಜನಶೀಲ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲರು. ಆದರೂ ಇಂದು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಇತರ ಸಾಹಿತ್ಯದಂತೆ ಜನಪ್ರಿಯವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಲೆ ಇವೆ, ಓದುಗರ ಪ್ರಮಾಣವು ಹಿಗ್ಗಿದೆ. ಆ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನೇಕರಿಗೆ ಒಂದು ಉಪಯುಕ್ತ ಮಾಹಿತಿ ಪುಸ್ತಕವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯೊಂದು ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನಾಂಗ, ಅವರ ರೀತಿ–ನೀತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆ, ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸ, ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೆಳವಣಿಗೆ, ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿ, ನೈರ್ಮಲ್ಯೀಕರಣ, ಸಮಾಜದ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ, ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೇವಲ ಆತ್ಮವೃತ್ತಾಂತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲದೆ ಚರಿತ್ರೆಯ ದಾಖಲೆಯಾಗಿಯೂ, ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹಗಳ ಕೃತಿಯಾಗಿಯೂ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

೩.೩ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಲಕ್ಷಣಗಳು

ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಟ್ರಾವೆಲಾಗ್' ಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ೧೮೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿಂದೀಚೆಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿವೆ. ಕನ್ನಡದ ಬಹುತೇಕ ಲೇಖಕರು/ಕವಿಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೇನು? ಅದರ ಸ್ವರೂಪ ಎಂತಹುದು? ಅದರ ಲಕ್ಷಣಗಳೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಬೇಕಿದೆ.

ಪ್ರವಾಸವೆನ್ನುವುದು ಪರ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವುದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ವಿಷಯ/ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ತಿಳಿದು ವಿವರಿಸುವುದು ಒಂದು ಬರವಣಿಗೆಯ ಕ್ರಮ, ಆದರೆ ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿರಬಹುದು ಅಥವಾ ಸರಳವಾಗಿರಬಹುದು, ಆದರೆ ಈ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದುವ ಸಹೃದಯನಿಗೂ ವಿಷಯ, ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನ, ಸಿದ್ಧತೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಸ್ತು ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಓದುವಾಗ, ಓದುಗರಿಗೆ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನೆಯ ವಿವರಣೆಯ ಒಳಗಿನ 'ವಾಸ್ತು ಪರಿಭಾಷೆ'ಯ ಪರಿಚಯ ಇರಲೇಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನವರಂಗ, ಅಂತರಾಳ, ಸುಖನಾಸಿ, ಬೋದಿಗೆ, ಇಳಿಮಾಡು, ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆ, ಜಾಲಂದ್ರ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಸೂಚಿ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ತಿಳಿಯದೆ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಗುಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಪರಿಪೂರ್ಣ ಗದ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯವೆನ್ನಬಹುದು. ಚನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಇದೊಂದು 'ನಿರೂಪಣಾ ಗದ್ಯ'. ಅಂದರೆ, ಪ್ರವಾಸಿಯು ತಾನು ಕಂಡ, ವಿಷಯ/ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗಿವೆಯೋ

ಹಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಂಭಾಷಣೆಯಾಗಲಿ, ಪದ್ಯವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಯು 'ನಾನು' ಎಂಬ ಆತ್ಮವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಕಥನದುದ್ದಕ್ಕೂ ಇದೆ 'ನಾನು' ಎಂಬ ನಿರೂಪಣಾ ಶೈಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದೊಂದು ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯ ಹಾಗೆ ಆತ್ಮನಿವೇದನೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಾರಾನಾಥರು ತಮ್ಮ ಬಿಡಿ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರನೇಯದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸಿಯೊಬ್ಬ ಪರ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನ ಅಲ್ಲಿನ ವಾತಾವರಣ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನಗಳ ವರ್ತನೆ, ವೇಶ-ಭೂಷಣ, ಆಹಾರ ಕ್ರಮಗಳು, ದೈನಂದಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದು, ನೋಡಿ ತನ್ನ ಮನೋ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಸರಿಹೊಂದುವ, ವಿಶಿಷ್ಟ ಅಂತೆನಿಸಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ನೋಡಿದ, ತಿಳಿದ, ಹಿಂದೆ ಆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಬಗ್ಗೆ ಓದಿದ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಆಕರಗಳಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಪ್ರವಾಸಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ಅವನ ಮನೋಭೀಪ್ಸೆಯ ಮೇಲೆ ಅವಲಂಬಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸಿಯೊಬ್ಬನಿಗೆ ಊಟದ ರುಚಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅವನ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ಆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಊಟೋಪಚಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿಯಿರುವವನಾದರೆ ಅವನ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ತುಂಬಾ ಕಲಾ ವಿಷಯಗಳೇ ತುಂಬಿರುತ್ತದೆ, ಅದೇ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾಗಿದ್ದರೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನರ ದೇಹ ರಚನೆ, ಅಂಗ ಸೌಷ್ಟವ, ಜನಾಂಗದ ಕಸುಬುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿದು ಬರೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಪ್ರವಾಸಿಯ ಆಸಕ್ತಿ, ಅಭಿರುಚಿಯ ಮೇಲೆ ರಚನೆಯಾಗುವಂತಹುದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಸ್ಥಳ ಪರಿಚಯದ ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಭಿನ್ನ ಆಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗೊರೂರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊರೂರು' ಮತ್ತು ಎ.ಎನ್. ಮೂರ್ತಿರಾಯರ 'ಅಪರವಯಸ್ಕನ ಅಮೆರಿಕಾ ಯಾತ್ರೆ' ಅಮೆರಿಕಾವನ್ನೇ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಕೃತಿಗಳಾದರೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಗುಣಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೩.೪ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ತೌಲನಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಬಹು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬರೆದುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಗೆ, ಮೊದಲನೆಯದು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ನೋಡಿದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಲು. ಈ ಎರಡು

ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ನಿಂತಿವೆ. ಕೇವಲ ಕಾರಂತರು ಲೇಖಕರಾಗಿ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬರೆದವರಾಗಿದ್ದರೆ, ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದರಂತೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಸಂಪುಟಗಳು ಮೂಲೆ ಗುಂಪಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಬಹುಶ್ರುತ ಕಾರಂತರ ಈ ಬರವಣಿಗೆ ಹಲವಾರು ದೃಷ್ಟಿಕೋನಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಇದು ವಿಶೇಷವಾದುದರಿಂದ ಬಹು ಆಯಾಮಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಲಾಮೂಲವಾಗಿ, ವಸ್ತು ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ, ರಂಗದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ, ಸಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತಿಳಿಯುವಿಕೆಗಾಗಿ, ಜನಾಂಗ ವರ್ಣನೆಗಾಗಿ, ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಗಾಗಿ, ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಅರಿವಿಗಾಗಿ.... ಹೀಗೆ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾ ಹೋಗಬಹುದೇನೊ, ಹಾಗಾಗಿ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೊದಲಿಗೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಿಷ್ಟವಾದ ಯಾವುದೆ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಆ ಸ್ಥಳದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತು ನೋಡಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಗೊರೂರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊರೂರು', ಪ್ರಭುಶಂಕರರ 'ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮತ್ತು ಶಾಂತಿ', ನಾಗತಿಹಳ್ಳಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ್‌ರವರ 'ಅಮೆರಿಕಾ ಅಮೆರಿಕಾ', ತೇಜಸ್ವಿಯವರ 'ಅಲೆಮಾರಿ ಅಂಡಾಮಾನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್'. ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರ 'ನಾ ಕಂಡ ಪ್ರಪಂಚ' ಮುಂತಾದುವು. ಮೇಲಿನ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೇವಲ ನೋಡಿದ್ದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ.

ಎರಡನೆಯ ರೀತಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಉದ್ದೇಶವಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾಡುವ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮೌಲ್ಯಯುತವಾದುವು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೇವಲ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಕಂಡಹಾಗೆ ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ನೋಡಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಲೆ, ಆ ಸ್ಥಳದ ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ, ಜಾನಪದದ ಸೊಗಡು, ಜೀವನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ತಮ್ಮದೆ ಆದ ವಿಚಾರಗಳಿಂದ ಇತಿಹಾಸದ ಮೈಲಿಗಲ್ಲಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಸದಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಲ್ಲುವ ಕೃತಿಗಳಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯನ್ನೆ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಕಂಡರು, ಆಳದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅರುಹುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಉದಾರಣೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಬೀಚಿಯವರ 'ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿ', ವಸಂತ ಕವಲಿಯವರ 'ತಾನ್‌ಸೇನ್ ದಡದಲ್ಲಿ', ವಿ.ಕೃ. ಗೋಕಾಕರ 'ಸಮುದ್ರದಾಚೆಯಿಂದ', ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ 'ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ', 'ಪೂರ್ವದಿಂದ

ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ', 'ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ', 'ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ', 'ಅರಸಿಕರಲ್ಲ', 'ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ' ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಎರಡನೆಯ ಮಾದರಿಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳಿಗೆ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಉದ್ದೇಶವೊಂದಿದೆ. ಆ ಉದ್ದೇಶ ಕಲಾಕಲಿಕೆಯಾಗಿರಬಹುದು, ವಿಜ್ಞಾನ ಕಲಿಕೆಯಾಗಿರಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಗಳು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಿಗಿಂತ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಹೇಗೆ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೋದಾಹರಣವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೪

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ – ೪

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಕನ್ನಡ ವಿದ್ವತ್ ಪ್ರಪಂಚ ಕಂಡ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಾರರು, ಅದರಲ್ಲೂ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಅನುಭವ ಜನ್ಯವಾಗಿದ್ದು 'ಸಮಷ್ಠಿ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿನಿಷ್ಠ' ಬರವಣಿಗೆಯಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಾರಂತರು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೋಜುಮಾಡಲು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ, ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಹುಚ್ಚು ಕುತೂಹಲ ಅವರನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಿದೆ, ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ಅವರಿಗೆ ಅನಿಸಿದ್ದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಬರೆದಿಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ಅವರು ಬರೆದ ಸಾಹಿತ್ಯವೇ ಏಳೆಂಟು ಪುಸ್ತಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಾನಾ ಮುಖಗಳು ಗೋಚರವಾಗುತ್ತವೆ, ಎಲ್ಲೋ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ, ಓದಿದ, ಕೇಳಿದ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಗುರುತು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳ ಸುತ್ತ–ಮುತ್ತ ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯಸ್ಥರು, ಗೆಳೆಯರಿಗೆಲ್ಲ ಪತ್ರ ಬರೆದು ಒಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿ ತಮ್ಮ ಹದಿನಾರು – ಹದಿನೇಳನೆ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಶುರುವಾದ ಈ ಜೈತ್ರಯಾತ್ರೆ, ಅವರಿಗೆ ತೊಂಭತ್ತು ವರ್ಷ ತುಂಬಿದಾಗಲೂ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವಾಸದ ಹಸಿವು ಎಂತಹುದೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಅಷ್ಟೂ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಸಂಶೋಧಕನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಅನಿಸುವ ಮೊದಲ ಅನಿಸಿಕೆ, ಪ್ರವಾಸವೆಂಬುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಆರನೇ ಇಂದ್ರಿಯವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು. ಅವರ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲಾ ಆಗು–ಹೋಗುಗಳಿಗೆ, ನಿರಂತರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಗೆ, ಸೃಷ್ಟಿಜನ್ಯ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಪ್ರವಾಸ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಸಾಮಾನ್ಯರಂತೆ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆದು, ನೌಕರಿ ಹಿಡಿದು, ಮದುವೆ–ಮಕ್ಕಳು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಆಸ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿದವರಲ್ಲ, ಅವರು ಬದುಕಿದ್ದೇ ಎಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಬದುಕುತ್ತಲೇ ತನ್ನದೇ ಆದ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀವನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬದುಕಿರುವಷ್ಟು ಕಾಲ ತನ್ನನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ರಂಗದಲ್ಲೂ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ, ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಾಳಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಕಲಾಮೂಲವಾದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಮೂಲೆಗೆ ಹೋದರು ಕಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು

ಓದಿದರೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಅವರ ಕಲಾ ಜ್ಞಾನ ಎಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿತ್ತು ಎಂಬುದು. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಉತ್ಸಾಹ, ಕುತೂಹಲ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಜ್ಞಾನಜಿಜ್ಞಾಸೆ, ಜೀವನ್ಮುಖಿ ಉತ್ಸಾಹ ಎಲ್ಲವೂ ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸು ಅತ್ಯಂತ ಚಿಂತನಶೀಲವೂ, ಚಲನಶೀಲವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಯಾವುದನ್ನೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡದೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಣಾಮವೇ ಅವರು ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ನೋಡಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ದಾಖಲೆಗಳ ಪ್ರಕಾರ, ಕುಟುಂಬದವರೊಂದಿಗೆ ಕಾಶಿಯಾತ್ರೆಗೆ ತೆರಳಿದುದು ಅವರ ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. “೧೯೨೨ರಲ್ಲಿರಬೇಕು ನನ್ನ ತಂದೆ, ಅಜ್ಜ, ತಾಯಿ, ಸೋದರಮಾವ – ಇಷ್ಟು ಮಂದಿ ಕಾಶಿಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟರು, ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬಲ್ಲ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇದ್ದರೆ ತಮಗೆ ಸಹಾಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವರು ತನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡರು”[೧] ಎಂಬ ಉಲ್ಲೇಖ ‘ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು’ ಕೃತಿಯ ‘ಯಾತ್ರಿಕನ ಅನುಭವ’ ಎಂಬ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸ ಅದಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಆನಂತರ ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿಯವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಧುಮಕಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, “ಮಂಗಳೂರಿನ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದಾಗಲೇ ನನ್ನ ನಿಜವಾದ ಬದುಕಿನ ಆರಂಭ ಹಾಗು ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿ, ತನ್ನ ತೊರೆದು ಸಮಾಜದ ವಿಶಾಲ ವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಕ್ಕಿದಾಗಲೆ ನನ್ನ ವ್ಯಕ್ತಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಪುಟ ದೊರಕಿತು. ಅಸಹಕಾರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ ಧುಮುಕಿ ಕುಂದಾಪುರವನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಆದರ್ಶವೇ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅವರು ಹಿಂದಿ ಸ್ವರಾಜ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವೇದವಾಕ್ಯವೆಂದೆ ತಿಳಿದಿದ್ದೆ.”[೨] ಗಾಂಧಿಯವರ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಹಳ್ಳಿ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಇಬ್ಬರು ಗೆಳೆಯರೊಡನೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ಕೊಡಗಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ ಭಕ್ತರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಅಮಾಸೆ ಬೈಲು ಎನ್ನುವ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಘಟ್ಟವಿಳಿದು ೮–೧೦ ಮೈಲುಗಳು ನಡೆದು ಊರಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುತ್ತಾಡಿ ನನ್ನ ಉಪನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಮನೆ ಮನೆಗೂ ಹೋಗಿ ಕೋರಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಯಾರು ಬರದಿದ್ದಾಗ, “ಎಲ್ಲಿ ಜನ ಸೇರುತ್ತಾರೋ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡತೊಡಗಿದೆ. ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ, ಮದುವೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಮಾರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಗಂಟಲಿನ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದೆ”.[೩] (ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅನುಭವಗಳು ‘ಔದಾರ್ಯದ ಉರುಳಲ್ಲಿ’ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.)

ಇದಾದ ನಂತರ ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ತಿಲಕ ಸ್ವರಾಜ್ಯ ನಿಧಿಗೆ ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಿಸುವ ಪಣ ತೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕಾರಂತರು

ಗಾಂಧಿಯವರ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ತಾವೆ ಉತ್ಸುಕರಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಇವರ ಜೋಳಿಗೆ ತುಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಕಾರಂತರು, ಶ್ರೀಮಂತರು ಯಾರಾದರು ದಾನಿಗಳಿದ್ದರೆ ಸಹಾಯ ಸಿಗಬಹುದೆಂದು, ತಮ್ಮ ನೆರೆಮನೆಯ ಹುಡುಗರ ತಂದೆ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಶ್ರೀಮಂತರೆಂದು ತಿಳಿದು, ತಂದೆಗೆ ಆರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ತಂದೆಯ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕಿಂತ ದೇಶಸೇವೆಯೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿಯ ಶಿರನಾಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲು ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ೧೨ ಮೈಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಸೌಡ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಮಾಸೆ ಬೈಲಿಗೆ ಬಂದು ತೀರ ಕಾಡಿನ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಾರೆ, ಕಾಲು ದಾರಿಯ ಗುರುತು ಹಿಡಿದು ಘಟ್ಟವನ್ನೇರಿ ಇಳಿದು ಚಾರಣ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತ ದುರ್ಗಮ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಯದಿಂದಲೇ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆ ಶ್ರೀಮಂತರ ಮನೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ದಿನ ತಂಗಿದ್ದು ತಾವು ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಆ ಶ್ರೀಮಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅವರು ಇವರಿಗೆ ಕೇವಲ ೧೦ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಬೇಸರವಾದರೂ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಕುಂದಾಪುರ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದರೂ ಸಹ, ಇದನ್ನು ಪ್ರವಾಸವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅವರ ಮೊದಲ ಚಾರಣ ಪ್ರವಾಸ ಎಂದು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ನಿಧಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದೇಶ ಇಲ್ಲಿ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಈ ರೀತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಪ್ರವಾಸದ ಹುಚ್ಚು ಕಾರಂತರನ್ನು ಲೋಕಾನುಭವದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲಿಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದುದು, ಅವರ ಅಷ್ಟು ಪ್ರವಾಸ ಬರಹಗಳನ್ನು ಓದಿದಾಗ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಬೇಕಾದಲ್ಲಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಮುಂದುವರಿಯಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂದರೆ ಹೆನ್ರಿ ಲುಕಾಸ್ ಎಂಬ ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ನಾಗರೀಕತೆಗಳೆರಡು ಅಭಿನ್ನವಾದುವು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. "ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ಧವು 'ಸಂಸ್ಕೃತ', 'ಸಂಸ್ಕಾರ' ಮುಂತಾದುವು ಹುಟ್ಟಿದ ಮೂಲದಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂದರೆ, ಸುಧಾರಿಸಿದ, ನಯಗೊಳಿಸಿದ, ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿದ, ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿದ, ಶ್ರೇಷ್ಟವಾದ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಈ ಅರ್ಥಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಕಚ್ಚಾತನದಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ, ಸುಧಾರಿಸುವ, ಶ್ರೇಣೀಕರಿಸುವ ಮತ್ತು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. 'ಸಂಸ್ಕೃತ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರಾಕೃತಕ್ಕೆ (ಪ್ರಕೃತಿಗೆ) ಭಿನ್ನವಾದುದು, ವ್ಯಾಕರಣ ಶುದ್ಧ ಎಂಬರ್ಥಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ."[೪] ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೆ, 'ಸಮುದಾಯವೊಂದರ ಸಮಗ್ರ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳ ಮೊತ್ತ' ಎಂದು ವ್ಯಖ್ಯಾನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ಯಾತ್ರಾ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಎರಡು ವಿಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು 'ಕಿರುಯಾನ', ಎರಡನೇಯದು 'ಮಹಾಯಾನ'. ಕಿರುಯಾನ ಎಂದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಆತ್ಮಕಥನಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳು, ಮಹಾಯಾನ ಎಂದರೆ, ಪ್ರವಾಸವನ್ನೇ ಮೂಲವಸ್ತುವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳು. ಇದುವರೆವಿಗೂ ಸುಮಾರು ೪೩ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳು ಲಭ್ಯವಿದ್ದು, ಆರು ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

೪.೧ ಕಿರುಯಾನ – ಬಿಡಿ ಭಾವಲಹರಿಗಳ ಯಾನ

ಈ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಲೇಖನಗಳ ವಿಷಯವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ೧. ಪರಿಸರ ೨. ಜಲಪಾತಗಳು ಮತ್ತು ಕಡಲುಗಳು ೩. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು ೪. ಇತರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಇಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ, ಉಳಿದ ಮೂರು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಇಂದಿನ ಫ್ರೀ ಲ್ಯಾನ್ಸ್ ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಜಾಗತೀಕರಣದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಇ–ರೈಟಿಂಗ್‌ನ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಮೂಲ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ೬೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾದುದು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ. ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಟ್ರಾವೆಲಾಗ್‌ಗಳ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಅದನ್ನು ಗದ್ಯಕಾವ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಕಾರಂತರು ಎಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲ.

'ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳು' ಎಂಬ ಈ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೧ ಲೇಖನಗಳು ನಮಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಶ್ರಿರಂಗ ಪಟ್ಟಣ, ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕನಸು, ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ (ಇದೆ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಎರಡು ಲೇಖನ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ), ಬಾದಾಮಿ, ಕಾರ್ಕಳ, ಗುಲ್ಬರ್ಗ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹಾಲಯಗಳು, ಬೆಡಗಿನ ಜಯಪುರ, ತಿಂಗಳೆ, ರಸ್ಯ,(ಕಾರಂತರೆ ಬಳಸಿದ ಪದ). ಈ ಎಲ್ಲಾ ಲೇಖನಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ ಅವುಗಳು ಆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳು ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಲೇಖನಗಳಾಗಿವೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಲೇಖನಗಳ ಮೂಲವಸ್ತು, ಆ ಸ್ಥಳಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ. ಕಾರಂತರ ಎಲ್ಲಾ ಲೇಖನಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಿರದ ನಗರದಿಂದ ಎಷ್ಟು ಕಿ.ಮೀ. ದೂರವಿದೆ? ಅಲ್ಲಿಗೆ ಮೋಟಾರು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿದೆ? ರೈಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಹೇಗಿದೆ? ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ದಾರಿಗುಂಟ ಸಿಗುವ ಸಣ್ಣ-ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ, ಹೋಟೆಲ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಆ ಊರಿನ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಇವೆಲ್ಲದರ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಆ ನಂತರ ಅಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಮಸೀದಿಗಳು, ಮಿನಾರುಗಳು, ಕೋಟೆ ಕೊತ್ತಲಗಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ವಿಶೇಷತೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಐತಿಹ್ಯ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಆಳಿದ ರಾಜರು ನಡೆಸಿದ ಯುದ್ಧಗಳು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ವಿವರ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಯಾವ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಆ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ? ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲೆ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಲೇಖನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಮತ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದ ಕಡೆ ಗಮನ ಹರಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಎರಡು ಲೇಖನಗಳಿವೆ, ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣವು ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಶ್ರೀರಂಗನಾಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿಂದ ಈ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಈ ಪ್ರದೇಶ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಕಾವೇರಿ ನದಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ದ್ವೀಪ, ಇದು ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಹೈದರ್ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪು ಸುಲ್ತಾನರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಹೈದರ್ ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಆಳ್ವಿಕೆ ನಡೆಸಿದ, ಅವನು ಸತ್ತ ನಂತರ ಟಿಪ್ಪು ರಾಜನಾಗಿ ಮುಂದುವರಿದ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣದ ಅರ್ಧಭಾಗ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಕೋಟೆಯಿಂದ ಆವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ೧೫ ಅಡಿ ಅಗಲ, ೧೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾದ ಎರಡೆರಡು ಗೋಡೆಗಳನ್ನು ಕೋಟೆಗಳ ಸುತ್ತಲು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಕೋಟೆಯ ಹೊರಗೆ ಗೋಡೆಗೆ ತಾಗಿದಂತೆ ಕಾವೇರಿ ಹರಿಯುತ್ತಾಳೆ, ಇಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಡಿ ಆಳದ ಕಂದಕಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ, ಇದು ಶತ್ರುಗಳು ಬಾರದಿರಲಿ ಎಂಬ ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ಕೋಟೆಗೆ ನಾಲ್ಕು ದ್ವಾರಗಳನ್ನು ಬಲವಾದ ಬಾಗಿಲಿನಿಂದ ಮುಚ್ಚಲಾಗಿದೆ ಆ ಬಾಗಿಲುಗಳೇ ೨೦ ಅಡಿಗೂ ಹೆಚ್ಚಿವೆ, ಕೋಟೆಯ ದಕ್ಷಿಣ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಚೆವಿಲೆಂಡ್ಸ್ ಆರ್ಚ್ ಎಂಬ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಒಂದು ಸೇತುವೆ ಇದೆ, ಇದು ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕುಣಿದರೆ ಕಾಲಂಗುಲದಷ್ಟು ಸೇತುವೆ ಅಲುಗಾಡುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದರಿಯಾ ದೌಲತ್ ಎಂಬ ಉದ್ಯಾನವನವಿದೆ, ಈ ಉದ್ಯಾನವನದಿಂದ ಕಾವೇರಿ ನದಿಗೆ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೇ 'ಆರಾಮ ಮಂದಿರ' ವನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿದ್ದು ಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮರದಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ, ಮಂದಿರದ

ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದ್ದು ಟಿಪ್ಪು, ಹೈದರ್ ಕಾಲದ ಜೀವನವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಎರಡು ಮೈಲಿ ಮುಂದುವರಿದರೆ ಟಿಪ್ಪು, ಹೈದರ್‌ರ ಸಮಾಧಿಯಿದೆ, ಇದು ಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯ ಕಂಬಗಳಿಂದ ಥಳಥಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ದಂತದಿಂದ ಕೆತ್ತಿದ ಚಿತ್ತಾರಗಳನ್ನು ಕೂರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸ ಕಲಾವಿದನ ಜಾಣ್ಮೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರೆ, ಸೈನಿಕರ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಮದ್ದುಗುಂಡಿನ ಮನೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, "ಈ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಕಂಡವರು ಕೋಟೆಯು ಟಿಪ್ಪುವಿನ ವಶದಿಂದ ತಪ್ಪಿದುದು ಕೇವಲ ಅವನ ದುರ್ದೈವದಿಂದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು"[೫] ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕನಸು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು, ಇದನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿ ಹೋದವರಲ್ಲ, ಕೊಡಚಾದ್ರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬರುವಾಗ ಇಕ್ಕೇರಿಗೆ ಬಂದುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕೊಡಚಾದ್ರಿಯಿಂದ ಇಕ್ಕೇರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಅಂತರವನ್ನು ಕಿ.ಮೀ.ನಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಿ ಇಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಕೊಳದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಅದರ ಜೀರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲೆ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿವಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಕಲೆಗಳೆರಡನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದೇವಾಲಯವು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ಅನುಕರಣೆಯಂತಿದೆ, ಪಲ್ಲವ ದೊರೆ ರಾಜಸಿಂಹನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವಾಲಯದಂತೆ ಇದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯಗಳು ೨ನೇ ಚಾಲುಕ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಪಟ್ಟದ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ (ಕ್ರಿ.ಶ. ೭೩೩–೭೪೬) ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ಗುಡಿಯ, ಪಲ್ಲವ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯ (ದ್ರಾವಿಡ) ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಇದು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, ದೇವಾಲಯುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಾಗಿ ಕಟ್ಟುವ ಗರ್ಭಗುಡಿ, ನವರಂಗಗಳನ್ನು ಚೌಕಾಕಾರದ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ, ಎರಡು ಆನೆಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶವಿದೆ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿದೊಡನೆ ಸಿಗುವುದೇ ನವರಂಗ ಇದರ ಮುಚ್ಚಿಗೆಯಲ್ಲಿ (ಭುವನೇಶ್ವರಿ) ಸೊಗಸಾದ ಕೆತ್ತನೆಯಿದೆ, ಇಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತಂಭಗಳು ಬೇಲೂರಿನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಅನಿಸುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆಯೆ ಹೊರತು ಅದರ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ವಿರೂಪಗೊಳಿಸಿದವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮಧಾನವನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಏನಿಲ್ಲ, ಕಾಡಿನ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುರುಕು ಕೋಟೆಯಿದೆ, ಕಾಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ

ಇಕ್ಕೇರಿ ನಗರವಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೧೦ರಲ್ಲಿ ಸಂಕನಾಯಕ ಅಲ್ಲೊಂದು ಅರಮನೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು, ಅಲ್ಲಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕ ಶಾಲೆ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನೆಂದು, 'ಶಿವತತ್ವ ರತ್ನಾಕರ'ದಲ್ಲಿ ದಾಖಲೆಯಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಇತಿಹಾಸ, ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕರಾರುವಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆಯಷ್ಟೆ.

'ಮಂಗಳೂರು' ಇವರ ಇನ್ನೊಂದು ಬಿಡಿ ಲೇಖನ, ಇದರಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಜನರ ಆಗಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇಡೀ ಪಟ್ಟಣದ ಜನರ ನಡುವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಹೊಸ ಯುಗವೊಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದು ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ, ಏಕೆಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ 'ಮಂಗಳೂರು ಸಮಾಚಾರ' ಇಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲು ಬೆಳಕು ಕಂಡುದು. ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕರಿಬ್ಬರು ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡುದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟರು ಶಬ್ಧಕೋಶ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಜೀವಶಾಸ್ತ್ರ, ಶಾಲಾ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒತ್ತುಕೊಟ್ಟು ಬಾಸೆಲ್ ಮಿಷನ್ ಮೂಲಕ ಕನ್ನಡವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈ ಊರಿಗೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲೇ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿ ಒಂದಾಗಲೆತ್ನಿಸಿದರು, ಆದರೆ ಇಡೀ ಊರಿನ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕರು ಕನ್ನಡ ನಮಗೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ ಜರ್ಮನ್, ಎಸ್ಕಿಮೋ, ಚೀನೀ ಭಾಷೆಗಳಷ್ಟೆ ನಮಗೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಮುಂದುವರಿದರು. ಇನ್ನು ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಇದು ತುಳು ನಾಡಿನ ಭಾಗ, ಹಿಂದುಸ್ಥಾನಿ, ಮಲಯಾಳಿಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವ್ಯವಹಾರದ ಮಾತು ಕನ್ನಡ, ನಾಡಿನ ಮಾತು ಕನ್ನಡ ಎಂದು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಗುಹಾಂತರ ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಬಾದಾಮಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೈಭವ ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮಹತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಅಜಂತಾ, ಎಲ್ಲೋರ, ಬಾದಾಮಿ ಗುಹೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ನಿರ್ಮಾಣದ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಾದಾಮಿಯ ನಟರಾಜನ ಪ್ರತಿಮೆ ಇದುವರೆವಿಗೂ ನಮಗೆ ಸಿಕ್ಕ ನಟರಾಜನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಮೊದಲ ಪ್ರತಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗುಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು ಜೊತೆಗೆ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಬುದ್ಧನ ಚೈತ್ಯಾಲಯವೂ ಇದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾರ್ಲದಲ್ಲಿ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ) ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಗುಹಾಲಯದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಠಡಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಸಲಾಗಿದೆ, ಇದು ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ರಚಿಸಿರುವ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳು, ಇದನ್ನು ಕೊರೆಸಿದವನು ಬನವಾಸಿಯ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಪಾರಿ, ಇದು ಅಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಾದರೆ, ಇದು ಅಂದಿನ ನಿಜಾಮ ರಾಷ್ಟ್ರದ (ಇಂದಿನ ಹೈದರಾಬಾದ್) ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. "ಅರ್ಧಚಂದ್ರಾಕೃತಿಯ ಬೆಟ್ಟದ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದಿರುವ ಗುಹಾಪಂಕ್ತಿಯ ಒಳಗೆ ಬರೆದವು, ಇಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣ

೩೨, ೩೩ ಗುಹೆಗಳಿರುವುವು”[೬] ಎಂದು ಅವುಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಸುತ್ತಳತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರಾಚೀನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಭಂಡಾರವನ್ನೇ ನಾವು ನೋಡಬಹುದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳ ರಚನಾಕಾಲ ೨–೭ನೆ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ ಹಾಗು ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಂದಿಗೂ ನೋಡುವಂತೆ ಶುದ್ಧರೂಪದಲ್ಲಿ ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿಭಾರವನ್ನು ಹಾಕಿರುವುದೇ ಈ ಕಲೆಯಿರಬಹುದು ಹಾಗು ಇಂದು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿರುವ ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ನಂದಲಾಲ್ ಬಸು ಇಂಥವರು ಇದರಿಂದಲೇ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಪಡೆದು ಆಧುನಿಕ ಕಲೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಅಜಂತಾದಿಂದ ಎಲ್ಲೋರಕ್ಕೆ ಬಂದಲ್ಲಿ, ಅದು ಅಜಂತಾದ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮತೆ ಹೆಚ್ಚಾದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಭವ್ಯವಾದ ಕೈಲಾಸನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಬೆರಗಿನಿಂದ ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಮೂರಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊರೆದು ಮಾಡಿರುವ ಈ ಭವ್ಯ ದೇವಾಲಯಗಳ ಮತ್ತು ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅಗಾಧ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಹಾಲಯ ಮತ್ತು ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಗುಡಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಾಲಗಿತ್ತಿ ಗುಡಿಯು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ, ಇದನ್ನು ಮರಳುಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಇವರ ಗೆಳೆಯ ಧೂಲಾ ಸಾಹೇಬ್ ಎಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಇವರಿಗೆ ಬಾದಾಮಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತೋರಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಊಟಕ್ಕೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಊಟೋಪಚಾರ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಧೋಲಾ ಸಾಹೇಬನ ಮಾನವೀಯತೆ ಮತ್ತು ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ಲೇಖನವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಣೆ ಒಂದುಕಡೆಯಾದರೆ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೀರಿದ ಮಾನವಿಯ ಕಳಕಳಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

'ಕಾರ್ಕಳ' ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಖನ, ಇದರ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಜೈನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಈ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾಹುಬಲಿ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ಬದುಕಿದ, 'ಭರತೇಶ ವೈಭವವನ್ನು' ಬರೆದ ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಈ ಬಾಹುಬಲಿಯಾಗಿರಬಹುದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೆ, ನಡುಗನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯ ಭರತೇಶ ವೈಭವಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಕಳದ ಬಾಹುಬಲಿಗೂ ಒಂದು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಇರುವುದಂತೂ ಸತ್ಯ, ಗುಡ್ಡಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುನಿಂತ ಬಾಹುಬಲಿಯ

ಶಾಂತಮುಖದ ಗಂಭೀರತೆಯನ್ನು, ಮಂದಸ್ಮಿತವನ್ನು ಯಾರು ಬೇಕಾದರೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಈ ವಿಗ್ರಹದ ಯಾವುದೇ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಇದು ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದು ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ತಮಿಳು ದೊರೆ ಕರಿಕಾಲ ಚೋಳನಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿ ಜೈನಧರ್ಮದ ಹುಟ್ಟು ಮತ್ತು ಅವಸಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ' ಅವರ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಖನ, ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಮೊದಲು ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಹೈದರಾಬಾದಿನ ನಿಜಾಮ ಮತ್ತು ರಜಾಕಾರರು ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದರು ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಇವರು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಾಸ್ತುಗಳು ಹಿಂದು–ಮುಸ್ಲಿಂ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗುಂಬಝುಗಳು, ಗೋರಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ, ಇಲ್ಲಿನ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಮುಸ್ಲೀಮರು ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಧರ್ಮದವರೆ ಬಂದರು ಕೈಗೆ ಹೂಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಧಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಗೋರಿಗಳ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರಗಳ ಕೆಲಸಗಳಿವೆ ಆದರೆ ಅವುಗಳು ಅಷ್ಟೊಂದು ನಾಜೂಕಿನವಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿಯ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು, ಹಾಗೆಯೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಗಳಿವೆ, ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಶಿವ ದೇವಾಲಯವು ಉತ್ಖನನಗೊಂಡಿದ್ದು ವೀರಶೈವ ಯಾತ್ರಿಕರು ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಧರ್ಮಸಾಮರಸ್ಯದ ಊರು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ, ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಇದೊಂದು ಅರಸಿಕ ನಗರವೆಂದು ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜೈಪುರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಈ ಊರನ್ನು 'ಬೆಡಗಿನ ಜೈಪುರ' ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಜೈಪುರವು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ನಗರ. ನೇರವಾದ ಮತ್ತು ಅಗಲವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳು ಸಂಧಿಸುವಲ್ಲಿನ ಚೌಕಗಳು, ಕೆಲವುಕಡೆ ಭವ್ಯವಾದ ಮಹಾದ್ವಾರಗಳು ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳು. ಜೈಪುರವು ಬಣ್ಣಗಾರರ ತವರೂರು ಎಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನವರು ಧರಿಸುವ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಗಾಢ ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಹಳದಿಯಿಂದ ಮಾಡಿದವು. ಇದು ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ರಜಪೂತರ ಕೇಂದ್ರಸ್ಥಾನ ಹಾಗು ವಲ್ಲಭಬಾಯ್ ಪಟೇಲರ ತವರೂರು, ಆದ್ದರಿಂದ ಜೈಪುರಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಹತ್ವವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಎರಡು–ಮೂರು ಅಂತಸ್ತಿನ ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯಗಳು ರಜಪೂತರ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಿವೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ದೇವಾಲಯವೊಂದಿದ್ದು ಅದರ ವಾಸ್ತು ರಜಪೂತ ಶೈಲಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಬಣ್ಣಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆಟವಾಡುವ ಜೈಪುರದ ಜನ, ಕುಡಿಯುವ ಲಿಂಬೆ ಸೋಡಾಗಳಿಗೂ ಗಾಢ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದು, ಬಣ್ಣಗಳ ಮೇಲಿರುವ ಅವರ ಮೋಹ

ಎಷ್ಟಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಜೀವನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜೈಪುರದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಹವಾಮಹಲ್ ಮತ್ತು ಜಂತ್ರ-ಮಂತ್ರ. ಹವಾಮಹಲ್ ಸಹಸ್ರ ಕಿಟಕಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಮನೆಯ ಒಂದು ಭಾಗದ ಹೆಸರಾದರೆ, ಜಂತ್ರ-ಮಂತ್ರ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹ, ತಾರೆ, ತಿಂಗಳುಗಳ ಚಲನೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಹಲವಾರು ರೀತಿಯ ವಿಚಿತ್ರ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ ಇದು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಿಕರ ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕಾರಂತರು. ನಿಜದಲ್ಲಿ ಅವರೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಜೈಪುರ ಒಂದು ಬೆಡಗಿನ ಊರೆ ಆಗಿದೆ.

ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಲೇಖನಗಳಿಗಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಖನ 'ತಿಂಗಳೆ' ಎಂಬುದು, ಇದು ಆಗುಂಬೆಯ ಪಕ್ಕ ಇರುವ ಒಂದು ಹಳ್ಳಿ, ರವೀಂದ್ರ ಹೆಗಡೆ ಎಂಬುವವರು ಕಾರಂತರ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು, ಒಮ್ಮೆ ರವೀಂದ್ರರು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದು ತಿಂಗಳೆಗೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ತಿಂಗಳೆಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಬೆಟ್ಟಗಳಿದ್ದು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಹಳ್ಳಿ ಇದೆ, ಸೀತಾ ನದಿ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜಲಪಾತವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಿಯರಾದ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ಜಲಪಾತ ನೋಡಲು, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವವೊಂದು ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವದ ರೂವಾರಿ ಇದೆ ರವೀಂದ್ರರು, ಇಲ್ಲಿ ಇವರು ದೈವದ ಗರಡಿಯಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುವವರು, ಹಾಗೆಯೆ ಹಲವಾರು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕರೆಸಿದ್ದರು, ಆಗ ಬೇಸಿಗೆ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಈ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿವರಾಯ ಎಂಬ ಭೂತಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಭೂತದ ಕೋಲ ನಡೆಸಿದ್ದರು, ಕಾರಂತರು ಹಿಂದೆಯೆ ಎಣ್ಮೂರಿನ ಕೋಟಿ ಚೆನ್ನಯ್ಯ ಭೂತಗಳ ಉತ್ಸವ ನೋಡಿದ್ದರು, ತಿಂಗಳೆಗೆ ಬಂದ ಬೈದ್ಯರ ತಂಡ ನರ್ತನ, ಆವೇಶ, ಅವರ ಚಲನ-ವಲನ, ದೈವದ ಮೇಲ್ಮೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದು, ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕಾಣಲು ಕಾರಂತರು ಅವರ ಗೆಳೆಯರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ಈ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ ಹಾಗು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಂದಿರುವ ಮೂಢ ಭೂತ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ದೈವಗಳಿಗಿಂತ ಭೂತಾರಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ, ಈ ಕೋಲಗಳ ಕುಣಿತ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂತಹುದು ಈ ಭೂತಕೋಲಗಳ ನೃತ್ಯ, ಅವರ ವೇಶ ಭೂಷಣ, ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ, ಮೈಮೇಲೆ ಭೂತ ಬರುವುದು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಪೂಜಾರಿಯೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚೆ ಮಾಡುವುದು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ಥಳನಂಬಿಕೆಗಳ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಯೋಗ್ಯವಾದವು, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು ಕವಲಷ್ಟೆ, ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಆ ಭೂತದ ಕೋಲ ಕುಣಿತವನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇದುವರೆವಿಗೂ ದೇಶೀಯ ಸ್ಥಳಗಳ ಮತ್ತು ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ ಹಾಗು ವಾಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದ ಕಾರಂತರು ಮುಂದಿನ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಅಂದರೆ ರಷ್ಯಾದ ಜನಜೀವನದ

ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರಷ್ಯಾವೊಂದು ಕಮ್ಯುನಿಷ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರ. ಪೋಲೀಸ್, ಮಿಲಿಟರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಿಗಿ ನಿಯಮಗಳಿರುವ ದೇಶ. ಆಗಿನ ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಿ ರಾಜೀವ್ ಗಾಂಧಿಯವರ ಸ್ನೇಹ ಹಸ್ತವನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟ ರಷ್ಯ, ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಿಲಿಟರಿ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಿತ್ತು. ಅಮೆರಿಕಾ ದೇಶವನ್ನು ಮಣಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧೯೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಭಾರತ, ರಷ್ಯಾದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಬೇಡಿತ್ತು. ಕೇವಲ ಮಿಲಿಟರಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿಯೂ ಕೊಡು-ಕೊಳ್ಳುವ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಹಕರಿಸಲು ಮುಂದಾಯಿತು, ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಭಾರತದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಯಾಗಿ ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವವನ್ನು 'ಮಹಾಯಾನ'ದ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಅರಸಿಕರಲ್ಲ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಲೇಖನದ ಉದ್ದೇಶ, ಕಾರಂತರೇ ವಿವರಿಸುವಂತೆ, "ನಮ್ಮ ಸರಕಾರ ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಂತೆ, ಈ ವರ್ಷವೂ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಜರುಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಕೈಗೊಂಡಿದೆ. ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಡನೆ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಒಪ್ಪಂದ ಇರುವಲ್ಲೆಲ್ಲ, ಅವರೊಳಗೆ ತಂತಮ್ಮ ಕಲಾವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮಿತ್ರ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ, ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ರೂಢಿ ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಗಿ ಬಂದಿದೆ"[೭] ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದಿಂದ ಹಲವಾರು ಕಲಾ ತಂಡಗಳು ರಷ್ಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡವು ಕಾರಂತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಕಾರಂತರದು ಜಾನಪದ ಸಮರೂಪಿ ಮಿತ್ರಮೇಳವಲ್ಲ; ಗೀತ ಮೇಳವಲ್ಲ, ಅದು ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರಾಗ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಂದು ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆಯುವ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಯಾಣದ ಸಿದ್ಧತೆ, ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದ ಸಹಕಾರ, ವಿಮಾನಯಾನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಪ್ರದೇಶ, ಅಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಾಲವಾದ ವೇದಿಕೆ, ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ದೊಡ್ಡ ಸ್ಥಂಬಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಉತ್ಸವವು ೦೩.೦೭.೧೯೮೫ರಂದು, ರಾಜೀವ್ ಗಾಂಧಿ – ಗೋರ್ಬಚೇವ್ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದವರು ಹಲವು ಬಾರಿ ತಾಲೀಮುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರದರ್ಶನ ಕೊಡಬೇಕಿರುತ್ತದೆ. ೭೦,೦೦೦ ಜನರು ಸೇರುವ ಬೃಹತ್ ಲೆನಿನ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಂನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೃತ್ಯ ತಂಡಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿರುತ್ತವೆ, ತಾಲೀಮು ಮಾಡಲು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ಇಡೀ ಭಾರತದ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್ ನೃತ್ಯಗಳ ಪರಿಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ವೇದಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಹೋಟೆಲ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಚಂದ್ರಲೇಖ ಎಂಬುವವರ ಭರತನಾಟ್ಯ ತಂಡದ ತಾಲೀಮು, ಕಲರಿಪಟ್ಟುವಿನ ತಾಲೀಮು, ಮಣಿಪುರದ ಲಲಿತ ಸುಂದರ ವೇಷಗಳು, ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಏರು ಧ್ವನಿಯ ಶಂಖನಾದಸ್ವರದ ಹಾಡುಗಳು, ಅವರ ತಾರಕ ಸ್ವರದ ಕಿವಿಗಡಚಿಕ್ಕುವ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದಿಂದ ಆಡಿದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗ 'ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ' ರಾಜೀವ್ ಗಾಂಧಿಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೆಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡು, ರಂಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬೆಳಕಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಪರದೆಯ ಹಿಂದಿನಿಂದ ನಟರು ಬಂದು ಹೋಗುವಂತೆ ಸೂಚಿಸಿ, ಕುಣಿತದಲ್ಲಿ ರಂಗಲೇಖನಕ್ಕೆ (ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿ) ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟುದು, ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರು ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಮಾಡಿ ವೇದಿಕೆ ಮತ್ತು ಬೆಳಕು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ, ಇದು ಎಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತದೆ. ರಷ್ಯಾದ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಭಾರತ ಮತ್ತು ರಷ್ಯದ ಹಲವಾರು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ತಂಡಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮರು ರೂಪಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಈ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಕೇವಲ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದಾಗಿದ್ದು, ಈ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು, ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರ ಕಲೆ, ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಗಳ ಧರ್ಮಸಮನ್ವಯತೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಕಾರಂತರೊಬ್ಬರು ಕೇವಲ ವರದಿಯಂತಾಗಬೇಕಿದ್ದ ಪ್ರವಾಸದ ಬಿಡಿ ಕಥನಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಓದುಗರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಲ್ಲಿರುವ ಅತೀವವಾದ ಜೀವನ ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಕುತೂಹಲವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

೪.೨ ಮಹಾಯಾನ : ಜ್ಞಾನ, ಕಲಾ ವಿಕಾಸ ಯಾನ

ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಆರು ಪ್ರಮುಖ ಆಕರಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ, ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ೧. ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ, ೨. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ, ೩. ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ, ೪. ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ, ೫. ಅರಸಿಕರಲ್ಲ, ೬. ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ. ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ತೌಲನಿಕತೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಾರಂತರು ಬೆಸೆದಿದ್ದಾರೆ, ಎಂಬುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉಳಿದಂತೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ವಾಙ್ಮಯ ಸಂಪುಟಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿವೆ, ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೆಳಗೆ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

೪.೨.೧ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವೆಂಬ ಕಲಾಯಾನ

ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಕೊಡಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಕಾರಂತರು ಪೂರ್ವದೇಶದವರು ಪೂರ್ವದ ವಿರುದ್ಧ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿರುವುದು ಅಪೂರ್ವವಾಗುತ್ತದೆ,

ಹಾಗೆ ಅಪೂರ್ವವೆಂಬ ಪದ ನಾನಾರ್ಥ ಪದವಾಗಿದ್ದು, ಅತಿ ಮಹತ್ವದ್ದು, ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ್ದೂ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು ಇದಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾರದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಚೆಲುವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಲು ಸಿಕ್ಕೀತು ಎಂಬ ಆಸೆ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಇದೊಂದೆ ಅಲ್ಲ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಓದಿಕೊಂಡ ಬರಹಗಳು ಇವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದವು. ಇಟಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಿಯೂ, ಚಿತ್ರಕಾರನೂ ಆದ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ, ಚಿತ್ರಕಾರನೂ, ವಿಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೊ ಡಾ ವಿನ್ಸಿ, ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಚಿತ್ರಕಾರನಾದ ರೆಂಬ್ರಾಡ್, ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರ ಕಾರ ಪಾಲ್ ಗಾಗಿನ, ಸಿಸಾನ್ – ಇವರೆ ಮೊದಲಾದ ಹಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಹೆಸರುಗಳು, ಅವರ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಓದಿದ್ದ ಬರಹಗಳು, ಮೂಲ ಚಿತ್ರಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕಂಡ ಚಿತ್ರ ಪ್ರತಿಗಳು ನನ್ನೀ ಆಸೆಗೆ ರೂಪು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದವು"[೮] ಮೇಲಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಅವರು ಯೂರೋಪ್‌ಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿನವರ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರಂತರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

'ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಎಂಬ ಕಲಾಯಾನ' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಕೊಡಲು ಬಲವಾದ ಕಾರಣ, ಇಲ್ಲಿರುವ ೨೩ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಕಲೆಗಳ ಪರಿಚಯ' ಮತ್ತು 'ಕಲಾ ವೈಭವ' ಎಂಬ ಎರಡು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿವೆ. ಈ ಎರಡು ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಯೂರೋಪಿನ ಅಷ್ಟೂ ಕಲಾ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ. ಕಲೆಗಳ ಪರಿಚಯವೆಂಬ ಅಧ್ಯಾಯ ಇಡೀ ಯೂರೋಪ್‌ನ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ಪ್ರವೇಶವಾದರೆ, ಕಲಾ ವೈಭವವೆಂಬ ಅಧ್ಯಾಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದೇಶಗಳ ಕಲೆಯ ಅಪೂರ್ವತೆಯನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಯೂರೋಪ್ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನೋಡಲು, ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚದೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಲು. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಅರಹುವ ಕಾರಂತರು ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಇಡೀ ಪ್ರಪಂಚವೆ ನಾಶದ ಅಂಚಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದು, ರಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾಗಳ ಶೀತಲ ಸಮರದಿಂದ ಮೂರನೇ ಯುದ್ಧ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಕಲಾ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನಾಶವಾಗುವ ಆತಂಕದಿಂದ, ಆದಷ್ಟು ಬೇಗ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಆ ಕಲಾ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆಯನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಬೇಕೇಂಬುದೆ ಆಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಡೀ ಯೂರೋಪ್‌ನ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವೆಂಬ ಕಲಾಯಾನ ಎಂದು ಉಪ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಕಾರಂತರು ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಸಹಪ್ರಯಾಣಿಕರ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ, ಕೆಲವನ್ನು ಅವಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಗಂಡು–

ಹೆಣ್ಣುಗಳ ವರ್ತನೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕೆಲವು ನೃತ್ಯ, ಆಟ, ಇಂದ್ರಜಾಲದ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯೂರೋಪ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ಹಡಗು ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಯೇಝ್ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ತಂಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಈಜಿಪ್ಟ್ ನೋಡಲು ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪುಟ್ಟ ಸಮಯಾವಕಾಶವನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಕಾರಂತರು ಈಜಿಪ್ಟ್ ನೋಡಲು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಅದರ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಚ್ಚರಿಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ಒಂದು ಮಾನವ ತಲೆಯ ಸಿಂಹ ದೇಹದ ಶಿಲ್ಪ, ಭಾರತೀಯ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ದೇವರು ನರಸಿಂಹನಿಗೆ ಹೋಲಿಸಬಹುದು. ನರಸಿಂಹನಾದರೆ ಸಿಂಹಮುಖದ ನರ, ಐಗುಪ್ತರ ಪ್ರಕಾರ ನರಮುಖದ ಸಿಂಹ. ಎರಡು ದೇಶಗಳ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಈ ಕಲ್ಪನೆಯ ವೈರುಧ್ಯವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಈ ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್ ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಕೆಲವು ದಪ್ಪ ಚಪ್ಪಡಿಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡಿರುವುದು ೨೫೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗದೆ ಹಾಗೆ ಉಳಿದಿರುವುದು ಸೋಜಿಗ. ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿದ ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಜೊತೆಯ ಪ್ರಯಾಣಿಕರೆಲ್ಲ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳಲು ಹೊರಟರೆ, ಕಾರಂತರು ಪಿರಮಿಡ್‌ನ ಒಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮೃತ್ಯು ಸಂಪುಟ(ಶವಪೆಟ್ಟಿಗೆ)ದಲ್ಲಿರುವ ಫೆರೋವನೊಬ್ಬನ (ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಅಂದಿನ ರಾಜನ) ಕಳೇಬರವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡುವರೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಅವರ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮೊದಲೇ ಓದಿ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಅದನ್ನು ದರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಎಲಬಾಸ್ಟರ್ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬಿಜಾಪುರದ ಗೋಲಗುಮ್ಮಟವನ್ನು ನೋಡಿದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲಬಾಸ್ಟರ್ ಎಂಬುದು ಶಿಲೆಯ ಹೆಸರು, ಮಸೀದಿ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿದ್ದರು ಅದರ ಒಳಗೆ ೩೦೦೦ ದೀಪಗಳಿಂದ ಅಲಂಕರಿಸಲಾಗಿದೆ, ಇದನ್ನು ಕಂಡು, ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಾರಂತರ ರೂಢಿಗತ ಕ್ರಿಯೆ ಹಾಗೆಯೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಅದರ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ವಿವರಗಳನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಮೊದಲು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಕುಟುಂಬದವರೊಂದಿಗೆ, ಸ್ನೇಹಿತರೊಂದಿಗೆ ಉದ್ಯಾನಗಳಿಗೆ ವಿಹಾರ ಯಾತ್ರೆ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ರಜಾದಿನಗಳನ್ನು ದೂರದ ಊರಿನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಿಗೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ ಹಾಲಿಡೇ ಎಂದರೆ, ಬಂಧನಗಳಿಲ್ಲದೆ ಆನಂದಿಸುವ ದಿನ ಎಂಬ ಮಾತು ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ನಾಣ್ಣುಡಿಯಿದ್ದಂತೆ, ಇನ್ನು ವಾರ್ಷಿಕ ರಜೆಗಳನ್ನಂತೂ ಹಲವಾರು ವಾರಗಳ ಕಾಲ ರಜಾ ಹಾಕಿ ಆನಂದಿಸಲು ಪರಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ, ಆಗ ಲಂಡನ್ ಎಂಬುದು

ನಿರ್ಜನಾರಣ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಲಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಯಾಣ ಅವರ ಜೀವನಾಡಿಯಿದ್ದಂತೆ. ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಈ ಜನ ಉಡಬಲ್ಲರು, ಉಣಬಲ್ಲರು, ಕುಡಿಯಬಲ್ಲರು, ಕುಣಿಯಬಲ್ಲರು, ಜೀವನವನ್ನು ಆನಂದದಿಂದ ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ, ಉತ್ಸಾಹವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮತೂಕದಲ್ಲಿ ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ದುಡಿಯಬಲ್ಲರು ಸಾಹಸಶೀಲತೆ ಅವರ ಗುಣ."[೯] ಎಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಲಂಡನ್ ನಗರದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಪೋಲೀಸ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಸ್ವಚ್ಛತೆ, ನಾಗರೀಕ ಕಾಳಜಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸಂಶಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಸೌಜನ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹಲವಾರು ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳೆಂದರೆ ಏನೋ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಮೋಹ, ಅಲ್ಲಿನ ಚರ್ಚ್‌ಗಳಾದ ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಅಬ್ಬಿ, ಸೈಂಟ್ ಪಾಲ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಾದ 'ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿ'ಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಗಾಜನಿಂದ ಅಲಂಕರಣಗೊಂಡ ಕಿಟಕಿಗಳ (ಸ್ಟೈಂಡ್ ಗ್ಲಾಸ್) ಚಿತ್ತಾರವನ್ನು, ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಆಕರ್ಷಣೆಯೆಂದರೆ ಈ ಬಣ್ಣ ಬಣ್ಣದ ಸ್ಟೈಂಡ್ ಗ್ಲಾಸ್ ನ ಚಿತ್ತಾರಗಳು, ಇವುಗಳನ್ನು ೮–೧೦ ಅಡಿ ಉದ್ದದ ಕಿಟಕಿಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ, ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಇರುವ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮಾವಲಂಬಿ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಸ್ಟೈಂಡ್ ಗ್ಲಾಸ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಏಸುವಿನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಮುಖಮಂಟಪದ ಒಳಗಿರುವ ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಕೊಠಡಿ, ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಕೊಠಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ವೇದಿಕೆಯಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಆ ಚರ್ಚ್‌ನ ಪಾದ್ರಿ ಬರುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಬೋಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲುಬೆಯನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಎರಡು ಸ್ಥಂಭಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯದ ಗೋಪುರವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಗೋಲಕ(ಡೋಮ್) ನಿರ್ಮಿಸಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ವಾಸ್ತುವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಿಟೀಷ್ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿರುವ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಅನುಕರಿಸುವವರು, ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ "ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬದ್ಧವಾದ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸ್ಥಾನವಿದೆ, ಅವು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಬ್ಬ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನದ ಬೇರು ಎಷ್ಟು ಹಿಂದಿನದು, ಹೇಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತು ಎಂದು ಲಾವಣ್ಯ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ತೋರಿಸಬಲ್ಲ ಒಂದು ಅವಕಾಶವಾಗುತ್ತದೆ"[೧೦] ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಗರದ ಚೌಕಗಳು, ರಸ್ತೆಗಳು, ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ಸೇತುವೆ, ಚಿತ್ರ ಬರೆದು ಹಾಡು ಹೇಳುತ್ತ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಭಿಕ್ಷುಕರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಲಂಡನ್ ಕೂಡ ಅವರ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಶ್ರೀಮಂತರೇ ತುಂಬಿರುವ ರಾಜ್ಯವಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿ ಬಡವರು, ಭಿಕ್ಷುಕರು ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜವೈಭವವನ್ನು ಕಂಡು ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳು ಆಧುನಿಕವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವುಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಸುಳ್ಳು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅರಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, ಲಂಡನ್ ನಲ್ಲಿ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳು, ಎರಡನೆಯದು ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳು. ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಬೀದಿ ಬದಿಯಲ್ಲಿ, ಚಿತ್ರಸಂತೆಯಂತೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವ ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಚಿತ್ರಸಂತೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು ಮೇಲಿನಂತೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡದೆ ಎಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯುಸಿಯಂ, ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮತ್ತು ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯುಸಿಯಂಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳೆಂದರೆ, ಹಳೆಯ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಎಂಬ ಸಂಕುಚಿತಾರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್ ಎಂಬುದು ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು. ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಅವುಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆ, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಪತಂಗಗಳು, ಕೀಟಗಳು, ಜಲಚರಗಳು, ಕಡಲ ಹೂಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು ನಡೆಸುವ ಋತುಯಾತ್ರೆ (ಮೈಗ್ರೇಷನ್)ಯ ಸಮಗ್ರ ವಿವರಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ಪಳೆಯುಳಿಕೆಯ ಮಾಮ್ಮತ್, ಫಾಸಿಲ್ಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ, ಅವರ ಸಂಶೋಧನೆಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಕವಾಗಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಪಂಚ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರಕಾರ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವನ ಕಲಿಕೆಯ ಮೂಲವಿರುವುದು ಮ್ಯುಸಿಯಂಗಳಲ್ಲೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಲಂಡನ್‌ನ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ, ಲಂಡನ್ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ, ಪ್ರತಿ ಕಾಲ ಘಟ್ಟದ ವಸ್ತು–ವಿವರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು ಮೇಡಂ ಟುಸ್ಸಾಡ್ಸ್‌ರ ವ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮ್ಯುಸಿಯಂ, ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಹಾ ಸಾಧಕರನ್ನು ಮೇಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮೇಣದ ಬೊಂಬೆಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಭಾರತೀಯರ ಕೆಲ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ಮೂಲವಸ್ತು ಯಾವುದಾದರೂ ಸರಿ ಅಲ್ಲಿ ಕಲೆ ಅರಳಿದೆ ಎಂದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕುತೂಹಲ ಹೆಚ್ಚು ಎನ್ನಬಹುದು, ಆದರೆ ಈ ಮೇಣದ ಪುತ್ಥಳಿಗಳ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ಮೆಚ್ಚುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಲೀಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿವೆ. ೩-೪ ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರದ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವುದು ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು. ಅಲ್ಲಿರುವ ಪಂಡಿತರ ಮತ್ತು ಉಪನ್ಯಾಸಕರ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಅಳೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿಕ್ಷಣವೊಂದು ಆ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರಧಾನ ಅಂಗವಿದ್ದಂತೆ. ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಸಾಧಿಸಲು ಬುನಾದಿಯಾದುದೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾತಿಲ್ಲ. ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಲವಾರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿನ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಪ್ರಗತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಶಿಕ್ಷಣವೊಂದು ಜನಾಂಗದ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ನಂಬಿಕೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ವಾಲೀಸ್ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಯುರೋಪಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ವೇನಿಸನ್, ಪಾವ್ಲ, ವೆರೋನೀಸ್, ಟೈಟನ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್ ಸ್ಪೇನ್‌ನ ಮುರಿಲ್ಲೋ, ವೆಲಾಸ್ಕರ್, ಎಲ್‌ಗ್ರೇಶೋ, ರೂಬೆನ್ಸ್, ಜಾನ್ ವಾನ್ ಇಕ್, ಫ್ರೆಂಚ್‌ನ ಮೆನೆಟ್, ಮೊನೆಟ್, ಶಿನಾವಿ ಸಿಬಾನ್, ಹೂಗಾರ್ತ್, ವಿಸ್ಲರ್, ಶೈನ್ಸ್‌ಬರೋ, ರೆನಾಲ್ಡ್ಸ್, ಟರ್ನ್‌ರ್, ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ ಡಾ ವಿಂಚಿ ಮುಂತಾದ ಕಲೆಗಾರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಬಣ್ಣ, ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆ ಗೆಳೆಯರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇವರ ಕುರಿತ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಕಾರಂತರು, ಅದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಮೆಚ್ಚಿದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯು ಹಳೆಯ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹವಾದರೆ, ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯು ಹೊಸ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಗಳು ಚಿತ್ರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿನವರು ಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ, ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ, ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿರುವ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಕಾರಂತರು ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ವೇದಿಕೆ, ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆ, ಗ್ರೀನ್‌ರೂಮ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಾಣುವ ಎಲ್ಲಾ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಂತೂ ಅದ್ಭುತವಾದುದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ವಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ ಮುಂಗಡ ಟಿಕೇಟ್ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿ ಕುಟುಂಬ ಸಮೇತರಾಗಿ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಅಮೇರಿಕನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಚಲನಚಿತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾರುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ. ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಎರಡು

ನಾಟಕಗಳು 'ವಾಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ದ ಮೂನ್' ಮತ್ತು 'ಆ್ಯಸ್ ಯು ಲೈಕ್ ಇಟ್'. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಒಪೆರಾ ಹೌಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಲೆ ಮತ್ತು ಅಣಕವಾಡುಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬ್ಯಾಲೆಯು ಅಲ್ಲಿನವರ ಕಲಾ ಗುರುತಾಗಿ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ, ಆದರೆ ಈ ಅಣಕವಾಡುಗಳು ಲಂಡನ್‌ನ ಜಾನಪದ ಕತೆಗಳಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಪಡೆದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯುಗೋಸ್ಲೋವೋಕಿಯ ದೇಶ ಇವರ ಪ್ರವಾಸದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಯುಗೋಸ್ಲೋವೋಕಿಯನ್ ರೆಪ್ರೊಡಿ' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ತಂಡವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೇಕೆ ಇದರ ಮೇಲೆ ಆಸಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, ಯುಗೋಸ್ಲೋವೋಕಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಅರ್ಧ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಅರ್ಧ ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯಗಳೆರಡು ಸಮ್ಮಿಳಿತದಿಂದ ಬೆಳೆದು ಒಂದು ನೃತ್ಯರೂಪಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದೊಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕ, ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಂತಹ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ನೋಡುವ ಆಸೆ ಇತ್ತು, ಆ ಆಸೆ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಈಡೇರುತ್ತದೆ. ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯಾದ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, "ಮುಸ್ಲೀಂ ಗೀತದ ವರ್ಚಸ್ಸು, ಕುಣಿತದ ವರ್ಚಸ್ಸು, ಅವರ ಜಾನಪದ ಗೀತೆ, ನೃತ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿದೆ. ಈ ವಿವಿಧ ಭಾಗದ ಜನಗಳ ವೈಯ್ಯಾರ, ಬೆಡಗುಗಳು ಬೆರೆತಿವೆ, ಹೀಗಾಗಿ ಕೇವಲ ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ನೃತ್ಯ ಸಂವಿಧಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ನೃತ್ಯೋತ್ಸವ ಬಲು ಸರಳವಾಗಿದ್ದಂತೆಯೆ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಗೀತೆ, ಬ್ಯಾಲೆಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವೂ ಆಗಿತ್ತು."[೧೧] ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರ ಸಂಗೀತದ ಆಲಾಪನೆಗಳಲ್ಲು ಕೂಡ ತುರ್ಕಿ ದೇಶದ ಆಲಾಪನೆಯ ಛಾಯೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಗಳೆರಡು ಇಸ್ಲಾಂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಕರಗೊಂಡಂತಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ನ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಸ್ ನಿಂದ ತಂದಿರಿಸಿದ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆ, ಗ್ರೀಸ್ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ತವರೂರು, ಗ್ರೀಸ್ ದೇವತೆಗಳ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳು, ಕಥನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಮಮ್ಮಿಗಳು (ಮೃತ್ಯು ಸಂಪುಟಗಳು), ಮಾಯನ್ನರ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಚೀನಿ, ಜಪಾನ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಶೇಷಗಳು, ಮಾರ್ಕೆಲ್ ದ್ವೀಪವಾಸಿಗಳ ವಸ್ತುಗಳು, ಸೆಮೊಟಾದವರು, ಅಮೆರಿಕಾದ ಅನೇಕ ಇಂಡಿಯನ್ ಬಳಗದವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧ, ಬೇಟೆಯ ಸಾಮಾಗ್ರಿ, ಉಡುಗೆ, ಮನೆಯೊಡವೆಗಳು ವಿಶ್ವ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಾನಾ ಮುಖಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನಾವರಣ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್ ಇಡೀ ವಿಶ್ವದ ಇತಿಹಾಸ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವಂತಿದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪೇಂಟಿಂಗ್‌ಗಳನ್ನು ಅಂಚೆಕಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ (ಗ್ರೀಟಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ) ಮಾರಾಟ ಮಾಡಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ, ಅದರ ಮೂಲಕ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮ್ಯೂಸಿಯಂನವರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಜಾಹೀರಾತಿನ ಮೂಲಕ ಇದನ್ನು ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವ್ಯಾಪಾರಿ ಸರಕಾಗಿ ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರ ಈ ಆಸ್ಥೆ, ಲೋಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಒಲವು, ಅದನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ಅವರ ಸಹನ ಶೀಲತೆ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ವಿವರಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ಓಸ್ಲೋ ನಗರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಮಿಸ್ ಬೆಸ್ವಿಕರನ್ನು ಮತ್ತು ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಮಿಸೆಸ್ ಆ್ಯಡಂರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಅಕ್ಕರೆ, ಇವರೆಲ್ಲ ಓಸ್ಲೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕದೊಂದು ಭಾರತೀಯ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಪರಿಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರವು ಎಪ್ಪತ್ತರ ದಶಕದಲ್ಲೆ ಬ್ರಿಟೀಷರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಕೆಲ ಬ್ರಿಟೀಷ್‌ರು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗೂ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದರು. ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಪಾಠವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ಭಾರತ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮವು ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಸ್ಮಿತೆಯಾದುದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಓಸ್ಲೋವಿನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಗಲೆಂಡ್‌ನ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಂಜಿಗಳ ಸುತ್ತ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ ಒಂದೊಂದು ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲೂ ವಿಗಲೆಂಡ್‌ನ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಅವುಗಳ ನಯ-ನಾಜೂಕು, ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ನೋಡುಗರನ್ನು ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಲು ನಾರ್ವೆಯ ಯುವರಾಜ ಹಾಕನ್ ಕಾರಣ, ಇವನ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದಲೆ ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲಲು ಸಾದ್ಯವಾಯಿತು. ಓಸ್ಲೋ ನಗರ ಮತ್ತು ಅದರ ಪುರಭವನವು ಎರಡನೇ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಪಾರ ಹಾನಿಗೆ ಒಳಗಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳು ಮತ್ತೆ ನಗರವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು ಇದು ಆ ಜನರ ನಿಸ್ಪೃಹ ಸೇವೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಕಾರಂತರದು.

ಸ್ವೀಡನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಇವರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಎಂಡರ್ಸ್, ಬರ್ಗನ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ಜೋರ್ನನ್, ಜೋರ್ ಸ್ಪ್ರಿಂಗ್, ಜಾಕೋಬ್, ಜೋರ್ಡನ್, ಮೊದಲಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲು ಒಂದೊಂದು ವಿಶೇಷವಿದೆ ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದರೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗದ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಜಗತ್ತು ಅದು, ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಇದೇ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹಸ್ತ ಲಿಖಿತ ಗ್ರಂಥಗಳ ದೊಡ್ಡ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ, ಹಳೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ರಚಿಸುವ ಚರ್ಮದಂತಹ ವಸ್ತು(ಚರ್ಮದ ಪರೆಯನ್ನು ಕಾಗದದಂತೆ ಬಳಸುವುದು)ವನ್ನು ಬಳಕೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತಾಳೆಗರಿಗಳು, ಬೂರ್ಜ್ವ ವೃಕ್ಷದ ತೊಗಟೆ, ತಾಮ್ರಪಟ, ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ

ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ನಮ್ಮ ಹಲವಾರು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಅಕ್ಷರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರುವುದು, ಇವುಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಓಸ್ಲೋವಿನ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ದೇಹದ ಮಾಂಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಆ ಚರ್ಮಚೀಲದೊಳಗೆ ಹುಲ್ಲು, ಹತ್ತಿಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ 'ಸ್ಟಫ್' ಮಾಡಿ ಅಂದವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಂದಿಗಳು, ಮುಸುವಗಳು, ಜಿಂಕೆಗಳು, ದೈತ್ಯರೂಪಿ ಗೊರಿಲ್ಲಾಗಳು, ಕಡಲ ಸಿಂಹ, ಕಡಲ ದನಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಪ್ರಾಗೇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಇದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ ಕಾರಂತರು ಆ ದೇಶ ಚಿಕ್ಕ ದೇಶವಾದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾದ ದೇಶವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ಗ್ರಾಂಟ್‌ವಿಗ್ ಎಂಬ ಬಿಷಪ್ ಒಂದು ನವೀನ ಶೈಲಿಯ ಚರ್ಚ್ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಗಾರೆಯನ್ನು ಹಚ್ಚದೆ ಬರಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದಲೆ ಸ್ಥಂಭ, ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾರ್ಥನಾ ಮಂದಿರದ ಮುಂದೆ ವಿಶಾಲವಾದ ವೇದಿಕೆ ಇದ್ದು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಹಾಗೆಯೇ, ಇದರ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಕಡಲ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆನ್ಸ್ ಎಂಡರ್ಸನ್‌ನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜಲಕನ್ಯೆ (ಮರ್ಮೇಯಿಡ್). ಅಲ್ಲಿನ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಎಂದು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಾಗಕನ್ಯೆ ಇದ್ದಂತೆ, ಜಲಕನ್ಯೆಗೆ ಅರ್ಧ ದೇಹ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅರ್ಧ ದೇಹ ಮೀನಿನದಾದರೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ನಾಗಕನ್ಯೆಗೆ ಅರ್ಧ ದೇಹ ಹೆಣ್ಣು ಮತ್ತು ಅರ್ಧದೇಹ ಹಾವಿನದಾಗಿದೆ. ಆ ಜಲಕನ್ಯೆಯು ಎಂಡರ್ಸನ್ನನ ಕತೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪಾತ್ರ, ಎಂದು ಪೌರಾಣಿಕ ಕತೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಹಲವಾರು ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ್ದು, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟೆಂಟ್ ಚರ್ಚ್‌ಗಳಾಗಿ ಬದಲಾದದ್ದಿದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯು ಜೈನ ಬಸದಿಗಳು ಶಿವಾಲಯಗಳಾದುದು, ಆ ನಂತರ ಮಸೀದಿಗಳಾಗಿ ಬದಲಾದುದನ್ನು ಕಳೆದ ಸಾವಿರ ವರ್ಷದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಫ್ರೆಂಚ್ ಶಿಲ್ಪಿಯಾದ ರೋಡಿನನ 'ಬರ್ಗರ್ಸ್ ಆಫ್ ಕೆಲೆ', ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬಾಯಿ, ಕಣ್ಣು, ಹಸ್ತದ ಬೆರಳುಗಳು, ಆ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವ ವ್ಯಥೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ, ಅದೇ ರೀತಿ ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ 'ಮಾನವಕುಲ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ', ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಿಂತ ಏಷ್ಯನ್ ಮತ್ತು ಎಸ್ಕಿಮೊ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಇದು

ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿಯೇ ಅತೀ ದೊಡ್ಡದಾದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಈ ಐದು ಮಹಡಿಗಳ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡದ ಕೊನೆಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ ಜಾನಪದ ಕಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ ಇದು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ ಜಾನಪದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಿದೆ. ಎಂದು ನುಡಿಯುವ ಕಾರಂತರು, ಪ್ರತಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲೂ, ಆ ದೇಶ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ದಾರಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ಟಿವೋಲಿ ಎಂಬ ಮನರಂಜನಾ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಟಿವೋಲಿ ಎಂದರೆ ಈಗ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಅಮ್ಯೂಸ್‌ಮೆಂಟ್ ವಾಟರ್ ಪಾರ್ಕ್, ಮೂರು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಇದನ್ನು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿತ್ತು, ಇದೊಂದು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಜಲಕ್ರೀಡೆ ಮತ್ತು ದೀಪೋತ್ಸವದ ಹುಚ್ಚರ ಸಂತೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಅನಿಸಿಕೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಜೀವನವೆಂಬುದು ಆಟವಾಡುವ ಮೋಜಲ್ಲ, ವ್ಯಕ್ತಿಯೋರ್ವ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಬದುಕನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಮೋಜು ಮಾಡದೆ ಜ್ಞಾನದ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಎಷ್ಟು ಉಪಯೋಗವಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ಹೆಂಬರ್ಗ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಶುಕ್ಬರವರ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುಕ್ಬರವರು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದವರು, ಅವರಿಗೆ ಭಾರತೀಯರು ಬಳಸುವ ಕುಂಕುಮ, ಅಗರು, ಬೈತಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಆಸಕ್ತಿಯಿದೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರನ್ನು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇದ್ದ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರೂ ಕೂಡ ಜರ್ಮನರ ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವರ್ಣ ವೈಪರಿತ್ಯವಿಲ್ಲದ ವಸ್ತ್ರಾಭರಣಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಶುಕ್ಬಾರವರು ಅವರನ್ನು ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ ಆ ಕಟ್ಟಡದ ವಿನ್ಯಾಸ, ವಿಸ್ತಾರ, ಚಿತ್ರಗಳ ಜೋಡಣೆ, ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ನ್ಯೂನತೆಗಳು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಅದು ನ್ಯೂನತೆಗಳಲ್ಲ ಆ ಚಿತ್ರಗಳೆ ಅಬ್ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಎಂದು ಆ ನಂತರ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಹೇಂಬರ್ಗನಲ್ಲಿರುವ ಆಧುನಿಕ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಮನೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ವಾಸ್ತು ಮನೆಗಳು ಬದಲಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಡ್ಯೂರರ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳು, ಮಿಸ್ಟಾರ್ ಫ್ರಾಂಕೆಯ ಕ್ರಿಸ್ತ ಜನನ, ಫನ್‌ಹಾಪ್‌ನ ಮಡೋನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮಟ್ಟದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಅವುಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ, ಪಕ್ಕದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಆವೆಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಕಂಚುಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಜರ್ಮನರು ಕಲಾವಂತಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೂ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ

ಎಂದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯೆಯೆ, ಶುಕ್ಲಾರವರು ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಹೇಂಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಆದ ನಷ್ಟದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧವು ಇಡೀ ಜರ್ಮನ್‌ರನ್ನು ನಡುಗಿಸಿದೆ, ಹಿಟ್ಲರ್‌ನ ಹಿಡಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಜರ್ಮನಿ ಅವನ ನಂತರ ಅವಸಾನದ ಹಾದಿ ತುಳಿಯಬೇಕಿತ್ತು, ಆದರೆ ಕೇವಲ ಮೂರು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತೆ ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಜೆಗಳ ನಿರಂತರ ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಶುಕ್ಲ ಮತ್ತು ಕಾರಂತರಿಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಅಮೇರಿಕನ್ ನಾಟಕ, ಚಲನಚಿತ್ರಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಜರ್ಮನಿ ತನ್ನ ನೈಜ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಶುಕ್ಲಾರವರು ಕಾರಂತರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ, ಭಾರತದ ಪಾಂಡೀಚೆರಿಯು ಏಕೆ ಇನ್ನು ಭಾರತದ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಲ್ಲ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಕಾರಂತರು ಜರ್ಮನಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಪಾಂಡೀಚರಿ ಮತ್ತು ಗೋವಾಗಳು ಫ್ರೆಂಚರ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದಂತಹ ವಸಾಹತು ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಆ ನಂತರ ಅವುಗಳನ್ನು ಭಾರತದ ಒಕ್ಕೂಟಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು). ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಈಗ ಉತ್ತರ ದೊರೆತಿದೆ.

ಹಾಲೆಂಡನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರಂತರು ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳ ಕಡೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲೆಂಡಿನ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಕಲಾವಿದ, ೪೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಬದುಕಿದ್ದ ಲೂಕಾಸ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಧ್ಯಯುಗದ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಚಿತ್ರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಶೈಲಿ. ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಅಲ್ಲಿನ ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು, ಅಂದರೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜನನ, ಬಾಲ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟವುಗಳಾಗಿವೆ. ಮಧ್ಯಯುಗ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಚಿತ್ರ ಜಗತ್ತಿನ ಕೊಂಡಿಯಾಗಿ ಲೂಕಾಸ್ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ರಿಕ್ಸ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ, 'ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಚೀನ, ಜಪಾನ್, ವಿಷೇಶತಃ ಜಾವ, ಬಾಲಿ, ಸುಮಾತ್ರ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುವಂತಹ ವಸ್ತು ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಿಂದ ಪೂರ್ವದೇಶಗಳಿಗೆ ೧೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಭಾರತೀಯರು ಬಾಲಿ, ಜಾವ ದ್ವೀಪಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಭಾರತ ದೇಶದ ಹಿಂದು ಮತ್ತು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು, ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಜಾತಕ ಕತೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹಿಂದೂ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳಾದ, ವೀರಭದ್ರ, ಗಣೇಶ, ಬ್ರಹ್ಮ, ದುರ್ಗಾ, ಮಹಾ ಕಾಲಭೈರವ, ಮೊದಲಾದ ಭಾರತೀಯ ಶೈಲಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಆದರೆ, ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಗಳ (ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪ) ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಬುದ್ಧನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಿರಿಸಲಾಗಿದೆ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸುಂದರವಾದ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ, ಹಾಗು

ಜಾವಾ, ಸುಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ದಂತ, ಗಂಧ ಮೊದಲಾದ ಕಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಗೂ, ಇಲ್ಲಿನವರ ಕಲೆಗು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ, ಅವರ ಶಿಲ್ಪ, ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ರೇಖೆಗಳ ಲಾವಣ್ಯವೇ ಬೇರೆ ರೀತಿ ಇದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಾರರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕುರುಡಾಗಿ ಅನುಸರಿಸದೆ, ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಭಾರತದ ಕಲೆಯ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಮತ್ತು ಗಟ್ಟಿತನವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ಜಾವಾದ 'ಬಾತಿಕ್' ವಸ್ತುಗಳ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಸ್ತ್ರ, ಬಣ್ಣ, ಮೇಣದ (ವ್ಯಾಕ್ಸ್) ಸಹಾಯದಿಂದ ಚಿತ್ರ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇದು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು ಇದರ ವರ್ಣ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಭಾರತದ ಕಾಥಿಯಾ ವಾಡದ ಕಚ್ಛ್ ಜನರ ವಸ್ತ್ರಾಲಂಕಾರವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೆ, ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಡಾ. ಲಿಂಗ್ವಿಸ್ ಅವರು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಭಾರತದೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಧರ್ಮ, ಕಸುಬುಗಾರಿಕೆಗಳು ಸಹ ಈ ದೂರ ಪ್ರಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವಹಿಸಿರುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಈ ವಿನಿಮಯೀಕರಣ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶ ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ರಿಕ್ಸ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ವಾನ್‌ಜಿನ್, ವರ್ಮೀರ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಲ್ಸ್‌ರ ಮೂಲ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ ಮಗ ಟೈಟನ್‌ನ ಚಿತ್ರವೂ ಇಲ್ಲಿದೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕ್ರೈಸ್ತನ ಜನನ, ಯಹೂದ್ಯರ ದುರಾಡಳಿತ, ಜೆರೊಸೆಲಂನ ಪತನಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ, ಮತ್ತು ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಹುದೊಡ್ಡ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಚಿತ್ರಗತ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಆತ್ಮಗಳೇ ಅವರವರ ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಮ್ಮವಂತಿವೆ. ಮಾನವನ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಕಿತ್ತು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುವ ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟರು ಆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಹೆಸರು, ಚಿತ್ರಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಆ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಆವಿರ್ಭವಿಸಿರುವ ಭಾವವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಆ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಲಾಕಾರನ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಕೊಟ್ಟ ಅವನ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬ ಹೊಸ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತನ್ನ ಕುಂಚದ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ.

ವರ್ಮೀರನ ಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಬದುಕಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಕೊಲೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಆರೋಪ ಹೊತ್ತು, ಕೊಲೆಗಡುಕ ಎಂಬ ಸುಳ್ಳು ಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಸತ್ತ, ಅಸಲಿಗೆ ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವರ್ಮೀರ್ ಸತ್ತ ಮೇಲೆ, ಆ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಯುತ್ತಾನೆ. ದುರಂತವೆಂದರೆ, ವರ್ಮೀರ್ ಸತ್ತು ಎರಡು ಶತಮಾನಗಳ ನಂತರ ಆತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ಆದರೂ ವರ್ಮೀರ್ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕೇವಲ ೪೦ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವರ್ಮೀರನ ಜೀವಿತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಇಬ್ಬರು ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರು ಫ್ರಾನ್ಸ ಹಾಲ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜೂಡಿತ್ ಲಿಸ್ಟರ್ – ಲಿಸ್ಟರ್‌ನ 'ದಿ ಸೆರೆನೇಡ್' ಅದ್ಭುತವಾದ ಚಿತ್ರ, ಈ ಚಿತ್ರವು ಪ್ರಿಯಕರನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಾರರ ಮೇಳವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪ್ರೇಯಸಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಅವಳನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರಮ್ಯತೆ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಈ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಸೆರೆನೇಡ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆ, ಪ್ರಿಯಕರನ ಕಾತರ, ಭಾವ, ಬೆಡಗು, ಅವನ ತುಂಬು ಬಯಕೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತದೆ. ಕಣ್ಣು, ನಗು, ತುಟಿ, ತಂತಿಯನ್ನು ಮೀಟುವ ಬೆರಳುಗಳು, ಆ ಪ್ರಿಯಕರನ ಅಂತರಂಗದ ತುಂಟ ಗೆಲುವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸಾರುತ್ತದೆ. ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಲೋಕವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುವ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ಚಿತ್ರ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ನ ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ವೇನ್‌ಗಫ್‌ನ 'ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸೈಪ್ರಸ್ ವೃಕ್ಷ' ಎಂಬ ಚಿತ್ರವು ಮಾನವನ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಗಳೆರಡನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬದಲಾವಣೆಗಳಿಗೂ – ಬದುಕಿನ ಪಲ್ಲಟಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಅವಿನಾಭಾವ, ಅಮೂರ್ತ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕಲಾತ್ಮಕವಾದ ಮತ್ತು ರಮ್ಯಾತೀತವಾದ ಈ ಚಿತ್ರ ಬದುಕಿನ ಅನೂಹ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ವೇನ್‌ಗಫ್‌ನ ಈ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಮಿಸ್ ಬಾಕೆ ಮತ್ತು ಮಿಸೆಸ್ ಬಾಕೆಯವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮಿಸೆಸ್ ಬಾಕೆಯವರು ಮನೆಯನ್ನು ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಕೆ ಮಾಡಿರುವ ಬಾತಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ವಸ್ತ್ರ, ತೆರೆಗಳು, ಹಳೆಗಾಲದ ಪಿಂಗಾಣಿಗಳು, ಚೀನಿ, ನೇಪಾಳಿ, ಟಿಬೇಟಿಯನ್ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಬಾಕೆ ದಂಪತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾ, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಭೂತ, ಪ್ರೇತದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತು ಹೊರಳುತ್ತದೆ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ 'ಭೂತದ ಕೋಲ' ಕುಣಿತದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಕಾರಂತರು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಕೆಯೂ ಕೂಡ ದೆವ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ದೆವ್ವಗಳ ನಂಬಿಕೆ ಕೇವಲ ಭಾರತದಲ್ಲಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಮನುಷ್ಯನ ಸಾವಿನ ನಂತರದ ನಂಬಿಕೆಗಳು

ಇರುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಕಾರಂತರು ಚಕಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ದೆವ್ವಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಲಿ, ಇದೆ ಎಂದಾಗಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ತಿಳಿಸದಿದ್ದರೂ ಆ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವಂತಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಅವರದಾಗಿದೆ. ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಭೂತದ ಚೇಷ್ಟೆ, ಮಾಟ-ಮಂತ್ರ, ಭೂತ ಪೂಜೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರು ಜನಾಂಗದ ನಂಬಿಕೆಯೆಂತಲೆ ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಭೂತದ ಪೂಜೆ, ಪುನಸ್ಕಾರಗಳು ದಕ್ಷಿಣ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜನಜನಿತವಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಹಾಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ಮೇಲ್ಮೈ ಭೂವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಹೈನುಗಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿನ ಹೈನೋದ್ಯಮ, ಮತ್ತು ಹಂದಿಸಾಕಾಣಿಕೆ ಆ ಜನರ ಜೀವಾಳವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹಸುಗಳ ತಳಿಗಳು (ಫ್ರೇಸಿಯನ್, ಡ್ಯಾನಿಷ್), ಅವುಗಳು ಕೊಡುವ ಹಾಲು (ದಿನಕ್ಕೆ ಸರಾಸರಿ ೪೦ರಿಂದ ೪೫ ಕೆ.ಜಿ.), ಅವುಗಳನ್ನು ಸಾಕುವ ಆಧುನಿಕ ಕ್ರಮ, ಅವುಗಳ ದಷ್ಟಪುಷ್ಟತೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ಯಮವೆ ಹೈನುಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವ ಡಾ. ಫರ್ವೆ ಮತ್ತು ಡಾ. ಯಾನ್‌ಬಾಲ್‌ರನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಇಬ್ಬರು ಸಂಶೋಧಕರೊಂದಿಗೆ ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದ ಇವರು ಅವುಗಳನ್ನು ರಿಕ್ಸ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಕೊಡುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತರಾಗದೆ, ನಮ್ಮ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಅಂಗವಾದ ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ಬಗ್ಗೆ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಸಾಗರದ ಹೆಗ್ಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಬೊಂಬೆಯಾಟವಾಡುವವರ ಸಮಾವೇಶವನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆ ನೆನೆದು, ಆ ಇಬ್ಬರು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದ ಮೇಲೆ ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ಎಲ್ಲಾ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಪ್ಯಾಲೇಸ್ ಆಫ್ ಜಸ್ಟೀಸ್', ಇಡೀ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ನ್ಯಾಯಾಲಯ, ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಂಬಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಇದು ಗ್ರೀಸ್ ಶಾಸನ ಕರ್ತನ ಭವ್ಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ಕಟ್ಟಡ, ಇದರ ಸಮೀಪವೆ 'ಡೂಮ್ ಸಬಲಾನ್' ಎಂಬ ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಚರ್ಚ್ ಇದೆ. ಇದು ಚಿತ್ತಾರದ ವಿವಿಧ ಥಾಳು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಗಾಜಿನಿಂದ ಅಲಂಕೃತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಗಾಜುಗಳನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಕಿಟಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಏಸುವಿನ ಜೀವನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಂಗಿನಿಂದ ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವನ್ನು ಸ್ಟೈಂಡ್ ಗ್ಲಾಸ್‌ನಿಂದ ತಯಾರಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಚರ್ಚ್ ಒಳಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ ಸ್ಥಳ, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವೇದಿಕೆ, ಚರ್ಚ್ ಪಾದ್ರಿ ಪ್ರವಚನ ನಡೆಸಲು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡದ ಮಧ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಗಾಥಿಕ್ ಕಮಾನು, ತ್ರಿಕೋಣಾಕೃತಿಯ ಮಾಡು ಸುಂದರವಾಗಿ ಮೇಳವಿಸಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯ ಇನ್ನೊಂದು

ಚರ್ಚ್ ಸೈಂಟ್ ಬಾಪ್ಸ್, ಇದೂ ಕೂಡ ಡೂಮ್ ಸಬಲಾನ್‌ಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಟೈಂಡ್ ಗ್ಲಾಸ್ ಚಿತ್ತಾರವನ್ನು ಹೆಸರಾಂತ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದ ಜಾನ್ ವಾನ್ ಇಕ್ ಮತ್ತು ಹರ್ಬರ್ಟ್ ವಾನ್ ಇಕ್ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಎಂಬುದು ನಿಜವಾಗಿಯಾ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತರ ದೇವ ಭೂಮಿ. ಪೀಟರ್ ಬಾಲ್ ರೊಬೆನ್ಸ್, ಜಾಕೋಬ್ ಜೋರ್ಡನ್‌ನಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕಲಾವಿದರು ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ, ಆ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷಿಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಅದರ ಆಲಾಪ ಮತ್ತು ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು ಸರಳವಾದ ತರಂಗ ಲಹರಿಗಳಾಗಿವೆ, ಮಾರ್ದವತೆಯೇ ಅವುಗಳ ದಾರಿ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್ ದೇಶವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ, ಅದೊಂದು ಭೋಗ ಭೂಮಿಯೂ ಹೌದು; ಧರ್ಮ ಭೂಮಿಯೂ ಹೌದು ಎಂಬ ಭಾವ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಹವೆ, ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಸಮುದ್ರ ಕಿನಾರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರಿಗೆ ಉನ್ಮತ್ತತೆಯನ್ನು ತಂದಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಶೆರ್ರಿ ಶಾಂಪೈನ್‌ಗಳಂತೆ ಅಮಲನ್ನು ಉಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ನೀಸ್ ನಗರ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಉನ್ಮತ್ತ ಭೂಮಿ. ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಿಂದ ಮೋಜುಮಾಡಲೆಂದೆ ಜನ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಗಳ ಜೀವನೋಪಾಯ ಸಾಗುವುದೆ ವಿಲಾಸದಿಂದ, ವಿಲಾಸವೇ ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ, ಅವುಗಳಿಗೆ ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ಮದ್ಯ, ಜುಗಾರುಗಳೇ ಸಾಧನ ಪರಿಕರಗಳು. ಅದರಲ್ಲೂ ಜುಗಾರಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಮಾಂಟೇಕಾರ್ಲೋ ಹೆಸರಾದ ಸ್ಥಳ. ಅಲ್ಲಿನವರ ವಿಲಾಸತನ ಅರೆನಗ್ನ ಸ್ಥಿತಿ, ವಯಸ್ಸಿನ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಸಮುದ್ರ ಕಿನಾರೆಯಲ್ಲಿ ಆಡುವ ಅವರ ಆಟಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಜಿಗುಪ್ಸೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕತ್ತಲಾಯಿತೆಂದರೆ, ನಗರದಲ್ಲಿ ದೀಪೋತ್ಸವ, ಕುಡಿತದ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯಗಳ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ಸದಾ ತೇಲಾಡುವ ನಗರಿ ಚಲುವಿನ ಅಮರಾವತಿಯಾಗಿ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಲಾಸಗಳಿದ್ದರೂ, ಅಲ್ಲಿ ರೆನ್ವಾ ಎಂಬ ಫ್ರಂಚ್ ಕಲಾವಿದನ ಉತ್ತಮ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸಿದಂತೆ ರೆನ್ವಾ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ಈತ ಕ್ರಾಂತಿಕಾಲದ ಕಲಾವಿದ ರೇಖೆಗಳಿಲ್ಲದೆಯೆ ಮಿದು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಈತ ಫ್ರೆಂಚ್‌ನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ಯಾರೀಸ್ ಒಂದು ಸುಂದರ ನಗರ. ಅಲ್ಲಿನವರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆದರವಿಲ್ಲದವರು. ಫ್ರೆಂಚರು ಅತ್ಯಂತ ಕರ್ಮಠ ಭಾಷಾಂಧರು. ಫ್ರೆಂಚ್ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಿದರೂ ಅವರು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನಗರವು ಸುಂದರ ರಸ್ತೆಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಚೌಕಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕೂಡ ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೋಲುತ್ತವೆ. 'ನೋಟರ್ ಡೇಮ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್'

ಚರ್ಚಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಎರಡೂ ಮೇಳವಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚರ್ಚ್‌ನ ವಿವರದ ಜೊತೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚ್ ಕ್ರಾಂತಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಯಾರೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬಿಷಪ್‌ಗಳು ಅಲ್ಲಿರುವ ರಾಜರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳನ್ನು ಪಡೆದವರು ಅವರು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಜ್ರದ ಕಿರೀಟಗಳು ರಾಜರ ಕಿರೀಟಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಬಾಳುವಂತಹವು ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಪೇರ ಹೌಸ್ ಒಂದು ಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ರಂಗಮಂದಿರ, ಸುಮಾರು ೩ ಎಕರೆಗಳಷ್ಟು ಜಾಗವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರು ಕಲೆ, ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ಯಾರೀಸ್ ಎಂಬುದು ವಿದ್ಯಾವಂತರ ಸ್ವರ್ಗ; ವಿಲಾಸಿಗಳ ಅಮರಾವತಿ ಇದ್ದಂತೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲಕ್ಸಂಬರ್ಗ್‌ನ ಅರಮನೆಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಉದ್ಯಾನವನ, ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಟ್ಟಿರುವ, ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಿಂದ ಕದ್ದು ತಂದ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ, ಡಾಲರ್‌ಗಳ ಕಾಳಸಂತೆ, ಕಳ್ಳ ನೋಟುಗಳ ದಂಧೆ, ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ತರುಣರು ಹೆಣ್ಣಿನ ಅರೆನಗ್ನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮಾರಿಕೊಂಡು ಹಣ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಕೆಟ್ಟ ಮಾರ್ಗ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬೇಸರ ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಒಂದು ನಾಡು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹಣದ ವ್ಯವಹಾರವೇ ಮೂಲವಾಗುತ್ತಾ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಆ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧಃಪತನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಲೂಯಿಯು ತನ್ನ ವೈಭವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕರೆಸಿ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಸಿದನಂತೆ, ಫ್ರೆಂಚ್ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರ ಚಿತ್ರಗಳ ಮಾರ್ಗ (ಕ್ಲಾಸಿಕಲ್) ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾದುದೆಂದು ಇಂದಿಗೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರೋಸ್ ರೆನಾಲ್ಡ್, ಹೋರಸ್, ಏರ್ನೇ, ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತಮವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ಯಾರಿಸನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಚಿತ್ರ ಸಂತೆಯಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಮೂದಿಸುವ ಕಾರಂತರು, "ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಜರ ವೈಭವ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಆಗ್ರ, ದೆಹಲಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವೊಂದು ಚೆಲುವು ಲಾಲಿತ್ಯ ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೋ ಅಂತಹ ನಯಗಾರಿಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಲೆ, ಚಿತ್ರವಾಗಲಿ, ವಾಸ್ತುವಾಗಲಿ ಧನಮದದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಪತ್ತಿನ ಢಾಂಬಿಕತೆಯು ಅಂಗುಲ ಅಂಗುಲದಲ್ಲೂ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣನ್ನು ಕುಕ್ಕುತ್ತದೆ."[೨೨] ಎಂದು ಬೇಸರದಿಂದ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿರುವ ನಗರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ವಾಮಿ ಸಿದ್ದೇಶ್ವರಾನಂದ ಎಂಬುವವರು ನಡೆಸುವ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಿಷನ್ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಇದ್ದುದು ಗ್ರೇಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಾಮಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ನಾನಾ ದೇಶಗಳ ಅನುಯಾಯಿಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಂಡು

ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಆಸಕ್ತರಲ್ಲದ ಕಾರಂತರು, ಭಾರತದ ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮ ಹಂಸ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ದೇಶಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಶಿಸ್ತನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿದವರು. ಆ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಆಶ್ರಮದ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಾಣಲು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಇದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತದೆ.

"ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತುಂಟು: 'ಆರ್ಟ್ಸ್ ಇಸ್ ಯೂನಿವರ್ಸಲ್', ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವಿಶ್ವವೇ ಮೆಚ್ಚಬಲ್ಲುದು ಎಂಬ ಅರ್ಥ ಇದಕ್ಕೆ. ಕಲಾ ಪ್ರಿಯನಾದವನಿಗೆ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ದೇಶಗಳ ಅಡೆತಡೆಯಿಲ್ಲ. ಆ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಲೆಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ, ಪ್ರೇಮ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಿರುತ್ತ, ನಮ್ಮ ಜನ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕಲೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಮೆಚ್ಚುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಬೇಡವೇ"[೧೩] ಎಂದು ಭಾರತೀಯರು ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಾಳಿರುವ ಉದಾಸೀನವನ್ನು ಬೇಸರದಿಂದಲೆ ಹೊರಹಾಕುತ್ತಾರೆ.

ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಲೂವ್ರ್ ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಫೆರೋ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಂದ ಗ್ರೀಕ್ ಶಿಲ್ಪಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿದೆ. ಗ್ರೀಕ್‌ನಿಂದ ರೋಮನರು ಕಲಿತು ಇದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು, ಗ್ರೀಕ್‌ನ ಅವಸಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚರು ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಕದ್ದು ತಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂಗ್ರಹ ಹಲವಾರು ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ, ಇನ್ನು ಚಿತ್ರ ಕಲಾ ವಿಭಾಗವೂ ಅತ್ಯಂತ ಸಂಪದ್ಭರಿತವಾಗಿದ್ದು, ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ – ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ 'ಮೊನಾಲಿಸ' ದ ಮೂಲ ರಚನೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಟೊಸಿಪಿ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಕಾರನ ವೀನಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಪಿಡ್, ವೇನ್ ಗಾಫ್, ಸಿಸಾನ್, ಸುಸಾನ್, ಎಂಡ್ರೇಡಿರೈನ್, ರೆನ್ವಾರ್, ಗಾಗಿನ್, ಹೆನ್ರಿ ರೋಸೊ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗೆ ನೇತುಹಾಕುವ ಅಲಂಕಾರ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲ ಹಾಗೆ ನೇಯ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಛಾಯಾ ತೇಜಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಚಾಚೂತಪ್ಪದೆ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಲೆಗೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವವೂ ಹೌದು, ವ್ಯಾಪಾರೀಕರಣವೂ ಹೌದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಸೀನ್ ನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಯೊಂದನ್ನು ಕಾಣುವ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಯ ಹೊರಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ, ಎಜೆಟಿಕ್ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಮತ್ತು ಮಾಯನ್ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಕೆಲವು ಸ್ಥೂಲ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಡಿಗೋ ರಿವೆರಾ ಡಿ, ಎ. ಸಿಕೇರಾ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. 'ಮ್ಯೂಸಿ ಗಿಮೆ' ಎಂಬ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತೀರ ವಿಶೇಷವಾದ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ ಸಂಗ್ರಹಗಳಿವೆ. ಕಾಂದಾಹಾರ್,

ಭಾರತ, ಬರ್ಮಾ, ಸಯಾಮ್, ಇಂಡೋ ಚೀನಾಗಳ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ಜಪಾನುಗಳ ಚಿತ್ರ ಶಿಲ್ಪ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನಾಟಕ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ 'ಫಾಲಿಸ್ ಬರ್ಜರ್' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ನಾಟಕವೂ ಅಲ್ಲ, ನೃತ್ಯವೂ ಅಲ್ಲ, ಗೀತವೂ ಅಲ್ಲ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ರೂಪಕ, ಅಲ್ಲಿನ ಬ್ಯಾಲೆ ನೃತ್ಯಗಳು, ನೃತ್ಯಗಾರ್ತಿಯರು, ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಗೀತವಾದನಗಳು, ಸಂಗೀತ, ರಾಗ, ಅಮಾಯಾ ಎಂಬ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯ ನೃತ್ಯದ ಚೆಲುವು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬೆರಗಿನಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಳಸುವ ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳು ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಗಿಟಾರುಗಳು, ಅರಬ್ ಸಂಗೀತದ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಾರ್ಧವತೆ ಇಡೀ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಕಲಾ ವೈಭವದ ಹೃದಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ನಾಟಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, 'ನಾಲ್ಕು ಮನೋಭಾವಗಳು' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು, ಅಂದರೆ ಶೋಕ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಆಶಾದಾಯಕತೆ ಮತ್ತು ಜಡತೆ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ಸಂಗೀತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತರುಣ–ತರುಣಿಯರು ಕುಣಿದು ತೋರಿಸುವ ಪರಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾದುದು. ಆದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಭಾವಾಭಿನಯ ಏಕೆ ಸಾದ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಡುವ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಪಾತ್ರವಾಗಿಸುವ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿನ 'ಸಿಂಫನಿ ಎನ್ ದೋ' ಎಂಬ ಮಾರ್ಗ ಪದ್ಧತಿಯ ಬ್ಯಾಲೆಯಂತೂ ಮೈನವಿರೇಳಿಸುವಂತಹ ಪ್ರದರ್ಶನ, ೬೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನೃತ್ಯಗಾರರು ಇದನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರಯೋಗ ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತೀರ ಹೊಸದು ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ಸ್ವಿಡ್ಜರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ, ಅದನ್ನು ಭೂಲೋಕದ ನಂದನವನ ಎಂದೆ ಕಾರಂತರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ತರುಣ–ತರುಣಿಯರು ನಿಸ್ಸಂಕೋಚವಾಗಿ ಅಲೆದಾಡುವುದು, ಭಾರತೀಯ ತರುಣರು ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಲಿಗೆಯಿಂದ ಇರುವುದು, ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸರಿಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಮನಸ್ಸೊಂದು ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದಾಗ ಆಗುವ ಮಾನಸಿಕ ಹಿಂಸೆ, ಸಂಕೋಚ, ಆಶ್ಚರ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಸ್ವಿಸ್ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಡು, ಇದನ್ನು 'ಸರೋವರಗಳ ಕಾಶಿ' ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು ಎನ್ನುವ ಕಾರಂತರು, ಇಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮನದುಂಬಿ ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇಟಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಇಟಲಿ ಮತ ಧರ್ಮ ಪ್ರಸಾರವಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ ಕಲೆಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಮಾಂಟಿ, ಡೊನಾಟೆಲೋ, ವಿನ್ಸಿ, ರಾಫೆಲ್, ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ, ಟೆಂಟಿರೆಟೋ, ವೆರೋನೀಸ್, ಟೈಟನ್ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಕಲಾವಿದರು ಇಟಲಿಗೆ ಅಮರವಾದ ಕೀರ್ತಿ ತಂದಂತಹವರು.

ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಮೆಚಿವಿಲಿ, ಗ್ಯಾರಿಬಾಲ್ಡಿ, ಮೈಜಿನಿಯರು, ನೀರೊ, ಮುಸೋಲೋನಿ ಮೊದಲಾದವರು ಇಟಲಿಯನ್ನು ಭೂಪಟದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದವರು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಟಲಿಯ ಜನರ ಅಂಗ ರಚನೆ, ಅವರ ಸಾಹಸ ಪ್ರಿಯತೆ, ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ನೇಪಲ್ಸ್ ನಾಡಿನ ಬಡತನ, ಮಿಲಾನ್ ಮತ್ತು ವೆನೀಸ್ ಎಂಬ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ನಾಡುಗಳ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ ಎಲ್ಲವೂ ಇಟಲಿಯ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಮುಂದೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಮಿಲಾನ್ ಮತ್ತು ವೆನೀಸ್‌ಗಳೆರಡು ಅವಳಿ ನಗರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸುಂದರವಾದ ರಸ್ತೆಗಳು, ಚೌಕಗಳು, ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿರುವ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ೪೪೦೦ ರಷ್ಟು ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಣೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಇಟಲಿಯ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಚಿತ್ರಕಾರರುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾ ಕುಸುರಿಯನ್ನು ಕಲಾವಿದರ ಕೈಚಳಕವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಟಲಿಯ ಸಾನ್ ಮಾರ್ಕೋ ಚರ್ಚ್‌ಅನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸುಂದರವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಚರ್ಚ್‌ನ ದ್ವಾರಗಳು ಗೋಪುರಗಳು ಇಸ್ಲಾಂ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಡೋಗೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪಾವಲೋ, ವೆರೋನೀಸ್, ಟೆಂಟರೆಟೋ, ಟೈಟನ್‌ರ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ವೆರೋನೀಸ್ ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಕಾರ ಅವನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಯೂರೋಪಿನ ಮಾನಭಂಗ, ವೃದ್ಯಾಪ್ಯ ಮತ್ತು ತಾರುಣ್ಯ, ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ನೆಪ್ಚೂನ್, ಉದ್ಯೋಗ ಮತ್ತು ತರ್ಕ ಎಂಬ ವಿಚಿತ್ರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಕಲಾ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹೊಸ ರೂಪವನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಟೆಂಟರೋನ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಕಸ್, ಎರಿಡ್ನೆ ಮತ್ತು ವೀನಸ್, ಸ್ವರ್ಗ ಪ್ರಮುಖವಾದವು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ೩೦x೮೦ ಅಡಿಗಳ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದವು. ಈತ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿಲ್ಲ ಅವನ ಚಿತ್ರಗಳ ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್ ತುಂಬಾ ದೊಡ್ಡದು. ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಬೆನ್ ವೆನುಟೋ, ಸೆಲಿನಿ, ಗಿಯಾಂಬೊಲೋನಾ, ಪಿಯಾ ಫೆಡಿ ಮುಂತಾದ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಬಗ್ಗೆಯು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಇವರುಗಳ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳು ಯುದ್ಧದ ಮತ್ತು ನಾರಿಯರನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುವ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಂಡ ಕಾರಂತರು "ಸೌಂದರ್ಯದೊಡನೆ ಬೆರೆತಂತ ಸ್ವಾರ್ಥ, ಶೌರ್ಯದೊಡನೆ ಬೆರೆತ ಕಾಮ, ಉದಾತ್ತ ಭಾವನೆಗಳೊಡನೆ ಬೆರೆತ ಮಾನವನ ಕೀಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ – ಇವೆಲ್ಲ ಕತ್ತಲು ಕಳೆದು ಕಾಣುವ ಬೆಳಕಿನಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ."[೧೪] ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ರೋಮನರ ಅವನತಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರವೇ ಕಾರಣವಾಯಿತೇನೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಉಫಿಜಿ ಮತ್ತು ಹಾತಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಕಲಾ ಮಂದಿರಗಳಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಮಧ್ಯಯುಗದ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಫಿಲಿಪೊಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಬೊಟಿನೆಲಿ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಚಿತ್ರಕಾರರ ಸುಂದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಫಿಲಿಪೊಲಿಪಿಯ ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಶಿಶು, ವಿನಸಳ ಜನ್ಮ, ಮಡೋನ್ನ, ಕೆಲಮ್ನಿ, ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ–ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ ಎನನ್ಸಿಯೇಷನ್ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು, ರಾಫೆಲ್‌ನ 'ಮಡೋನ್ನ ಓಫ್ ದಿ ಗೋಲ್ಡ್ ಫಿಂಚ್' ಬಹು ಸುಂದರವಾದ ಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸಿ, ಡಾವಿಂಚಿಯು ಏಕೆ ಅಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ, ಆತ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಲಿ, ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೂ, ಚಿತ್ರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರಗಳನ್ನು ಅಳಿಸಿ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಎಂಬ ಭ್ರಮೆ ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತಹ ಶಕ್ತಿ ಈತನಿಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆತ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ. ಇವರಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಗಿರ್ಲಾಂಡೋ, ರುಗೇರೋ, ಪಿನೇರಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಕಾರರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರೋಮ್ ಒಂದು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳ ಶಿಲ್ಪ ಶಾಲೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಸಭಾಂಗಣಗಳು, ಕೊಲೀಸಿಯಮ್‌ಗಳು, ಕ್ರೈಸ್ತ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರ ಜರೋಸೆಲಮ್ ಎಲ್ಲವೂ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವುದು. ಕೊಲಿಸಿಯಮ್ ಅಂತು ರಣ ಖೈದಿಗಳ ಅಖಾಡ. ಸೆರೆಹಿಡಿದ ಯೋಧರನ್ನು, ಗುಲಾಮರನ್ನು, ಒಂದು ವರ್ತುಲಾಕಾರದ ಕಟ್ಟಡದೊಳಗೆ ದೂಡಿ, ಸಿಂಹ, ಹುಲಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಲು ಬಿಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಅಖಾಡದ ಸುತ್ತ ರೋಮ್‌ನ ಪ್ರಜೆಗಳು, ರಾಜರು ಕುಳಿತು ಹಿಂಸಾತ್ಮಕ ಆಟವನ್ನು ಕೇಕೇಗಳೊಂದಿಗೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಂತೂ ಒಂದು ರೀತಿಯ ನರಹತ್ಯಾ ವಿನೋದ. ಕೋಲಿಸಿಯಮ್ ಎಂದರೆ ವಿನೋದ ಶಾಲೆ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಆದರೆ ಆ ವಿನೋದ ರಾಕ್ಷಸತನದ್ದು ಎಂಬುದಂತೂ ಸತ್ಯ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ಎಡ್ರಿಯನ್ ಕ್ರಿಸ್ತ ಯುಗದ ವೀನಸ್ ದೇವಾಲಯ, ಟ್ರೋಜನ್ ಫೋರಮ್, ಪೇಂಥಿಯಾನ್ ಮುಂತಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳು ವಾಸ್ತುರೂಪದಲ್ಲಿ ವೀಕ್ಷಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ, ಈ ಎಲ್ಲವೂ ಸಾವಿರದಿಂದ ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟಂತಹವು, ರೋಮ್ ಹಲವಾರು ಶತ್ರುಗಳ ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಅವು ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವುದು ವಿಸ್ಮಯವೇ ಸರಿ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಈ ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪೂರ್ವ ಯುಗದ್ದೇ ಹೊರತು ಆಧುನಿಕ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಬೆಸೆಲಿಕಾ, ಸೈಂಟ್ ಪಾಲ್ಸ್ ಬೆಸೆಲಿಕಾ, ಗಿವೋನಿ ಬೆಸೆಲಿಕಾ, ಸೈಂಟ್ ಮಾಗಿಯೋರಿ ಬೆಸೆಲಿಕಾಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುವು. ಇವುಗಳು ಮೊಸಾಯಿಕ್ ವಾಸ್ತುವಿನ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯಿಂದ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. ಈ ತರಹದ ಚರ್ಚ್‌ಗಳು

ಬೇರೆಲ್ಲೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪಿಂಗಾಣಿ ಚೂರುಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಬಣ್ಣಗಳೊಡನೆ ಬೇಯಿಸಿ ಅನಂತರ ಅವು ಒಂದು ಚಿತ್ರವಾಗುವಂತೆ ಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಸುವುದೇ ಮೊಸಾಯಿಕ್ ಚಿತ್ರಕಲೆ. ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ಬೆಸೆಲಿಕಾವಂತೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಚರ್ಚ್ ಎಂದು ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದೆ. ಈ ಚರ್ಚ್ ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಿಟಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಿಟಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಡಾವಿಂಚಿಯು ಈ ಚರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯ ದೇವತೆಯಾದ ಮೋಸೆಸ್‌ನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಮೋಸೆಸ್ ದೇವತೆಯು ಒಂದು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಇನ್ನೊಂದು ಕೈಯನ್ನು ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಶೂನ್ಯವಾದ ನಿಡು ನೋಟದಿಂದ ಕುಳಿತಿದೆ. ಭಾರತದ ಮನುವಿಗಿದ್ದ ಪಾತ್ರ ಈ ದೇವತೆಯದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಮೋಸೆಸ್ ದೇವತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಡಾವಿಂಚಿಯ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಚರ್ಚ್‌ನ ಚಾಪೆಲ್ ಒಂದರಲ್ಲಿ 'ಮೇರಿ ಮತ್ತು ಏಸು'ವಿನ ಭವ್ಯವಾದ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ, ಇದನ್ನು ಏಂಜೆಲೋ ತನ್ನ ೨೪ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದನಂತೆ. ಇದೊಂದೆ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪ ಅವನ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರ ಮಾಡುವಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಬರ್ನೀನಿಯ 'ಲಾ–ವೆರೀಟಾ', ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಚಿತ್ರಗಳು, ಬೋಲ್ಡೀನಿಯ 'ಬೆಡಗುಗಾರ್ತಿ', ಫರೋಫೆನೋನ 'ನೈಲ್ ಕನ್ಯೆ', ಸೆರಟೋರಿಯೋನ 'ಕಾಮ ದೇವತೆಯ ಪ್ರತೀಕಾರ' (ಕಾಮದೇವಿ=ಎರೋಸ್), ಆಲ್ಫೋನ್ಸೋನ 'ಕ್ಲಿಯೋಪಾತ್ರ' ಅಡೊಲ್ಫ್ ವೈಲ್ಡ್ ಎಂಬಾತನ 'ಟಾಸ್ಕೋನೀನೀಯ' ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಮಟ್ಟದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರಚನೆಗಳು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ ಕಾರಂತರು. ಕಲಾವೈಭವದ ಈ ಚತ್ರಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಕಲಾ ರಸಿಕರನ್ನು ಸದಾ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಪೋಂಪಿ ಎಂಬ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಇಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆಯೊಂದು ತಲೆ ಎತ್ತಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ, ಸತ್ತವರನ್ನು ಹೂಳುವ ಬದಲು ಸುರಂಗ ಕೊರೆದು ತಂದಿರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಜಗತ್ತಿನ ಬೇರೆ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಯರು ಇಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು 'ಕೆಟಕೊಂಬ್ಸ್' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಲಾವಾರಸ ಉಕ್ಕಿ ಜನರು ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಸತ್ತಿರುವ ಜಾಗವನ್ನು ಇಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ತೇಜಸ್ವಿಯವರು ತಮ್ಮ ಮಿಲೇನಿಯಮ್ ವಿಶ್ವದರ್ಶನದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಯೂರೋಪ್ ಎಂಬುದೊಂದು ಕಲಾವಿದರ ಜನ್ಮ ಭೂಮಿ, ಕಾರಂತರು ಯೂರೋಪಿನ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸುತ್ತಿದರೂ, ಹೆಚ್ಚು ಅವರು ಬರೆದಿರುವುದು ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಬಗ್ಗೆ. ಯೂರೋಪಿನ ಗಾಥಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಇದಕ್ಕೆ ಬಳಸುವ

ಕಾರಾರು ಎಂಬ ಕಲ್ಲು, ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕಲಾ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳು, ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗಳು, ಜನರ ಕಲಾಭಿರುಚಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ಜಾಹೀರಾತು ಮಾಡುವ ರೀತಿ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಟ್ಟಿದಂತೆ ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಕೇವಲ ಖುಷಿ ಕೊಡುವ ಯಾನವಾಗದೆ ಕಲಾಯಾನವಾದುದು, ಕಾರಂತರಂತಹ ಕಲಾಭಿಜ್ಞ ಮನಸ್ಸಿನ ವಿಹಾರವಾದುದು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನು ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ.

೪.೨.೨ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಜ್ಞಾನ ಯಾನ :

ಕಾರಂತರು ಸಿಂಹಳದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವ ಈ ಯಾತ್ರಾ ಬರಹ ಜ್ಞಾನಯಾನವೆಂದೇ ಕರೆಯಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ, "ಲೆಬನಾನು ದೇಶ, ನಾನು ಕಂಡ ಏಸ್ಯಾದ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಿಮ ಅಂಚಾದರೆ, ಜಪಾನು ಅತ್ಯಂತ ಪೂರ್ವದ ಅಂಚು. ಈ ಮೊದಲೆಲ್ಲ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಐರೋಪ್ಯರೆ ಬುದ್ಧಿವಂತರು, ಸಾಹಸಿಗರು ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಅನಂತರ, ಅವರನ್ನು ಮೀರುವ ಸಾಹಸಿಗರು ಅಮೇರಿಕನರು ಎಂದು ಅನಿಸಿದ್ದರೆ, ಏಸ್ಯಾದವನಾದ ನನಗೆ, ನನ್ನ ಭೂಖಂಡದ ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಜಡಭರತರು; ಆತ್ಮಸಂತುಷ್ಟರು, ಲೋಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಬಲ್ಲವರಿದ್ದರೆ ಅದು ತಾವೇ ಎಂಬ ಭ್ರಮೆಗೊಳಗಾದವರು ಎನಿಸಿತ್ತು. ಅಂಥವರು ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಪೈಪೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗಬಲ್ಲರೆ ಎಂಬ ಸಂಶಯವನ್ನು ತಂದಿತ್ತು. ಆ ಸಂದೇಹವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ದೇಶವೆಂದರೆ ಜಪಾನು. ಜಪಾನು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಪುರಾತನ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ಚೀನಾ, ಭಾರತಗಳಂತಯೆ ಮತ, ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಧೀರ್ಘ ಹಿನ್ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ಒಂದು ದೇಶವಾಗಿದೆ. ಅದೂ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಾರತೀಯರಾದ ನಾವು ತಿಂದು ಅರಗಿಸಲಾರದೆ ಹೋದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮವನ್ನು, ಚೀನಾ ಮತ್ತು ಜಪಾನು ದೇಶಗಳಿಗೆ ರಫ್ತು ಮಾಡಿದೆವು. ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಚುರುಕಾದದ್ದು ನಮ್ಮಿಂದಲೇ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದರೂ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಸ್ಪರ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಜಪಾನೀಯರು ನಮಗಿಂತಲೂ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಜಿಗಿದು ಓಡಿದ್ದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ್ದಾರೆ – ಎಂಬ ಭಾವನೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿತು. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಈ ಬರಹಕ್ಕೆ 'ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ' ಎಂಬ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ"[೧೫] ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಕಾರಂತರ ಈ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ, ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಯಾವ ವಿಚಾರಗಳು ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ, ಪೌರಾಣಿಕ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಜನಸಂಖ್ಯೆ, ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಪುರಾತನ ರಾಜರ ವಂಶಾವಳಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶದವರು ಇದನ್ನು ಆಳಿದರು, ಇಂದಿನ ಸಿಂಹಳದ ಸ್ಥಿತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಅನುರಾಧಪುರದಲ್ಲಿ, ಪೋಲನೂರುವದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಸ್ತೂಪಗಳನ್ನು ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ಕಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಕವುಚಿದ ಗಂಟೆಯಾಕಾರದ 'ಡಾಗೋಬ'ಗಳಿಂದ ಸುಂದರವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ, (ಡಾಗೋಬಗಳೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಮೇಲಿನ ಗೋಪುರಗಳು) ೨೭೦ ಅಡಿಗಳಿಂದ, ೩೭೦ ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಇವು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಪೋಲನೂರುವದಲ್ಲಿ ೫೦-೬೦ ಅಡಿಯ ಉದ್ದನೆಯ ಮಲಗಿರುವ ಬುದ್ಧನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅದರ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬುದ್ಧನ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧನ ಹಲ್ಲನ್ನು ಸ್ಮಾರಕವಾಗಿ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಕೂಡ ೫ ಇಂಚು ಉದ್ದವಿದೆ. ಇದನ್ನು ನಂಬಲು ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಐತಿಹ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಜನ ಅದನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು, ಪುರಾಣಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಯೋಗಗಳಂತೆ, ಇದು ಸತ್ಯ ಎಂದು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಾಗೆ ಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯು ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಬೆಸುಗೆಯಿಂದ ಅಖಂಡವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿನ ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ವಿವರಿಸಲು ಹೋಗಿಲ್ಲ, ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣ, ಐತಿಹ್ಯ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸವನ್ನಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಟೆಹರಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ವಿಚಾರ ಗೋಷ್ಠಿಗೆ ಭಾರತದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಯುನೆಸ್ಕೋ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಈ ಅವಕಾಶ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿರುತ್ತದೆ. ಮಾರ್ಗಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಡಚಣೆಯಿಂದ ಬಿರತ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಳಿಯುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಲುವಾಗಿ, ಬೀರತ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಿರತ್ ಒಂದು ಇಸ್ಲಾಂ ದೇಶ, ಇಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನ ಅಗ್ಗವಾಗಿ ಸಿಗುವುದರಿಂದ ಕಳ್ಳದಂಧೆ ಇಲ್ಲಿನ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನರು ಇದ್ದಾರೆ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಸ್ಲೀಂ ಎರಡೂ ಸಮುದಾಯದವರು ಸೌಹಾರ್ದಯುತವಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, ಇದು ರೋಮನರ ಆಳ್ವಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ರೋಮನ್ ರಾಜರು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು, ಇಂದಿಗೂ ರೋಮನ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬೀರತ್ತಿನ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಎಲ್ಲೇ ಹೋದರು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆ, ಧರ್ಮ, ಭಾಷೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯ, ವ್ಯಾಪಾರೋದ್ಯಮ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯದೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ, ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾರಂತರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲೂ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

ಕಾರಂತರು ಟೆಹರಾನಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಟೆಹರಾನಿನಲ್ಲಿ ಯುನೆಸ್ಕೋ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಸದಸ್ಯರು ಹಾಗು ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು

ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಸಭೆಗಳು ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು ಇದಾದ ನಂತರ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇದ್ದಿತು. ಟೆಹರಾನಿನ ಜನರು ಬಹುಪಾಲು ಮಾಂಸಹಾರಿಗಳು. ಹಾಲು, ಅಕ್ಕಿ, ಹಣ್ಣು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇರಾನ್‌ನಿಂದ ಸರಬರಾಜಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶದ ಕಾಲಂಶದಷ್ಟು ಜನ ಅಲೆಮಾರಿಗಳಾಗಿ ಕುರಿ, ಆಡುಗಳ ಮಂದೆಯನ್ನು ಸಾಕಿಕೊಂಡು ಊರೂರು ಅಲೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಟಿ.ವಿ., ರೇಡಿಯೋ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಬರೀ ದುಃಖದ ಸಂಗೀತವೇ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಜನಾಂಗದವರು ಇಸ್ಲಾಮಿಯರಾದರೂ ಇರಾನಿನ ಸೆಮೆಟಿಕ್ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಲ್ಲ. ಇಂದಿಗೂ ಅವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಆರ್ಯರ ಮೂಲದವರು ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಲ್ಲಿ ಖುಷಿ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಇವರು ಹಲವಾರು ಜನಾಂಗಗಳ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡವರು. ಖುರ್ದು, ಭಕ್ತಿಯಾರಿ, ಗುಲಿಕ, ಬಲುಚಿ ಜನರು ಕ್ರಿ.ಪೂ.ದಲ್ಲೇ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಮಾನವಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಮಾಜಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ವಾಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸವಿರುವ ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ರಚನೆಯಿಂದ ಆದುದು, ಎರಡು ಎಕರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಗುಂಬಜು ಇದ್ದು ದ್ವಾರಗಳು ಮಾತ್ರ ಕಿರಿದಾಗಿವೆ, ಸುತ್ತಲೂ ಉದ್ಯಾನವನ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಮಸೀದಿಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇರಾನಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು, ಸೈರಸ್ ದೊರೆ ಇರಾನ್ ಅನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಇಂದಿಗೂ ಸೈರಸ್‌ನ ಸಮಾಧಿ ಅಲ್ಲಿದೆ, ಸ್ಥಂಭದ ಮೇಲೆ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯಲ್ಲಿ ಸೈರಸ್ ದೊರೆಯನ್ನು ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಹಾಗೆ ಆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಎರಡು ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ದೈವ ಮಾನವನನ್ನಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಸೊಲೋಮನನ ಸೆರೆಮನೆಯಿದ್ದು ಭಗ್ನಾವಶೇಷವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದರಾಯಸು ಎಂಬ ರಾಜ ಅರಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಗಳು, ಸ್ಥಂಭ, ಗೋಡೆ, ಕಮಾನುಗಳ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಗಾತ್ರದ ವೃಷಭಗಳು, ನರಪಶುಗಳ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಅವುಗಳ ಭವ್ಯತೆ, ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಮಾನವನ ದಾಳಿಗಳಿಂದ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈಪರಿತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ಉಳಿದಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ತರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಇನ್ನೂ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಟೆಹರಾನಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಇರಾನ್ ಕಚ್ಚಾತೈಲದ ದೊಡ್ಡ ರಫ್ತು ದೇಶವಾದುದರಿಂದ ಅಪಾರವಾದ ಹಣದ ಹರಿವು ಎಂದು ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇರಾನ್ ಒಂದಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ, ಶಿರಾಜ್ ನಗರದ ವಿವರಗಳು ನಮಗೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಸುಂದರ ನಗರವಾಗಿದ್ದ ಇದು ಇಂದು ಬಡವರ ನಗರವಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ. ಶಿರಾಜ್ ಕ್ರಿ.ಪೂ.

೧೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ನಗರ. ಇಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಲಿಖಿತ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನಗರದ ವೃತ್ತಿಕಾರರೇ ಪರ್ಸಿಪೋಲೀಸ್ ನಗರದ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರ್ಸಿಯಾದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಶಿರಾಜ್‌ನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಮಸೀದಿಗಳು ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು ಇವೆ. ಅಜಾದ್-ಉದ್-ದೌಲ್ ಎಂಬ ದೊರೆ ೧೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ೩೬೦ ಕೊಠಡಿಗಳ ಒಂದು ಭಾರಿ ಮಂದಿರವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಇದು ಇಸ್ಲಾಮ್ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾಯಿತು. ಹಾಫಿಜ ಮತ್ತು ಸಾಧಿ ಎಂಬ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು ಇಲ್ಲಿದ್ದರು. ಹಾಫಿಜ ಕವಿಯಂತೂ 'ಕವಿಗಳ ಕವಿ' ಎಂದು ಬಿರುದಾಂಕಿತನಾಗಿದ್ದ. ಈ ನಗರದ ಮೇಲೆ ಚೈನಾದ ಚಂಗೇಸ್ ಖಾನ್, ಸಮರ್ ಖಂಡ್‌ನ ದೊರೆ ಬಾಬರ್‌ನ ತಾತಾ ತೈಮೂರ್ ದಾಳಿನಡೆಸಿದ್ದರು. ಶಿರಾಜ್ ನಗರ ಮಸೀದಿಗಳ ಕಾಶಿ, ಇಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ನಾನಾ ಮಸೀದಿಗಳಿವೆ. ಪಿಂಗಾಣಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಖುರಾನ್ ಲಿಪಿಕಾರರು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧರು. ನೆಸ್ಟೋರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯ ಅರಬ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ನಮ್ಮ ಬಿಜಾಪುರದ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ, ೧೩೫೦ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಖುರಾನ್‌ನ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯನ್ನು (ನೆಸ್ಟೋರಿಯನ್ ಭಾಷೆಯ, ಅರಬ್ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದುದು) ಇಂದಿಗೂ ನೋಡಬಹುದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಇಂದು ಶಿರಾಜ್ ನಗರ ಬಡ ಮತ್ತು ಕೆಳಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗದವರಿಂದ ತುಂಬಿ ನರಳುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇರಾನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿ, ಇರಾನ್‌ನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಕಾರಂತರಿಗೆ, ಮಸೀದಿ, ಸಮಾಧಿಗಳಷ್ಟೆ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಸ್ಲಾಮ್‌ನ ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಹೆಚ್ಚೇನನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಇರಾನ್ ನೂರಾರು ಬಹುಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಂದ, ಪಂಚತಾರಾ ಹೋಟೆಲುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವುದು ಶ್ಲಾಘನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬಾಮಿಯಾ ಎಂಬ ಮರಳು ಗುಡ್ಡಗಳ ನಾಡಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಇಂದಿನದಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಕಾರಂತರ ಅಣ್ಣ. ಶ್ರವಣ ಬೆಳಗೊಳದ ಗೊಮ್ಮಟನೇ ದೊಡ್ಡ ಶಿಲ್ಪ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದ್ದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬಾಮಿಯಾದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಎತ್ತರವಾದ ಬೌದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳಿವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದೇಶವೆ ಬಾಮಿಯಾದ ಬುದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ತಿಳಿಯುವುದಾಗಿತ್ತು. ಬಾಮಿಯಾಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಬಾಮಿಯಾದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಜನಜೀವನ, ಅಲ್ಲಿನ ಆಹಾರ ಧಾನ್ಯಗಳು, ಉದ್ಯೋಗ, ನಡೆ-ನುಡಿ ಪದ್ಧತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಇದು ಕಾಂದಾಹಾರ್‌ನಲ್ಲಿದೆ, ಕಾಂದಾಹಾರಿಗಳು ಪುರಾಣದ ಗಾಂಧಾರಿಯ ವಂಶಜರು

‘ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿ’ ಅಲ್ಲಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮಹಿಳೆಯರು ‘ಘೋಷಾ’ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಭಾಷೆ ಪಾರ್ಸಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈಗ ಪಪ್ಟು ಆಗಿದೆ, ಇದು ಬಡತನದಿಂದ ತುಂಬಿದ ದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳ ರಾಜರಿಂದ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ದೇಶ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಚೀನಾದ ಛಂಗೇಸ್ ಖಾನ್‌ನ ಮಗ ಮೊದಲು ಬಾಮಿಯಾ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಹತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಆ ಸೇಡಿಗೆ ಛಂಗೇಸ್ ಖಾನ್ ಇಡೀ ಬಾಮಿಯಾವನ್ನು ನಾಶಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ನಂತರ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮೀಯರ ಆಗಮನದಿಂದಾ,. ಇಲ್ಲಿದ್ದ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಮತಾಂತರಗೊಂಡರು ಮತ್ತೇ ಕೆಲವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ಓಡಿಹೋದರು ಧರ್ಮಾಂಧತೆಯ ಕರಾಳ ರಕ್ತಚರಿತ್ರೆಗೆ ಬಾಮಿಯಾ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಯಿತು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬಾಮಿಯಾದ ಎರಡು ಬೃಹತ್ ಬೌದ್ಧವಿಗ್ರಹ ಈ ದೇಶದ ಮುಖ್ಯ ಆಕರ್ಷಣೆ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಅದರ ದೈತ್ಯಗಾತ್ರವನ್ನು ಅಂಕಿ–ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೌದ್ಧ ವಿಗ್ರಹಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ೧೭೫ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಿರುವ ಇವುಗಳ ಒಳಗೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಕೊರೆದು ಸುರುಳಿಯಂತೆ ಸೋಪಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧನ ತಲೆಯವರೆಗು ನಡೆದು ಹೋಗಬಹದು. ಮೆಟ್ಟಿಲು ಹತ್ತುವಾಗ ಅಕ್ಕ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಕೊಠಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಭಿಕ್ಷುಗಳು ವಾಸಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಾಂಧಾರಶೈಲಿಯ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಈ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆದು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಧರ್ಮೀಯರು ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಇಷ್ಟಪಡದ ಕಾರಣ ಬುದ್ಧನ ಮುಖವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೆತ್ತಿ ಹಾಳು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, “ಈ ಯಾವತ್ತು ಪ್ರದೇಶ ಮತಾಂಧತೆಯ ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಚಿರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು. ಬಾಮಿಯಾ ತನ್ನ ಪುರಾತನ ವೈಭವದಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಷ್ಟೇ. ಆನಂತರ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡಗಳಿಂದಲೂ, ಹಿಂಸೆಯಿಂದಲೂ ಯಾತ್ರಿಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟೇ ನೋವಿಗೆ ಗುರಿಮಾಡಿತು”[೧೬] ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ‘ಎಬಲಾಸ್ಟರ್’ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ ನಾನಾ ಆಭರಣಗಳು, ಪಾತ್ರೆ–ಪಗಡೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಚಕಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಕಸುಬುಗಾರಿಕೆ ನಿಜವಾಗಿ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಹುದು. ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಗುಣ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯ.

ಇದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್ ಕೂಡ ಇರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಕುಶಾನರ ದೊರೆ ಕಾನಿಷ್ಕನ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಹಾಗೆ ಕಾಷ್ಠ (ಮರದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ)

ದಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಅನೇಕ ಕುಸುರಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳು ಗಾಂಧಾರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಇಕ್ಕೇರಿ ಸಂಸ್ಥಾನವು ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತೆಂದು ಇತಿಹಾಸದಿಂದ ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇಕ್ಕೇರಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಬಗ್ಗೆ ೧೯೨೯ರಲ್ಲಿ ಬಿಡಿ ಲೇಖನ ಬರೆದಿದ್ದರು ಅದರಲ್ಲಿ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯದ ಸಹಜ ನೋಟದ ವರ್ಣನೆಗಳಿವೆಯೆ ಹೊರತು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ.

ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಕಾರಂತರ ಬಹುದಿನಗಳ ಕನಸಾಗಿದ್ದಿತು. ಆ ಕನಸು ಸರ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ನನಸಾದ ಕಾರಣ ನೇಪಾಳವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಹಿಮಾಲಯವನ್ನು ಹತ್ತಿ ಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯವರಲ್ಲ. ಅವರು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಅನಾಸಕ್ತರು. ಆದರೆ, ಬೌದ್ಧರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಅದನ್ನು ನೋಡುವ ಹಂಬಲ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇದ್ದಿತ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ದೆಸೆಯಿಂದ ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ನೇಪಾಳದ ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸ, ಕರ್ನಾಟಕದೊಂದಿಗಿನ ಅದರ ಸಂಬಂಧ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಹಿಮ ಬೆಟ್ಟಗಳ ಎತ್ತರ, ವಾತಾವರಣ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಕೂಲಿಕಾರರ ಕಷ್ಟ ಜೀವಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೇಪಾಳೀಯರು ಮಂಗೋಲಿಯನ್ ಜನಾಂಗದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವ ಜನ, ಇಲ್ಲಿರುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಾದ ಘೂರ್ಖರು, ಮಾಘರು, ನೀವಾರರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪಶುಪತಿನಾಥ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಸರಳ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಕನ್ನಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪೂಜಾರಿಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಕಠ್ಮಂಡುವಿಗೂ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೂ ಇರುವ ಪ್ರಚೀನ ಸಂಬಂಧವೊಂದನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಖುಷಿಯಿಂದ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಭಾಷಾ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಹನುಮಾನ್ ದೇವಾಲಯ, ಪ್ರಾಚೀನ ಅರಮನೆಗಳು, ಚುಂಗು ನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ, ಮೀನಾನಾಥ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನೇಪಾಳದ ವಾಸ್ತುವು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾದ ವಾಸ್ತು ಪ್ರಕಾರಗಳೆರಡನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ನೇಪಾಳದ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯ ಪ್ರಮುಖ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೇಪಾಳಿಗರ ಮತ್ತೊಂದು ವಾಸ್ತು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ, ಹಿತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಕಾಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಕಟ್ಟಡಗಳೂ ಕೂಡ ಇಳಿಜಾರಿನ ಮಾಡುಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿವೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ನೇಪಾಳ ಸದಾ ಮಂಜು ಉದುರುವ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದು, ಈ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಹಿತ್ತಾಳೆ ತುಕ್ಕು ಹಿಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿನ ಇಳಿಜಾರು ಮಾಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಮಂಜಾಗಲಿ ನೀರಾಗಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಈ

ರೀತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ವಾಸ್ತು ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಶೇಷಾಶಯನನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರತಿಮೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಳೀಕರು ಇದನ್ನು ನೀಲಕಂಠ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನೀಲಕಂಠ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಹೇಗೆ ಬಂತು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಇದರ ಬಗೆಗೆ ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರ ಹತ್ತಿರವೆ ಅಧಿಷ್ಠಾತ್ರಿ ಎಂಬ ಬುದ್ಧನ ಯಾತ್ರಾ ಸ್ಥಳವಿದೆ, ಇದರ ಹೆಸರು ಸ್ವಯಂಭುನಾಥ, ಈ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಬುದ್ಧನ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೂ, ಇಲ್ಲಿನ ಬುದ್ಧನ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೂ ಸಾಕಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದೆಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲು, ಇವರಿಗೆ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಆಹ್ವಾನ ಬಂದು ೧೫ ಮಂದಿ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಮೊದಲು, ಈ ಲೇಖನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದುವರೆವಿಗೂ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಆಹಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಬದಲಾವಣೆಗಳು, ಸಂಗೀತದ ಭಾಗ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ನೃತ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅಭಿನಯದ ಮಾರ್ಧವತೆ, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ, ಹಾಡು, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮುನ್ನುಡಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅತಿ ಎನ್ನಿಸುವ ಉದ್ದುದ್ದದ ಹೇಳಿಕೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಗ್ರತೆಯ ರೂಪ ಬರದಂತೆ ಸೌಮ್ಯತೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ರಂಗತಂಡವನ್ನು ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಕರದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಮೊದಲಿಗೆ ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗಿನ ಚರಿತ್ರೆ, ಸ್ಥಳಪುರಾಣ, ಈಗಿರುವ ಅದರ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಹಾಗು ಔದ್ಯಮಿಕವಾಗಿ ಅದು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪರಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಉದ್ಯೋಗ, ಕೃಷಿ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಇವರು ಎರಡು ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧. ರಾಮಾಯಣದ ಪಂಚವಟಿ ಪ್ರಸಂಗ ಮತ್ತು ೨. ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ. ಈ ಎರಡು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಆಡಿಸಿದ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರಶಂಶೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತಾರೆ, ಇದರ ನಡುವೆ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಾಟ ನಡೆಸಿದ ಕಾರಂತರು ಸ್ಥಳೀಯರಾದ ಚೀನೀಯರ ಶ್ರಮ, ಅವರ ವಿಷಯ ಲೋಲುಪತೆಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅಂದರೆ ಕಾರಂತರು ಆಟಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಸೀಮಿತವಾಗಿಸದೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆ, ಜನಾಂಗ, ಪ್ರಕೃತಿ, ನಡೆ-ನುಡಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಕಾರಣ, ಕಾರಂತರು ಒಬ್ಬ ಸಮಾಜಮುಖಿ ಚಿಂತಕರು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳು ಆ ಜನಾಂಗದ ಸೃಷ್ಟಿ ಎಂದು ನಂಬಿದವರು. ಜನರ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸೃಜನಶೀಲ ಕಲಾತ್ಮಕತೆ ಇದ್ದೆ ಇರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದವರು. ಆದ್ದರಿಂದ

ಕಲಾದೃಷ್ಟಿ ಎಂಬುದು ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಅಂಶ ಎಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಸಮಾಜಮುಖಿಯಾಗಿಯೂ ಚಿಂತಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದು.

ಕಾರಂತರ ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವೆ ಜಪಾನ್ ದೇಶವನ್ನು ನೋಡುವುದಾಗಿತ್ತು, ಅದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಕಾರಣ, ಅಂಗೈಯಷ್ಟಗಲದ ಈ ಪುಟ್ಟ ದೇಶ ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾದದ್ದು, ತನ್ನ ಸ್ವಶಕ್ತಿ, ಬುದ್ಧಿ, ಜ್ಞಾನ, ನಿಸ್ಪೃಹತೆ, ಕರ್ತೃತ್ವ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದುದಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನ ಮೊದಲ ಕಿರಣಗಳು ಮುಟ್ಟುವುದೇ ಈ ದೇಶವನ್ನು, ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಯ ರವಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಹೋಗುವ ಇವರ ಕನಸು ಇತ್ತೀಚಿನದಲ್ಲ, ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೆ ಚಿಗುರೊಡೆದಿತ್ತು, ಆದರೆ ಯಕ್ಷಗಾನದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಬಂದ ಈ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಅದರ ಇತಿಹಾಸ, ಎರಡನೇ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟ ಕಷ್ಟ, ನಿತ್ಯ ಭೂಕಂಪನದಂತಹ ಮೃತ್ಯುಶಯ್ಯೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಅದು ಬೆಳೆದ ಪರಿ, ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜ ತಾಂತ್ರಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಜನರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಆಸಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಯಶಸ್ಸುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಡು ನಡುವೆ ಭಾರತದವರ ಸೋಮಾರಿತನವನ್ನು ಅಣಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂಗೈಯಗಲವಿರುವ ಈ ಪುಟ್ಟ ದೇಶದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸಿದೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ರಾಮಾಯಣದ ಪಂಚವಟಿ ಮತ್ತು ಅಭಿಮನ್ಯುವಧೆ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು, ಒಂದು ತಿಂಗಳು ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ತರಬೇತಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿ ೧೫ ಜನರ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್ ಫೌಂಡೇಶನ್‌ನ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಇವರು ಟೋಕಿಯೋದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಅಲಂಕಾರ, ನೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲಿಗಳಾಗಿ ನೋಡಿದುದೆ ಅಲ್ಲದೆ ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆಯೇ ತುಂಬು ಹೃದಯದಿಂದ ಆಟಗಳನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಟ ಮುಗಿದ ನಂತರ ೧೫೦ ಜನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಸಂದರ್ಶನ ನಡೆಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಟಿ.ವಿ ಮಾಧ್ಯಮದವರು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಇಡೀ ಜಪಾನ್‌ಗೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಆಸಕ್ತಿಕರ ವಿಷಯವೆಂದರೆ, ಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ತಂಡದವರನ್ನೆಲ್ಲ ನಗರ ವೀಕ್ಷಣೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿ ಇರುವಷ್ಟು ದಿನ ಯಾವ ದಿನ ಏನೇನು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟುದು, ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಯೋಜನೆ ರೂಪಿಸುವುದನ್ನೆಲ್ಲ

ಗಮನಿಸಿದ ಕಾರಂತರು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಏರ್ಪಾಡುಗಳೇ ಜಪಾನ್ ದೇಶವನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನ 'ಚೌ' ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಇದ್ದುವು. ಕ್ಯೋತೊನಗರದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮತ್ತು ಚೌ ತಂಡಗಳ ಮುಖಾಮುಖಿ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನವರು ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಬಳಸುವ ವೇದಿಕೆ, ಥರ್ಮಾಕೋಲ್ ಬಳಕೆ, ಬಿದಿರು ಕಂಬಗಳು, ಎಲ್ಲವೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದವು. ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೂ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದೆ 'ಕಬೂಕಿ' (ಸಿಂಹದ ತಲೆಯುಳ್ಳ, ಹೋತದ ದೇಹವುಳ್ಳ ಡ್ರೇಗನಿನ ಬಾಲವುಳ್ಳ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಜೀವಿ) ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಶೈಲಿಯ ನಾಟಕವಿತ್ತು, ಇದಾದ ನಂತರ 'ನೊ' ನಾಟಕ ಶೈಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು. ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಇಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ನಡೆದು, ಅವುಗಳನ್ನು ತೆಂಕಣ, ಬಡಗಣ, ಬಡ ಬಡಗಣ ಎಂಬ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಯಕ್ಷಗಾನಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದುದು ಜಪಾನಿನ ಜಾನಪದದಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಟೋಕಿಯೋದಿಂದ ಕನಜಾವಾಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೀಫುಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಇವರ ತಂಡಗಳಿಗೆ ನಾನಾ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಈ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮ ಮತ್ತು ಔದಾರ್ಯವನ್ನು ಕಾರಂತರು ತುಂಬು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಒಸಾಕಾ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಕ್ಯೋತೋ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಪಾರ ಪ್ರಶಂಶೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಕ್ಯೋತೋ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಹಳೆಯ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳ ವಾಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಕಾಷ್ಠಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದವು, ಈ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಹದ ಮೊಳೆಯನ್ನು ಬಳಸದಿರುವುದು ವಿಶೇಷ. ಅಲ್ಲಿನವರ ಸರಳತೆ, ಸಹನಶೀಲತೆ ಭಾರತೀಯರಿಗೇಕಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಡಿದೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ನಮ್ಮವರ ಸಾಧನೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ, ನಮ್ಮವರ ಅಶ್ರದ್ಧೆ, ಸೋಮಾರಿತನ, ಕೊಳಕುತನ, ದುರಾಸೆ, ಸುಖಲೋಲುಪತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಬೇಸರವಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಸರ್ವಮಯವಾಗಿದೆ, ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಬಿದಿರನ್ನೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಆ ರೀತಿಯ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಜೊತೆಗಿನ

ಜಪಾನ್ ಬಾಂಧವ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಏಕಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಡಿದೆ, ನಮ್ಮವರೆಲ್ಲರೂ ಕುರುಡು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗಷ್ಟೇ ಅವರ ಬುದ್ಧಿ ಸೀಮಿತ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಸ್ಪಷ್ಟ ನಿಲುವು. ಕಾರಂತರು ಕ್ಯೋತೋ ನಗರದ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆ, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದೆ ಕಾರಂತರು ಒಸಾಕದಿಂದ ಕೋಬೆಗೆ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿನ ಪೋರ್ಟೋಪಿಯೋ-೮೧ ಎಂಬ ವಾಸ್ತು ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸರ್ವಮಯ ವಾಸ್ತು ಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೯೦ರ ದಶಕದ ನಂತರ ಕಾಲಿಟ್ಟವು, ಆದರೆ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು. ಒಸಾಕಾದ ಅರೆಗೋಲ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಕುಣಿತವು ಇದ್ದಿತು. ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ಮಾಯಾ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಪೂಜಾರಿಗಳಂತೆ ಅಲಂಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಣಿಯುವಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಈ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಬಗ್ಗೆ ಮೊದಲೇ ಓದಿ ಅರಿತಿದ್ದರು. ಈಗ ಆ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಅವರ ಕುಣಿತದ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ಇಷ್ಟಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒರಿಸ್ಸಾದವರ ಒಂದು ನೃತ್ಯ, ಚೌ ಕಲಾವಿದರ ಒಂದು ನೃತ್ಯ, ಸೆರೈಕಲಾದವರು ನರ್ತಿಸಿದ ನೃತ್ಯಗಳು ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ನೃತ್ಯತಂಡಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಪೋರ್ಟೋಪಿಯೋ-೮೧ ಎಂಬ ಜಾಗತಿಕ ನೃತ್ಯ ಸಂಗೀತಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನದ ವಿಶೇಷ, ಇದನ್ನು ಜಪಾನೀಯರು ಹಬ್ಬದಂತೆ ಸಂಭ್ರಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಪ್ರವಾಸದಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅದರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದವುಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಪೋರ ಇವರ ಪ್ರವಾಸದ ಕೊನೆಯ ಊರು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಹಲವು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆಯುವ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡ ಅಲ್ಲಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇಲ್ಲಿನ ರಂಗಸ್ಥಳಗಳು, ವೇದಿಕೆಗಳು, ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿದಾದವು ನೂರರಿಂದ ಮುನ್ನೂರು ಅಡಿ ವಿಸ್ತಾರದವರೆಗೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವಂತಹವು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರದ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿ ಸಮ ಜೋಡಿಸಿ, ಸುತ್ತಲೂ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ಗಾಳಿ, ಬೆಳಕು, ನೇಪಥ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ರಚಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ದೊಡ್ಡ ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕಂಡರಿಯದ ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಟ್ಟು ಕಾರಂತರು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರಸಂಗದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಇಡೀ ವೇದಿಕೆಯನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡು ನೃತ್ಯ ಪ್ರಸಂಗ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕೊಡುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂಬುದು ನಿರಂತರ ಬದಲಾಗುವ, ಸತ್ಯಶೋಧದ, ಪೂರ್ಣ ಸಂತಸದ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆ. ತಿಳಿದಷ್ಟು

ಅಳವಡಿಸುವ, ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ತಹತಹ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇದ್ದದ್ದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ತುಳುನಾಡಿನ ಸಣ್ಣ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯೊಂದು ವಿಶ್ವ ಮಟ್ಟದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಯಿತು.

೪.೨.೩ ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ಯಾನ :

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಕೃತಿ ಕಾರಂತರು ದೇಶೀಯವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಗ್ರಂಥರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದ ಮೊದಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ. ಒಂದು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಉದ್ದೇಶವೇನು? ಅದರ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸವೇನು? ಅದು ಹೇಗೆ ಓದುಗರಿಗೆ ಸಹನೀಯವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು? ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ಕಾವ್ಯಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಭಿನ್ನವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ? ಎಂಬೆಲ್ಲ ಹಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ರಚನೆಯಾದ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕುತೂಹಲ ಯಾನ ಎಂದು ಏಕೆ ಉಪಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾರಂತರು, "ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕೆಲವೊಂದು ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು, ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಹಳ್ಳಿಯ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣದ ಜನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಸುವ ಬರಹವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರವಾಸ ತೊಡಗಿದ್ದು ರಾಜಾಸ್ಥಾನದ ಆಬೂ ಬೆಟ್ಟದಿಂದ, ಮುಗಿದಿದ್ದು ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಬರಾಮ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಸೆರಗಿನಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ರೈಲು, ವಿಮಾನ, ಮೋಟಾರುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಕಂಡ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದೆ".[೧೭] ಕಾರಂತರ ಮೇಲಿನ ಮುನ್ನುಡಿಯೆ ಅವರ ಪ್ರವಾಸದ ದಿಕ್ಸೂಚಿಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೃಶ್ಯ, ವಸ್ತು, ಹಳ್ಳಿ ಮತ್ತು ಪಟ್ಟಣದ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲ ತಾಳಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಂತಹ ಬಹು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೇಶವೊಂದರ ಜನಜೀವನ, ಇತಿಹಾಸ, ಆರ್ಥಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಜಾನಪದ ಜಗತ್ತು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅರಿಯುವ, ಅರಿತ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅವರು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದಾದರೆ, ಇವರ ಪ್ರವಾಸದ ನಡು ನಡುವೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಾದರಾಯಣ ಸಂಬಂಧದ ಪರಿಚಯಸ್ಥರು ಮತ್ತು ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವ ಶ್ರೀಪತಿ ಎಂಬ ಸ್ನೇಹಿತ, ಎಲ್ಲರೂ ಇಲ್ಲಿ ಜೀವಂತ ಪಾತ್ರಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ನವೋದಯ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ಓಟಕ್ಕೆ ಧಕ್ಕೆಯಾಗದಂತೆ, ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ ರಸವನ್ನು ತರುವುದು ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿತ್ತು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಧೂಷಕ ಪಾತ್ರವನ್ನು ತರುವುದು ಒಂದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ಪಾತ್ರದಿಂದ ಇಡೀ ಕತೆ ರಸವತ್ತಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಧೂಷಕನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀಪತಿ ಎಂಬ ಜೊತೆಗಾರ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿಭಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಕೇವಲ

'ವರದಿ'ಯಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವ ಪರಿಪಾಠವಿರುವ ಅಥವಾ ಅಪಾಯವಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಅದನ್ನು ವರದಿಯಾಗಿಸದೆ, ಶ್ರೀಪತಿಯ ಪಾತ್ರವೊಂದು ಅದನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಕಥಾನಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಕಾರಂತರ ಜೊತೆಗಾರನಾಗಿ ಓದುಗರ ಮನಗೆಲ್ಲುವಲ್ಲಿ ಈ ಪಾತ್ರ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವೆಂದರೆ, ಕಾರಂತರ ಹತ್ತಿರದ ಬಂಧುಗಳಾದ ಭಂಡಾರಿಯವರು ಅಸ್ಸಾಂನ ಗುವಾಹಟಿಗೆ ತೆರಳಿ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಂಡಾರಿಯವರು ಮೊದಲು ಬರಾಮದಲ್ಲಿ ೧೦-೧೨ ವರ್ಷ ವಾಸವಿದ್ದು, ಆ ನಂತರ ಅವರು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಅಸ್ಸಾಂಗೆ ಹೋಗಿ ನೆಲೆಸಿದವರು. ಭಂಡಾರಿಯವರ ಹೆಂಡತಿ, ಕಾರಂತರ ಪತ್ನಿಯ ಅಕ್ಕ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ನೋಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ, ಅಂದರೆ ಸ್ವಾಮಿ ಕಾರ್ಯ; ಸ್ವಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಡುವ ಮುನ್ನವೆ, ಇವರ ಪರಿಚಯಸ್ಥರಿಗೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತಾವು ಬರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಊರಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗಲು ಅವರನ್ನು ಸಂಧಿಸಿ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಳನಾಮಗಳನ್ನು, ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣಗಳನ್ನು, ಇತಿಹಾಸದ ಘಟನಾವಳಿಗಳನ್ನು, ಐತಿಹ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಈಗಿನ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯೊಂದಿಗೆ ತುಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಯಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಕುತೂಹಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಘಟನೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಕಾರಂತರನ್ನು ಮೊದಲು ಹೆಚ್ಚು ಗಮನ ಸೆಳೆದುದು ಭಾರತದ ಜನಜೀವನ. ಅದರಲ್ಲೂ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಭಾರತದ ನಡೆ-ನುಡಿ, ಆಚಾರ-ವಿಚಾರ, ಬಡತನ-ಸಿರಿತನ, ಭಾಷೆ, ಸಂಸಾರ, ಸಂಸ್ಕಾರ, ಎಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಭಾರತವನ್ನೇ ಅವರು ಕಾಣುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕುರುಚಲು ಕಾಡುಗಳು, ಗುಡ್ಡ-ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಬಯಲು ಸೀಮೆ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಒಣಹವೆ, ಪ್ರತಿ ಊರಿನ ಕಸದ ರಾಶಿ, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳು, ಬೆಳಸುಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ, ಒಂದು ಕಡೆ ಕನಿಕರ ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಾಂಡವವಾಡುತ್ತಿರುವ, ರಾಜಕೀಯ ಕುತಂತ್ರ, ಒಡೆದು ಕಾಣುವ ಶ್ರೀಮಂತರ ಶೋಕಿ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡೆ ಆಬೂವಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಆಬೂವು ಒಂದು ಜೈನರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸ್ಥಳ, ಇಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜೈನ ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರು 'ದಿಲ್‌ವಾಡ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೈನ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತು ರಚನೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಶಿಲೆ, ಅದರ ವೈಖರಿ ಮತ್ತು ಕುಸುರಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಭಗ್ನಶಿಲೆಗಳನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮ ಬೇಲೂರು, ಹಳೇಬೀಡಿನ ಭಗ್ನಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದ ಯಾವ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದರು ಈ ರೀತಿ ಭಗ್ನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಇಂತಹ ವಿಕೃತ ಮನಸ್ಸಿನವರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಬೇಸರದಿಂದಲೇ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಜ್ಮೀರ್‌ನ ಪುಷ್ಕರ ಸರೋವರ ಮತ್ತು ಅಣ್ಣಾಸಾಗರ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಅದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವ ಯೋಜನೆ, ಅದರ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿ, ಆ ಕೆರೆಯ ಇತಿಹಾಸ, ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ದರ್ಗಾಕ್ಕೂ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಇದು ಹಿಂದೂ ದೇವಾಲಯ, ಇದು ಜಿನಾಲಯ, ಇದು ಬಸದಿ, ಇದು ಮಸ್ಜಿದ್, ಇದು ಇಗರ್ಜಿಯೆಂಬ ಯಾವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕರ್ಮಠತನವೂ ಅವರಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಅವರದೇನಿದ್ದರೂ ಕಲಾಮೂಲವಾದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಕುತೂಹಲ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು, ಕೇವಲ ಸ್ಥಳವಿವರಗಳನ್ನೋ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನ ಜೀವನವನ್ನೋ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಪಡಿಸದೆ, ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣುವ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತು ಇವರ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಥಳ ಭೇಟಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವಾಗಲೂ ತಿಳಿಯಬಹುದು ಮತ್ತು ಆ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು.

ಜಯಪುರದ ನೆನಪು ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಡಿದೆ, ಹಿಂದೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗಲೂ ಅವರು ಇಲ್ಲಿನ ಅರಮನೆಗಳನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಕಾರ್ಯಬಾಹುಳ್ಯದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈಗ ನೋಡಲೆಂದೆ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನದನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ರಜಪೂತರ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿ ಅದು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದು ಹಲವಾರು ಮ್ಲೇಚ್ಛರ ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಹಾಳಾಗದೆ ಇನ್ನೂ ತನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಇದನ್ನಾಳಿದ ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ, ಅವರ ಶೌರ್ಯ, ಪರಾಕ್ರಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಯಪುರ ಕಂಡವರಿಗೆ ಅದರ ವಿಶೇಷತೆ ಏನೆಂದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು, ಜಯಪುರ ಎಂಬುದು ಬಣ್ಣಗಳ ತವರೂರು. ಇಲ್ಲಿನ ಮಾರ್ವಾಡಿ ಹೆಂಗಸರು, ಮುಸಲ್ಮಾನ ಹೆಂಗಸರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಥಾಳಾಗಿ ಕಾಣುವ ಕೆಂಪು, ಕಿತ್ತಳೆ, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ, ಬೆಣ್ಣೆ, ತುಪ್ಪ, ಎಣ್ಣೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಯಪುರದ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಡೊಣಪಿಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ. ಕಾರಂತರು ಇವರನ್ನು ಹಿಪೋಪೊಟೋಮಸ್‌ಗೆ (ನೀರಾನೆ) ಹೋಲಿಸಿ ಹಾಸ್ಯ ಚಟಾಕಿ ಹಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಗಳು, ಕೆರೆಗಳು, ಮೀರಾಬಾಯಿ ದೇವಾಲಯ, ಅರಮನೆಯ ರಚನೆ, ಅವಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಅವುಗಳ ಶಿಲ್ಪ ವೈವಿಧ್ಯ, ಕೆಲವುಕಡೆ ಮೊಘಲ್ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಧರ್ಮ ಸಂಕರಗೊಂಡ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಘಸ್ನಿ, ಘೋರಿ, ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ್ ಖಿಲ್ಜಿಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅಕ್ಬರ್, ಔರಂಗ್‌ಜೇಬ ವರೆಗೆ ಇಸ್ಲಾಂ ದೊರೆಗಳ

ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ, ಅವರ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯು ಜೈಪುರದ ವಾಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಂಕರಗೊಂಡಿರಬಹುದು ಎಂದು ಸಂಶಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಯಪುರದ ಆಕರ್ಷಣೆಯೆ ಹವಾಮಹಲ್, ಇದರ ರಚನೆ ಪ್ರಶಂಸಿಸುವಂತಹುದಾದರೂ, ಬಿರು ಬೇಸಿಗೆಯ ಆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಗಾಳಿ ಬೀಸಿ ಅರಮನೆ ತಣ್ಣಗಿರಲೆಂದು ಈ ರೀತಿ ಕಟ್ಟಿರಬೇಕು, ಆದರೆ ಇದು ದೇಸೀಯ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಅರಮನೆಯಾಗಿದೆ. ದೆಹಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗಲು, ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸು ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯೆಡೆಗೆ ಜಗಿಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿ, ಬಿರ್ಲಾ ಮಂದಿರಗಳ ವಿವರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಪ್ರತಿರೂಪವನ್ನು ಅಸಹ್ಯವೆನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬೇಸರತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಕುತುಬ್ ಮಿನಾರ್, ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಲೂಧಿಯ ಸಮಾಧಿ, ಕೆಂಪುಕೋಟೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಲೂಧಿಯ ಸಮಾಧಿಯಂತೂ ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಿಂದ ರಚನೆಯಾದುದು. ಭಾರತದ ಆಡಳಿತದ ಕೇಂದ್ರ ಭಾಗವಾದ ದಿಲ್ಲಿ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ನೆತ್ತರು ಹೀರಿರುವ ಭೂಮಿ. ಅಧಿಕಾರದ ದುರಾಸೆಗೆ ಶತಮಾನಗಳಿಂದಲೂ ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬೆಳೆದ ನಗರ. ಇಂದಿಗೂ ದಿಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಯೆ ಮುಂದುವರಿದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾರಂತರು ಸಿಮ್ಲಾಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಮನದಣಿಯೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಮ್ಲಾ ಒಂದು ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳವಾಗಿಯಷ್ಟೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಆಗ್ರಾಗೆ ಬಂದ ಕಾರಂತರು ತಾಜ್‌ಮಹಲ್‌ನ ವಾಸ್ತುವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೆ, ೧೯೨೯ರಲ್ಲೆ ಇವರು ವಸಂತ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ 'ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾಜ್‌ಮಹಲ್‌ನ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದರೂ ೫೫ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳ ಕಡೆ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ತಾಜ್‌ಮಹಲ್ ಇಂಡೋ ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಸುಂದರ ಸಮಾಧಿ. ಇಲ್ಲಿಯೆ ಹುಮಾಯೂನನ ಘೋರಿಯನ್ನು ಕೆಂಪುಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ತಾಜ್‌ಮಹಲ್ ಅನ್ನು ಅಮೃತಶಿಲೆಯಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಆಗ್ರಾದ ಕೋಟೆ, ಅಕ್ಬರನ ಫತೇಪುರ್ ಸಿಕ್ರಿ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಚಸ್ತಿಯಾ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಇತಿಹಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲಿ ಅತೀ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವ ನಾರನಕಟಾರು (ಕಾರಂತರೆ ಬಳಸುವ ಪದ, ಇದು ಪೇಡ ಇರಬಹುದು) ಎಂಬ ಖಾದ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ರುಚಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದು ಅದರ ಸವಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಆಗ್ರಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ತಿನಿಸಷ್ಟೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಕಾಶಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪಂಡರಿಗಳು, ದೇವಾಲಯದ ಸುತ್ತ ಅಸಹ್ಯ ತರಿಸುವ ಪರಿಸರ, ಮಲಿನ ಗಂಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸು ಧರ್ಮ ನಿರಪೇಕ್ಷವಾದುದು, ಯಾವುದೇ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುವುದು ಅವರ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯಗಳಲ್ಲೊಂದು, ಆ ಕಟ್ಟಡ ಮಸೀದಿಯಾಗಿರಲಿ, ದೇವಾಲಯವಾಗಿರಲಿ ಮತ್ತಾವುದೇ ಆಗಿರಲಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಾಸ್ತುಜ್ಞಾನದ ಅಡಿಯಲ್ಲೇ ನೋಡಲು ಬಯಸುವರೆ ಹೊರತು, ಅಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪ್ರೀತಿ, ದ್ವೇಷ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಕಾಶಿಯ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಒಂದು ಮಸೀದಿ ಇದ್ದು, ಅದು ಹಿಂದೆ ಮೂಲ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು, ಈಗ ದೇವಾಲಯದ ಭಗ್ನಗೊಂಡ ಹಿಂಭಾಗ ಮಾತ್ರ ಇದೆ, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಸೀದಿ ಇದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನು ತೆರೆದರೆ, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಬಸದಿಗಳಾಗಿ, ಬಸದಿಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳಾಗಿ ನಂತರ ಮಸೀದಿಗಳಾಗಿ ರೂಪುತಾಳಿರುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇಂದಿಗೂ ಬಾಬರೀ ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ರಾಮಜನ್ಮಭೂಮಿಯ ವಿವಾದವೊಂದು ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ, ಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ನಮಗೆ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಇದನ್ನು ಕಂಡು (ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮಸೀದಿ) ಐದಾರು ದಶಕಗಳಾದರೂ, ಇನ್ನೂ ಅದು ರಾಜಕೀಯವಾಗಿ ಅಸಹಿಷ್ಣುತೆಯಾಗಿ ಬದಲಾಗದಿರುವುದೇ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಮುಂದೆ ಅದೂ ಕೂಡ ಬಾಬರಿ ಮಸೀದಿ ಮತ್ತು ರಾಮಜನ್ಮಭೂಮಿಯಂತೆ ವಿವಾದಿತ ಸ್ಥಳವಾಗಬಹುದು. ಈ ಸಮಸ್ಯೆ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ವರ್ತಮಾನದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಹೌದು; ಇತಿಹಾಸದ ವ್ಯಂಗ್ಯವೂ ಹೌದು.

ಕಾಶಿಯಿಂದ ಬೌದ್ಧರ ಪವಿತ್ರ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಸಾರನಾಥವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಸಾರನಾಥದ ಇತಿಹಾಸದ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಚಲ್ಲುವ ಕಾರಂತರು, ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ವಸಂತ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅದರ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ (ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ಕಾರ್ಲಾ) ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾರನಾಥದ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವಾಸ್ತು ರಚನೆ, ಅಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಇಲ್ಲಿನ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಅದರ ಗೋಡೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ಜಪಾನಿ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯ ವಿಚಿತ್ರವಾದೊಂದು ಮೇಳದಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬುದ್ಧ ಮತ್ತು ಅವನ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿಂದ "ವಿಚಾರಶಾಲಿಯಾದ ದೂರದರ್ಶಿಗೆ – ಬೌದ್ಧಧರ್ಮ ಚೈತನ್ಯಮಯವಾದುದು, ಆಸ್ತಿಕವಾದುದು. ಬದುಕನ್ನು ತಂತ್ರ, ಮಂತ್ರ ಜಡ ಆರಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸವೆಸುವ ಬದಲು ಸಜೀವವಾದ ಜೀವನ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಳೆಯಲು ಪ್ರೇರಿಸಿದವನು ಬುದ್ಧ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರನ್ನೆತ್ತದೆ ಹೋದರೂ, ಲೋಕವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನಾಗಿಸಿಯೆ ತಿಳಿದು ಬಾಳಿದ ಮಹಾನುಭಾವನಾತ. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ಮರಣಾ ಕ್ಷೇತ್ರವಾದ

ಸಾರನಾಥ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬಲು ಪ್ರಿಯವಾದಂಥ ನೆನಪುಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ"[೧೮] ಎಂದು ಮನದುಂಬಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತಾಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು ಕಾಳಿಘಾಟ್‌ಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಸೆಳೆದದ್ದು ಅಲ್ಲಿನ ಜನಜೀವನ. ಬೆಂಗಾಲಿಗಳೂ ಅತ್ಯಂತ ಆವೇಶಭರಿತರೂ ಮತ್ತು ಸಂವೇದನಾಶೀಲರು, ಇಲ್ಲಿನವರು ಬಡದೇಹದವರು, ಅನ್ನ, ಮೀನು ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಆಹಾರ. ಬೆಂಗಾಲಿಗಳು ಏಕೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಆವೇಶಭರಿತರೆಂದರೆ, ಬ್ರಿಟೀಷರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಭಾರತದ ಮೊದಲ ಪ್ರದೇಶ ಈ ಕಲ್ಕತ್ತ, ಬ್ರಿಟೀಷರ ಅತಿ ಹೆಚ್ಚು ಹಿಂಸೆಗೆ, ಕ್ರೌರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಮೊದಲ ಪ್ರದೇಶ, ಹಾಗೆಯೆ ಹಿಂದೂ, ಮುಸ್ಲಿಂ ಜೊತೆಗೆ ಬ್ರಿಟೀಷರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮವು ಕಾಲಿರಿಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ಭಾರತದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಮುಖ ನಗರ. ಈ ನಗರದ ಪ್ರಮುಖ ಆಕರ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರ. ದಕ್ಷಿಣೇಶ್ವರವು ಶ್ರಿರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮ ಹಂಸರಿಂದ ಮತ್ತು ವಿವೇಕಾನಂದರಿಂದ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸಿದ್ಧಿ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಇಲ್ಲಿರುವ ಕಾಳಿ ದೇವಾಲಯವು ವೇಸರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಹುದು.

ಕಲ್ಕತ್ತೆಯು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಬಹುದೊಡ್ಡ ತಂಗುದಾಣವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಿಕ್ಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಭಾರತ ವಿಭಜನೆಯಾದಾಗ ಕೋಮುದಳ್ಳುರಿಯ ಬೆಂಕಿ ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿತು, ಇದರಿಂದಾಗಿ ನೂರಾರು ಜನ ಇಲ್ಲಿ ಬಂದು (ನಿರಾಶ್ರಿತರು) ನೆಲೆಗೊಂಡರು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂದಿಗೂ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಸಮಸ್ಯೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡು ಇಡೀ ಬಂಗಾಳವನ್ನೇ ಕಾಡಿದೆ, ಆದರೆ ಈಗಲೂ ರೊಹಿಂಕ್ಯಾಗಳ ಸಮಸ್ಯೆ, ನಕ್ಸಲ್ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಂದ ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ಜರಿತವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ವಾಸ್ತವದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿರುವ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ಬಿಡುವಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾಗೆ ಬಂದು ಈ ಗ್ರಂಥಾಲಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಪುಸ್ತಕದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು ಎಂದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆ ಆಸೆ ಈಡೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲ್ಕತ್ತಾದಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಸಂಬಂಧಿಕರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ಸಾಂನ ಜನರ ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗು ಜನಾಂಗದ ಬಗ್ಗೆ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಬಿಳಿ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅವರ ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿ, ಮೊಸರು ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ, ಅಲ್ಲಿನ 'ವಿಷು' ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಹಬ್ಬದ ಸಂಭ್ರಮ, ಕಾಚರಿ ಎಂಬ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೃತ್ಯ-ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೃತ್ಯ-ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನವರು 'ಬೇಹು' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಲ್ಲಿನ ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜಾನಪದ ಕುಣಿತವಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಎಲ್ಲಿಗೇ ಹೋದರು ಅವರು ಒಂದೇ ವಿಷಯ-ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡವರಲ್ಲ, ಇದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು,

ಇದನ್ನು ಬರೆಯಬಾರದು ಎಂಬ ಮನಸ್ಸಿನವರಲ್ಲ, ಹೊಸತೆಂಬುದು ಏನೇ ಇರಲಿ ಅದನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಇಡೀ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕಾಲ್ನಡಿಗೆ, ಮೋಟಾರು, ರೈಲು, ದೋಣಿ, ವಿಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೊಬಗನ್ನು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ವಾತಾವರಣ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು, ನಿಬಿಢ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವಾಗ ಅವರ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದುದ್ದಕ್ಕು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೪.೨.೪ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣವೆಂಬ ಋತುಯಾನ

ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣವೆಂಬ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿ ಅವರ ಅಮೆರಿಕಾ ಯಾನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ. ಈ ಆಸೆ, ಕಾರಂತರು ಕನಸು ಕಂಡ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಕೈಗೂಡುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಜಂಬೋ ವಿಮಾನ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ. ಜಂಬೊ ಜೆಟ್ ಎಂಬ ವಿಮಾನವನ್ನು ಏಯರ್ ಇಂಡಿಯ ಕೊಂಡು ಕೊಂಡಿತು. ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರೈವತ್ತು ಪ್ರಯಾಣಿಕರನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತೊಯ್ಯಬಹುದಾದ ಭಾರಿ ವಿಮಾನ, ಆದರೆ ಆ ಸಂಖ್ಯೆಯಷ್ಟು ಜನ ಸಿಗಬೇಕಲ್ಲ ಆಗ "ಏಯರ ಇಂಡಿಯ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಾಹೀರಾತು ಕೊಟ್ಟಿತು – ಭಾರತ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ರಿಟರ್ನ್ ಟಿಕೇಟುಗಳಿಗೆ ಅರ್ಧಕ್ಕರ್ಧ ಬೆಲೆಯೆಂದು, ಊರಿಗೆ ಸರ್ಕಸ್ ಬಂದಾಗ – ಗಿರಾಕಿ ಸಾಲದ ಸರ್ಕಸ್‌ನವರು ಶಾಲಾ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅರ್ಧ ಚಾರ್ಜು ಅಂದ ಹಾಗಾಯಿತು, ನನಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವ ಆಸೆ ಉಕ್ಕಿತು."[೯೯] ಈ ರೀತಿ ಸೀಸನಲ್ ಟ್ರಾವೆಲ್ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಇವರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಿಂದ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣವೆಂಬುದು 'ಋತುಯಾನ'ವಾಗಿ ಬದಲಾಯಿತು.

ಅಮೆರಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ರಾಷ್ಟ್ರ. ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕತೆಗಳೆರಡನ್ನು ಮೇಳೈಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ನವ ನಾಗರೀಕತೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದೇ ಅಮೆರಿಕಾದಿಂದ, ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳು, ತಂತ್ರಜ್ಞರು, ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಕುಶಲಕರ್ಮಿಗಳು ಅಮೆರಿಕಾವನ್ನು ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಪ್ರಿಯತೆ ಮತ್ತು ಉದ್ಯೋಗ. ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಹಿರೋಷಿಮಾ ಮತ್ತು ನಾಗಸಾಕಿ ನಗರಗಳ ಮೇಲೆ ಬಾಂಬ್ ದಾಳಿ ನಡೆಸಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದು, ಜಗತ್ತಿಗೆ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಭಯವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿರುವ ಅಮೆರಿಕ, ಇಂದು ಜಗತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು, ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರವೂ ಹೌದು. ಅಮೆರಿಕ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅನಿಸಿದ್ದು ೧೯೫೨ರಲ್ಲಿ, ಯೂರೋಪ್ ದೇಶಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದ ಮೇಲೆ, ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಸದಾ ತುಡಿಯುತ್ತಿತ್ತು, ಇದನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆ ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು ಮತ್ತು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯ ಔಚಿತ್ಯವೇನೆಂದರೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಾವು ನಿಂತರೆ, ನಮ್ಮ ಕಾಲ ಕೆಳಗಿನ ಪಾತಾಳದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾವಿದೆ. ಭೂಗೋಳದ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿರುವ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಬೆಳಗಾದರೆ ನಮಗೆ ಕತ್ತಲು, ನಮಗೆ ಬೆಳಗಾದರೆ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಕತ್ತಲು, ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಈ ಕೃತಿಗೆ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಎಂದು ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವುದೇ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದರು ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಕಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ನ್ಯುಯಾರ್ಕ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ಮೆಟ್ರೋಪಾಲಿಟನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ವೆಲ್ಲಾಸ್ಕ್, ವಾನ್‌ಗಫ್, ಟಿಶಿಯನ್, ಕೆನಲಿಟೋ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಸಂಗ್ರಹ ಕಲಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಯೂರೋಪ್ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೂ ಮೊದಲೆ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕಲಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದು ಆ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳ ರಚನೆಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗದಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಕನ್ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಪರ್ಫಾರ್ಮಿಂಗ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಿಂಫನಿ ಆರ್ಕೆಸ್ಟ್ರಾ' ನಡೆಯುವುದಿತ್ತು, ಅದರಲ್ಲೂ ಅಮೆರಿಕಾದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಮೊಜಾರ್ಟ್‌ನ ಸಿಂಫನಿಯತರದ್ದೇ ಕನ್ಸರ್ಟ್ ಇದೂ ಆಗಿತ್ತು. ಎರಡು ಸಾವಿರ ಜನರ ಮುಂದೆ 'ಮೊಜಾರ್ಟ್‌ನ ಸಿಂಫನಿ೨೯' ಕನ್ಸರ್ಟ್ ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳ ಮುಖೇನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಪಡಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಂತರ ಪೀಟರ್ ಸರ್ಕಿನ್ ಎಂಬುವವನ ಪಿಯಾನೋ ವಾದನವಿತ್ತು. ಇವನ ವಾದನವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತ ಕೇಳಿ ರೂಢಿಗತವಾಗಿದ್ದು ಇಂತಹ ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಈ ಸಂಗೀತ ಮಾಧುರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಚ್ಚರಿಗೊಂಡು ಮೈಮರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮುಂದೆ ಕಾರಂತರು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಮಾಡರ್ನ್ ಆರ್ಟ್‌ಗೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಳೆ ಚಿತ್ರ ಕಲಾವಿದರ ಒಂದೂ ಕೃತಿಯಾಗಲಿ, ಶಿಲ್ಪಗಳಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕತೆ ಬೆಳೆದು ಬದಲಾದಂತೆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳೂ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಹೊಸ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಗ್ಯಾಲರಿಯಾಗಿದ್ದು ಅದುವರೆವಿಗೂ ನೋಡಿರದ ವಿನೂತನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಚು, ಕಬ್ಬಿಣ, ಗಾಜುಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತವೆ, ಅದರಲ್ಲು ಸೈಮೋರ್ ಲಿಪ್ಪನ್‌ನ 'ಸೆಂಕ್ಚುರಿ' ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿ ಉಕ್ಕಿನ ಹಾಳೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಕ್ಕಲ್ ಬೆಳ್ಳಿಯನ್ನು ಸವರಿ ಮಾಡಿದ ಶಿಲ್ಪವಿದು, ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇದೊಂದು ಹೊಸ ಶಿಲ್ಪರೂಪವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಇಂದು ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ರಚನೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ರೂಪ ತಾಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ದಿನ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಅನ್ನು ನೋಡಲು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ

ಮೇಲೆ ಬದುಕಿದ್ದ ಹೆಗ್ಗಾಳಿಗಳ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳು, ವಿವಿಧ ಖನಿಜಗಳ ಸಂಗ್ರಹ, ತಾರಾಲಯಗಳನ್ನು (ಪ್ಲಾನಿಟೋರಿಯಂ) ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇದೆಲ್ಲ ಹೊಸದು. ಇಂತಹವು ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟಿದ್ದರು, ಪ್ಲಾನಿಟೋರಿಯಂನ ಕಲ್ಪನೆ ಆಗ ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸದು.

ಖಗೋಳಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಾಗಿ, ಆಕರ್ಷಣೆಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿ ಇದು ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಸೆಳೆಯುವ ತಾಣವಾಗಿತ್ತು. ಫೀಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್ ಎಂಬ ಒಪೆರಾ ಗೀತನಾಟಕ ಅಮೆರಕಾದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ನಾಟಕವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಮೂರು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಮೊದಲೆ ಅದರ ಟಿಕೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಮುಂಗಡ ಕಾಯ್ದಿರಿಸದಿದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಪಕ್ಕದ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ನೋನೋ ನೆನೆಟ್ ಎಂಬ ಹಾಸ್ಯಭರಿತ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಲು ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ನೋನೋ ನೆನೆಟ್ ಗೀತ ಹಾಸ್ಯ ಕುಣಿತ ಕಸರತ್ತುಗಳಿಂದ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಒಂದು ಲಘು ಕಥಾನಕ, ಇದು ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಒಪೆರಾ ಆಗಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ಅವರು ಅದನ್ನು 'ಮಿನಿಯಾಪೊಲೀಸ್' ನಗರದ ಸಿನಿಮಾಮಂದಿರವೊಂದರಲ್ಲಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಎಂಪೈರ್ ಸ್ಟೇಟ್ ಎಂಬ ಹೆದ್ದೈತ್ಯ ಕಟ್ಟಡದ ಉದ್ದ-ಎತ್ತರ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಮಹಡಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅದನ್ನು ನೋಡಲೆಂದು ಬರುವ ಜನಸಾಗರದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಮ್ಯಾನ್ ಹಟನ್, ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ದೇವತೆಯಾದ ಸ್ಟಾಚ್ಯು ಆಫ್ ಲಿಬರ್ಟಿಯ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮನುಷ್ಯನ ಸಾಧನೆಯೆಂಬುದು ಅವನು ಕಟ್ಟಿದ ಬೃಹತ್ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಹುಡುಕುವುದು ಉತ್ತಮ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆ ಇರುವವರು, ಕಲಾಮೂಲವಾದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸದಾ ಅದರ ಹುಡುಕಾಟದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ದೈತ್ಯ ಗಾತ್ರದ ಕಟ್ಟಡ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಲ್ಲ.

ಸೈಂಟ್ ಪಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಿನಿಯಾಪೋಲೀಸ್ ಅವಳಿ ನಗರಗಳಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಇವರ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಯಾವ ವಿಚಾರವು ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನ, ಝೂಗಳು, ಅಬಾಲವೃದ್ಧರಾದಿಯಾಗಿ ಆಟವಾಡಲು ವಿನೋದ ಕ್ರೀಡೆಗಳು (ಅಮ್ಯೂಸ್‌ಮೆಂಟ್ ವಾಟರ್ ಪಾರ್ಕ್) ಡಿಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟಲ್ ಸ್ಟಾಲ್‌ಗಳು (ಮಾಲ್‌ಗಳು) ಬ್ಯಾಂಕ್ ಕಾರ್ಡ್‌ಗಳ ವ್ಯವಹಾರಗಳ (ಕ್ಯಾಶ್‌ಲೆಸ್ ವ್ಯವಹಾರ) ಬಗ್ಗೆ ವರದಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಆಧುನಿಕತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಂದು ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಮಿನೀಯಾಪೊಲೀಸ್‌ನ ಗತ್ರಿ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೈಸ್ ಅಂಡ್ ಮೆನ್ ಎಂಬ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ಫೀಡರ್ ಆನ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್ ಎಂಬ ಚಲನಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರ ಇಂಗ್ಲೇಷ್ ಉಚ್ಚರಣೆ, ವರ್ಣಚಿತ್ರಗಾರಿಕೆ, ಅದರ ಕಥಾಹಂದರ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸ್ಯಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋಗೆ ಬಂದಾಗ ಗೋಲ್ಡನ್

ಗೇಟ್ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು, ಭಾರತ-ಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಕಾಂಬೋಡಿಯಾ ಹನುಮಂತ, ವಿಜಯನಗರದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರು ಪ್ರಾಚ್ಯಾವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಬೆಲೆ ಎರಡನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲಿನ ಅನಾದರ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಂದು ನೊಂದು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಚೀನಾ ಟೌನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದು ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಚೀನಾವೆ ಇದ್ದಂತಿದೆ. ಇದು ಚೀನಾ ಜಪಾನ್ ನಾಗರಿಕರ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರದೇಶ, ಅಲ್ಲಿನ ಚೇಳೇಡಿ (ಲ್ಯಾಬ್‌ಸ್ಟರ್) ಊಟ ಉಪಚಾರ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಅವರ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಬೇಕು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಹಂಬಲವಿತ್ತಾದರೂ ಒಂದು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿ ಟಿಕೇಟ್‌ಗಳನ್ನು ಕಾದಿರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪ್ರಮುಖ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ಇವರಿಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಏಷ್ಯನ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಕನ್ವೆನ್ಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಅವಕಾಶವೊಂದು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮತ್ತು ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಖುಷಿಗೊಂಡ ಕಾರಂತರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅವರು ತುಂಬಾ ಮುಂದುವರಿದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಆಟ, ನಾಟಕದ ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ಅಭಿನಯ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಕಾರಂತರಂತಹ ನೂರಾರು ಕಲಾ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ಬೆಳೆಯಲು ಅವಕಾಶ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ನೆಲಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹಲವಾರು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿತ ಕಲೆಗಳು ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕಾರಂತರಂತಹ ಹಲವರು ಹುಟ್ಟಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಬಡತನದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಕಾರಂತರಂತಹ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರತಿಭೆ ಹುಟ್ಟದೇ ಇರುವುದು ಭಾರತದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಹುದೊಡ್ಡ ನಷ್ಟ

ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಅದರ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಕೃತಿ ತುಂಬಿ ಹೋಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಸಿಕೋಯ್ ಉದ್ಯಾನವನ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಮರಗಳು, ಗ್ರಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಿಯನ್ ಅಂದರೆ ಭವ್ಯ ಕೊರಕಲು ಅದು ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಗೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಕುರುಚಲು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹಿಮಾಚ್ಛಾದಿತ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮಂಜಿನ ಆಟಗಳು, ಎಸ್ಟೇಸ್ ಪಾರ್ಕ್, ಯಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿವರಗಳು ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಸಹ ಪ್ರಯಾಣಿಕಳಾಗಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮಾರ್ತಾ ಎಂಬ ಕಾರಂತರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿ ಜೊತೆಯಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ತಾಳೊಡನೆ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ರಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾರ್ತಾ ರಂಗಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ತೆರೆಯುತ್ತಾಳೆ. ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ರಂಗಶಾಲೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಕಾರಂತರು ಕಾರಣರಾದರೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಬಿಡುವಿನ ಸಮಯವನ್ನು ಕೂಡ ಸದುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಂತರು ಹೋಟೆಲ್‌ನ ರೂಮಿನಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಟಿ.ವಿ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ ಬರುವ ರಾಜಕೀಯ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಾ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ದಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ೫೦–೬೦ ಪುಟಗಳಿಂದ ೧೦೦ ಪುಟಗಳವರೆಗೆ ಇರುವ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜಾಹೀರಾತುಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲು ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಇವೆಲ್ಲ ೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅಮೆರಿಕಾದ ದಿನಚರಿ. ಇಂದಿನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈಗ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನಾವು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಥವಾ ಅಮೆರಿಕಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡುತ್ತ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದೆ ಎಂದರೆ, ಅದು ಅಮೆರಿಕಾ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲದೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರ ಕೇಂದ್ರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ಮಂಡಿಯೂರಿ ಕುಳಿತು ನಾಶವಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಭಾರತದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಭಾಷೆ, ಮಾತು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳೆಲ್ಲ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಕ್ಷೀಣಿಸುತ್ತಾ ಅಮೆರಿಕೀಕರಣವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ವಾಷಿಂಗ್ಟನ್ನಿನಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ 'ವೈಟ್ ಹೌಸ್' ಅನ್ನು ಅವರು ನೋಡಲು ಹೋಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಜಫರ್ ಸನ್ ಸ್ಥಂಭ, ಲಿಂಕನ್‌ನ ಕಗ್ಗಲ್ಲಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಅದರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮಿತ್ಸೋನಿಯನ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ನ ಮೂಲಕ ರಚನೆಯಾದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೇಯದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ಸಲಕರಣೆಗಳಿವೆ ಕೃಷಿ ಯಂತ್ರಗಳು, ಕೈಮಗ್ಗ, ಹೊಲಿಗೆ ಯಂತ್ರ, ಸೈಕಲ್‌ಗಳ ಹಂತ ಹಂತದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಈ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆನಂತರದ್ದು ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಇದೂ ಕೂಡ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿಲ್ಲ ಡೈನೋಸಾರ್‌ಗಳಿಂದ ಪಕ್ಷಿ, ಪ್ರಾಣಿಗಳವರೆಗೆ ಅವುಗಳ ಮೂಳೆ, ದೇಹ, ಅಂಗರಚನೆಯನ್ನು ಹಾಗೆ ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ಮಿತ್ಸೋನಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗೂ ಇವರಿಗೂ ಒಂದು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಕಾರಂತರು ೧೯೩೪-೩೮ರ ನಡುವೆ ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ಬರೆಯುವ ವೇಳೆ ಪತ್ರ ಮುಖೇನ ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಅನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದರು. ಅವರ ಹತ್ತು ಹಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಾಣಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಕಾಳಜಿ ಮತ್ತು ಕುತೂಹಲ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎನ್ನಬಹುದು. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ವೇನಡೈಕ್, ಟೀಶಿಯನ್ ಕಲಾವಿದರ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ, ಅವುಗಳು ಕೂಡ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ತೈಲ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಹಾಗೆ ಮುಂದೆ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕುರಿತು ಬರವಣಿಗೆಗಳನ್ನು ಪುಸ್ತಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಹಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಂಚೆಕಾರ್ಡಿನಲ್ಲಿ (ಗ್ರೀಟಿಂಗ್ಸ್) ಮುದ್ರಿಸಿ ಮಾರಾಟ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಆ ಅಂಚೆಕಾರ್ಡ್‌ಗಳನ್ನು ಜಾಹೀರಾತಿನಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಯೋಜನೆ ಅಲ್ಲಿನವರದು, ಈ ರೀತಿಯ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ ಕಂಡಿದೆ.

ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನಲ್ಲಿ ನೀಗ್ರೋಗಳು ಬಿಳಿಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಹಾರ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ, ವಾಹನ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. "ಅಚ್ಚ ಕರಿಯ ನೀಗ್ರೋವಿನ ಕೈಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಿಳಿಯ ತರುಣಿಯರು ಅಲೆದಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಅಂತಹವರನ್ನು ಉಳಿದವರು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕೊರೈಸಿ ನೋಡಿದ್ದನ್ನು ಕಾಣೆ. ಕರಿ, ಬಿಳಿಯ ಪ್ರಣಯಿಗಳು ಸುತ್ತಣ ಸಮಾಜವನ್ನು ಅಲಕ್ಷಿಸಿ ನಡೆದಾಡಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ. ಇನ್ನೇಷ್ಟೋಬಾರಿ ಒಂದೆರಡು ಶತಮಾನಗಳ ವರ್ಣಸಂಕರದಿಂದಾಗಿ ಕರಿಯರನ್ನು, ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾರದೆಯೇ ನಾನು ಬೆರಗಾದುದುಂಟು."[೨೦] ವರ್ಣ ಸಂಘರ್ಷದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಓದಿ ತಿಳಿದಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಅವರ ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೆ ಅದು ಕಾಣದಾದಾಗ ಚಕಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಅವರು ವರ್ಣ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಸಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರನ್ನು ನಾವು ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಒಬ್ಬ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಮಾನವತಾವಾದಿ, ಕಲಾಪ್ರೇಮಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಬಣ್ಣದಿಂದ, ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಕೀಳು, ಮೇಲು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದೇ ಅವೈಜ್ಞಾನಿಕ. ಕಾರಂತರ ಆತ್ಮ ಕಥನ ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗ ಹಲವಾರು ಅಸ್ಪೃಶ್ಯರು ಇವರನ್ನು ನೋಡಲು ಹೆದರುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ, ಮರದ ಮರೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಏನಾದರೂ ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ ಅವರ ನಿಕೃಷ್ಟ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಮರುಗಿದ್ದಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಅಮೆರಿಕಾ ಅನುಭವ ಯೂರೋಪ್ ಪ್ರವಾಸದಷ್ಟು ಕಳೆಗಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸಮಯವೆಂದರೆ ಡಾಲರ್; ಡಾಲರ್ ಎಂದರೆ ಸಮಯ ಎಂಬ ನಾಣ್ನುಡಿ ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಭಾವನಾರಹಿತವಾಗಿ ನೂರು ನಿಯಮಗಳ ನಡುವೆ ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿ ಬದುಕುವ, ಹಣವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೌರವ ಕೊಡುವ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಯೋಗ, ವ್ಯಾಪಾರ, ಔದ್ಯಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರ, ಮಿಲಿಟರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಉಳಿಯುವಿಕೆಗೆ ಕೊಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದವರೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲಿನ ಆದಿವಾಸಿಗಳಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಬಂದು ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಒಗ್ಗೂಡಿ ಅಮೆರಿಕಾವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಾರೆಯೆ ವಿನಹಃ ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ನಿವಾಸಿಗಳಿಂದ ಅದು ಬೆಳೆದದ್ದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಾವುವು ಉಳಿಯದೆ ಆಧುನಿಕ ಸಂಕರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ತಲೆಯೆತ್ತಿದಂತಿದೆ ಕಾರಂತರು ಇದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದರು, ಇದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾಗಿದೆ. ಅಮೆರಿಕಾವೆಂದರೇನೆ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧರ್ಮ, ಜನಾಂಗಗಳ ಬೀಡಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು.

೪.೨.೫ ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಲಾರಸಿಕ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಯಾನ

ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಈ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನಿಡುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ಔಚಿತ್ಯವಿದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದುದರ ಅನುಭವದ ಬರವಣಿಗೆ. ಈ ಎರಡೂ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ–ಅಪ್ಪಿ ಬೆಳೆದವು. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಎಂದರೆ ಅದೊಂದು ಮಿಲಿಟರಿ, ಪೋಲೀಸ್‌ಗಳ, ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಸರ್ಕಾರದ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಲ್ಲಿ ಜನರಿಗಾಗಲಿ, ಅಧಿಕಾರಿವರ್ಗದವರಿಗಾಗಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆಂಬುದು ಮರೀಚಿಕೆಯಷ್ಟೇ, ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಭಾವ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಅಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಇವುಗಳು ತೀರಾ ವಾಸ್ತವವಾದಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಇದನ್ನೇ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ರಸಿಕತೆ ಇಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ, ಪರಿಚಯವಾಗುವ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೇ ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿಯೂ ನಮ್ಮಂತೆ ಕಲೆ, ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವ ಕೊಡುವ ಜನಸಮುದಾಯವಿದೆ. ಅವರಿಗೂ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಕಲಾ ಮನಸ್ಸಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೆ ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. "ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಗುರಿ ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿ ಮತ್ತು ರಸ್ಯಾ ದೇಶಗಳಾದರೂ ಅವು ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ರಾಜಕೀಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಆ ಎರಡು ದೇಶಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರಜೆಗಳ 'ಭಾವ' ಜೀವನಕ್ಕೆ ಯಾವೆಲ್ಲ ಮುಖಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ – ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದುವು"[೨೧] ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತೀಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿದ್ದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಯಾಚಿತವಾಗಿ ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಬರಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸಂತಸ ಮೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರಗಳು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯ ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ್ದೇನಲ್ಲ, ಆದರೆ ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ಯಾಲೆ, ಒಪೆರಾ, ಮೊದಲಾದ ರಂಗಕಲೆಗಳು, ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್‌ನ ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ, ಗ್ರೀಸ್ ದೇಶ ನೋಡಿ ಬರಬಹುದೆಂಬ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಈ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ 'ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ' ಎಂಬುವವರನ್ನು ಐಸಿಸಿಆರ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಇವರೊಟ್ಟಿಗೆ ಕಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬುದು ಇವರ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರಲ್ಲ, ಕಾರಂತರೇ ಕರೆಯುವ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರನ್ನು ಲೇಖನದ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಹೇಳುವುದೆ ಇಲ್ಲ, ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ, ಆತ ಸರ್ಕಾರದ ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿದಿಯಾಗಿ ಬಂದವನು. ಇವರೊಟ್ಟಿಗೆ ಆತ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆತ ಯಾವಾಗ ಬರುತ್ತಾನೆ? ಯಾವಾಗ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳು ಕಥಾನಕದ ಕಡೆಯವರೆಗೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ರೀತಿ, ನೀತಿ, ಮಾತು, ವ್ಯವಹಾರ ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ರಹಸ್ಯವಿದ್ದಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇದು ನೇರ ನುಡಿಯ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗದ ಕಾರಣ ಅವನನ್ನು ಗೇಲಿ ಮಾಡಲೋ ಎಂಬಂತೆ, ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ ಎಂದು ಅಡ್ಡಹೆಸರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನಿಗಳ ಹಲವಾರು ಕಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕರ್ನಾಟಕದ ವ್ಯಾಪಾರಿ ರಂಗಭೂಮಿ, ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ರಂಗ-ಭೂಮಿ, ಗೀತ ನಾಟಕಗಳು, ಮೂಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಉಪನ್ಯಾಸ ಕೊಡಬೇಕು ಮತ್ತು ಇದರ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಆ ದೇಶದ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಬೇಕಾದುದು ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರವಾಗಿ ತಿಳಿದು, ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದು, ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಾರಂತರನ್ನು ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಜೊತೆಗೆ ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಅವನ ಚಲನ-ವಲನದ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಶಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರ್ಲಿನ್‌ಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ, ಬರ್ಲಿನ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ದುಭಾಷಿಯನ್ನಾಗಿ ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರ ಲೋಯೆಸರ್ ಎಂಬುವವನನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಆತ ಇವರನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಇವರ ಮೂಲಕ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗೆ

ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿ ಹೇಳುವುದು ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸ. ಇದರ ನಡು ನಡುವೆ ಜರ್ಮನ್‌ರ ರೀತಿ, ನೀತಿ, ನಗರದ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸ, ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಸಮೂಹ ಸಾರಿಗೆಯಾದ ಮೆಟ್ರೋ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಿನ ಮೆಟ್ರೋ ವಿವರಣೆ ಕುತೂಹಲ ಮೂಡಿಸಿದರೂ, ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅದು ಅನುಭವವಾಗಿ ರೂಪು ಪಡೆದಿದೆ.

ಮೊದಲ ದಿನದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಾದ ಗಯಟೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಲರ್ ಕವಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ವೈಮಾರ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೆ ಇರುವ ಒಂದು ರಂಗ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಆ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯದಲ್ಲಿ 'ಮೂಕಾಭಿನಯದ' ಕಲಿಕೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್‌ನ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರಿಯಿಲ್ಲದಿರುವುದು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಮಾಂಸಾಹಾರ ಪ್ರಮುಖವಾದುದರಿಂದ ಸಸ್ಯಾಹಾರಿಗಳಾದ ಕಾರಂತರು ಬ್ರೆಡ್ಡು, ಬಿಸ್ಕೆಟ್, ಹಾಲು, ಗಿಣ್ಣು, ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ತಿಂದು ಇಡೀ ಪ್ರವಾಸ ಪೂರೈಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಉಪಹಾರ ಗೃಹಗಳೂ ಕೂಡ ನಿಗದಿತ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ತೆರೆಯುತ್ತವೆ. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಉಪವಾಸವೇ ಗತಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ ದಿನದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಆಹಾರ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆಲವು ಬಾರಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಹಾರ ಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾಗದೆ ಬಲವಂತದ ಉಪವಾಸ ವ್ರತ ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ಕಾರದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯಾದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪಾಡು ಹೇಳತೀರದು ಎಂದು ನೋವಿನಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರದಲ್ಲಿರುವ ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಎಂಬ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು, ಇದು ಬೇರೆ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿಲ್ಲ, ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಎಂಬುದು ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಏಷ್ಯಾ ಮೈನರಿನಲ್ಲಿ (ಇಂದಿನ ಟರ್ಕಿ) ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದಂತಹ ರೋಮನರ ಕಾಲದ ಒಂದು ಸುಂದರ ನಗರ, ಇಲ್ಲಿ ರೋಮನರು ತಮಗಿಂತ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕಡೆದಿದ್ದರು, ರೋಮ್ ನಾಶದ ನಂತರ ಜರ್ಮನರು ಆ ನಗರದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅದು ಹೇಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ತಂದಿರಿಸಿದರು. ಅಂದರೆ, ಆ ಪೆರ್ಗಮಮ್ ನಗರದ ರೀತಿಯೆ ಇಲ್ಲಿ ನಗರ ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡಿದರು. ಇಡೀ ನಗರವೇ ಒಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಗಿದ್ದು, ಈ ರೀತಿಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಜಗತ್ತಿನ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಇದೊಂದು ಅಂಶವೇ ಸಾಕು ಜರ್ಮನರ ಕಲಾ ಪ್ರೀತಿ ಎಷ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಉದಾಹರಿಸಲು ಎಂದು ನುಡಿಯುವ ಕಾರಂತರು, ಬೇರೆ ಯಾವ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಗದ ನೂರಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಹಳೆಯ ಮಾದರಿಗಳು, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಇತ್ತೀಚಿನ ಗ್ರೀಕ್, ರೋಮ್ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗಿಂತ ದಪ್ಪ ಮತ್ತು ಎತ್ತರದವು ಅಂದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕಿಂತ ಮೂರ್‍ನಾಲ್ಕು ಪಟ್ಟು ಎತ್ತರದವು. ರೋಮ್ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ವೈಭವದ ತವರೂರು. ೧೬-೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ

ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅತಿಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಖನನ ಮತ್ತು ಪುನರುತ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಪಡೆದ ನಗರಗಳೆಂದರೆ ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಗ್ರೀಕ್ ಮಾತ್ರವಾಗಿತ್ತು, ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಕಾರಂತರು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವು ಏಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದವು, ಅಂದರೆ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದ ಪ್ರಾರಂಭ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಥವ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದವರ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ರಚನೆಯ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಈ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಶಿಲ್ಪದ ಇತಿಹಾಸ, ಆ ಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಆ ಕಾಲದ ರಾಜರ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟನಾವಳಿಗಳು ಮತ್ತು ಆ ಶಿಲ್ಪದ ವಿಶೇಶತೆಯೆಲ್ಲವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವಶೇಷವಾಗುಳಿದ ಆ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ಮನೆಗಳು, ಇಳಿಮಾಡುಗಳ ವಿವರ, ಅರಮನೆಯ ಕಮಾನುಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ರಚಸಿದ ಕಟ್ಟಡದ ಮುಚ್ಚಿಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಸದಾ ವಾಸ್ತು ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಹರಿಯುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿಟ್ಟಿದ್ದು, ಕಲಾ ಜಗತ್ತಿನ ಬಹಳಷ್ಟು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದಿದ್ದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹಿಡಿಸಲಿಲ್ಲ, ಹೆಬ್ಬಾರರ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿನಾಥನ್ ಎಂಬುವವರ ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಬಿಟ್ಟರೆ ಹೆಸರೆ ಕೇಳಿಲ್ಲದ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಆ ಚಿತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕಳಪೆಯಾಗಿದ್ದವು. ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕೀರ್ತಿ ತರಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರಯತ್ನ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಹೋಗಿರುವುದು ಮತ್ತು ಅಧಿಕಾರಿ ವರ್ಗದವರು ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಸಂಬಂಧಿಕರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ತಂದ ಪರಿಣಾಮ ಹೀಗಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬ ಅನಿಸಿಕೆ ಕಾರಂತರದ್ದು.

ಮುಂದಿನ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ, ಜಪಾನ್ - ಚೀನಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇರಿಸಿದ್ದರು. ಹೊಕಾಶಿ ಮತ್ತು ಹಿರೋಷಿ ಎಂಬ ೧೮-೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ ಜಪಾನ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಿದ್ದವು. ಅಲ್ಲಿನ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಮನ್ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು, ಈ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪರಿಚಯ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಜರ್ಮನ್ ಚಿತ್ರಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಮೈತ್ರಿಕೂಟದ ಮೂಲಕ ಜರ್ಮನರು ಕೂಡ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸಲು ಈ ರೀತಿಯ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಬೆಸೆದಿರಬಹುದು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ದೇಶ-ದೇಶಗಳ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್‌ಗೆ ಪೈಪೋಟಿ ಇರುವುದು ಭಾರತದ

ಜೊತೆಗಲ್ಲ ಯೂರೋಪ್‌ನ ಕೆಲವು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ಹಾಗೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಲಾವಿದರಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸುವ ಹಪಹಪಿಯೂ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಇರುವಂತಿದೆ ಎಂದು ರಾಜಕೀಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜರ್ಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಹಲವಾರು ರಂಗಭೂಮಿಗಳು ಇದ್ದವು. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲವಿತ್ತು, ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬರುವವರ ಬಹುದೊಡ್ಡ ತೊಂದರೆಯೆಂದರೆ ಭಾಷೆಯದು, ಇಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬರದ ಕಾರಣ ಅವರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಆದರೂ ಇಲ್ಲಿನವರ ಮೈಮ್, ಒಪೆರಾ, ಬ್ಯಾಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಯ ಬೇಕೆ ಹೊರತು ವಿಮರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕಲ್ಲ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್ ಅಸಂಗತ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬರ್ಟೋಲ್ಟ್ ಬ್ರೆಕ್ಟ್‌ನ 'ತ್ರಿ ಪೆನ್ನಿ ಒಪೆರ' ಎಂಬ ಅಸಂಗತ ನಾಟಕವನ್ನು ಕಾರಂತರು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಅವರಿಗೆ ರುಚಿಸಲಿಲ್ಲ, ಕಥೆಯು ಕೂಡ ಅಸಂಗತವಲ್ಲ, ಸಮಾಜ ವಂಚನೆ ಎಂಬುದು ದಲಿತೋದ್ಧಾರದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ, ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಇದನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸಂದೇಶ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅನಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಸ್ಪಷ್ಟನುಡಿ.

ಕಾರಂತರು ನೋಡಿದ ಎರಡನೆಯ ನಾಟಕ ಮದರ್ ಕರೇಜ್ (ದಿಟ್ಟಮ್ಮ). ಇದೂ ಕೂಡ ಸಾಧಾರಣ ಕತೆಯಂತಿದೆ. ಜರ್ಮನರು ಮಕ್ಕಳ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಒಲವು ಉಳ್ಳವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕ ಕಲಿಕೆಗಾಗಿ ೧೯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ದುಡಿಯುತ್ತಿವೆ. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಸಿ, ಮಕ್ಕಳನ್ನೇ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳಿವು. ಅವರು ಆಡುವ ನಾಟಕಗಳೂ ಕೂಡ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿವೆ. ಆ ನಾಟಕದ ಕತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕತೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಪಂಚತಂತ್ರದ ಎರಡು ಗಿಳಿಗಳ ಕತೆಯಂತೆಯೆ ಎರಡು ಬಾವಿಗಳ ಕತೆಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ನಾಟಕವಾಗಿಸಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ) ಈ ಮಕ್ಕಳ ಕತೆಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ 'ಆದಿವಾಸಿ ಮುಗ್ಧ ಮಾನವರ ಲೋಕವಷ್ಟೇ' ಎಂದು ವಿವರಿಸಬಹುದು. ಮತ್ತೊಂದು ಕಲಾಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ನಳ ದಮಯಂತಿಯ ವಿಡಿಯೋ ಚಿತ್ರವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಂವಾದ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮುಗ್ಧವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ, ಕಾರಂತರು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಸಮಾಧಾನವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರದ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿನ 'ಗೊಂಬೆ ಆಟಗಳು'. ಕಾರಂತರಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಗೊಂಬೆ ಆಟಗಳು ಹೊಸದೇನಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಕೆ.ವಿ.ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೊಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಗರದ ಹೆಗ್ಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಗೊಂಬೆ ಆಟದವರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಒಂದು ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ೧೮ ರಿಂದ ೩೦ ಇಂಚಿನ ಗೊಂಬೆಗಳ ಕೈಕಾಲುಗಳಿಗೆ

ದಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಳಿ ಪರದೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅದರ ಹಿಂದೆ ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವವರು ನಿಂತು ಆಟ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದಷ್ಟು ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಮಾಡಿರದಿದ್ದರೂ ಆಟ ನೋಡಲು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಈ ಗೊಂಬೆ ಆಟದ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳೆ ಇವೆ. ಎರಡುವರೆ ಅಡಿಗಳ ಗೊಂಬೆಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಂತೆ, ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವವನೆ, ಹಾಡು, ಮಾತು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಆಡುತ್ತಾನೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರ ಅಲ್ಲಿರುವ ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವವರಿಗೆ ಸಂಬಳ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳನ್ನು 'ಪಪೇಟ್ ಥಿಯೇಟರ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳು ವೀಕ್ಷಕರಿಂದ ಸದಾ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ.

ಕಾರಂತರು ಕೇವಲ ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತರಾದವರು ಎಂಬ ಮಾತು ಸದಾ ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕುಣಿತ, ಹಾಡುಗಳಿರುವ ಯಾವುದೇ ಕಲೆಯಾದರು ಕಾರಂತರು ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಳ್ಳಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ಸಹ ಬೆಳೆಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಕೀರ್ತಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕು. ಇದು ಯಕ್ಷರಂಗದ ಅದೃಷ್ಟವಷ್ಟೆ.

ಸರ್ಕಸ್ ಕೂಡ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉದ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದುನಿಂತಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ವೃತ್ತಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರ ಸಂಬಳದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗೆ 'ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ' ಎಂಬ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಜ್ಞಾನದ ಒಂದು ಅಂಗವಾಗಿ ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಿಂದೆ ಸರ್ಕಸ್‌ಗಳಿದ್ದವು, ಇದರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಕಾರಂತರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕನಾಥ ಸರ್ಕಸ್, ದೇವಲ್ ಸರ್ಕಸ್, ಛತ್ರೆ ಸರ್ಕಸ್‌ಗಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಸ್ ತನ್ನ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂದು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಬೇರೆ ಸರ್ಕಸ್ ಬೇರೆಯಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ದೈಹಿಕ ಆರೋಗ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಯಾಮಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಸರ್ಕಸ್ ಮನರಂಜನೆಯ ಸಾಧನವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಇಂದು ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ಎಂಬುದು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕ್ರೀಡೆಯಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಬೆಳೆದಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಇಂತಹ ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ ತರಬೇತಿ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೂ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಬಗ್ಗೆಯು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೈಮಾರ್‌ನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಥಿಯೇಟರ್‌ನವರು ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರ 'ಹಯವದನ' ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ನಿರ್ದೇಶಕಿ ವಿಜಯ ಮೆಹ್ತ. ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರು ಭಾಗವತನನ್ನು ಸೂತ್ರಧಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಂತಹುದು. ಯಕ್ಷಗಾನವೆಂಬ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯೊಂದು ಯಾವ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಷ್ಟ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಆಕರವಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ವಿಜಯರಿಗೆ ಭಾರತೀಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ಸಾಹವಿದೆಯೆ ಹೊರತು ಅದರ ಆಳವನ್ನು ಅವರು

ತಿಳಿದವರಲ್ಲ, ಈ ನಾಟಕದ ದುರ್ಗಿಯನ್ನು ಕೆಂಪು ಸೀರೆ ಉಡಿಸಿ ದೆವ್ವದಂತೆ ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಬೇಸರದಿಂದಲೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನಿನಲ್ಲಿ ನವೀನ ಬ್ಯಾಲೆ ಶಾಲೆಯೊಂದಿದೆ, ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಬ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆ, ವೇದಿಕೆಯ ಬಳಕೆ, ನವೀನ ರೀತಿಯ ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಸಂಚಾಲಕಿ ಮೆದಾಂ ಪೆಲೂಕ. ಈಕೆ ೮೪ ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನವಳಾದರೂ ಇಂದಿಗೂ ಈ ಶಾಲೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅವಳು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ 'ಸ್ವಾನ್ ಲೇಕ್' ನೃತ್ಯ ೫೦ ನರ್ತಕಿಯರಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗಶೈಲಿಯ ಬ್ಯಾಲೆ ಮತ್ತು ರಷ್ಯನ್ ಬ್ಯಾಲೆ ಎರಡೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಸರ್ಕಾರವೇ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತು ತರಬೇತುದಾರರಿಗೆ ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟು ಅಪಾರ ಹಣವನ್ನು ವ್ಯಯಿಸಿ ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಶ್ಲಾಘಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್ ದುರ್ಗ ಸೌಧದ ಪಚ್ಚೆ ಭಂಡಾರನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಕಟ್ಟಡದ ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಅಂಟಿಸಿ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ವಿಂಗರ್ ಎಂಬ ವಾಸ್ತು ನಿಪುಣ ಜರ್ಮನ್ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅಗಸ್ಟಸ್‌ನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾಡಿನ ಶ್ರೀಮಂತ ಜನರು ತಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತಿನ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತಂದು ಇಲ್ಲಿ ಇರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರಾಜರುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ದೇವಾಲಯಗಳ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇರಿಸುವಂತೆ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿಯೂ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇತ್ತು (ಕೇರಳಾದ ಪದ್ಮನಾಭ, ತಿರುಪತಿಯ ವೆಂಕಟೇಶ್ವರ, ವೆಲ್ಲೂರಿನ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು).

ಎರಡನೇ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್‌ನ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತು ಹಾಳಾಯಿತು. ಜರ್ಮನಿಯ ಯಾವುದೇ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು ಎರಡನೇ ಮಹಾಯುದ್ಧದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿಡಿತದ ನೆರಳಲ್ಲಿ ನರಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಜನಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದು ಯುದ್ಧದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಯಾತನೆ ಯುದ್ಧ ಮುಗಿದು ಅರ್ಧ ಶತಮಾನ ಕಳೆದರು ಅದು ಮಾಸದೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಜ್ವಲಂತ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ ಎಂಬ ದುಃಖದ ಕಾರಂತರ ನುಡಿ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತಿದೆ.

ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್‌ನ ಗೆಮಾಲ್ಡ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ರೆನ್ವಾ, ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಮೇನೆ, ಕ್ಲಾಡ್ ಮೋನೆ, ವಿನ್ಸೆಂಟ್ ವಾನ್‌ಗಾಕ್, ಗಸ್ಟೇವ್ ಕರ್ಬೆಯಂತಹವರ ಅದ್ಭುತ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಪೆಗನೇನಿ ಎಂಬ ಪಿಟೀಲು ವಾದಕನ ಚಿತ್ರವಂತೂ ನೂರಾರು ಭಾವಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಗೆ ತೋರಿಸುವಂತಿದೆ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಸ್ಲರ್, ಕೆಮಿಲೆ ಫಿಸಾರೋ, ಸಿಜಾನ್, ಹೆನ್ರಿಕ್ ಫಾಗೆಲರ್, ಎಮಿಲ್ ಒಥೋನ್, ಫ್ರೀಸ್, ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಪರ್ಮಾನ್, ವೂಲ್ಫ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ ಮೆಥಾವರ್ ಮುಂತಾದ ಸಮಕಾಲೀನ ಜರ್ಮನ್ ಕಲಾಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು

ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಅಲ್ಲಿವೆ. ಶಿಲ್ಪಿ ದೌಮ್ಯ, ಎಡ್ಗರ್ ಡೇಗಾಸ್‌ನ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿವೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಒಟ್ಟಾರೆ ಗೆಮಾಲ್ಡ ಗ್ಯಾಲರಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮನೋಗಾತರಿ ಎಂಬ ರಾಜಕನ್ಯೆ ಕೆಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ೪೦೦೦ ಪುಟಗಳ ಬೃಹತ್ ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಳು ಅದರ ಅನುವಾದವನ್ನು ಓದುತ್ತ ಗಂಥರ್ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲೇಖಕ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ಈ ಕಾದಂಬರಿ ೪೦೦೦ ಪುಟಗಳ ಗಾತ್ರದ್ದು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೨೦-೮೦ ಪುಟಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಓದಿದೆ ಆಗ ಅನಿಸಿದ್ದೆಂದರೆ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಆಯಸ್ಸು ಸಾಲದು."೨೨ ಈ ಮಾತು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ತವಾದದು, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಣಜ ಎಷ್ಟೆ ಓದಿದರೂ ಮುಗಿಯದು.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಪಾವುಲ್ ಕ್ಲೀ, ಜುವಾನಮಿರೋ, ಜಾಕ್ಸನ್, ಪೊಲ್ಲಕ್, ಫೀಟ್ ಮೊಂಡ್ರಿಯಾನ್, ಮ್ಯಾಕ್ ಆರ್ನೆಸ್ಟ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಚಿತ್ರಕಾರರು, ಅದರಲ್ಲೂ ಮ್ಯಾಕ್ ಆರ್ನೆಸ್ಟ್ ಅಂತೂ ಕ್ಷುದ್ರ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಜೀವನದ ಕ್ಷುದ್ರತೆಯನ್ನು ಅದ್ಭುತ ಚಿತ್ರವಾಗಿಸುವ ಮಹಾ ಕಲಾವಿದ. 'ಕ್ಷುದ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಕಾಣಬಹುದು' ಎಂಬ ಮಾತು ಆರ್ನೆಸ್ಟ್‌ನ ಪ್ರಮುಖ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲೋನುನಲ್ಲಿ, ೧೮೮೦ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಚರ್ಚ್ ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಚರ್ಚ್‌ನ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುವಿವರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಲುಡ್ವಿಂಗ್ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಾಗಿದ್ದು ಯೂರೋಪಿನ ಕ್ರಿಸ್ತಶಕದ ಆರಂಭದ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ ವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ರೂಬೆನ್ಸ್, ಯೋರ್ದಾನ್ಸ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ಪಿಕಾಸೋ, ಮಾರ್ಕ್‌ಲೆಗರ್‌ರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಿತ್ರಕಲಾಕೃತಿಗಳು ಆ ಜನಸಮುದಾಯದ ಪ್ರಮುಖ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಂತಹವರು ಈ ಕೃತಿಗಳ ಬಣ್ಣ, ಬೆಡಗು, ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವರಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಬಲ್ಲರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೆಲ ಚಿತ್ರ, ವಾಸ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಸಾಕ್ಷಿ ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಹೈಡಲ್ ಬರ್ಗ್‌ಗೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿ ೬೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಳೆಯದಾದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿರುವ ಡಾ. ಲೂತ್ಸೆಯವರ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಡಾ. ಲೂತ್ಸೆಯವರು ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಡೆಸಿದ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಅವರು ಕಾರಂತರೊಂದಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಲೆನಿನ್ ಗ್ರಾಡ್‌ನ ನಾಟಕ, ಒಪೇರ, ಸರ್ಕಸ್, ಬ್ಯಾಲೆ ಮೊದಲಾದ

ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ಬೊಲ್ಷೆವಿಕ್ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷದ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರ ಕಲೆಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ವಿವರಗಳು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಎಲ್ಲೋ ಒಂದು ಕಡೆ ವೈರುಧ್ಯದಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳೆರಡು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಲಾರವು, ಒಂದನ್ನು ಮುಕ್ಕಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬದುಕುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಸಂವರ್ಧನೆಯಲ್ಲಿನ ಡಾ. ಡಿ.ಆರ್. ನಾಗರಾಜ್‌ರವರ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಹುಸಿಯಾಗಿದೆಯೇ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ತಾವು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಡುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕಿದೆ ಹಾಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಕಲೆಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮ ಬಳಿಯಿರುವ ಯಕ್ಷಗಾನದ ವಿಡಿಯೋಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅಗತ್ಯ ಬಿದ್ದಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಲೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ಬ್ಯಾಲೆ, ಒಪೇರ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು, ಗೀತನಾಟಕಗಳನ್ನು, ಮೂಕಾಭಿನಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿನವರ ಭಾವಾಭಿನಯ ಮತ್ತು ಕಥಾನಕದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ರಷ್ಯಾದವರು ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಏಕಿಲ್ಲ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬೇಸರ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿನ ಗ್ಲಿಂಕಾ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಬೇರೆ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಂತೆ ಇದಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೊಂದು ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ, ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಮೊದಲ ಸಂಗೀತವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಿದು. ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕರಾಗೋಡು ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ ಅವರ ವೇಶ-ಭೂಷಣಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಉಡುಗೆಗಳು ಕಿರ್ಗೀಸ್ ಅಥವಾ ಬೈಜಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶೈಲಿಯವು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಇರುವುದು 'ಪೆಂಟೋ ಮೈಮ್' ಎಂಬ ಮೂಕನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹರಿಕಾರ ಅಮಿರಾನ್ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿ, ಕನ್ಯಾಪಯಣ, ಬೀದಿಯ ರಂಪ, ನಿರುದ್ಯೋಗ, ನಾರಿಯರ ಜೀವನ ದುರಂತ, ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬಿನ ದುರಂತದಂತಹ ಮೂಕನಾಟಕಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡೆದ. ಈ ರೀತಿಯ ಒಂದು ಮೂಕನಾಟಕ ರಂಗಪದ್ಧತಿ ರಷ್ಯನ್ನರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ಉಳಿದು ಬೆಳೆದಿದೆ. ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮೂಕನಾಟಕಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಪರಿಚಯವಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಅಸ್ಮಿತೆಯಾಗಿ ಅದು ಬೆಳೆದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ ಕಾರಂತರಂತಹ ಕಲಾಸೇವಕನೊಬ್ಬ ಆ ಕಲೆಗೆ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ.

ಕಾರಂತರು ಈ ಭಾವಯಾನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗಳಿಗೆ, ರಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ತಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಯಕ್ಷರಂಗದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಂಗಗಳ ವಿಡಿಯೋಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದುದೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ವೇದಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗು ಆಹಾರ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರದಿಂದ ರಷ್ಯಾದ ಮೂಲ ಕಲೆಗಳಾದ ಒಪೆರಾ, ಬ್ಯಾಲೆ, ಮೂಕನಾಟಕಗಳು, ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳು ಮತ್ತು ಸರ್ಕಸ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದೆ ಅಲ್ಲದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಸಹಾಯಕಿಯಾದ ಹೆಲನಳೊಡನೆ ಇಷ್ಟು ದಿನ ತಮಗೆ ಸಹಾಯಕಳಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಧನ್ಯವಾದ ತಿಳಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ.

೪.೨.೬ ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸವೆಂಬ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ವಿಸ್ತರಣಾ ಯಾನ

ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬ ಈ ಕಡೆಯ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯೆ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ, ಯಕ್ಷರಂಗವನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಪಡಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಸ್ಥೆಯವರ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಾಸ. ಯಕ್ಷರಂಗವೆಂಬುದು ನೆಲಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಉತ್ತರ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಒಂದು ಹಾಡು–ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ. ಕಾರಂತರು ಈ ಜಾನಪದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ತಿದ್ದಿ–ತೀಡಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಉದ್ದುದ್ದದ ಮಾತು, ಹಾಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ವೇಷ–ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲು ತೆಳುವಾದ ಬಣ್ಣ, ತಿಳಿಯಾದ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ತಂದು ಮೂಲ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿ ನೋಡುಗರಿಗೆ ಸಹ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಸ್ಥಳೀಯರು ಕಾರಂತರ ಈ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸಹಿಸದೆ 'ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಮಾತಿಲ್ಲದ ಮೂಕಿಯಾಗಿಸಿದರು' ಎಂದು ಆರೋಪ ಮಾಡಿದರೂ ಅದನ್ನು ತೀರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅವರ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆಯಿತು.

ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬುದು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ 'ಪ್ರವಾಸಗಳ ಗುಚ್ಛ'. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ಜಾನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಬಗೆಯನ್ನು ವಿರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಾ, ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಪೆರು, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಹಲವಾರು ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧೯೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ರಷ್ಯಾಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಹಿಂದೆ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಬಂದಾಗಿನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಗ ಯಕ್ಷರಂಗದ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಬರದೆ ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯೆಂಬ ಜತೆಗಾರನ ಜೊತೆ ಬಂದು ಇಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಶಾಲೆಗಳು, ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಯಾಟ, ಯಕ್ಷಗಾನ, ಸಂಗೀತ, ರಂಗಗೀತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ

ವಿಡಿಯೋದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ದುಭಾಷಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದ ಬ್ಯಾಲೆ, ಒಪೆರಾ, ಪೆಂಟೋಮೈಮ್ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅಪಾರವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಭಾರತ, ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪ್ರಭುತ್ವದ ರಷ್ಯಾ ದೇಶಗಳ ರಾಜಕೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಅವರು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು – ರತಿಕಲ್ಯಾಣ, ಬಭ್ರುವಾಯನ ಕಾಳಗ, ನಳದಮಯಂತಿ, ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ, ಕನಕಾಂಗಿ, ಪಂಚವಟಿ, ಗಯಚರಿತ್ರೆ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ಇವರೊಟ್ಟಿಗೆ ಆಗಮಿಸಿದ್ದ ಕಲರಿಪಟ್ಟು, ಕಥಕ್ಕಳಿ, ಭರತನಾಟ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಅವರ ವೇಶ–ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿ, ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದಂತಹ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದ ಚಳಿ ವಾತಾವರಣ, ಅಲ್ಲಿನವರು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ, ಸಹಸ್ರಾರು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ೪೦೦೦ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಮನದುಂಬಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವ ಪ್ರೇಕ್ಷಕ ವರ್ಗ, ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಯ ನೇಪಥ್ಯ ಕೋಣೆ (ಗ್ರೀನ್‌ರೂಮ್), ೩೦೦ ರಿಂದ ೫೦೦ ಅಡಿಗಳವರೆಗೆ ಸಿದ್ಧಗೊಂಡಿದ್ದ ವಿಶಾಲ ವೇದಿಕೆ, ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುವ ಬೆಳಕಿನ ಆಟ, ಥರ್ಮಾಕೋಲ್ ಬಳಕೆ, ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಪ್ರಸಾದನಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ನಿಂತ ಜಾಗದಲ್ಲೆ ಸಣ್ಣ–ಪುಟ್ಟ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣ ಎಂಬುದು ಸತ್ಯವಾದರು, ಈ ಆಟಗಳನ್ನು ಆಡಿದ್ದು ರಷ್ಯಾದೇಶದ ಅಧಿ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದ ಗೋರ್ಬಚೇವ್ ಮತ್ತು ಭಾರತದ ಪ್ರಧಾನಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ರಾಜೀವ್‌ಗಾಂಧಿಯವರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ. ೪೦೦೦ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರೊಟ್ಟಿಗೆ ಎರಡು ದೇಶದ ಮಹಾ ನಾಯಕರ ಮುಂದೆ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯಕಾಲ, ಎಲ್ಲರಿಂದ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದಾಗಲಂತೂ ಕಾರಂತರು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಾಧಾನದಿಂದ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದ ಹಲವಾರು ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಯಕ್ಷಗಾನದ ತಂಡ ಅಲ್ಲಿನವರು ರೂಪಿಸಿದ ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ, ಮನಸೂರೆಗೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಐಸಿರಿ ಪ್ರತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳೂ ತುಂಬು ಗೃಹಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಗೆ ಗಳಿಸಿದ ಪರಿ, ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಂತರ ಅರ್ಧ ಶತಮಾನದ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲವೆಂದೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಖುಷಿಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ನಡುವೆ, ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಅತೀವ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಬೇಜವಾಬ್ದಾರಿತನ, ಸಮಯದ ಪರಿವೆಯೆ ಇಲ್ಲದೆ ವರ್ತಿಸುವುದು, ಅಸಮರ್ಪಕವಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಪಟ್ಟಿ, ಎಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಬೇಸರವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೂ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಆಟಗಳಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಂದ ಸಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿಸ್ಪಂದನೆ ಈ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಬೇಸರವನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆಸಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಜನಜೀವನ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತು ಹಾಗು ವಿಷಯ ಲೋಲುಪತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿನವರು ಕೂಡ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಹರಸಿದ್ದನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡವನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ಹಾಗೆ ಬರುವವರಲ್ಲ, ಸಿಕ್ಕ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ದೇಶದ ಜನರ ಸಂಪತ್ತು, ಬಂಡವಾಳ, ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯ, ಗೀತ, ವೇಷ-ಭೂಷಣ, ಭಾಷೆ ಎಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಆದಾಯವೇ ಕಚ್ಚಾತೈಲದಿಂದ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನವರು ಕೆಲಸವೇ ಮಾಡದೆ ಈ ಕಪ್ಪು ಚಿನ್ನದಿಂದಲೇ ಐಷಾರಾಮಿ ಜೀವನ ನಡೆಸುವುದನ್ನು, ಅಲ್ಲಿನ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಶೇಕ್‌ರ ಕಾರುಬಾರುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಇವರ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬಿ.ಬಿ.ಸಿ.ಯಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತರವಾಗಿ ಇವರನ್ನು ಸಂದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕಾರಂತರ ಲೋಕಮಾನ್ಯತೆಗೆ ಮತ್ತು ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಭೂತವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮತ್ತೊಂದು ಕುತೂಹಲ ವಿಚಾರವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲೇಬೇಕು. ವಿವಿಧ ಕಲಾ ತಂಡಗಳ ವಿಭಿನ್ನ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಒಮ್ಮೆ ಸರೋದ್ ಮತ್ತು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ತರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ? ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಕ್ಲೇರಿನೆಟ್, ಸ್ಯಾಕ್ಸೋಫೋನ್, ಪಿಟೀಲುಗಳ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದರು, ಪಿಟೀಲೊಂದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವಾದ್ಯಗಳ ಸಂಗೀತ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಿಟೀಲು ಬಳಕೆ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಸ್ಥಳೀಯರು ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದರು ಎಂದು ಕೊಂಕು ನುಡಿದರೂ ಅದನ್ನು ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲತೆಯಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತ, "ಹಾಗೆಂದು ಬದಲಾವಣೆಯೆ ಬೇಡ ಎನ್ನುವುದೇ? ನನ್ನ ಪ್ರಯೊಗಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ಇಲ್ಲಿನ ಸಂಗೀತಕ್ಕೂ – ಮಾತುಗಳಿಗೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧವಿದೆ – ಎಂದು ಬಲು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನ ಗದ್ದಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಆಟದ ಅವಧಿ ಹತ್ತು ಗಂಟೆ ಇದ್ದುದನ್ನು ಕೇವಲ ಎರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಇಳಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕರು ಈ ಮಾರ್ಪಾಟನ್ನು ಕಂಡು ಗೇಲಿ ಮಾಡಬಹುದು. ಅವರು ತಮ್ಮ ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಎಷ್ಟೋ ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ನಡೆದು ಬಂದಿದೆ – ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದಾರೆ! ನಿಜ, ನಿಜ ಹಲವಾರು ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದಲೂ ಕಲೆಯನ್ನು ಅವರ ಪ್ರೇತ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿ ಬಂದಿದೆ ಕಲೆ ಮಾತ್ರ ಸತ್ತಿದೆ"[೨೨] ಎಂದು ಬೇಸರದಿಂದಲೇ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪರಿಸರ ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಜೊತೆಗೆ 'ಪೆರು'ವಿನ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪೆರುವಿನ ಪೂರ್ವಜರು ಇಂಕಾ, ಎಜೆಟಿಕ್, ಮಾಯನರ ನಾಗರೀಕತೆ, ಅಲ್ಲಿನ ವಿವಿಧ ಅನಾಗರೀಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು (ನರಬಲಿ) ಬುಡಕಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಿವರಗಳು, ಅವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧ, ಅವರ ಉತ್ಖನನಗೊಂಡ ಸ್ಥಳದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಮುಂದೆ ಪೆರುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೆದಾಗ ಅಲ್ಲಿನವರ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹವನ್ನು ಮನದುಂಬಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ, ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೂ ಮುನ್ನ ಮತ್ತು ನಂತರ ಆಟದ ವಿವರಣೆ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಸಭಿಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯ ಸಂವಾದ ನಿಜಕ್ಕೂ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ, ಏಕೆಂದರೆ ಸಹೃದಯರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿದಾಗಲೆ ಆ ಆಟದ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಅನಿಸಿಕೆ.

ಇಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಮತ್ತೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ರಾಜಧಾನಿ ರಿಯೋ ಡಿ ಜೆನ್ಯರೊಯಿಂದ ಹಲವು ಕಡೆ ಸಂಚಾರ ಮಾಡಿ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ನ ನಾಗರೀಕರಿಗೆ ಕಲೆಗಿಂತ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಆಸಕ್ತಿ, ಇವರ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ಕಲೆ–ಕ್ರೀಡೆ ಎರಡರಲ್ಲು ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವವರು ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದರೂ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಗಿಯುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅದರ ಅರ್ಧದಷ್ಟು ಜನ ಹೊರಹೋಗಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಸಿವಿಸಿ ತಂದರೂ, ಕಲೆ ಕ್ರೀಡೆಯಲ್ಲ; ಕ್ರೀಡೆ ಕಲೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣಿಸುವಾಗಲೂ ಸಮಯ ವ್ಯರ್ಥಮಾಡದ ಕಾರಂತರು ಕೆಲವು ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸ ಮುಗಿಯುವ ವೇಳೆಗೆ ಸುಮಾರು ೬೦ ಕವನಗಳನ್ನು ಸಂಕಲಿಸಿ 'ಸೀಳ್ಗವನಗಳು' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಪರಂಜಿ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೆಂಬುದು ಕೇವಲ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಕವನ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಹೊರತರುವ ಮೂಲಕ ಅವರ ಅನುಭವಗಳು ಈ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡರು ಕವನ ರಚನೆ ಅವರಿಗೆ ಒಗ್ಗದು ಎಂಬುದು ಬಹು ವಿಮರ್ಶಕರ ಆಂಬೋಣ ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲೂ ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದ್ದು ಹೊಸ ವಿಚಾರವೇ ಆಗಿದೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಸರ್ಕಾರದವರ ಕಿರಿಕಿರಿ ಮತ್ತು ಸಹಜ ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದ ದೈಹಿಕ ಆಯಾಸದಿಂದ, ಅದರಲ್ಲೂ ವಿಪರೀತ ಕಾಲುನೋವಿನಿಂದ, ಅನಾರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ತುತ್ತಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವೀಕ್ಷಕರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಕರತಾಡನಕ್ಕೆ ಆ ನೋವುಗಳನ್ನು ಮರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಹಣವಂತರಲ್ಲ. ಇವರ ಪ್ರವಾಸಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವು ಸಾಲ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಥವಾ ಸರ್ಕಾರದ ಧನಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರವಾಸಗಳು. ಇದನ್ನು ನಿರ್ಭೀಡೆಯಿಂದ ಹೊರಹಾಕುವ ಇವರು ಮಿತವ್ಯಯಿಯಾಗಿ ಊಟೋಪಚಾರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಖರ್ಚುಮಾಡದೆ, ಸ್ಥಳದರ್ಶನವೊಂದನ್ನು ಮೊದಲ ಆಧ್ಯತೆಯಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಲಿ, ನಂತರವಾಗಲಿ, ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ದ್ವಂದ್ವಗಳಿಲ್ಲ. ಹೇಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಅವರ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಅದನ್ನು ಪ್ರವಾಸದುದ್ದಕ್ಕೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ವಿಚಾರವಾಗಲಿ, ಇವರ ಶಿಷ್ಯೆಯಾದ ಮರ್ತಾಳಾಗಲಿ, ಇವರು ನಮ್ಮವರು ಇವರು ನಮ್ಮವರಲ್ಲ ಎಂಬ ಭೇಧ-ಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ನೇರವಾಗಿ ಅಸಮಧಾನ ಹೊರಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಇವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ಓದುಗರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಹ್ಯವಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ :

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ,ಹು.ಮ.ಹ.ಮು., ಎಸ್‌ಬಿಎಸ್ ಪ್ರಕಾಶನ - ಪು.ಸ. ೪೪, ೨೦೦೬,
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ,ಹು.ಮ.ಹ.ಮು., ಎಸ್‌ಬಿಎಸ್ ಪ್ರಕಾಶನ - ಪು.ಸ. ೩೭, ೨೦೦೬,
೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ,ಹು.ಮ.ಹ.ಮು., ಎಸ್‌ಬಿಎಸ್ ಪ್ರಕಾಶನ - ಪು.ಸ. ೩, ೨೦೦೬
೪. ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅಧ್ಯಯನ, ಕ.ಸಾ.ಅ. - ಪು.ಸಂ. ೦೫, ೨೦೦೪.
೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಪು.ಸಂ. ೧೯, ೧೯೯೬
೬. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಪು.ಸಂ. ೪೮, ೧೯೯೬
೭. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಪು.ಸಂ. ೧೮೧, ೧೯೯೬
೮. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೦೧, ೨೦೦೭
೯. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೩೪, ೨೦೦೭
೧೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೪೦, ೨೦೦೭
೧೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೭೭, ೨೦೦೭
೧೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೨೨೦, ೨೦೦೭
೧೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೨೩೦, ೨೦೦೭
೧೪. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೨೭೦, ೨೦೦೭
೧೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೩೦೫, ೨೦೦೭
೧೬. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೩೭೨, ೨೦೦೭
೧೭. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೧ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೩೦೦, ೨೦೦೭
೧೮. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೮೩, ೨೦೦೭
೧೯. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೧೫೦, ೨೦೦೭
೨೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೨೮೮, ೨೦೦೭
೨೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. - ಪು.ಸಂ. ೩೧೫, ೨೦೦೭
೨೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ - ಪು.ಸಂ. ೪೧೪, ೨೦೦೭
೨೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ ಸಂ.೩೨, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ - ಪು.ಸಂ. ೬೦೦, ೨೦೦೭

ಅಧ್ಯಾಯ - ೫

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳೊಳಗಿನ ಅಂತರ್‌ದೃಷ್ಟಿ

ಅಧ್ಯಾಯ - ೫

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳೊಳಗಿನ ಅಂತರ್‌ದೃಷ್ಟಿ

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳೊಳಗಿನ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನದ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಅಂತರ್‌ದೃಷ್ಟಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಕೇವಲ ಆ ಸ್ಥಳದ ವಿಶೇಷತೆಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗನೊಬ್ಬ ಆ ಸ್ಥಳವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಿಸುವ ವಿವರಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಈ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಸಮಾಜ ಜೀವನ, ಲೋಕ ರೂಢಿಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಪರಿಸರ, ಜನವ್ಯವಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡ ಬಗೆ, ಆಹಾರ, ವ್ಯವಹಾರ ಉದ್ದಿಮೆಗಳು, ಶಿಕ್ಷಣ, ಜ್ಞಾನವಿಕಾಸದ ಮಜಲುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸಿಯ ಅನುಭವದ ಬರವಣಿಗೆಯೊಂದು ಕೇವಲ ಓದಿ ಆ ಸ್ಥಳದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯನ್ನಷ್ಟೆ ತಿಳಿಸದೆ, ಆ ಸ್ಥಳದ ಇತಿಹಾಸ, ವರ್ತಮಾನ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಸ್ಪಂದನೆ, ನೈರ್ಮಲ್ಯೀಕರಣ, ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವ, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಇವರ ಬರವಣಿಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಕುತೂಹಲ ಇಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರವಾಸವು ಅವರಿಗೆ ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸವಾಗದೆ ಜೀವನಾನುಭವದ ಕಲಾಕಲಿಕೆಗೆ ಹೆದ್ದಾರಿಯಾಗಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯಾಣದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಅಂದರೆ, ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿವರಣೆಯಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅದರ ವಿಶೇಷತೆಯೇನು? ಅನಾನುಕೂಲಗಳೇನು? ಎಂಬೆಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ವಿಷಯವಾರು ಭಿನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಥೈಸಿದಾಗ ಕಾರಂತರ ನಿಜವಾದ ಅಂತರ್‌ದೃಷ್ಟಿ ಏನಾಗಿತ್ತು? ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನೃತ್ಯ-ಸಂಗೀತಗಳ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ, ಕಲಾಶಾಲೆಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರಾಣಿಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೇ ಆಗಲಿ, ಪ್ರತಿಯೊಂದರಲ್ಲೂ ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸುವ ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಸಣ್ಣಸಣ್ಣ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕಾರಂತರಿಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಮಮಕಾರವಾಗಲಿ, ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹ ಪೀಡಿತವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ. ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಅದನ್ನು ಬರೆಯುವುದು ಮತ್ತು ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗೆ ಏನೇನು ಅನಿಸುತ್ತದೊ ಅದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ

ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವಾಗಿದೆ. ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ, ಭಾಷೆ, ಪಂಗಡ, ದೇವರು ಇದಾವುದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡದೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಕಂಡು, ತಿಳಿದು ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. "ಬದುಕನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಲಘುವಾದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವಂತೆಯೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ದೃಷ್ಟಿ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕದ್ದಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಪಾಲಿಗೆ ಇದಿರಾಗುವ ಬದುಕೆಂಬುದು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಪಾಲಿಗೂ ಸಿಗುವ ಒಂದೇ ಒಂದು ಗಂಭೀರ ಅವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಆ ಅವಕಾಶದಲ್ಲಿ ತಾನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ತಿಳಿವನ್ನೆಲ್ಲ ಆತ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೊ ಅಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಂಡು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸುಖ, ಶಾಂತಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು – ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿ ನನ್ನದು"[1] ಎಂಬ ಕಾರಂತರ ಮಾತು ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ಸುತ್ತಣ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ, ಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಸಂಗೀತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಿದ ಕಾರಂತರು ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತ ಕಲಿಯುತ್ತ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಆಸಕ್ತಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿದೆ. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಊರ ಜಾತ್ರೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾಗನ ನೃತ್ಯ ನೋಡಿದ ಇವರಿಗೆ ಅದರ ವೇಷ–ಭೂಷಣ, ನಾಟ್ಯದ ಉಗ್ರತೆ, ಇವರನ್ನು ತುಂಬಾ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ, ಆ ಸೆಳೆತದಿಂದ ನೃತ್ಯ–ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಕಲೆಯ ಅಂಗಗಳಾದ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಹಾಡು, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಎಲ್ಲವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಐದು ಮುಖ್ಯ ಅಂಶಗಳ ಅಂತರ್ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಚಿತ್ರಕಲಾದರ್ಶನ, ಎರಡನೇಯದು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ದರ್ಶನ ಮೂರನೇಯದು ಸಂಗೀತ ದರ್ಶನ ನಾಲ್ಕನೆಯದು ನೃತ್ಯದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಐದನೆಯದು ರಂಗದರ್ಶನ. "ಕಲೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು, ಸಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ನೋಡುವವರಿಗೆ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ಗೀತಗಳಂತಹ ಮಾಧ್ಯಮಗಳು ಸೃಜನಶೀಲತೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ, ಕೊನೆ ಮೊದಲಿಲ್ಲವೆಂಬಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಸ್ವತಂತ್ರ ಜಗತ್ತುಗಳು, ಚಿತ್ರಕಲೆಯನ್ನು ಕೆಲವು ದಶಕಗಳಿಂದಲೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ನನಗೆ ಆ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮ ಯೂರೋಪಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ಮಾಧ್ಯಮವಾದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಎಷ್ಟೊಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಬಲ್ಲದು–ಎಂಬುದರ ಸ್ಥೂಲ ಕಲ್ಪನೆಯಾದರೂ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗೀತ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ನೃತ್ಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ, ಚಿತ್ರ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸೇರಿ ಚಲನೆ, ಅಭಿನಯ, ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಶೀಲ ನಿರೂಪಣೆಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಒದಗಿ ಒಂದು ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತವೆ"[3] ಎಂದು ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳ ಅಂತರ್ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಬಾಲ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಕುತೂಹಲ ವಿಷಯವೇ ಕಲೆ. ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಕಲೆಯ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿ ಚಿತ್ರದ ಬಣ್ಣಗಳ, ಗೆರೆಗಳ ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದವರು. ಆದರೆ ಇದೊಂದು ಆಕರ್ಷಣೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಗಳಿಗೆ ಹಾಕುವ ಬಣ್ಣಗಳು, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಯ ಬಣ್ಣಗಳು, ಜಾತ್ರೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಬಣ್ಣಗಳು ಇವೆಲ್ಲ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಚಿತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬನು ಕೂಡ ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಕುತೂಹಲದಿಂದಲೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿದರು, ಅದು ಆ ಕೃತಿಯ ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಲಷ್ಟೆ ಶಕ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ, ನಂತರ ಅವನು ಬಳಸುವ ಬಣ್ಣಗಳು ಅವುಗಳ ಸಮೀಕರಣ, ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರೇಖೆಗಳು, ವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ಬೆಳಕು, ನೆರಳುಗಳು ಪರಿಸರದ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಚಿತ್ರಗಳು, ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂವೇದನೆ, ಸಂದೇಶಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬನು ನೋಡುತ್ತ, ಬರೆಯುತ್ತಾ ಚಿತ್ರದ ಮೂಲಕ ಮತ್ತೇನೋ ಸಂದೇಶ ಸಾರುವ ಬಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಾನೆ. ಕಾರಂತರು ಯೌವ್ವನದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀ ವಿಚಾರ ಧಾರೆಯ ಪತ್ರಿಕಾ ಪ್ರಕಟಣೆ, ಬಾಲವನದ ಪ್ರಾರಂಭ ಎಂತೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತ, ಅದನ್ನು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ದೇಶೀಯವಾಗಿ ಕೈಗೊಂಡು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆಯವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುತ್ತಾ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಚಾಲುಕ್ಯ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ' ಮತ್ತು 'ಭಾರತೇಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರ ಸಮೇತವಾಗಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ ಒಂಭತ್ತನೇ ತರಗತಿಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಪರಿಸರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 'ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ' ಮತ್ತು 'ಚಿತ್ರಮಯ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ' ಎಂಬ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅಚ್ಚುಹಾಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಕಲಾವಿದರಾದ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು, ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್, ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಕಲಾರಚನಾಕಾರರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಂಗಾಳದ ಅವನೀಂದ್ರನಾಥರು, ಗಗನೇಂದ್ರನಾಥರು, ನಂದಲಾಲ್‌ಬಸುರವರಂತಹ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಭಾರತದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆನಂತರ ವಿದೇಶದ ಕಲಾವಿದರ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಹರಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳಿಗೆ, ಗೆಳೆಯರು/ಬಂಧುಗಳಿಗೆ ಪತ್ರ ಮುಖೇನ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮುದ್ರಣ - ಗೊಂಡಿರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಲಿಯೊನಾರ್ಡೋ-ಡಾ-ವಿಂಚಿ, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ವಾನ್‌ಗಫ್ ಮೊದಲಾದ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳೆರಡನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುವ ಕಾರಂತರು ಚಿತ್ರಗಳ, ಶಿಲ್ಪಗಳ ಅಂತರಾಳವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುವ, ಅರಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಿದೇಶದ

ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡದೆ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದಾಗ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಮೂಲಕ ಕಲಾಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿರುವ ಹಲವಾರು ಕಲಾಶೈಲಿಗಳು, ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಗಳು, ಕಲಾವಂತಿಕೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾದ ಸಮಾಜ, ಜನಜೀವನ, ರಾಜಸತ್ತೆಯ ಸಹಾಯ, ಎಲ್ಲವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಕಲಾದರ್ಶನಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಕಲೆಯನ್ನು ಆಕರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುವಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ 'ರಂಗದರ್ಶನ', ಕಾರಂತರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ 'ದಶಾವತಾರ' ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು. 'ಮಂದರ್ತಿ' ಮತ್ತು 'ಮಾರಣಕಟ್ಟೆ' ಎಂಬ ಎರಡು ಆಟದ ಮೇಳಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಪಾತ್ರವರ್ಗದವರ ಆಲಾಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರು. 'ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತ್ರೆ' ಮತ್ತು 'ಲಂಕಾದಹನ' ಇವರ ಮುಗ್ಧ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ ನಾಟಕಗಳು. ವರದಾಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳದ 'ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ನಾಟಕ', 'ರೋಮಿಯೋ ಅಂಡ್ ಜ್ಯೂಲಿಯೆಟ್'ನ ರೂಪಾಂತರವಾದ 'ರಾಮವರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೀಲಾವತಿ' ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹೈಸ್ಕೂಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಓದುವಾಗ ನೋಡಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕಿಂತ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದವು, 'ಏಕಚ್ ಪ್ಯಾಲ' ಎಂಬ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಕಂಡು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು. ೧೯೨೩-೨೪ರಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತ್ರೆ' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ನಾಲ್ವರು ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಇವರೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಆಡಿದ ಮೊದಲ ನಾಟಕವಾಗಿತ್ತು. ಅದಾದ ನಂತರ 'ದುರ್ಗಾದಾಸ' ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮುಂದಾಗಿದ್ದಿದೆ.

ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲದಲ್ಲಿ 'ಅಂಬಾ ಪ್ರಸಾದಿಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಲ'ದ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ, ಕಡೆಗೆ ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಕಾರಂತರು. ಪೌರಾಣಿಕ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಉತ್ಸಾಹವಿಲ್ಲದೆ, ಸಾಮಾಜಿಕ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವೆಂಬಂತೆ 'ಸಿಡಿಲು ಮಿಂಚು' ಎಂಬ ಐದಂಕದ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ನಡುವೆ, ಗದ್ಯನಾಟಕಗಳ ನಂತರ ಗೀತನಾಟಕಗಳ ಕಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. 'ಪರಿವರ್ತನ ಭಾರತ', 'ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರೆ', ಮುಕ್ತದ್ವಾರ, ಕಿಸಾಗೋತಮಿ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ 'ಶುಭದತ್ತ', ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್‌ನ 'ಆಲಿಬಾಬಾ ಮತ್ತು ನಲ್ವತ್ತು ಕಳ್ಳರು', ನೃತ್ಯನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ರಚನೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಇವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನ ಕಲಾವಿದರು, ಬೆಡಗಿನ ಬಣ್ಣ, ಮೋಷಾಕುಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಭಾಗವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದಾದ ನಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಮುನ್ನೆಲೆಗೆ ತರುವ ಕಾರಂತರು ಹತ್ತರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಗಂಟೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಎರಡುವರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಇಳಿಸಿ, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮಾತಿನ ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಕೇವಲ ಹಾಡಿಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅತೀ ಭಾರವಾದ

ಆಹಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಮುಖದ ಕಾಂತಿ ಹೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಉಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ 'ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯನ್ನು ಆಡಿಸಿ ತಂಡಗಳೊಂದಿಗೆ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದೊಂದಿಗೆ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ದುಡಿದು ಭರತನಾಟ್ಯ, ಕಥಕ್ಕಳಿ, ಕುಚಿಪುಡಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನೃತ್ಯಕಲೆಗಳಂತೆ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನೃತ್ಯಕಲೆ ಎಂದು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಸಂಗೀತ ದರ್ಶನ, ನೃತ್ಯದರ್ಶನ ಮತ್ತು ರಂಗದರ್ಶನ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾರಂತರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೇ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಾಡುಗಳು, ನಾಟಕದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ಬೆಳೆದವರು. ವರದಾಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಾಡುಗಳ ಸಾಲುಗಳನ್ನು 'ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಿಂದ'ದಲ್ಲಿ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಂತರು 'ಜುಂಜೋಟಿ' ರಾಗವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಗುರುತಿಸುವಷ್ಟು ತಿಳುವಳಿಕೆ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಶಿರಹಟ್ಟಿ ವೆಂಕೋಬರಾಯರ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪ್ರಸಾದಿಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇವರು ಪ್ರೌಢಶಾಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದರು. ವೆಂಕೋಬರಾಯರ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಲೀಲಾ, ಶನಿಪ್ರಭಾವ, ಮತ್ತು ಮಹಾನಂದ ಎಂಬ ಮೂರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಪ್ರಭಾವವಿರುವ ಸಂಗೀತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದವು, ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಿ ಧಾಟಿಗಳನ್ನು ಮೂಲೆಗುಂಪು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಗಳಾದ 'ಹಮೀರ್', ರಾಗ 'ಸವೇರಿ', 'ಜೀವನ್‌ಪುರಿ', 'ಮಾಲಕೌಂಸ' ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವು ರಾಗಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಹಂತಕ್ಕೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡರು. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಗೀತರಚನೆಕಾರರಾಗಿ ದೇಶ ಭಕ್ತಿ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದದ್ದುಂಟು, ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ 'ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ ಸುಧಾಕರ' ಎಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಪದ್ಯಾವಳಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿ ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸಿದ್ದು ಇದೆ. ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ 'ಗರೂಡ ಕಂಪನಿ'ಯವರು ಬಂದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸ್ನೇಹಿತರ ಜೊತೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಕಂಪನಿಯವರು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಕಾಲದ ರೂಢಿಗತವಾದ ಗೀತ-ವಾದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವುಗಳನ್ನು 'ಸಾಗ್ರಗೀತ' ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಈ ಸಂಗೀತದ ಗೀಳಿನಿಂದ ನಾಲ್ಕಾರು ಸಹಪಾಠಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮನೆಯ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಸಂಗೀತದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಟೈಲರ್ ಆಗಿದ್ದ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕಿ, ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಚಾಲುಗಳನ್ನು ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಎಂಬಾತನಿಂದ ಸಂಗೀತ ಪಾಠ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ತೊಡಗಿದರು. ಎರಡು-ಮೂರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಈ ಕಲಿಕೆ ನಡೆಯಿತು. ಇದರ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ನೃತ್ಯನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿಸಲು ತಾವೇ ನೃತ್ಯ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿ ನೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಿದರು. ಇವರು ಆಡಿಸಿದ, ಇವರೇ

ರಚಿಸಿದ ಶುಭದತ್ತ, ಆಲಿಬಾಬಾ ಮತ್ತು ನಲ್ವತ್ತು ಕಳ್ಳರು ಎಂಬ ಗೀತನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಇವರೆ ಸ್ವತಃ ನೃತ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕರು.

ರಾಲ್ಫಮಾರಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ 'ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡ್ಯಾನ್ಸ್ ಆರ್ಕೈವ್' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಡಾ. ಬಾಕೆಯವರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಾರಂತರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರಂತರು ಆತನಿಗೆ 'ಭೂತದ ಕುಣಿತ', 'ಆಟಿ ಕಳಂಜ' ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಆತ ಈ ನೃತ್ಯಗಳು 'ಸಾಯಮಿ' ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾನೆ (ಸಾಯಮಿ ನೃತ್ಯಗಳು ಫಿಲಿಫೈನ್ಸ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ). ಇದರಿಂದ ನಮ್ಮ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲು ಜಗತ್ತನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವಂತಹ ಕಸುವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನರಿತು ಅದನ್ನು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬೆಳೆಸಲು, ಪರಿಚಯಿಸಲು ಕಾರಂತರು ಮುಂದಾದರು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ನೃತ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಇವರ ಅಭಿರುಚಿ ಹರಿಯಿತು, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು, ನೃತ್ಯ, ವೇಶ-ಭೂಷಣಗಳಿಗೆ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಮಾದರಿಯೊಂದನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಮುಂದಾದರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪುತ್ತೂರಿನ ದಸರೆಗಾಗಿ ಸಂಗೀತವನ್ನಾಧರಿಸಿದ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲೆ ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಏಕೆ ಮಾಡಬಾರದು? ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಆ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮುಂದಾದರು. ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ನಿರಂತರವಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಇತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೆ 'ಕಿನ್ನರ ನೃತ್ಯ' ಎಂಬ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಲಘು ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುಂತೆ ಮಾಡಿದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಸಾಮಾನ್ಯ ನಾಟಕದ್ದಾದರೂ ನೃತ್ಯ, ವೇಷ ಭೂಷಣಗಳು ಯಕ್ಷಗಾನದವು, ಆದರೆ ಸ್ಥಳೀಯರು ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೂ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ನೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಕಲೆ, ನೃತ್ಯ, ರಂಗಶಾಲೆಗಳ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗದ ಅಧ್ಯಯನ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಿತು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ರಂಗಶಾಲೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಸಾಧ್ಯಾವಾದಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತರಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಕಾರಂತರ ಈ ಸಾಧನೆಗೆ ಸತತಾಭ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಧ್ಯಯನವೇ ಕಾರಣ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

೫.೧ ಚಿತ್ರಕಲಾ ದರ್ಶನ

"ಈ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಶಕಗಳಿಂದ ಕಲೆ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿದೋ ತಿಳಿಯದೆಯೋ ಮಾತನಾಡುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದೆ 'ಸಾಹಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಪದ ಒಂದು ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಕ ಬರವಣಿಗೆಯ ಮಾಧ್ಯಮಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಈ ಶತಮಾನದ ಎರಡನೇಯ ದಶಕದಲ್ಲಿ 'ಕಾವ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದ ಬದಲು ರೂಢಿಗೊಳ್ಳುತ್ತ ಬಂದಿತೋ ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಲೆ' ಎಂಬ

ಪದ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪ, ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬರತೊಡಗಿತು. ಆ ಕಲೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮೊದಲಿಂದಲೂ ಇದ್ದವು. ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದವು, ಅನ್ಯ ದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇದ್ದುವು. ಅವನ್ನು ಕುರಿತು ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾತ್ರ ಹೊಸತು ಅಷ್ಟೇ. ತಿಳುವಳಿಕೆ ಸಾಲದ ಜನರು ಯಾವುದೇ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವಾಗ ಅದರ ಖಚಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆಯೆ, ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆ ಶಬ್ದದ ಮೋಹಕ ಅರ್ಥಕ್ಕಷ್ಟೇ ತಲೆದೂಗಿ ತಂತಮ್ಮ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಆ ಮೂಲಕ ತಂತಮ್ಮನ್ನು ಒಂದಷ್ಟು ಮೇಲಿನ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಏರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ 'ಕಲೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಈಗೀಗ ಬಳಸತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ"[೨] ಎಂದು ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿ, ಒಂದು ವಿಸ್ತೃತವಾದ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲವಾದ ಅವರ ಮನಸ್ಸು 'ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಕಲೆಗಳ' ಬಗ್ಗೆ ಆಕರ್ಷಿತ– ವಾಗಲು ಇದು ಮೂಲ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಮಾರು ೨೦ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ೩೫ರ ಪ್ರಾಯದವರೆಗೆ ತಮ್ಮ ಊರಾದ ಕೋಟಾದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಲಾಕಲಿಕೆಯ ಹಂಬಲ ಕರ್ನಾಟಕ, ಭಾರತದ ಬಹುತೇಕ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಕಲಾ ವೈಭವವನ್ನು ಕಾಣುವ ಹಂಬಲದಿಂದಲೆ 'ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ' ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ ಕಾರಂತರು ಆ ನಂತರ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು.

೫.೧.೧ ದೇಶೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಕವಿ, ಕಲಾವಿದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಯೆ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ನೃತ್ಯಕಾರನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನಿಸಿಕೆಯನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ, ಹಾಗೆ ಸಂಗೀತಗಾರನೊಬ್ಬ ತನಗೆ ತಿಳಿದ ಸ್ವರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದರೆ, ಚಿತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ತನಗನಿಸಿದ್ದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಸಂಗೀತಗಾರರು, ನೃತ್ಯಗಾರರಿಗೆ ಸಿಗುವ ಮನ್ನಣೆ ಚಿತ್ರಕಾರರಿಗೆ, ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಗೆ ಸಿಗಲಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲಾಕಾರರ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಾಧ್ಯಮಗಳಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ದೇಶದ ದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆಯೆಂದರೆ, ಕವಿಯೊಬ್ಬ ಇತರೆ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಡ್ಡೆ ವಹಿಸಿದಂತೆ, ಚಿತ್ರಕಾರರು, ನೃತ್ಯಗಾರರು ಅವರವರ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಾಹಿತಿಯೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಅನುಭವದ ಮೂಸೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರತಂದ ಕೃತಿ ಮುಖ್ಯವೆ ಹೊರತು ಅದರಂತೆ ಇತರ ಕಲಾವಿದರ ಗೊಡವೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಜಾಡ್ಯ ಎಲ್ಲಾ ರಂಗಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನಗಳಿಗೆ ಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ, ಕಲಾವಿದನ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ ಅವನ ಅದ್ಭುತ ಪ್ರತಿಭಾ ವಿನ್ಯಾಸದಿಂದ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಕೃತಿಗಳಾಗಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ, ಜನರಿಚ್ಛೆಯ ಈ ಪರಿಯಿಂದಲೆ ಇಂದು ಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವವನೊಬ್ಬ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕ ಎಂಬ ಅನರಿವು

ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವ ಕಾರಂತರು ಭಾರತೀಯ ಕಲಾ ಮಾಧ್ಯಮಗಳೆಲ್ಲವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಹಾಕುವ ಬಣ್ಣಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಣ್ಣವೂ ಒಂದು ಭಾವವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಗೂ ಅವನು ಬಿಡಿಸುವ ಚಿತ್ರ, ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಕುವ ಬಣ್ಣಗಳೆಲ್ಲವು ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಚಿಕ್ಕವರಿದ್ದಾಗ, ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಿವಾಲಯವಿದ್ದಿತು, ಅದರ ರಥದ ಅಲಂಕಾರ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಮರದ ಹಲಗೆಗಳು, ಅದರ ಚಿತ್ತಾರಗಳನ್ನು, ಆಂಜನೇಯ, ಗರುಡ ಇಂತಹ ದೇವರುಗಳ ಕೆತ್ತನೆಯನ್ನು ಅದನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ರಥ ರಚನೆಯ ವಿವರ ಅವರ ಬಾಲ್ಯದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿ ನಿಂತಿದೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಯಲಾಟದ ವೇಷ-ಭೂಷಣಗಳು, ಅದರಲ್ಲೂ ಪಾಂಡವರು, ಕರ್ಣ, ಶಲ್ಯರಂತಹ ಮುಂಡಾಸಿನ ವೇಶಧಾರಿಗಳು, ಕೋರೆ ಮುಂಡಾಸಿನ ಕಿರಾತ, ಕೆಂಪು ಕಣ್ಣಿನ ಮತ್ತು ಕೆಂಪು ಮುಂಡಾಸಿನ ಗಂಧರ್ವ, ಇವರ ಅದ್ಭುತ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಈ ವೇಷಗಳ ಜೊತೆಗೆ, ರಾಕ್ಷಸನ ಕೂಗು, ವೀರರ ಕೂಗು "ನನ್ನ ಸ್ವಪ್ನಗಳಿಗೆ ಪೋಷಕವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಧ್ವನಿಗಳು ಅವುಗಳ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಚಂಡೆಯ ಧ್ವನಿ, ಒಂದಿಷ್ಟು ಅಬ್ಬರ ಕೊಡುತ್ತಿತ್ತು. ಇಂತಹ ವೇಷಗಳ ಮೇಲಣ ಮೋಹ, ಚಿತ್ರಕಲೆ ಎಂಬೊಂದು ವಿಷಯವಿದೆ, ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲ ಬಣ್ಣಗಾರನ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿ – ಎಂಬ ಭಾವನೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಅರಿಯದಂತೆ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಬೇರೂರಿಸಿದ ಒಂದು ಶಕ್ತಿಯೆಂದರೆ – ಅದು ಯಕ್ಷಗಾನ ಚಿತ್ರಲೋಕದ ಇಂತಹ ಸೃಷ್ಟಿ"[9] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರಿಗೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಆಸಕ್ತಿ ಬರಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ರಾಜ ರವಿವರ್ಮನ ಕಲ್ಲಚ್ಚಿನ ಚಿತ್ರಗಳು. ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮ ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣಪಡೆದು ಪೌರಾಣಿಕ ದೇವತೆಗಳ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಮಕಾಲೀನ ಜನರ ಆಕೃತಿಗೆ ಇಳಿಸಿದ, ವರ್ಣಗಳ ಆಕೃತಿಗಳ ಮೇಳ, ರೇಖಾ ಲಾಲಿತ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಸಲ್ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಮರೆತು ಹೊಸ ಪೀಳಿಗೆಯೊಂದನ್ನು ಈ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಅದ್ಭುತ ಕಲಾವಿದ. ಆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಸೃಷ್ಟಿ, ಜಾನಪದ ಇನ್ನಿಲ್ಲವಾಗಿ ರವಿವರ್ಮನ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಗುಡಿಕಾರರು ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ, ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ಮರದ ಗೊಂಬೆಗಳು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಳಿದ ಬಣ್ಣ, ಮಕ್ಕಳ ಕೈಗೆ ಸಿಗುತ್ತಿದ್ದ ಆಟದ ಸಾಮಾನುಗಳು ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆದಿದ್ದವು, ಹಾಗೆ ಚೌತಿಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಗಣೇಶನಿಗೆ ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣ ಬಳಿದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದರು, ಇದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸರಿ ಕಾಣುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಣೇಶ ಮೂರ್ತಿಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇದೇ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಬಣ್ಣ

ಬಣ್ಣದ ಸೀನರಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದಾಗ ಶಿಕ್ಷಕರು ಬರೆಸುತ್ತಿದ್ದ ತದ್ರೂಪಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್‌ನಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿತು.

ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳು ಕೆಲವೇ ಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಮುಗಿಸುವಂತಹವು. ಆದರೆ ಯಾವ ಬಣ್ಣ ಯಾವ ಬಣ್ಣದೊಂದಿಗೆ ಬೆರೆತು ಸಹ್ಯವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಚಿತ್ರಕಾರನ ರೇಖೆಗಳ ವಿಲಾಸ, ಬೆಳಕು ನೆರಳುಗಳ ಛಾಯೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಹಂಚಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಂತೆಂತಹ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸ ಬಲ್ಲವು ಎಂದು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟ. ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಚಿತ್ರ, ಚಿತ್ರ ಮಾಧ್ಯಮದ ಅರಿವುಳ್ಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಒಂದು ಹೊಸ ಸ್ವಪ್ನ ಕಂಡಂತೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕಲಕಿ ಅವನಲ್ಲಿ ಏನೇನೋ ಅನಿಸಿಕೆಗಳನ್ನು, ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಗತ ವಸ್ತು ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅದರ ಹಿಂದು ಮುಂದನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಸಬಲ್ಲವು. ಆ ಅನುಭವಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನಸ್ಸಿನ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಆ ಚಿತ್ರವು ಹೊಸ ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಅದ್ಭುತ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಸಬಹುದು. ಈ ಒಂದು ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಕಲಾನುಭವಕ್ಕೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಚಿತ್ರದ ಬಣ್ಣ, ಗೆರೆ, ರೇಖಾವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಲಕಬಹುದು. ಅದು ಅವನ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ.

ಬಂಗಾಳ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯೊಂದು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಹೆಜ್ಜೆಗುರುತುಗಳು ಮೂಡಿರುವುದು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಭಾರತದೆಲ್ಲೆಡೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನವೆನ್ನುವುದು ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೆ ಬಾರದ, ತಿರಸ್ಕಾರದ ಉದ್ಯೋಗವಾದುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನವರು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಅವಗಣನೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಕಾರಂತರು 'ಭಾರತೇಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ' ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಸ್ವಾಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಹೊರತರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ರವಿವರ್ಮನ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದರು ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿ ವಿಕ್ಟೋರಿಯನ್ ಯುಗದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಕಲಿತು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಪೌರಾಣಿಕ ಯುಗದ ದೇವರುಗಳನ್ನು, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪರಿಣಿತಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದರೂ ಅದು ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯ ನೆಲ– ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿ ಬರದಿದ್ದುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬೇಸರ ತರಿಸುತ್ತದೆ.

೧೯೩೩ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾಗೆ ತೆರಳಿದ ಕಾರಂತರು ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ನಂದಲಾಲ್ ಬಸುರವರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ರೇಖಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ನಂದಲಾಲ್‌ಬಸು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವನೀಂದ್ರ ನಾಥರ ಚಿತ್ರರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಂಗಾವಿ ಬಣ್ಣದ ರೇಖೆಗಳಿಂದ ಬರೆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಬಂಧುವಾಗಿದ್ದ

ಗಗನೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಬರೆದ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳು 'ಮಾಡರ್ನ್ ರಿವ್ಯೂ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದ್ದನ್ನು ಮತ್ತು ಹೊಸ ಬಾರತೀಯ ಚಿತ್ರ ಶಾಖೆಯೊಂದು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಗಗನೇಂದ್ರನಾಥಠಾಕೂರ್‌ರವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಯೂರೋಪಿನ ಚಿತ್ರಕ್ರಾಂತಿಯ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳೆಂದೂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ 'ಕ್ಯೂಬಿಸಂ' ಚಿತ್ರಶೈಲಿ ಇವರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಅದೇ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ರಚಿಸಿದ್ದರೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ, ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ದಿಕ್ಕು ಮತ್ತು ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅರಿಯುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರವೀಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಇದ್ದಂತಹ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದು, ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿದ್ದವರು ಅವನೀಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ನಂದಲಾಲ್ ಬಸು, ಅಸಿತ್ ಕುಮಾರ್, ಹಲ್ದಾರ್ ಖಿತಿನ್ ಮಜುಮ್‌ದಾರ್, ರಣದ ಉಕಿಲ್, ಶಾರದಾ ಉಕಿಲ್, ಚುಗತಾಯಿ ಇವರೆಲ್ಲರ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಚಿತ್ರಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಶೈಲಿಯೊಂದು ರೂಪ ಪಡೆಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರ ಕಲೆಯ ಸ್ಪಷ್ಟ ದಾರಿಯೊಂದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಭಾರತದ ಪ್ರಮುಖ ಚಿತ್ರಕಾರರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಂತೆ ಕನ್ನಡದವರಾದ ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ಕೆ.ಕೆ.ಹೆಬ್ಬಾರ್ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸುಮಾರು ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿನಿಕೇತನದಿಂದ ಬಂದು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಣರಾವ್ ಹೊಯ್ಸಳ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಒಡನಾಟವೂ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ರವಿವರ್ಮರ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಬಂದ ಪುರುಷೋತ್ತಮ ತೊಳ್ಪಾಡಿ, ಪತ್ರಮುಖೇನ ಪರಿಚಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಈ ಓಡಾಟದ ನಡುವೆಯೇ ಮಿತ್ರ ಎಂ. ಆಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿ ಮಾಗ್ದಾ ನಾಚುಮನ್ ಜರ್ಮನಿಯಿಂದ ಮುಂಬಾಯಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಮುಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ ಇವರ ಪರಿಚಯವು ಕಾರಂತರಿಗಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ತರುಣ ಚಿತ್ರಕಾರ ಕಟ್ಟಂಗೇರಿ ಕೃಷ್ಣ ಹೆಬ್ಬಾರ್, ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಾರರಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಎನ್.ಆರ್. ಬೇಂದ್ರೆಯಂತಹವರ ಒಡನಾಟದಿಂದ ಕಾರಂತರ ಕಲಾಜ್ಞಾನ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ.

ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಸಲುವಾಗಿ ಚಿತ್ರ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ ಮೊದಲಾದ ಕಲೆಗಳ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚೀನಾ, ಜಪಾನುಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸುವಾಗ, ಜಾನ್-ಫೂ-ಕೋ ಎಂಬ ಚೀನಿ ಚಿತ್ರಕಾರನ ವ್ಯಯಕ್ತಿಕ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮುಂಬಯಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಆತನ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜಲವರ್ಣಗಳಿಂದ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದವು. ಅವು ಚೀನಿ ಶೈಲಿಯವಾದರೂ, ಪುರಾತನ ಚೀನಿಯರ ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡದೆ, ತೀಕ್ಷ್ಣ ರೇಖೆಗಳನ್ನು

ಬಳಸದೆ, ತನ್ನದೇ ಆದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದ. ಇಷ್ಟು ದೀರ್ಘಕಾಲದ ನಂತರ ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ನೆನಪನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅದರ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳು ಮಾತ್ರ ನೆನಪಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಅವೆಂದರೆ–ಆತ ಕಂದು, ಕಪ್ಪು ಮೊದಲಾದ ಕೆಲವೇ ಬಣ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕುಂಚವನ್ನು ಅದ್ದಿ ಒಂದೊಂದೇ ಬಣ್ಣದ ವಿವಿಧ ಛಾಯೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ನೀಡಿ, ನಿಸರ್ಗದ ವಿವಿಧ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು, ಬೆಟ್ಟ, ಸರೋವರ, ಬಿದಿರ ಮೆಳೆ, ಹಕ್ಕಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದ. ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಮಂಜು ಮುಸುಕಿದಾಗ–ಮಬ್ಬಿನ ತೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಅಡಗಿದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ದೃಶ್ಯಗಳು ಕಾಣಿಸುವಂತೆ ಅವನ ಚಿತ್ರಗಳು ಸೌಮ್ಯವೂ, ಶಾಂತವೂ, ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದವು. ಆ ದೃಶ್ಯಗಳು–ಚಿತ್ರಕಾರ ನಿಸರ್ಗದ ಹೊರಗಣ ಬಣ್ಣ, ಬೆಡಗುಗಳಿಗೆ ಮರುಳಾಗದೆ ಅವುಗಳ ಅಂತರಂಗ ಏನು ಸಾರುತ್ತದೆ–ಎಂಬ ಚಿಂತನಶೀಲ ದೃಷ್ಟಿ ಅವನೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಸಾರುತ್ತಿತ್ತು"[೨] ಎಂಬುದಾಗಿ ಚಿತ್ರವನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೯೩೫ರಲ್ಲಿ, ಅಷ್ಟೋತ್ತಿಗಾಗಲೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಲು ಅವನು ಬಳಸುವ ಗೆರೆಗಳು, ಬಣ್ಣಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರರ ಒಡನಾಟ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಅವರ ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ ಮತ್ತು ಕಲಿಕೆ ಎರಡೂ ಒಟ್ಟೊಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆದುಬಂದಿತು. ಹೆಬ್ಬಾರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾ, "ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಶಿಕ್ಷಣ ತೊಡಗಿದ್ದು ಹಿಂದಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ರೀತಿಯಿಂದ. ಅದೆಂದರೆ ವಸ್ತುಗಳ ಬಾಹ್ಯಕೃತಿಗಳ ತಾದ್ರೂಪಿಕ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳಚಿಕೊಂಡು ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೂ, ಚಿತ್ರ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವರು ಅವರು. ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳು ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೇಂಡಿನ ಕಲಾಶಾಲೆಗಳ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅನುಕರಣೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದುವು. ಆ ರೀತಿಯ ಅನುಕರಣೆಗೂ ತುಂಬಾ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೇಕಿತ್ತು. ಚಿತ್ರ ಲಕ್ಷಣಗಳ ವ್ಯಾಕರಣ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಅಷ್ಟೇ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದಾತ, ಜೀವಂತ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಬರಿಯ ಜಡ ದೇಹವೆಂದು ತಿಳಿದಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಜನವಾದೀತು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಅವನ ಅಂತಃಸತ್ವದಿಂದ ಗೋಚರವಾಗಬೇಕಾದ ವಸ್ತು. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಆಕಾರದ ಹಿಂದೆ ಕಾಣಿಸದ ಒಂದು ವಿಶ್ವವೇ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಒಳಗಣ್ಣು ಒಬ್ಬ ಚಿತ್ರಕಾರನಿಗೆ ಬೇಕೇ ಬೇಕು. ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ನೋಡಿದರೂ ಹಾಗೆಯೇ, ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೆಯೆ. ತದ್ರೂಪಿಕ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೇಕಾದಂತೆ ಬರೆಯಬಲ್ಲ ಹೆಬ್ಬಾರರು ಅವುಗಳ ಹಿಂದಕ್ಕಿರುವ ಸತ್ವ, ಸಾರಗಳು ಯಾವುವು, ಅವನ್ನು ರೇಖೆ ಮತ್ತು ಬಣ್ಣಗಳ ಮೂಲಕ ಹೇಗೆ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ–ಎಂಬ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟೆಲ್ಲ ತೆರನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಚಿತ್ರ ಒಂದು ಕಾವ್ಯ ವಸ್ತು; ಚಿತ್ರವೊಂದು ದೃಶ್ಯಗೀತ, ಅವುಗಳ ಹೊರನೋಟಗಳನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯುವುದು ಸುಲಭ; ಬಣ್ಣ ರೇಖೆಗಳಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲೂ ಬಣ್ಣ ರೇಖೆಗಳುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳ ಜಟಿಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ– ಅವುಗಳ ಆಂತರಿಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಮೂಡಿಸಬಲ್ಲ ಅಂಶಗಳು

ಯಾವುವು ಎಂದು ಬರೆಯುವುದು ಮತ್ತಷ್ಟು ಕಷ್ಟ. ಅವಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿ ಬಾರದಂತೆ-ಬದುಕಿನ ನೋವು, ಹರ್ಷಗಳನ್ನು, ಮಾನವೀ ಸಾಹಸಗಳನ್ನು, ವಿಪ್ಲವಗಳನ್ನು ಜೀವನದ ಅಸಂಖ್ಯ ಸರಸ, ವಿರಸಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಗಳಿಂದ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು- ಎಂದರೆ ಮನಸ್ಸು ಬದುಕಿನ ಕಡೆಗೆ ಚಿಂತನಶೀಲವಾಗಿ ಇಣಿಕಿ ನೋಡಿ, ತನ್ನ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಬಲು ವಿಸ್ತಾರಕ್ಕೂ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಕ್ಕೂ ಬೆಳೆಯಿಸಬೇಕು. ಆ ತೆರನ ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಿರಂತರ ಪ್ರಯೋಗಶೀಲರಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಅವರ ಬದುಕು ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಿಶ್ವರೂಪ ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಪಾಠ ಕಲಿಸಿತು[೬] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಿಂದ ಕೃತಿಯ ಮೂರನೆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬಾರರ ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೇಲಿನ ಅವರ ಚಿತ್ರವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಓದಿದರೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ, ಕಾರಂತರ ಆಳವಾದ ಕಲಾಜ್ಞಾನ ಎಷ್ಟಿತ್ತು ಎಂದು, ಈ ರೀತಿಯ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಿದ್ಧತೆಗಳು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿನ ಚಿತ್ರಕಾರರು ಮತ್ತು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಹಂಬಲ ಮತ್ತು ಆಸೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೋಡುವ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಈ ಆಸೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದಲೆ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕಲಾಕಥನಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು.

೫.೧.೨ ವಿದೇಶೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ

ಕಾರಂತರು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಶೈಲಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಚಿತ್ರಸಹಿತವಾದ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ, ಇಟೆಲಿ, ಹಾಲೆಂಡ್, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಸ್ಪೈನ್ ದೇಶಗಳ ಹೆಸರಾಂತ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗಳಿಗೆ ಪತ್ರ ಮುಖೇನ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧಿಸಿ ಆ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಗಳನ್ನು ಓದಿಕೊಂಡು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆ ಚಿತ್ರಗಳು ೨x೪ ಇಂಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇವರಿಗೆ ನೋಡಲು ದೊರಕುತ್ತವೆ, ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ೩x೪ ಅಡಿಗಳಿಂದ ೬x೮ ಅಡಿಗಳ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಲಘು ರೂಪದ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ವಿವರಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕೂಡ ತೀರ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ಟರ್ನರ್, ವಿಸ್ಲರ್, ಗೈನ್ಸ್ ಬರೋ, ಜೋಶುವಾ ರೆನಾಲ್ಡ್ಸ್ ಮೊದಲಾದವರು ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಚಿತ್ರಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲರಾದರು, ಈ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪರಿಶ್ರಮ ಅಗಾಧವಾದುದು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಾರನೊಬ್ಬ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಸಾಕು. ಮಾನವನೊಬ್ಬನನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವ ಮುನ್ನ ಅವನ ದೇಹದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರಗಳನ್ನು ಅದರ ಗಾತ್ರ, ಎತ್ತರದೊಂದಿಗೆ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ, ನಂತರ ಶರೀರ, ಮಾಂಸ ಖಂಡಗಳ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಹೂತ ಶವಗಳನ್ನು ಹರಡಿ ತೆಗೆದು ಸ್ನಾಯುಗಳ ಆಕೃತಿ,

ದೇಹದ ವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ, ದೇಹಕ್ಕೆ ತೊಡಿಸುವ ಅರಿವೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ, ಅದು ಹೊದೆದಾಗ ಎಂಥ ಆಕೃತಿ ತಾಳುತ್ತದೆ ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು, ಆಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದ ನೆರಳು, ಬೆಳಕುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಪ್ರಯೋಗ, ಶ್ರಮ ವ್ಯಯಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಊಹೆಯಿಂದಾಗಲಿ, ನೆನಪಿನಿಂದಾಗಲಿ ವಾಸ್ತವಿಕ ಆಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಚಿತ್ರ ಕೃತಿಯ ರಚನೆಗೆ ಹಲವಾರು ತಿಂಗಳುಗಳೇ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಕಲಾಕಾರರ ಪ್ರರಿಶ್ರಮದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಆ ಚಿತ್ರಕಾರರು ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯವಾಯಿತು. ರೇಖಾ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಣ್ಣಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಬಣ್ಣಗಳಿಗೆ ಬಳಿಯುವ ಅಂಟಾಗಲಿ, ಎಣ್ಣೆಯಾಗಲಿ ಇಂತಹ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರ ರಚನಾ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ, ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ತಿಳಿದು ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಕಾರಂತರ ಆಳವಾದ ಪರಿಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಕಲಿಕಾ ತುಡಿತ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಇನ್ನಿಲ್ಲದಂತೆ ಕಾಡಿದೆ. ಈ ಕಾಡುವ, ಹುಡುಕಾಟವೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲ ಮನಸ್ಸು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ಹಪಹಪಿ ಅವರನ್ನು ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿ ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡುವ ಕೆಲವರು ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಭಿಕ್ಷಾಟನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹವರನ್ನು 'ಪೇವ್‌ಮೆಂಟ್ ಆರ್ಟಿಸ್ಟ್' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದಾರಿಹೋಕರು ಇವರ ಚಿತ್ರವನ್ನು ನೋಡಿ ಒಂದಿಷ್ಟು ಪೆನ್ನಿ ಎಸೆದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಲಂಡನ್‌ನಂತಹ ಶ್ರೀಮಂತ ನಗರದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಕಲೆಯು ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬೇಸರವಾಗಿರಲೂಬಹುದು. ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ಕೂಡ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಅಣಕದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದವು ಎಂದು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಈ ಚಿತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನು ಹೇಳದೆ ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಇದೇ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಹೆಸರುವಾಸಿಯಲ್ಲದ ಚಿತ್ರಕಾರರು 'ಚಿತ್ರಸಂತೆ'ಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಬಹಳಷ್ಟು ಚಿತ್ರ ಪ್ರೇಮಿಗಳು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿತ್ರಕಲೆ ಎಂಬುದು ಸದಾ ಚಲನಶೀಲವಾದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಧ್ಯಮ, ಅದು ಹೊರಡಿಸುವ ನಾನಾ ಅರ್ಥಪರಂಪರೆಗಳು ಪಳಗಿದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವಂತಹುದು ಎಂಬ ಸತ್ಯ ಕಾರಂತರಂತಹ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕರಿಗಷ್ಟೆ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಯೊಂದು ನವ್ಯ ಶೈಲಿಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅದರ ಒಳಾರ್ಥಗಳು ಬೇರೇನನ್ನೋ ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಕವಿಯೋರ್ವನ ಕವನವೊಂದು ಒಳಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹುದುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಓದಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಕೆಲವು ಸಾಲುಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳು, ಪದಜೋಡಣೆ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಂಡಂತೆ, ಚಿತ್ರಕಲೆಯೂ ಕೂಡ ವಿಮರ್ಶಕನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಹೊಸ ನೋಟ–ವೊಂದನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಭಾರತೀಯ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಬಂದಲ್ಲಿ ಅದು ತನ್ನ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು, ಅಸ್ಮಿತೆಯನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ, ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಕಾರಂತರು, "ಹೊಸ ಶೈಲಿಯೊಂದೇ ಕಲೆಯಾಗಲಾರದು, ಪರದೇಶೀಯರ ಅನುಕರಣೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಕಲೆ ಬೆಳೆಯಲಾರದು. ಒಂದೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಒಂದೊಂದು ಪರಂಪರೆಯಿದೆ. ಅದನ್ನು ಕಡಿದುಕೊಂಡವ ತನ್ನದೇ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದು ಕಷ್ಟ. ಅನುಕರಣೆಯೆಂಬುದು ತೀರ ದುರ್ಬಲ ದಾರಿ. ಹೊರಗಿನ ಶೈಲಿಯನ್ನು ತಂದುದರಿಂದ ನಾವು ಹೊಸಬರಾಗಲಾರೆವು. ನಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿ, ಹಂಬಲ, ಚಿತ್ರಿಸುವ ವಿಷಯ, ವಸ್ತು ನಮ್ಮದಾಗಿರಬೇಕು. ನವೀನವಾಗಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮದೇ ಆದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದಂತೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕು."[೭]

ಲಂಡನ್ ನಗರದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ, ವ್ಯಾಲೇಸ್ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾಪ್ರಿಯರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳು, ಇಲ್ಲಿ ಪಾವ್ಲ, ವೇರೊನೀಸ್, ಟೈಟನ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್ ಮುಂತಾದವರ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿವೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೦೦ರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಲೆಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಡಚ್ ದೇಶದ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ 'ಸ್ವರೂಪ' ಚಿತ್ರವೊಂದು ಎಂತಹ ಕಲಾಪ್ರಿಯನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯುವಂತಿದೆ. ಇವನು ಬಳಸಿದ ಬಣ್ಣಗಳು ಮಾನವನ ಆತ್ಮವನ್ನೇ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯಂತಿವೆ ಎಂದು ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಮನದುಂಬಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಕಲಾ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕಾರಂತರು ಅವನ ಕ್ಯಾನ್ವಾಸ್‌ಗೆ ಒಗ್ಗದ ಚಿತ್ರವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ–ಡಾ–ವಿಂಚಿಯಷ್ಟು ಈತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿಲ್ಲ ಅವನ ನಂತರದ ಸ್ಥಾನ ಇವನದಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದೆ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಲರ್‌ನ 'ಬಿಳಿ ಉಡುಗೆಯ ನಾರಿ' ಎಂಬ ಕಲಾಕೃತಿ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿದೆ ಶ್ವೇತಾಂಬರಿಯಾದ ಈಕೆ ಮಧ್ಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಸರಳ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣದಿಂದಲೆ ಆವರಿಸಿದ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂದಾನಿಯೊಂದರ ನೀಲ, ಬೀಸಣಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ನೀಲಗಳ ಎರಡು ರತ್ನ ನೀಲ ಬಿಂದುಗಳಿಂದಾಗಿ ಬಿಳಿ ಮೈಯ ಸೊಗಸು, ಮಿದುತನ, ಲಾಲಿತ್ಯಗಳು ಈ ನಾರಿಯ ರೂಪಕ್ಕೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣವನ್ನು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಿಸ್ಲರ್, ಚಿತ್ರಗಳ ಹೊರಗಿನ ವಸ್ತುಗಳ ರೂಪವನ್ನು ಮೋಹಿಸಿದವನಲ್ಲ ಚಿತ್ರಗಳ ಒಳಗಿನ ಆತ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು

ಹೊರಟವನು ಎಂದು ಬಿಳಿ ಉಡುಗೆಯ ನಾರಿಯ ಚಿತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಟರ್ನರ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೊರಗಿನ ರೂಪವನ್ನು ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ರೇಖೆಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಒಳಗಡೆ ನಿಲುಕಿ ಕಾಣಲು ಹಂಬಲಿಸಿದವನು ಎಂದು ಟರ್ನರ್‌ನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಮುರಿಲ್ಲೋ, ವೆಲಾಸ್ಕರ್, ಎಲ್‌ಗ್ರೇಶೋ, ರೂಬೆನ್ಸ್, ಜಾನ್ ವಾನ್ ಇಕ್, ಮೆನಟ್, ಮೊನೆಟ್, ಶಿನಾವಿ, ಸಿಜಾ, ಹೂಗರ್ತ್, ಗೈನ್ಸ್‌ಬರೋ, ರೆನಾಲ್ಟ್ಸ್ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮದೆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಪ್ರತಿ ರೇಖೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಲಿತು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಹೊಸ ಶೈಲಿಯೊಂದನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರು.

ಪಿಕಿಡೆಲ್ಲಿ ಸಮೀಪವಿರುವ ಬರ್ಲಿಂಗ್ ಟೌನ್ ಹೌಸ್‌ನಲ್ಲಿ ರಾಯಲ್ ಅಕಾಡೆಮಿಯವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ೩೦೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ತೈಲವರ್ಣ, ಜಲವರ್ಣ, ಟ್ರೆಂಪಾ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ಇನ್ನೊಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಇಟಾಲಿಯನ್ ಚಿತ್ರಕಾರನಾದ ಲಿಯೊನಾರ್ಡೋ–ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ ವಿಶೇಷ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ ೫೦೦ನೇ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ಸಂಭ್ರಮಾಚರಣೆಯ ವಿಶೇಷ ಪ್ರದರ್ಶನ, ಮೊನಾಲಿಸಾ, ಸ್ಕೌಲಾ, ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ಸಪ್ಪರ್ ಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಕಾರಂತರ ಕಲಾ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಖುಷಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. "ಮೊನಾಲಿಸಾ ಎಂಬುದು ಯಾವಳೋ ಒಬ್ಬ ಮಧ್ಯವಯಸ್ಕ ಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾವಚಿತ್ರ; ಎದೆ ಮತ್ತು ಮುಖಗಳನ್ನಷ್ಟೆ ತೋರಿಸುವಂಥದು ಮುಖವನ್ನುಳಿದ ದೇಹದ ಎತ್ತರ ಭಾಗ ಉಡುಗೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದೆ. ಆಕೆಯ ತುಟಿಗಳ ಕುಡಿಗಳು ಮಿದುವಾದ ಮಂದಹಾಸವನ್ನು ಸೂಸುತ್ತಿವೆ. ಆ ನಗುವನ್ನು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶಕರು 'ಎನಿಗ್ಮೇಟಿಕ್ ಸ್ಮೈಲ್' ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ರಹಸ್ಯಗರ್ಭಿತ ಕುಡಿನಗು' ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಅದು ಯಾರ ಭಾವಚಿತ್ರ, ಆಕೆಯ ಕುಡಿ ನಗುವಿನಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ ರಹಸ್ಯವೇನು–ಎಂಬುದನ್ನು ರಸಿಕರು ಈತನಕ ಊಹಿಸಲಾರದೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ"[೮] ಎಂದು ಮನದುಂಬಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಕಲಾ ಮಂದಿರವೊಂದು ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾವಿದರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ತರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಹೆಂಬರ್ಗ್‌ನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನವು ಕಾಣಸಿಗುತ್ತವೆ. 'ಅಮೆಜಾನ್ ನದೀ ತೀರದ ಸಸ್ಯ ವರ್ಗ' – ಚಿತ್ರವಂತೂ ಭಾವ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯದು, ಕಾಡಿನ ದಟ್ಟಣೆ, ಉಷ್ಣವಲಯದ ಹೊಳೆಯುವ ಬಣ್ಣ, ಬೆಡಗುಗಳು ತರಂಗಿತವಾಗಿ ರಂಜಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಡ್ಯೂರರನ ಒಂದೆರಡು ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವನ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ 'ಕ್ರಿಸ್ತ ಜನನ' ಕಲಾಕೃತಿ ಮೋಹಕವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆ ಫನ್‌ಹಾಪ್ ಬರೆದ 'ಮಡೋನ' ಕೂಡ ಮನಸ್ಸು ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ

ಚಿತ್ರಕಾರ ಲೂಕಾಸ್, ಅವನನ್ನು ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನವರು ಲೂಕಾಸ್ ಆಫ್ ಲೈಡನ್ ಎಂದು ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈತನು ಕೂಡ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜನನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಹಲವಾರು ಪೌರಾಣಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗೆಂಟ್ ನಗರದ ಸೈಂಟ್ ಬಾಷ್ ಚರ್ಚ್ ಮತ್ತು ಅಮ್ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಹೇಗನ್ ನಗರದ ಮಾರ್ಟಿಸ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ 'ಪೌರ್ವಾತ್ಯನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ' ವನ್ನು ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಬಲು ಗಂಭೀರವಾದ ಮುದುಕನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ, ಮೈಬಣ್ಣ, ಆಕಾರ, ಉಡುಗೆಗಳಿಂದ ಇರಾನಿಯನೋ, ತುರ್ಕಿಯವನೋ ಆಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ರುಮಾಲು ಧರಿಸಿದ್ದು ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಸರವೊಂದನ್ನು ಬಿಗಿದಿರುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನ ಸ್ಟಿಲ್‌ಲೈಫ್ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ ಎಂದು ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ನನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಬೆಲ್ಜಿಯಂನ ನ್ಯಾಯಾಲಯದ ಬಳಿಯಿರುವ 'ಡುಮೆ ಸಬಲಾನ್' ಚರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಚಿತ್ರಕಾರರಾದ ಲೂಕಾಸ್, ಪೀಟರ್ ಪಾಲ್, ರೂಬೆನ್ಸ್ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಗೋಡೆಗಳಿಗೆ ನೇತುಹಾಕಲಾಗಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬೆಲ್ಜಿಯಂ ಕ್ರಿಸ್ತರ ದೇವಭೂಮಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರ ಪೀಟರ್ ಪಾಲ್, ರೂಬೆನ್ಸ್ ಆದರೂ ಜಾಕೋಬ್ ಜೋರ್ಡನ್ ಕೂಡ ಅಷ್ಟೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. 'ಎಲ್ಲಿಗರೀ ಲಾ ಫಿಕಂಡಿಟಿ' ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಜನಾಂಗಗಳ ಮುಖಗಳನ್ನು ಕ್ರೌರ್ಯವನ್ನು ಮನಸೆಳೆಯುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೇ ಚರ್ಚ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ೧೪ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಲಾ ಕಾಂಚ್ ಎಂಬ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಆಡಮ್ ಮತ್ತು ಈವ್ ಸುಂದರವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಈ ನಗರದಲ್ಲಿಯೂ ಖಾಸಗಿ ಚಿತ್ರಸಂತೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ಮಾರಾಟ ಮಳಿಗೆಗಳು ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಅದರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನೀಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ರೆನ್ವಾ ಎಂಬ ಫ್ರೆಂಚ್ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈತನ ಚಿತ್ರ ರಚನಾ ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ರೇಖೆಗಳಿಲ್ಲದೆ ಚಿತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ವೆನ್‌ಗಫ್‌ನಂತೆ ಉಜ್ವಲ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದರೂ ಕುಚ್ಚಿನ ಬಳಕೆ ಹಿತವಾದುದಾಗಿದೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದ ಲೂವ್ರ್ ಕಲಾಸಂಗ್ರಹ ಶಾಲೆ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಎಲ್ಲಾ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಡಾ-ವಿಂಚಿಯ 'ಮೊನಾಲಿಸಾ', ಟೋಪೀಸಿಯ 'ವೀನಸ್ ಮತ್ತು ಕ್ಯೂಪಿಡ್', ಹೆನ್ರಿ ರೋಸೋನ 'ಹಾವಾಡಿಗ', ಮೆಕ್ಸಿಕೋದ ಡೀಗೋ ರಿವೇರಾ, ಡಿ.ಎ. ಸಿಕೀರಾದ ಪೂರ್ವದ ಮಾಯಾ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಚಿತ್ರಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಿಗುತ್ತವೆ. ವೇನ್‌ಗಫ್‌ನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕ್ರಾಂತಿಯುಗದ ಡಿರೈನನವರೆಗೆ ಎಲ್ಲರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೆನಿಸ್ ಮತ್ತು ಮಿಲನ್ ನಗರಗಳಲ್ಲಿಯ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಪಾವಲೋ, ವೆರೋನೀಸ್, ಟೆಂಟೆರೇಟೋ, ಟೈಟನ್‌ರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಟೆಂಟರೇಟೋನ ಚಿತ್ರಗಳು ವಿಶೇಷವಾದವು, ಕಾರಣ ಇವನ

ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್‌ನ ಚಿತ್ರಗಳು ೩೦ ಅಡಿಯಿಂದ ೮೦ ಅಡಿಯವರೆಗೆ ವಿಸ್ತಾರದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿವೆ. 'ಸ್ವರ್ಗ' ಎಂಬ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಸುವು ಮೇರಿಯನ್ನು ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಿತ್ರವಿದೆ ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ೮೦೦ ಜನರನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ, ಇಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ರೂಪಗಳಿದ್ದರು ಅವುಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿದ ಬಣ್ಣ ಮತ್ತು ರೇಖೆಗಳ ವಿಧಾನ ವಿಚಿತ್ರವಾದುದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದರೆ, ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ–ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ ಜನ್ಮ ಭೂಮಿ, ಅವನ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಇಲ್ಲಿಯೆ ಪಡೆದುದು, ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್ ನಗರದ ಅರಮನೆಯ ಛಾವಡಿಯ ಸಮೀಪವೆ ಉಫಿಜಿ ಗ್ಯಾಲರಿ ಮತ್ತು ಹಾತೀ ಗ್ಯಾಲರಿ ಎಂಬ ಎರಡು ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಿವೆ. ಇವೆರಡು ಇಟಾಲಿಯನ್ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಮಧ್ಯಯುಗದ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಕಲಾರಸಿಕನೊಬ್ಬನ ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಈ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳು ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರೋಮ್ ನಗರವು ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ತವರೂರಿನಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಂಭಗಳು, ಕೊಲಿಸಿಯಂ ಎಂಬ ರೌದ್ರ, ವಿನೋದ ಆಟಗಳ ರಣಾಂಗಣಗಳು ಕಲಾಪ್ರಿಯರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಪಾಲು ರಚನೆಗಳು ಪೂರ್ವಯುಗದ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ರೋಮ್ ನಗರದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷತೆಯೆಂದರೆ, ಚರ್ಚ್‌ಗಳ ಒಳ ಮುಚ್ಚುಗೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ರಂಜಿಸುವ 'ಮೊಸಾಯಿಕ್' ಚಿತ್ರಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ. ಮೊಸಾಯಿಕ್‌ನ ಪಿಂಗಾಣಿಯ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಚೂರುಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಅಂಟಿಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಚರ್ಚ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಲೇಪನದ ಚಿತ್ತಾರಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯೋ ಬೋರ್ಗೀಸಿ, ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಚಿತ್ರ ಕಲಾಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಬರ್ನೀನಿಯ ಲಾ–ವೆರಿಟಾ, ಸೆಬಾಯಿನ್ ಕನ್ಯೆ, ಪ್ರೋಸರ್ಪೀನಾ ಶಿಲ್ಪಿ, ಫರೊಫೆನೋ ಎಂಬುವವನ ನೈಲ್‌ಕನ್ಯೆ, ಸೆರಟೋರಿಯೋನ ಕಾಮದೇವತೆಯ ಪ್ರತೀಕಾರ, ಎಂಬ ಚಿತ್ರಗಳು ರೋಮನರ ಭಾವಪರವಶತೆ, ರಾಜಕೀಯ ಅತಂತ್ರ, ಯುದ್ಧ, ಸೌಂದರ್ಯ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಈ ಚಿತ್ರಗಳು ದಾಖಲಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ಮೆಟ್ರೋಪಾಲಿಟಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹವಿದೆ. ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ವೆಲ್ಲಾಸ್ಕ್, ಕೆನೆಲಿಟೋರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ವಾನ್‌ಗಫ್‌ನ 'ಸನ್ ಫ್ಲವರ್' ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಚಿತ್ರ, ಇವನ ರಚನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಕಾರಂತರು ಕಂದು, ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೆಲೆಟ್ ಚಾಕುವಿನಿಂದ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಮೆತ್ತಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಕ ಹೂವಿಗೆ ನೂರಾರು ನಾಲಗೆಗಳಂತೆ ಇದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈತನದೇ ಮತ್ತೊಂದು ಚಿತ್ರ 'ಭೂ ದೃಶ್ಯ' ಎಂಬುದು, ಆ ದೃಶ್ಯದ ಪ್ರತಿಕಣವೂ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಕುಣಿದಾಡುವ ಅಮೀಬಾದಂತೆ,

ಬ್ಯಾಕ್ಟೀರಿಯಾ ಕಣಗಳು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬ್ರಶ್ ಬಳಸದೆ ಕೇವಲ ಬಣ್ಣದ ಟ್ಯೂಬ್‌ಗಳಿಂದ ಹೇಗೆಂದರೆ ಹಾಗೆ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಉಜ್ವಲ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೇ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ನಿರ್ಜೀವ ಜಗತ್ತಿನ ಕಣಕಣದಲ್ಲೂ ಜೀವ ಬಂದಂತಿದೆ ಅದರ ಜೀವ ಸದಾ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎಂದು ವಾನ್‌ಗಫ್‌ನ ಚಿತ್ರ ರಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಒಂದು ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರರ ತೆರೆಯ ಮುಂದೆ ವಧುವಿನ ಕೊರಳಿಗೆ ಮಾಲೆ ತೊಡಿಸುವ ಮಧುಮಗನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿನಾಥನ್‌ರ ನಿಸರ್ಗ ದೃಷ್ಯದ ಒಂದು ಕೃತಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುವಂತಹವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಡ್ರೆಸ್‌ಡೇನಿನ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ 'ಗೆಮಾಲ್ಡ್ ಗ್ಯಾಲರಿ'ಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ – ಇಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಆಗಸ್ಟ್ ರೆನ್ವಾ ತನ್ನ ಅಶಾಂತ ಕುಂಚಗಾರಿಕೆಯ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಜರ್ಮನ್ ಅಧಿಕಾರಿಯ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಇನ್ನೊಂದು ಚಿತ್ರ ಇಟಲಿಯ ಪರಮ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪಿಟೀಲು ವಾದಕನೆನಿಸಿಕೊಂಡ ನಿಕೋಲಾ ಪಗನೇನಿಯದು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಪಟೀಲು ಹಿಡಿದು ಕೆದರಿದ ತಲೆಗೂದಲು, ಆಕರ್ಷಣೆ ಇಲ್ಲದ ನೀಳಮುಖವನ್ನು ಬರೆದರೂ ದುಃಖ, ಚಿಂತೆಗಳಿಂದ ನೊಂದಂತಿರುವ ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು, ಆತ ಪಿಟೀಲು ವಾದ್ಯದ ಮೂಲಕ ತಾನು ಅನುಭವಿಸಿದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಆಳವಾದ ನೋವಿನ ನೆನಪನ್ನೆಲ್ಲ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿಸುವಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಚಿತ್ರದೊಳಗಿನ ಭಾವವನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜರ್ಮನ್‌ನ ಇನ್ನಿತರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಕಾರರೆಂದರೆ, ಹೆನ್ರಿಕ್ ಫಾಗೆಲರ್, ಎಮಲ್ ಓಥೋನ್ ಫ್ರೀಸ್, ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಪರ್ಮಾನ್, ಕರ್ಟ್ ಕ್ವರ್ನರ್ ಇವರೆಲ್ಲ ಸಮಕಾಲೀನರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಟ್ ಕ್ವರ್ನರ್ ಬರೆದ ಶ್ರಮಗಾರನೊಬ್ಬನ ಚಿತ್ರ, ಕಾರ್ಲೆ ಹಾಫರ್ ಬರೆದ ಬಿದಿಗೆ ಚಂದ್ರನ ಮುಂದೆ ನಿಂತ ಅರಬೆತ್ತಲೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯೊಬ್ಬ ದೂರದ ಯಾರನ್ನೊ ಕರೆಯುವ ಚಿತ್ರ ಸಂದರವಾದ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ರೆನಾಲ್ಡ್ ಪ್ಯಾರೀಸ್ ಎಂಬಾತ ಅಂದಿನ ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳು ಹೊಗೆ ತುಂಬಿ ಅಂದಗೆಟ್ಟ ಒಂದು ನಾಗರಿಕ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಬರೆದರೆ, ನ್ಯೂಬರ್ಟ್ ಎಂಬಾತ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಬತ್ತಿ ಹಿಡಿದು ಚದುರಂಗದ ಮಣೆಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ತಾನು ಯಾವ ಕಾಯಿ ನಡೆಸಲಿ – ಎಂದು ಯೋಚಿಸುವವನ ಚಿತ್ರ, ವೂಲ್ಫ್ ಗ್ಯಾಂಗ್ ಮೆಥುವರ್‌ನ ಬೆಳದಿಂಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಹ್ಯಾನ್ಸ್ ಜ್ಯುಚ್ವರ್ ಬರೆದ ಹೂವಿನ ಹೊರೆ ಹೊತ್ತ ಮಲ್ಲಿಗೆ ಹೂವಿನ ಟೋಪಿಯನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಕನ್ಯೆಯ ಮಗ್ಗುಲು ಮುಖವನ್ನು, ಮೈಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಈ ಚಿತ್ರದ ಬಲಭಾಗದ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಬಿನಾಕೃತಿಯ ಚಂದ್ರನಿರುವ ಚಿತ್ರ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಮಗ್ಗುಲು ಮುಖ ತೋರಿಸುವ ಈ ಕನ್ಯೆಯ ಚಿಂತನಶೀಲ

ಮುಖವನ್ನು ಎಳೆಬೂದು ಬಣ್ಣದಿಂದ ಬರೆದು ಅವಳ ಮೈ ಮತ್ತು ಎದೆಗಳನ್ನು ಕಡು ನೀಲಿ ಬಣ್ಣದ ಅರಿವೆಗಳಿಂದ ಮುಚ್ಚಿದ್ದು ನೋಡುಗರ ಮನವನ್ನು ಕೆಲ ಕ್ಷಣ ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕೂರ್ನಿಲ್ಯೂ ಬಾಬಾ ಬರೆದೊಂದು ಅಭ್ಯಾಸ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಜುಟ್ಟನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ಓರ್ವ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳ ಊರ್ಧ್ವ ಶರೀರದ ಅರೆಮಗ್ಗುಲು ನೋಟವಿದೆ. ಕಂದು, ಕಪ್ಪು ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಗಳ ಕುಂಚಗಳ ಕೆಲವೇ ಬಡಿತಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಈ ಕೃತಿ, ಕ್ಷಿಪ್ರ ವೇಗದಿಂದ ಬರೆದ ಅಭ್ಯಾಸ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಕನ್ಯೆಯ ದುಂಡು ಕೈ, ಮೈ ಭಾಗಗಳನ್ನು, ಮುಖವನ್ನು, ಮನಸ್ಸಿನ ಏಕಾಗ್ರತೆಯನ್ನು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಆತ ಸೆರೆಹಿಡಿದಂತೆ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೋಗರ್ ಸೋಮ್‌ವಿಲೆ ಬರೆದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಕನ್ಯೆಯ ಚಿತ್ರ, ಆ್ಯಂಡ್ರೆ ಆಲ್‌ಫ್ರೆಡ್ ಬರೆದ ಮೇಕೆ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆಯುವ ಮುದುಕಿಯ ಚಿತ್ರ, ಕಾರ್ಲ್ ಟಿಮ್ನರ್ ಮತ್ತು ಜರ್ಗೆನ್ ವಾಲರ 'ಮುಖಾಮುಖಿ' ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು. ಇದೇ ಕಲಾ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಎಡ್ಗರ್ ಡೇಗಾಸ್‌ನ ನರ್ತಕಿಯರ ಚಂಚಲ ರೂಪ, ಗತಿ ಮತ್ತು ಬೆಡಗುಗಳ ಚಿತ್ರಗಳು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿವೆ ಎಡ್ಗರ್ ಕಲಾವಿದನೂ ಹೌದು, ಶಿಲ್ಪಿಯೂ ಹೌದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತರೆ.

ಪಶ್ಚಿಮ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಕುಸ್ಟ್ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು, ಇಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಕ್ ಆರ್ನೆಸ್ಟ್‌ನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಿಡ್ಜರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಿಂದ ತರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಂದು ನೆನೆಯುತ್ತ ಕಾರಂತರು "ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಜರ್ಮನಿ ಮೊದಲಾದ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕ್ರಾಂತಿ ತೊಡಗಿದಾಗ, ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಕೊಟ್ಟ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೆಂದರೆ – ಯಾವುದೇ ಚಿತ್ರ ತನ್ನ ಹೊರಗಿನ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಚಿತ್ರಗಾರಿಕೆಗೆ ಒದಗುವ ಬಣ್ಣ, ಆಕೃತಿ, ರೇಖೆ, ತಳ, ಬೆಳಕು ನೆರಳು ಮೊದಲಾದ ಅಂಶಗಳೇ ಸೃಜನಶೀಲ ಚಿತ್ರಕಲೆಯ ವಸ್ತುವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಗುಡ್ಡ, ಬೆಟ್ಟಗಳಂಥ ದೃಶ್ಯಗಳೇ ಚಿತ್ರ ವಸ್ತುವಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ; ಅದೇ ರೀತಿ ಮನುಷ್ಯ ಇಲ್ಲವೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಆಗಬೇಕಿಲ್ಲ, ತಂತಿಗಳಿಂದ ನುಡಿಸಬಲ್ಲ ಅಥವಾ ಗಾಳಿಯಿಂದ ಊದಬಲ್ಲ ವಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇಲ್ಲದೆಯೇ, ಹೇಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವೋ ಅದೇ ರೀತಿ ಬಣ್ಣ, ಬೆಳಕು, ನೆರಳು, ಆಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಮಾಧ್ಯಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳೇ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ವಸ್ತುವಾಗಬಲ್ಲವು" ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜರ್ಮನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ದೊಡ್ಡ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಶಾಲೆ ಲುಡ್ವಿಗ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆ. ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ರೂಬೆನ್ಸ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ಯೊರ್ದಾನ್ಸ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸುಮಾರು ೨೦ – ೩೦ ಕೊಠಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಥೊಲಿಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟಾಂಟ್ ಧರ್ಮಗಳ ಎರಡೂ ಕಾಲಘಟ್ಟದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇದು ಪುರಾತನ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನದಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಂಡಿದೆ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದ ತೆತ್ರಿಯಾಕೆ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಪುಡೋವ್ಕಿನನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಗಳು ಬಹಳಷ್ಟಿವೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿ, ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರ್ ಐವನೋವ್ ಬರೆದ 'ಯೇಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಉಪದೇಶ'ದ ತೈಲಚಿತ್ರ, ವಾಸಿಲ್ ಫೆರಾಲ್ ಎಂಬಾತ ೧೮೬೬ರಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಹಳೆಯ ರಷ್ಯಾದ 'ಹೆಂಡದಂಗಡಿ' ಯ ಚಿತ್ರ, ಬ್ರುಉಲೋಫ್ ಎಂಬಾತ ಬರೆದ 'ಜೀಯೋಬಾ ನೀನಿ ಪಸ್ಸೀನಿ' ಎಂಬ ಮಧ್ಯ ವಯಸ್ಸಿನ ಶ್ರೀಮಂತೆಯೊಬ್ಬಳು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಠೀವಿ ಚಿತ್ರ, ರೆಪಿನ್ ಎಂಬುವವನು ಬರೆದ 'ಮೌಸೋರ್ಗಸಿ' ಎಂಬುವವನ ಭಾವಚಿತ್ರ – ತುಂಬು ಕಣ್ಣು, ಮುಖ, ಮೀಸೆ, ಭಾವಭರಿತ ದೃಷ್ಟಿ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸ, ಮೊದಲಾದ ಲಕ್ಷಣಗಳೆಲ್ಲ ಈ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ನಿಲೋಲಾಯ್ ಎಂಡ್ರೋನೊ ಬರೆದ 'ನದಿ ದಾಟಲು ನಿಂತವರು' ನದಿಯಲ್ಲಿ ದೋಣಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತ ನಾಲ್ವರು ಶ್ರಮಗಾರರ ಮತ್ತು ಅವರ ನಾಯಿಯ ಚಿತ್ರ ಉದಾಹರಿಸುವಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾಕೃತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹವು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ದೇಶದವರು ಚಿತ್ರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅದರ ಇತಿಹಾಸದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯು ೧೭೭೪ರಲ್ಲಿ ತೆರೆದುದು. ಇದು ಕೂಡ ಹಲವಾರು ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಂತೆ ಸಾವಿರಾರು ಚಿತ್ರಗಳ ಸಂಪದ್ಭರಿತ ಚಿತ್ರ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಳಿಯಿರುವ ಅರಮನೆಯೂ ಒಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಂತೆ ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಗೋಡೆ ಮತ್ತು ಮುಚ್ಚಿಗೆಗಳನ್ನು ಸುವರ್ಣ ಲೇಪಿತ ಅಲಂಕಾರದಿಂದ ಮತ್ತು ಪಚ್ಚೆ ಕಲ್ಲುಗಳಿಂದ ವರ್ಣಮಯವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವನ್ನು ಬರೋಕ್‌ಶೈಲಿಯ ಸುವರ್ಣ ಲೇಪಿತವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅರಮನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಚೀನಿ ಮತ್ತು ಜಪಾನಿ ಶೈಲಿಯ ಗೃಹಾಲಂಕಾರ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅರಮನೆಯ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತಾರೆ.

೫.೨ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ದರ್ಶನ :

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಗಮನಸೆಳೆಯುವ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಒಂದು, ಆಸ್ತಿಕರಾದವರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವುದು ದೇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕಾದರೆ ಕಾರಂತರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವುದು ಶಿಲ್ಪದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಇತಿಹಾಸ, ವಾಸ್ತುಶೈಲಿ, ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಶಿಲ್ಪಕಾರರು, ಅವರ ಜೀವನ ವಿಧಾನ ಎಲ್ಲವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ. ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೂ ಅವರ ಹಲವಾರು ಆಸಕ್ತಿ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯೂ ಒಂದು. ೧೯೨೦ ರಿಂದ ೧೯೩೫ರ ಆಸುಪಾಸಿನ ವರೆಗೆ, ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ

ಕಲೆಯ ಉಪ ಅಂಗಗಳಾದ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಹಾಡು, ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಈ ರೀತಿ ಭಿನ್ನವಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಲೆ ಪ್ರತಿ ಅಂಗದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುತ್ತಾ, ಅರಿಯುತ್ತ, ಅದನ್ನು ಲೇಖನಗಳ ಮೂಲಕ ವಸಂತ ಹಾಗು ಇತರ ಹಲವಾರು ಪಾಕ್ಷಿಕಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಭಾರತೀಯ ಕಲೆಯೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದವರು, ಆದರೆ ವಿದೇಶಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಕಲಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಹಂಬಲ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತದೆ. "ಈ ಎಲ್ಲಾ ತಿರುಗಾಟಗಳು ನಾನು ಕಂಡ ಚಾಲುಕ್ಯ ಯುಗದ ಶಿಲ್ಪ ನನಗೆ ವಾಸ್ತು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಕೃತಿಗಳ ಸೊಗಸನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ, ಅರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣಗಳಾದವು. ನಾನೆಷ್ಟು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಈ ಮೂಲಸೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ನೆನೆದು, ನನ್ನ ಪೂರ್ವದ ದುರಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವ ತನಕವೂ ಆ ಬಗ್ಗೆ ಬೇಕಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಳಗಳ ದರ್ಶನ ನನ್ನನ್ನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಶಿಲ್ಪ ವಾಸ್ತುಗಳ ಅಭಿರುಚಿಯಿಂದ ಅಲೆದಾಡಿ ನೋಡುವಂತೆ ಮಾಡಿತು. ಅದೇನೇ – ಭಾರತದ ಹೊರಗೇನಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ನನ್ನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿತು"[೧೦] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಈ ಕಲಾಕಲಿಕೆಯ ಅಭಿಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ನೃತ್ಯಗಳಾದ ಒಪೇರ, ಬ್ಯಾಲೆ, ಸಂಗೀತ, ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ಸ್ನೇಹಿತರು/ಬಂಧುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯುಸಿಯಮ್‌ಗಳಿಗೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತರಿಸಿಕೊಂಡು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ವಿಶ್ವಕಲಾ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಓದು ಹೊರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಲಲಿತಕಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಲೇಬೇಕೆಂಬ ತುಡಿತದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿದೇಶ ಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನಷ್ಟೆ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿರಿಸಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿ ಕೆತ್ತಿದ ಕೆತ್ತನೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಸರಳ ರೇಖೆಗಳು, ಮುಖದ ಭಾವ ಕಣ್ಣುಗಳ ಮಾರ್ಧವತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಹೊರಹಾಕಬಲ್ಲವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಶಂಖ, ಚಕ್ರ, ಗಧೆಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಶಿಲ್ಪಿಯೊಬ್ಬ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಕಂಡು, ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂದಾಗ ಒಬ್ಬ ಶಿಲ್ಪಿ ತನ್ನ ಚಿಂತನೆಯಿಂದ, ಯೋಜನೆಗಳಿಂದ ದೀರ್ಘಕಾಲದವರೆಗೆ ಆ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿ ಹತ್ತಾರು ಕೈಗಳನ್ನು ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಕೆತ್ತಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಶಿಲ್ಪಿಯು ಆ ಎಲ್ಲಾ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು, ಆ ದೈವದ ಶಕ್ತಿಯು ಎಂತಹದ್ದೆಂದು – ಎಂಬ ಭಾವನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದು ಜನ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಗಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಿಲ್ಪವೊಂದರ ಆಂತರ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಲು ಕೂಡ ಅದನ್ನು ನೋಡುವ ಸಹೃದಯನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬೇಕೆ ಬೇಕು. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಡಾ–ವಿಂಚಿಯ ಪಿಯೆಟಾ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, "ರೋಮ್ ನಗರದ ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ಸ್ ಬೆಸಿಲಿಕಾ ದೇಗುಲದಲ್ಲಿ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ ಎಂಬ ಮಹಾ ಶಿಲ್ಪಿ ಕೆತ್ತಿದ ಪಿಯೆಟಾ ಎಂಬ ಒಂದು ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತನ ತಾಯಿ ಮೇರಿ, ಮೃತವಾದ ಮಗನ ಅರೆ ನಗ್ನ ಶರೀರವನ್ನು ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲಿಸಿರಿಕೊಂಡು, ದುಃಖ, ಮರುಕಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಯಾತನೆ ಅನುಭವಿಸಿದ, ಆಣಿಗಳ ಗಾಯವನ್ನು ಹೊತ್ತ, ನೋವಿನಿಂದ ನರಳಿ ಸತ್ತ ಕ್ರಿಸ್ತನ ನಡುವಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ತುಣುಕು ಬಟ್ಟೆಯಷ್ಟೇ ಇದೆ. ಉಳಿದ ಯಾವತ್ತು ದೇಹ ಬರಿದಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವನ ತಾಯಿ ಮೇರಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ವಸ್ತ್ರಾಚ್ಛಾದಿತಳು. ಅವಳ ಪಾದ, ಹಸ್ತ, ಮುಖಗಳಷ್ಟೆ ಬಟ್ಟೆಯ ಹೊರಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಜೀವನದ ತೀರ ಕೊನೆಯ ಒಂದು ಕ್ಷಣದ ಘಟನೆಯಿದೆ. ಆ ಘಟನೆ ಏನೆಂದು ಅವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ನೆನಪಿಗೆ ಬಂದೀತು. ಆ ತಾಯಿಯ ವ್ಯಥೆ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹೆತ್ತ ಕೆಲವರಿಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕ್ರಿಸ್ತನ ಸಾವಿನ ಹಿನ್ನೆಲೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮನುಷ್ಯ ಕುಲದ ದೌಷ್ಟ್ಯ, ಕ್ರೌರ್ಯ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ಸ್ವ–ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳು ಮಾನವರನ್ನು ಮೃಗವಾಗಿಸಿದ ರೀತಿ ಮೊದಲಾದುವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ವಿವಿಧ ಭಾವೋದ್ವೇಗಗಳ ಆಳವಾದ ಪರಿಚಯ ಬೇಕು. ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಇದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಿಂದ ತೋರಿಸುವ ಇತರ ಶಿಲ್ಪಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಸೃಷ್ಟಿಗಳಿಗಿಂತ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋವಿನ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನವಾದದ್ದು, ಏಕೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು, ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಅನುದಿನ ನೋಡುತ್ತಿರುವ ಸಾವಿರಾರು ಜನರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮಂದಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲರು? ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಈ ಕಥಾನಕದ ದಾರುಣ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತ ಮಾನಸಿಕ ಸಂಸ್ಕಾರ ಬೇಕಾಗುವಷ್ಟೇ, ಶಿಲ್ಪ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನು ಕುರಿತ ಅಧ್ಯಯನವೂ, ಪರಿಚಿತಿಯೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ, ಈ ಕೃತಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಎಂಥದು ಎಂಬುದರ ತಿಳಿವು ಹುಟ್ಟಲಾರದು"[೧೧] ಎಂಬ ಮಾತು ಕಾರಂತರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಬಗ್ಗೆ, ಅವರ ಆಳವಾದ ಅನುಭವವನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ.

೧೯೨೮–೨೯ರಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಅವರ ಅಣ್ಣನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಇ.ಬಿ. ಹ್ಯಾವೆಲ್ ಮತ್ತು ಡಾ. ಆನಂದ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯವರ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಗ್ರೀಕ್ ಶಿಲ್ಪದ ಆದರ್ಶ ಯಾವುದು? ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪದ ಆದರ್ಶ ಯಾವುದು ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿಚಾರಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಇದರ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಅಜಂತಾ, ಎಲ್ಲೋರ ಗುಹೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕೂಡ ಇವರ ಅಧ್ಯಯನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಹಂಪೆಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿರುವ ಸುಮಾರು ೧೨ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಭಗ್ನಗೊಂಡ ನರಸಿಂಹನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಕಂಡು ಅದರ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವನ್ನು

ತೆಗೆದು ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಹಿಂಧೂಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ೧೯೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಹಂಪೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದವರು ಭಗ್ನಗೊಂಡ ಈ ನರಸಿಂಹ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಸಿಮೆಂಟ್‌ನಿಂದ ಭಗ್ನಗೊಂಡ ಭಾಗವನ್ನು ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಇರುವಂತೆ ರೂಪಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಲ್ಪ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಂತೆ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಅವರು ಯೋಗ ನರಸಿಂಹ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಯೋಗ ನರಸಿಂಹನಂತೆ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ, (ಪದ್ಮಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತ ಭಂಗಿ ಯೋಗ ನರಸಿಂಹ, ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಕುಳಿತಿದ್ದರೆ ಅದು ಭೋಗ ನರಸಿಂಹ) ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾರಂತರು ಅದು ಯೋಗ ನರಸಿಂಹನಲ್ಲ, ಅದು ಭೋಗ ನರಸಿಂಹ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಆ ವಿಗ್ರಹದ ಬೆನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕೈ ಇರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವಿವಾದವಾಗಿ ಆ ಭಗ್ನ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಿಮೆಂಟ್ ಅಂಟಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಅರ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯ ಅಂದಿನ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಂದಿಗೂ ಹಂಪೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅರೆಬರೆ ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅಂದು ಕಾರಂತರು ಭಗ್ನಗೊಂಡ ವಿಗ್ರಹದ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಕಾರಂತರ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇದುವರೆವಿಗೂ ದೊರೆತಿರುವ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲೆ (ಈ ವಿಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ) ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಛಾಯಾಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ.

ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರ ಒಡನಾಟದಿಂದ ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳ ಒಳನೋಟಗಳ ಅರಿವು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಚಿತ್ರಕಾರರಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಆಗಿದ್ದರು, ಉಬ್ಬುಗೆತ್ತನೆಯ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಗೂ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮ ಮುದ್ರೆಯುಂಗುರವನ್ನು ಆಂಜನೇಯನ ಕೈಗೆ ಕೊಡುವ ಚಿತ್ರ ತುಂಬಾ ಮನಸೆಳೆದಿದ್ದವು, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ದಂತದ ಮೇಲೆ ಕೊರೆದ ಚಿಕ್ಕ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಕಾರಂತರಿಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅನುಭವಗಳು ಶಿಲ್ಪಗಳ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತವೆ.

'ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ'ದ ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದು ಐಗುಪ್ತರ ಸ್ಪಿಂಕ್ಸ್ ಮತ್ತು ಪಿರಮಿಡ್‌ಗಳನ್ನು, ೨೦೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಈ ನಾರಸಿಂಹನ ರಚನೆ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ವಾಸ್ತು ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿರುವ ಪಿರಮಿಡ್ಡು ಮತ್ತು ಸ್ಪಿಂಕ್ಸ್‌ಗಳು ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿರುವ ಮ್ಯುಸಿಯಂಗೂ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದು ಅಲ್ಲಿನ ಮೃತ್ಯುಸಂಪುಟ(ಮಮ್ಮಿ)ವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐಗುಪ್ತರ ನಂಬಿಕೆಯಂತೆ ಫೆರೋಗಳು ಸತ್ತಮೇಲೆ ಅವರ ದೇಹದ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಜಾಡಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ದ್ರಾವಣದೊಂದಿಗೆ ತುಂಬಿ, ಆ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಬಟ್ಟೆ ಸುತ್ತಿ ರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಐಗುಪ್ತರಲ್ಲಿ

ಇರುವ ನಂಬಿಕೆ ಏನೆಂದರೆ, ಸತ್ತ ಫೆರೋಗಳು ಮತ್ತೆ ಬದುಕಿ ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ವಿಶ್ವಾಸ. ಈ ವರೆಗಿನ ಉತ್ಖನನದಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಸುರಕ್ಷಿತವಾದ ಮಮ್ಮಿ ಟುಟಿಕಾಮನ್‌ನದು. ಅವನ ಭೂಗತ ಪಿರಮಿಡ್ ಯಾವುದೇ ಕಳ್ಳರ ಕೈಗೆ ಸಿಗದೆ ರಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಈಗ ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ನ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ನಲ್ಲಿ ತಂದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆತ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಚಿನ್ನದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈಜಿಪ್ಷರ ಪ್ರಾಚೀನ ನಂಬಿಕೆ, ರಾಜರ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಕಾಳಜಿ, ಇದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಹೆಣೆದು ಕೊಂಡ ಜಾನಪದ ಸಂಕಥನಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಿರಮಿಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಫಿಂಕ್ಸ್‌ಗಳ ಗಾತ್ರ, ಎತ್ತರ, ಅದಕ್ಕೆ ಬಳಸಿದ ಕಲ್ಲು, ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಇದರೊಂದಿಗೆ ತಳುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಪೂರ್ವೇತಿಹಾಸದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈಜಿಪ್ಟ್ ನಗರದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಸ್ತು ೧೦೦೦ ವರ್ಷ ಹಳೆಯದಾದ 'ಎಲಬಾಸ್ಟರ್' ಮಸೀದಿ. ಇದರ ರಚನೆ, ಆಕಾರಗಳೆಲ್ಲ ಬಿಜಾಪುರದ ಗೋಲ ಗುಮ್ಮಟದಂತೆ ರಚಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮಸೀದಿಯ ನೆಲಹಾಸು, ಮುಚ್ಚಿಗೆಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಶಿಲೆಯಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮಸೀದಿಯು ಅರೇಬಿಕ್ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಶೈಲಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದ ರಚನೆಯಂತೆ ಅವರಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಎಬ್ಬಿ ಮತ್ತು ಸೈಂಟ್ ಪಾಲ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್ ಎಂಬ ಎರಡು ಚರ್ಚ್‌ಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಗಾಥಿಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಚರ್ಚ್. ಇದು ಹಲವಾರು ಸ್ಥಂಭಗಳಿಂದಲೇ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸುಂದರವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇವುಗಳ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಿಟಕಿಗಳಿದ್ದು, ಅವುಗಳಿಗೆ ಸ್ಟೈನ್ ಗ್ಲಾಸ್ (ರಂಜಿತ ಗಾಜು)ಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಸೈಂಟ್ ಪಾಲ್ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್, ಇದು ಥೇಮ್ಸ್ ನದಿಯ ದಡದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಗ್ರೀಸ್ ಪಾರ್ಥಿಯನ್' ಮಾದರಿಯ ವಾಸ್ತು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಲಂಡನ್‌ನ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಾದ ರೋಡಿನ್ಸ್, ಎಪ್ಸ್ಟಿನ್ ಮೊದಲಾದವರ ಅಬ್‌ಸ್ಟ್ರಾಕ್ಟ್ ಅನ್ನು ಬಿಡಿಸುತ್ತ ಆಧುನಿಕ ಶಿಲ್ಪ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಂಚು, ಶಿಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದರು. ಈ ಕಾಲದವರೇ ಆದ ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಶಿಲ್ಪಕಾರರು ಬೆನ್ ಮೆನುಟೋ ಸೆಲಿನಿ ಮತ್ತು ಗಿಯಾಂಬೋಲೋನಾ ಎಂಬುವವರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದರು.

ಲಂಡನ್ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವ ಅದರ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈಜಿಪ್ಷರ ಹಲವಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮೃತ್ಯು ಸಂಪುಟಗಳು, ಶೇಖರಿಸಿದ ಕೆತ್ತನೆಗಳು, ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಗೊಂಬೆಗಳು, ಲೋಹ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವು ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಿದಂತಿದೆ. ೫೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದೆಯೆ ಐಗುಪ್ತರು ಎಷ್ಟು ಆಧುನಿಕವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನುಡಿಯುವ ಕಾರಂತರು, ಮಾಯನ್ನರ, ಜಪಾನರ, ಚೀನಿಯರ ಕಂಚಿನ ಮೂರ್ತಿಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಳಿದ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಾಗರಿಕ ಕುರುಹುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿರುವುದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಅದ್ಭುತ ಕೆಲಸವೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಭಾವ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಓಸ್ಲೋ ನಗರಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಕೂಡು ರಸ್ತೆಗಳ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೆಲ್ಲದರ ಹಿಂದಿರುವ ಶಿಲ್ಪಿ ಗಸ್ತಾವ್ ವಿಗಲೆಂಡ್. ಈತ ಈ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಉದ್ಯಾನವನಗಳಲ್ಲಿ ಮಾನವ ಜೀವನದ ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಮುಪ್ಪಿನವರೆಗೆ ನಾನಾ ಮುಖಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಗತಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ರಚನೆಯಾದ ಮುಖಗಳಿವು. ೫೦೦ ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿರುವ ಈತ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಪೂರ್ವ ಪರಂಪರೆಯಿಲ್ಲದ ನಾರ್ವೆಯಂತಹ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರೂಪಿಸಿದನೆಂದರೆ ಈತನದು ದೈತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯೆ ಸರಿ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿಗಲೆಂಡ್‌ನ ಕಲಾ ಕುಸುರಿಯನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ನಾರ್ವೆಯನ್ನರ ಕೆತ್ತನೆಗಳು ಪೋಲೀನೇಷ್ಯಾದ ಕೆತ್ತನೆಯ ಬಗೆಯನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಮರದ, ಕಬ್ಬಿಣದ, ಗಾಜಿನ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಲಕರಣೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಅಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾಮಂದಿರ ಗ್ಲಿಪ್ಟೋಟಿಕ್ ಎಂಬುದು, ಇದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು ಕಾರ್ಲ್ಸ್‌ಬರ್ಗ್ ಎಂಬ ಶ್ರೀಮಂತ. ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲದಲ್ಲಿ ಆಡಮ್ ಮತ್ತು ಈವರ ಸುಂದರ ಪ್ರತಿಮೆ ಕಾರಂತರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಗ್ರೀಕ್ ದಂತಕತೆಯ ವೀರರ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಿಂಡಿಂಗ್ ಸ್ಟೀವನ್ ಸನ್ ಎಂಬುವವನ ಅದ್ಭುತ ಕೃತಿಯೊಂದಿದೆ. ತಾಯಿಯ ತೊಡೆಯ ಮೇಲೆ ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ಗಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿದ ವೀರನ ಶಿಲ್ಪ, ಚಿತ್ರದ ಭಾವತೀವ್ರತೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ರಿಕ್ಸ್ ಕಲಾಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಪೌರಾಣಿಕ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ.

ರಿಕ್ಸ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಶೇಷವಾದ ಚಿತ್ರಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಭಾರತದ ಮ್ಯಾನ್‌ಮಾರ್‌ನ 'ಅಂಕೋರ್‌ವಾಟ್' (ಖೇರ್ ರಾಜವಂಶಸ್ಥರ ಕೊಡುಗೆ) ದೇವಾಲಯದ ಸಾವಿರಾರು ಶಿಲ್ಪಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅಂಕೋರ್‌ವಾಟ್ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಭಾರತ ಮತ್ತು ಚೀನಾ ಶೈಲಿಯ ಮಿಶ್ರಣದಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಡುಮೋ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್, ಸಾನ್‌ಮಾರ್ಕೋ ಇಗರ್ಜಿ, ಮಡೋನಾ ಚರ್ಚ್, ಸಾನ್ ಸ್ಪಿರಿಟೊ, ಸಾನ್ ರೋಸೆಯಂತಹ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹಬ್ಬವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಇಗರ್ಜಿಗಳಿವೆ. ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೊ ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಎರಡು ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವೀಚೀಯೋ ಅರಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೊ ಕೆತ್ತಿರುವ 'ಡೇವಿಡ್'ನ ಶಿಲ್ಪ ಅಪೂರ್ವವಾದುದಾಗಿದೆ. ಮಾನವ ಶರೀರದ ಶೋಭೆ, ಸ್ಥೈರ್ಯ, ಗೌರವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಡೇವಿಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೈಕೆಲ್ ತುಂಬಿದ್ದಾನೆ.

ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ಕೂಡು ರಸ್ತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂಜಿಗಳ ಸುತ್ತ ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮೋಹಕವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಂಜಿಗಳು ನೀರು ಚಿಮ್ಮಿಸುವ ಕೆಲಸವಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೊರಸೂಸುತ್ತವೆ. 'ಟ್ರೇವಿ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾರಂಜಿ ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದಿನ ಅರಮನೆಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು, ಇಲ್ಲಿ ನೆಪ್ಚೂನ್ ದೇವತೆಯನ್ನು ಕಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೇವತೆ ಕಡಲ ಚಿಪ್ಪೊಂದರಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳು ಸವಾರಿ ಮಾಡುವ ರಥಕ್ಕೆ ಬಿಗಿದಂತೆ ಕಾಣುವ ಕಡಲು ಕುದುರೆಗಳು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಜಿಗಿಯುವಂತೆ ಕೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಬರ್ನೀನಿ ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿ ತಯಾರಿಸಿದ್ದ, ಅವನು ಕಾಲವಾದ ನಂತರ ಇತರ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಇದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪೆಂಥಿಯನ್ ದೇವಾಲಯದ ಟ್ರೋಜನ್ ಫ್ಲೋರಮ್‌ನ ವಿಜಯ ಸ್ಥಂಭ ರೋಮನರ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಸ್ಥಂಬದಂತೆ ನಿಂತಿದೆ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಶ್ರೀಲಂಕ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಲಂಕ ಒಳಗಾಗಿದ್ದರಿಂದ (ಅಶೋಕನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಇಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಕಲಾ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ 'ಡಾಗೋಬಗಳ' ಅಗಾಧತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಬೂವಿನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಬೂವಿನಲ್ಲಿರುವ ಜಿನಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳ ವಾಸ್ತು ವಿವರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಆ ಜಿನಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಟಾಪಿಸಿರುವ ತೀರ್ಥಂಕರ ಯಾರು? ಎಂದು ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜಿನಾಲಯದ ಮೇಲ್ಛೈಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿವೆಯೆ ಹೊರತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತುವಿವರಗಳಿಲ್ಲ.

ದೆಹಲಿ ಮತ್ತು ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮೂರು ಭಾರಿ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಅರಮನೆಗಳು ಮತ್ತು ಮಸೀದಿ, ಸಮಾಧಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಿಲ್ಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇಂಡೋ ಸಾರ್ಸೆನಿಕ್ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದವು. ತಾಜ್‌ಮಹಲ್ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಇದೇ ವಿವರ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಅವುಗಳ ಶೈಲಿ, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿವೆ. ತಾಜ್‌ಮಹಲ್‌ನ ಬಗ್ಗೆ 'ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯ' ಎಂದು ಹೊಗಳಿ ೧೯೩೦ರ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ವಸಂತ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಹುದು, ಸಾರನಾಥದ ಸ್ತೂಪವು ಕೂಡ ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿಗೆ ಕಾರಂತರ ಲೇಖನ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಬರ್ಲಿನ್ ದೇಶವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ, ಬರ್ಲಿನ್ನರು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾದ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಅನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದೆ ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್. ಇಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ

ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚೀನ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಂದು ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಎಂಬುದು ಗ್ರೀಕ್‌ನ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಹೆಸರು. ಇದು ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿಸಂನ ರಾಜಧಾನಿ. ಇದರ ವಿಶೇಷತೆ ಎಂದರೆ, ಇಡೀ ಊರು ಹಿಂದೆ ಹೇಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆಯೆ ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಡೀ ಊರೆ ಒಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್ ಆಗಿದೆ, ಇದನ್ನು ಹೊಕ್ಕರೆ ಏಷ್ಯ ಮೈನರಿಸಂನ ಪೆರ್ಗಮಮ್‌ಗೆ ಹೊಕ್ಕಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಗೆ ತಂದು ಇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಾನವಶಿಲ್ಪಗಳು, ಮರಳುಗಲ್ಲಿನ ಜಾಲಂದ್ರಗಳು ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದವೋ ಹಾಗೆಯೇ ಇಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಪುರಾತನ – ರೋಮನ್ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ ಜರ್ಮನರ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಕುರಿತು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಡ್ರೆಸ್‌ಡೆನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿದುದು ಹರಳು ಮತ್ತು ವಜ್ರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರಗೊಂಡ ಶಿಲ್ಪಗಳು. ಇಂತಹ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಮುಖರು, ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಜರ್ಮನ್ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯ ಹೆಸರಾಂತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪಚ್ಚೆ ಭಂಡಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಿರಿಸಿದ ವಜ್ರ, ವೈಢೂರ್ಯ, ರತ್ನ ಖಚಿತ ವಸ್ತು ಒಡವೆಗಳು, ಅಲಂಕರಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕ ಗೊಂಬೆಗಳು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸ್ಯಾಕ್ಸನಿನ ಈ ಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಕಟ್ಟಲಾಗದು, ಇಲ್ಲಿರುವ ಡಯಾನ ದೇವತೆಯ ಸ್ನಾನದ ತೊಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಮೀಯುವಂತೆ ರಚಿಸಿದ ಶಿಲ್ಪವು ದಂತದಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲ್ಪವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನವರು ಖಡ್ಗಮೃಗದ ಕೊಂಬಿನಿಂದ ಕೆತ್ತಿದಂತಹ ಹೆಣ್ಣು, ಗಂಡುಗಳ ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ಎಷ್ಟು ನೋಡಿದರೂ ದಣಿವಾಗದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬ ಕೃತಿಯು ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿಲ್ಲ, ಇದು ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷತಂಡವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ವಿವರಣೆಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪೆರು ದೇಶವನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ರಾಚೀನ ನಾಗರಿಕತೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಕಾ ನಾಗರಿಕತೆ, ಎಜೆಟಿಕ್ ನಾಗರಿಕತೆ, ಮಾಯನ್ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಅವಶೇಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯಮ್‌ಗೂ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಅವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಜೇಡಿಮಣ್ಣಿನ ಸಾಮಾನುಗಳು, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಯುಧಗಳ ವಿವರಗಳಿವೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪುರಾತನ ಕಾಲದ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ಕಚ್ಚಾ ಮಾದರಿಗಳಂತೆ ಇವು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ನರಬಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದು ನರಬಲಿ ಕೊಡುವ ಬಲಿಪೀಠದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಅಭಯಾನವಾದುದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿನ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆದಿಲ್ಲ. ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಿಲ್ಪ ದರ್ಶನದ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಾರರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿತು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಶಿಲ್ಪಗಳ ವಿವರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ವಿದೇಶೀಯರಲ್ಲಿ ಇರುವ ಈ ಶಿಲ್ಪಕಲಾ ಗೌರವ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಏಕಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹಲವು ಕಡೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿದರೂ ಅವರ ಕಲಾ ಯಾನ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ತಾವೆ ಸ್ವತಃ ಆ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಂತಹ ಅನುಭವವನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗಿವೆ.

೫.೩ ಸಂಗೀತ ದರ್ಶನ :

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಎಳವೆಯಲ್ಲೆ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಬರಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಅವರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟದ ದೃಶ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಹಾಡುಗಳಾಗಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಕಲಾವಿದರ ಕೇಕೆ, ಅಬ್ಬರ, ಚಂಡೆಯ ಸದ್ದು ಬಹುವಾಗಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು. ವರದಾಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯವರ ಮನ್ಮಥ ವಿಜಯದ 'ಭಟಂ ಕಣಾ, ವಿಟಂ ಕಣಾ ಭಲಾರೆ ಶಂಭರ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಗೀತ ಇವರನ್ನು ಸೆಳೆದಿತ್ತು. ಅರಹಟ್ಟಿಯ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆಯ ನಾಟಕದ ಹಾಡುಗಳು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಂಠಪಾಠವಾಗಿದ್ದವು, ರಾಗ ಹಮೀರ, ರಾಗ ಸವೇರಿ, ಜೀವನ್ ಪುರಿ, ಮಾಲಕೌಂಸ ಮೊದಲಾದ ರಾಗಗಳ ಅನುಕರಣೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಅವುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಷ್ಟು ಕಲಿತಿದ್ದರು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ಹಾಡು-ಸಂಗೀತದ ಪ್ರಾಭಲ್ಯ ಅಧಿಕವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕಿ ಹಾಡುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ತಾಳಲಿಲ್ಲ. ಗರೂಡ ಕಂಪನಿಯವರ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತ 'ಸಾಗ್ರ ಸಂಗೀತ'ದ ಪರಿಚಯವು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇದ್ದಿತು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಂಗೀತದ ಕಡೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಕಾರಂತರು, ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಎಂಬ ದರ್ಜಿಯೊಬ್ಬ ಕಾರವಾರದ ಬಾಲಕೃಷ್ಣ ಬುವಾ ಎಂಬುವವರಿಂದ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿತು ಬಂದಿದ್ದಾನೆಂದು, ಆತ ಸಂಗೀತ ಪಾಠ ಹೇಳಿಕೊಡುವನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ಕಲಿಯಲು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಂಗೀತದ ಜೊತೆಗೆ ಪಿಟೀಲುವಾದಕನಾಗಿದ್ದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ದಿನ ಸಂಜೆ ಬಂದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮೂರೂ ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಚೀಸುಗಳಾದ ಕಾನಡಾ ರಾಗ, ಖಮಾಚುರಾಗ, ವಸಂತ, ಭಾಗೇಶ್ರೀ, ಬೇಹಾಗ, ಕೇದಾರ, ಭೀಮಪಲಾಸ ಹೀಗೆ ಏಳೆಂಟು ರಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಅವು ಬಹುಪಾಲು ದೇವರ ನಾಮಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಈ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಇಷ್ಟ ಪಟ್ಟು ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದ್ದು ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ. ಮರಾಠಿ ಭಾಷೆಯ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಗಳೆ ಅಂದು

ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದ್ದವು. ಕಾರಂತರು ಕನ್ನಡ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬರೆದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಮುಂದೆ ಕಾರಂತರ ಗೀತನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಗೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಗೀತ ನಾಟಕದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಮುಂದಾದರು. ೧೯೫೬ರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ, ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದಾಗ ಢವಳಾರ, ಮೇಚಾಳಿ, ತುಜಾವಂತು. ಮಧುಮಾಧವಿ, ಪಂಚಾಲಗತಿಗಳಂತಹ ಕೆಲವು ಯಕ್ಷಗಾನ ರಾಗಗಳ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು. ಗೋಪಾಲ ಕೃಷ್ಣ ಕಮ್ತಿ ಎಂಬ ಭಾಗವತರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ವಸಂತ, ವೃಂದಾವನಿ, ಸಾರಂಗಿ, ಪನ್ನಾಗತೋಡಿ, ಘಂಟಾರವ, ಕನ್ನಡ ಹುಸ್ಸೇನಿ, ಮುಂತಾದ ರಾಗಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕೊಂಡು ರಕ್ಷಿಸಿದರಲ್ಲದೆ ಆಗಾಗ ಅದನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತ ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶ, ಅದರಲ್ಲೂ 'ಚಂಡೆ' ಇದರ ಜೀವಾಳ ವಾದ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚಂಡೆ ಮತ್ತು ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಕಾರಂತರು ಈ ವಾದ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ದಿಲ್ರುಬಾ, ಕೊಳಲು, ಕ್ಲೆರಿನೆಟ್, ಪಿಟೀಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಾರ್ಧವತೆ ತಂದರು. ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಸಪ್ತಕದಲ್ಲಿ, ತಾರಕದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿತ್ತು. ಮಂದ್ರ ಸಪ್ತಕಕ್ಕೆ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಜಾಗವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ, ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮಂದ್ರ ಸಪ್ತಕ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಆದುದರಿಂದ ಅದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಈ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಒಡೆದು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂದ್ರ ಸಪ್ತಕಕ್ಕೆ ಕ್ಲೆರಿನೆಟ್ ಅಥವಾ ಸ್ಯಾಕ್ಸೋಫೋನ್ ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದುದರಿಂದ ಈ ವಾದ್ಯಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ತಂದರು.

೧೯೭೦ರಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ತರಬೇತಿ ಸಲುವಾಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಕಾರಂತರು ತೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕೇಂದ್ರ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಶಾಲೆಯ ಮೂಲಕ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಗೋಷ್ಠಿಯೊಂದನ್ನು ನಡೆಸಿ ಎ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯ, ವಾಸುದೇವ ನಾಯಕರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಶೈಲಿ, ರಾಗ, ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಡಿಸಿ ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ೬೨ ರಾಗಗಳ ಸ್ವರ ಪ್ರಸ್ತಾರ ಹಾಕಿ ಅವನ್ನು ಭಾಗವತರಿಂದ ಹಾಡಿಸಿ ಮುಂದೆ ಕಲಿಯುವವರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿನ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ಆಕರ್ಷಣೆ ಹೆಚ್ಚಲು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯನ್ ರೆಪ್ರೋಡಿ' ಎಂಬ ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯಾದ ನೃತ್ಯ ಗೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳ ಹಿಮ್ಮೇಳದಲ್ಲಿ ಕೊಳಲು ಮತ್ತು ಎಕಾರ್ಡಿನ್‌ಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ವಾದ್ಯಗಳು. ಈ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಈ ಗೀತಮಾರ್ಗವು ಪೌರ್ವಾತ್ಯರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವ ಜಾನಪದ

ಮಾರ್ದವ ಗೀತೆಗಳಾಗಿದ್ದವು ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಆಲಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ತುರ್ಕಿದೇಶದ ಆಲಾಪನೆ ಎದ್ದು ಕಾಣುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸುತ್ತಾ, ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಗೀತ ರೀತಿಯಿದೆ. ಜಪಾನೀಯರು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಐದು ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ ಹಾಡುತ್ತಾರೆ – ಆನಂತರ ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳ 'ಸಾಮಿಸನ್' ಎಂಬ ಸಂಗೀತ ಶೈಲಿ ಅಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಪಡೆದು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಂಗೀತವಾಗಿ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಜಪಾನ್ ಸಂಗೀತದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಲಿಂಕನ್ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಪರ್ಫಾರ್ಮಿಂಗ್ ಆರ್ಟ್ಸ್' ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಮೊಜಾರ್ಟ್ ಸಂಗೀತ ಉತ್ಸವವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದರು. ಮೊಜಾರ್ಟ್ ಅಮೆರಿಕಾದ ಅದ್ಭುತ ಸಂಗೀತಗಾರ. 'ಮೊಜಾರ್ಟ್ ಸಿಂಫೋನಿ' ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಯಾಗಿದ್ದಿತು, ಈ ಸಂಗೀತ ಉತ್ಸವದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಒದಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂಗೀತ ಉತ್ಸವದ ನಿರ್ದೇಶಕ ಎಂಟೋನಿಯೋ ಜಾನಿಗ್ರೋ ಎಂಬುವವನು ವೇದಿಕೆಗೆ ಬಂದು 'ಸಿಂಫೋನಿ – ೨೯' ಅನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ವಾದ್ಯ ಮುಖೇನ ನುಡಿಸಿದ, ವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೩೦ ವಯಲಿನ್, ೧೨ ವಾಯಿಲಾ, ೧೨ ಚಲ್ಲೊ, ೪ ದೊಡ್ಡ ಗಾತ್ರದ ಡಬಲ್ ಬಾಸುಗಳು, ಇದರ ಹಿಂದೆ ಹಲವಾರು ಸುಶಿರ ವಾದ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ನುಡಿಸುವವರು, ಒಬ್ಬ ಡೋಲು ಮತ್ತು ತಾಳ ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ನುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೊಂದು ತಂತಿವಾದ್ಯಗಳಿಂದ ಗೀತ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಚ್ಚರಿಯ ಸಂಗತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದಾದ ನಂತರ ಬಾಕನ್ ಕನ್ಸರ್ಟ್ ನಂ. ೨ ನಡೆಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಪೀಟರ್ ಸರ್ಕಿನ್ ಎಂಬ ತರುಣ ಪಿಯಾನೋ ವಾದಕ ಸರಳ ಉಡುಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದು ಸುಮಾರು ೨ ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಪಿಯಾನೊ ನುಡಿಸಿದ. ಅದೇ ಹಿಮ್ಮೇಳ ಅವನಿಗೂ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ ನಿಂತಿತು ಎರಡು ಗಂಟೆಗಳ ಕಾಲ ಸರ್ಕಿನ್ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರನ್ನು ತನ್ನ ಪಿಯಾನೊ ವಾದನದ ಮೂಲಕ ಮಂತ್ರ ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿಸಿದ ಇಂತಹ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಎಂದೂ ಕೇಳಿರದ ಕಾರಂತರು ಮೈಮರೆತು ಆಲಿಸಿದರು.

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಲವು ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಹಿಂದೆಯೆ ಪಿಟೀಲು ವಾದ್ಯವನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಬಳಸಿದ್ದರು ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇರಿನೆಟ್, ಸ್ಯಾಕ್ಸೋಫೋನ್‌ಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಸರೋದ್ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿಲ್ಲದೆ, ನೋಡಿಲ್ಲದೆ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಇದನ್ನು ತರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಲೀಮಾನಗರದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾಭವನದ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಸರೋದ್ ವಾದನವನ್ನು ಕೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಉಂಟಾಯಿತು. ಈ ಸರೋದ್ ವಾದನ ಮೊಗಲರ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ಮಾಡಿಸಿದ ವಾದ್ಯ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಾರಂಗಿ, ದಿಲ್ರೂಬಾ, ಸಂತೂರ್ ಮೊದಲಾದ ವಾದ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದವು. ಸರೋದ್ ಸಾರಂಗಿಯಂತೆ ಹಲವಾರು ತಂತಿಗಳ ಮಿಡಿಯುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟ

ವಾದ್ಯ, ಇದು ಸಾರಂಗಿಯ ನಂತರದ ಆವಿಷ್ಕಾರ. ಇದು ಅರೇಬಿಯಾದಿಂದ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ ನುಡಿಸುವ ಸಂಗೀತ ಭಾರತದ್ದೆ ಆಗಿತ್ತು.

ಲೀಮಾನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿಗೆ ರಾಮ್‌ನಾರಾಯಣ್ ತಮ್ಮ ಮಗನ ಜೊತೆಗೆ ಸರೋದ್ ವಾದ್ಯದ ಉನ್ನತ ಗಂಭೀರ ನಾದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಆನಂತರ ಕಾಮೋದ, ಮಿಶ್ರಭೈರವಿ ಮತ್ತು ಭೈರವಿ ರಾಗಗಳನ್ನು ಎರಡು ಗಂಟೆಯವರೆಗೆ ನುಡಿಸಿದರು. ರಾಮ್‌ನಾರಾಯಣ್‌ರ ಈ ಸಂಗೀತ ಕಛೇರಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಮಂತ್ರ ಮುಗ್ಧರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಈ ವಾದ್ಯವನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಬಳಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಜೀವತಂತುವೆ ಸಂಗೀತ, ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ಸಂಗೀತದ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಾಡುಗಾರರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆಸಿ ಅವರ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದು ಬಹು ದೊಡ್ಡ ಕೆಲಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಅಳಿವಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಗಗಳ ಹುಡುಕುವ ಮತ್ತು ರಕ್ಷಣೆ ಎರಡೂ ಕಾರ್ಯಗಳು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವರಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಹಾಗು ಹೊಸ ವಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಯಕ್ಷಗಾನದ ರಾಗಕ್ಕೆ ಸರಿ ಹೊಂದುವಂತೆ ಅಳವಡಿಸಿದುದು 'ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ.

೫.೪ ನೃತ್ಯ ದರ್ಶನ :

"ನರ್ತಕನ ಕೆಲಸ ತನ್ನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ತಲ್ಲೀನನಾಗಿ ಯಾವತ್ತು ಶರೀರದ ಮೂಲಕ ಅದನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವುದು ಎಂದರೆ, 'ಶೃಂಗಾರ' ಭಾವ ಎಂಬುದು ಕೇವಲ ಕೊರಳ ಬಳಸಿಕೆಗೆ ಸೀಮಿತವಲ್ಲ. ಅದು ಯಾವತ್ತು ಶರೀರ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯಿಸಿದುದು. ಅಂಥ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಬೇಕಾದ ವಸ್ತು 'ಶಾಸ್ತ್ರ ವಿನ್ಯಾಸವಲ್ಲ'. ತನ್ನ ಒಳಗೆ ತುಂಬಿಕೊಂಡ ಭಾವ ಸಮೃದ್ಧಿ. ಯಾವನೂ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯದ ಹೆಜ್ಜೆ ಗತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬಹುದು. ಅದು ಕೇವಲ ಯಾಂತ್ರಿಕ ವಿಧಿ. ನರ್ತಕನ ಕಾಲುಗಳಿಂದಾಗುವ ಭಾವ ಸೂಚನೆ ಬಲು ಬಲು ಮಿತ. ಅವನ ಹೆಜ್ಜೆಯ ಗತ್ತುಗಳು, ಮೃದಂಗದ ನಾದ ತರಂಗ(ಬಡ್ತಿಗೆ)ಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಬಹುದು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲಸ–ಅವನ ಮುಖ ಮತ್ತು ದೇಹಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಚಮತ್ಕಾರಿಕೆ ಕಲೆ ಅಲ್ಲ, ಶಾಸ್ತ್ರ – ಕಲೆ ಅಲ್ಲ, ಅವು ಏನನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿವೆಯೋ ಅದು ಕಲೆ. ಮುಖ ಮತ್ತು ಶರೀರದಿಂದ ಮಾಡುವ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸರ್ವಸ್ವ"[೧೨] ಕಾರಂತರ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ನರ್ತನದ ಅಷ್ಟು ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿಬಿಡುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ನೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಿಂದ ಹೊರಬಂದ ನೆನಪುಗಳಲ್ಲಿ, ನೋಡಿದ ಮೊದಲ ನೃತ್ಯ ನಾಗನೃತ್ಯ. ಈ ನಾಗನೃತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ, "ನಮ್ಮ ಊರ ಜನರು ಸರ್ಪಾರಾಧಕರೂ ಅಹುದು; ನಾಗನಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬ ನಂಬಿಕೆ. ನಾಗನ ಬನಕ್ಕೆ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಗದೇವರು ಇತರ

ದೆವ್ವಗಳಂತೆಯೇ ಕೆಲವರ ಮೈಮೇಲೆ ಬರುವುದು ಉಂಟು. ನಮ್ಮ ನಾರಾಯಣ ಐತಾಳರೆಂಬವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಾಗನ ಪಾತ್ರಿಗಳು. ಅವರು ನಾಗನಾಗಿ ನಡುಗ ತೊಡಗಿದರೆ, ಕಾಳಿಂಗನಂತೆಯೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದೇ ಮೈಬಣ್ಣ ಅವರಿಗೆ, ಅದೊಂದು ವಿಶೇಷವಲ್ಲ, ನಾಗಮಂಡಲ ಎಂಬ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸರ್ಪಾರಾಧನೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅವರ ನಾಗನೃತ್ಯ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಲು ಚನ್ನಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಬೆಳಗಿನ ಜಾವಕ್ಕೆ, ಅಲಂಕೃತವಾದೊಂದು ಚಪ್ಪರದಲ್ಲಿ – ವಿಚಿತ್ರಾಕಾರದ ಬಣ್ಣದ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಬರೆದ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಈ ಕುಣಿತ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಎದುರಿಗೆ ಇಬ್ಬರೋ, ಮೂವರೋ ವೈದ್ಯರು (ಪೂಜಾರಿಗಳ ಒಂದು ಪಂಗಡ) ನಾಗದೇವರ ಪರವಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, ಡಮರನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತ, ಸುತ್ತುವರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ನಾಗನ 'ಪಾತ್ರಿ'ಯ (ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುವಾತ) ಕಾಳಿಂಗ ಸರ್ಪದಂತೆ ಕುಣಿಯುತ್ತ ತಿರುಗುತ್ತಾನೆ. ಸುಮಾರು ಮೂರು ತಾಸುಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ – ನಾಗನು ಅನೇಕ ಇರಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅದರಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ ನರ್ತಿಸುವ ಆ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ತೆರನ ಸೊಗಸಿದೆ. ಮೂವತ್ತು ನಾಲ್ವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಬಳಿಕವೂ, ನಾನು ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದೊಂದು ನಾಗ ನೃತ್ಯ ತನ್ನ ಗಂಭೀರತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದೆ."[೧೩] ಇಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಕಾರಂತರ ನೃತ್ಯ ಪಯಣ – ಬದುಕಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಒಡಮೂಡಿದೆ, ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಯಲಾಟಗಳ ಮುದ್ದು ಕೃಷ್ಣರ ಕುಣಿತಗಳು ಕೂಡ ಇವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿದ್ದುಂಟು.

ಕಾರಂತರು ೧೯೩೧ರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತದ್ವಾರ ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕಿದರು. ಚಂದ್ರಭಾಗ ಎಂಬ ನರ್ತಕಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ತಾವೆ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನರ್ತಿಸಲು ನಿಂತರು. ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಅವರೇ ಹೇಳುವಂತೆ "ಆಗ ನಾನು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಾಧಿಸಿದ ಲಯಗಾರಿಕೆ ಮೂರು ಘಾತ ಒಂದು ಹುಸಿಯುಳ್ಳ ಬರಿಯ ನಡೆಯಾಗಿತ್ತು. ತಾಲದ ಪೆಟ್ಟುಗಳಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತ ಚಲಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಳಗಿನ ಯಾವುದೋ ಶಕ್ತಿ ನನ್ನನ್ನು ಇನ್ನೇನೋ ವಿಚಿತ್ರ ರೀತಿಯಿಂದ ಸಾಗಿಸುವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ಯಾವುದೇ ಪಾತ್ರದ ಕಲ್ಪನೆ ಅಥವಾ ಆ ಪಾತ್ರ ತೊಡಬೇಕಾದ ಭಾವಾವೇಶ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದರೆ, ಅದನ್ನು ಬೇಕೆಂಬ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆವಿಷ್ಕರಿಸಿ ತನ್ಮಯನಾಗಬಲ್ಲ ಒಂದು ಸ್ವಭಾವ ನನಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಕ್ಷಣಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡ ವೀರನೂ ಆಗಬಲ್ಲೆ; ಭೀರುವೂ ಆಗಬಲ್ಲೆ. ಹಾರ್ಮೋನಿಯಂ ನುಡಿತದ ರಾಗ ಮತ್ತು ತಾಳ ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಕಿವಿಗೊಡುತ್ತ ನಾನು 'ಚಕ್ರ'ವಾದರೆ ಹೇಗೆ ತಿರುಗಬೇಕು. 'ಹಕ್ಕಿ'ಯಾದರೆ ಹೇಗೆ ಹಾರಬೇಕು; 'ಬೆಂಕಿ'ಯಾದರೆ ಹೇಗೆ ಜ್ವಲಿಸಿ ನೆಗೆಯಬೇಕು– ಎಂಬೆಲ್ಲ ಭಾವಗಳನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೊತ್ತು ಕ್ರಮಾಗತವಾಗಿ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುತ್ತ ಹುಚ್ಚು ಹುಚ್ಚಾಗಿ ನರ್ತಿಸತೊಡಗಿದೆ. ನನ್ನೊಳಗೆ ತುಂಬಿದ್ದ ಭಾವಾವೇಶ, ನಾನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯಕ್ಕೂ ನನ್ನ ಅಂಗಭಂಗಿಗಳನ್ನು, ಚಲನವಲನಗಳನ್ನು ತಾನಾಗಿ ರೂಪಿಸ ತೊಡಗಿದೆ"[೧೪] ಎಂದು ನೃತ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭಿಕ ಹಂತವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಕಾರಂತರು, ನೃತ್ಯಗಾರನು ತೋರಿಸುವ ಅಂಗಭಂಗಿ, ಚಲನವಲನ, ಮುಖಭಾವ, ಹಸ್ತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಸರಿಹೊಂದುವಂತೆ ಬರಬೇಕಾದುದರಿಂದ. ಸಂಗೀತದ ಲಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ನೃತ್ಯದ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಬೇಕೊ ಅದನ್ನು ಆಂಗಿಕ ಚಲನೆಗಳ ಮೂಲಕ ತೋರಿಸಬೇಕು, ತಾಳದ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ಅದರ ಮೂಲಕ ತೋಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರಬೇಕು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರಂತರು, ತಮ್ಮ ನೃತ್ಯ ರಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ನದಿ, ಜೆನ್ನೊಣ, ಹೂವು, ಹಾವು, ಹಾವಾಡಿಗ, ಉಯ್ಯಾಲೆ ಇಂತಹ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ರಾಗ, ತಾಳಗಳ ಮೊರೆಹೊಕ್ಕು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಭಾವಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ರಾಲ್ಫ್ ದಿ ಮಾರಿ ಎಂಬ ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಡ್ಯಾನ್ಸ್ ಆರ್ಕೈವ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಂಸ್ಥಾಪಕ ಒಮ್ಮೆ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಜಾನಪದ ಕುಣಿತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಾನು ಅಧ್ಯಯನ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಕುಂದಾಪುರದ ಸುತ್ತ-ಮುತ್ತ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವಂತೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಕಾರಂತರು ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ ಜಾನಪದ ಕುಣಿತಗಳಾದ ಭೂತದ ಕುಣಿತ, ಆಟಿಕಳಂಜ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ತೋರಿಸಿದರು. ಆತ ಈ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಇವು ಸಾಯಾಮಿ ನೃತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದುವರೆವಿಗೂ ಸಾಯಾಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಾಗಲಿ, ಇದೊಂದು ಇಂಡೋನೇಷ್ಯಾ ನೃತ್ಯ ಎಂದಾಗಲಿ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಘಟನೆಯ ನಂತರ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನೃತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತದ ಯಾವು ಯಾವುದೋ ಚಾಲುಗಳಿಗೆ ಹೆಜ್ಜೆ ಹಾಕುವ ಬದಲು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರಸಂಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿಂದಲೆ ನೃತ್ಯಗತಿಯನ್ನು ದುಡಿಸಿಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಬರಬಹುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದ ಕಾರಂತರು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ರಚನೆಗೊಂಡಿರುವುದು ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಭೂತ/ದೈವದ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವುದು ತಿಳಿದಿದ್ದ ಕಾರಂತರು, ಈ ಯಕ್ಷಗಾನದ ನೃತ್ಯ ಗತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಹೊಸ ನೃತ್ಯ ಧಾಟಿಯೊಂದನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ 'ಕಿನ್ನರ ನೃತ್ಯ' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆಡಿಸಿದರು ಇದು ಕಾರಂತರ ಮೊದಲ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕವಾಗಿ ವೀಕ್ಷಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಬ್ಯಾಲೆ ಮತ್ತು ಒಪೆರಾ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಬ್ಯಾಲೆ ರಷ್ಯಾದ ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ನೃತ್ಯ, ಒಪೆರ ಅಥವಾ ಒಪ್ರಾ ಎಂದರೆ ಯೂರೋಪಿನ ಅದರಲ್ಲೂ ರೋಮನ್‌ರ ಸಂಗೀತ ನೃತ್ಯ ಅಥವ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕ ಅಥವಾ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕ, ಇದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಹಾಡುತ್ತಾರೆ, ಉಳಿದವರು

ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲೂ ಇದೇ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದ್ದು ಸಂಭಾಷಣೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಪ್ರಯೋಗ ನಡೆಸಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿಯೆ, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಮಾತನ್ನು, ಹಾಡುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ 'ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಈ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ.

೧೯೫೨ರಲ್ಲಿ ಯೂರೋಪು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಬ್ಯಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಸೇಡ್ಲರ್ ವೆಲ್ಸನ ಒಂದು ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಸ್ಟ್ರೇಫರ್ಡ್ ಆನ್ ಎವನ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಶೇಕ್ಸಪಿಯರನ 'ಏಸ್ ಯು ಲೈಕ್ ಇಟ್' ಎಂಬ ನಾಟಕ ನೋಡಿದೆ. ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಾನಿಶ್ ನರ್ತಕಿ ಕರ್ಮನ್ ಅಮಾಯ ಎಂಬುವಳ ಮನೋಹರ ಬ್ಯಾಲೆ ನೋಡಿದೆ. ಅಮೆರಿಕದ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬ್ಯಾಲೆ ಗುಂಪಿನ ಒಂದು ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನೂ, ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯಾದ ವಿವಿಧ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅದೇ ನಗರದಲ್ಲಿ ನೋಡುವ ಭಾಗ್ಯ ಲಭ್ಯ ದೊರೆಯಿತು. ನೋಡಲು ಬಯಸಿಯೂ ಕಾಣಸಿಗದಿದ್ದವೆಂದರೆ, ರೋಮ್ ಮತ್ತು ಮಿಲಾನ ನಗರಗಳಲ್ಲಿನ ಇಟಾಲಿಯನ್ ಒಪೆರಾ, ಅವನ್ನು ಕಂಡು ಒಂದು ರಾಷ್ಟ್ರದ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಸಂಪತ್ತು ಎಷ್ಟೊಂದು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಬಲ್ಲುದು ಎಂಬ ಆಶ್ಚರ್ಯ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಂಪತ್ತಾಗಿ ಉಳಿದು ಬಂದ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೆಚ್ಚಿನ ಆಸಕ್ತಿ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದ್ದಿದ್ದರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಪ್ರೇರಣೆ ಇಂಗ್ಲೇಂಡು ಮತ್ತು ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಬ್ಯಾಲೆ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು"[೧೫] ಎಂಬ ಮಾತು ಅವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆಯ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

೧೯೫೭ರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯವರು ಭಾರತೀಯ ನೃತ್ಯಗಳ ಒಂದು ವಿಚಾರ ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ನೃತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದವರನ್ನೆಲ್ಲ ಕರೆಸಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಿಂದ ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಕಥಕ್ಕಳಿ, ಕಥಕ್, ಮಣಿಪುರಿ, ಭರತನಾಟ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಸತಾಗಿ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಸತಿಯ, ಒಡಿಸ್ಸಿ ಮತ್ತು ಕುಚಿಪುಡಿ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನೃತ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಈ ವಿಚಾರ ಗೋಷ್ಠಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು. ಆ ನಂತರ ಕಾರಂತರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಮುಖ ನೃತ್ಯಗಾರರು, ವಾದ್ಯಗಾರರು, ಭಾಗವತರಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಒಂದುಕಡೆ ಸೇರಿಸಿ ಗೋಷ್ಠಿಯೊಂದನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿದರು, ಇದರಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಹಲವಾರು ರಾಗಗಳು, ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು, ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಸ್ಥೂಲವಾದ ಪರಿಚಯವಾಯಿತು, ಇದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಕಾರಂತರು ೧೯೬೨ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ವ್ಯವಸಾಯಿ ಯಕ್ಷಗಾನದವರನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಅವರ ಆಹಾರ್ಯಗಳನ್ನು

ತುಸು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಮತ್ತು ಕುಣಿತದ ಲಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಸ್ವತಃ ತಾವೆ ಅಭಿನಯಿಸಿ ರೂಪಿಸಿದರು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿ ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ್ದು, ಆದರೆ ನಮ್ಮವರಿಗೆ ಅದರ ಗಂಧಗಾಳಿಯೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅರಿತ ಕಾರಂತರು ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿ ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಂಗ, ಅಂದರೆ ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಪದಗತಿ, ಚಲನೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಭಂಗಿಗಳು ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ನೃತ್ಯಗಾರರ ಚಲನೆ, ಗುಂಪುಗೂಡುವಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಅಂಶಗಳು. ರಂಗಸ್ಥಳದ ನೃತ್ಯ ಭಾಷೆ ಎಷ್ಟು ಹೊಸತೊ, ನೃತ್ಯ ಲೇಖನ (ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿ) ಕಲೆ ಕೂಡ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೊಸತಾಗಿತ್ತು. ಕಾರಂತರು ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಮರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ, ಭೀಷ್ಮ ವಿಜಯ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನವೀನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ವಿವಿಧ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯಕ್ಷರಂಗ ತಂಡವನ್ನು ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯಿಂದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಲಭಿಸಿತು ಯಕ್ಷರಂಗವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯಕಲೆಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೆ ಒದಗಿತು.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ, ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಕೊಲರಾಡೋ ತ್ರಯರಾದ ಯಾಂಕಿಗಳು ಕಾಲಿಗೆ ರೋಲರ್ ಸ್ಕೇಟ್ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ೧೫ ಅಡಿ ವ್ಯಾಸದ ವೃತ್ತದೊಳಗೆ ಅದ್ಭುತವಾದ ಪ್ರದರ್ಶನ ನೀಡಿದರು. ಆ ವೇಗ, ಗತಿ, ತಿರುಗಾಟದ ಚೆಲುವು ಉಡುಗೆಯ ಸಮ್ಮೇಳ ಎಲ್ಲವೂ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ನೋಡುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯಾದ ಜನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ನೃತ್ಯ ಸಂವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಈ ನೃತ್ಯೋತ್ಸವ ಬಲು ಸರಳ ಮತ್ತು ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಗೀತ, ಬ್ಯಾಲೆಗಳಿಗಿಂತ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾದ ನೃತ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದವು. ಕುಣಿತದ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡುಗನ ಹಾರಾಟ, ಖಡ್ಗ ನೃತ್ಯ, ದಕಾಯಿತ ನೃತ್ಯ (ಕಾರಂತರೆ ಬಳಸಿದ ನೃತ್ಯದ ಹೆಸರು), ದೇಶಿಯ ಜಾನಪದದ ಕೆಲವು ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಈ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳೇ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಬ್ಯಾಲೆಯ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಿರಬಹುದು ಎಂದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಯುಗೋಸ್ಲೋವಿಯಾದ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ದೇಶದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ಯಾರಿಸ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಏಳೆಂಟಾದರೂ ನೃತ್ಯ ಬ್ಯಾಲೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಕಾರಂತರಿಗಿತ್ತು, ಫಾಲೀನ್ ಬರ್ಜರ್ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಮನ್ ಅಮಾಯಾರ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯಿತು. ಕಾರ್ಮನ್ ಅಮಾಯಾ

ನಲವತ್ತು ವಯಸ್ಸಿನ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ನೃತ್ಯಗಾತಿ, ಇವಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವಾರು ತರುಣ ತರುಣಿಯರು ಭಾಗವಹಿಸಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ಬ್ಯಾಲೆಗಳಂತಿಲ್ಲ. ಇವೆಲ್ಲ ಸ್ಪೇನಿಷ್ ನೃತ್ಯ ಸೊಗಡನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವಂತಹವು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ಪೇನಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅವರ ನೃತ್ಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು, ಸ್ಪೇನಿನ ಜನಜೀವನ ಶೃಂಗಾರಮಯವಾದುದು ಆ ಭಾವ ಪರವಶತೆ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ನರ್ತಕರ ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳು ದೇಶಿಯವಾದುವು, ಇವೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣು ಕುಕ್ಕುವ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವು, ಈ ನರ್ತನದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಹತ್ತೆಂಟು ಬಾರಿ ಉಡುಗೆ ಬದಲಿಸಿ ಬಂದು ನರ್ತಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಇವರ ನೃತ್ಯ ವಿನ್ಯಾಸವಾಗಲಿ, ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸವಾಗಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಚೇತನಾ ಪೂರ್ಣವಾದುದು, ಈ ನೃತ್ಯಗಾರರು ತಾಳ, ತರಂಗಗಳನ್ನು, ನೆಲವನ್ನು ತುಳಿದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ವೇಗ, ಹೆಜ್ಜೆ, ಗತಿ ಸ್ಪಷ್ಟ, ಇವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯಾಸ ಬೇಕು, ಕೈಗಳಿಂದ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಚಿಟಿಕೆ ಆಡಿಸುತ್ತ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ, ಕಾಲು ಎಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿ ನಲಿಯುತ್ತದೊ ಅಷ್ಟೆ ತೀವ್ರತೆಯಿಂದ ಕೈಯ ಚಿಟಿಕೆಗಳು ಸದ್ದು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ರಂಗಚಲನೆಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ರೂಪ, ಪ್ರತಿರೂಪಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಶೇಷ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವರಣೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನೃತ್ಯದ ಭಾವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತ ಕಾರಂತರು "ಪ್ರತಿಯೊಂದು ನೃತ್ಯವೂ ಶೃಂಗಾರಕ್ಕೆ ಒಲುಮೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದುದು. ಗಂಡು ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಒಲಿಯುತ್ತದೆ; ಹೆಣ್ಣು ಗಂಡನ್ನು ಒಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಒಲಿಸುವಾಗ ಪತಂಗದ ಬೆಡಗನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ; ಭ್ರಮರದ ಕಂಪನ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ನವಿಲಿನ ಒನಪು, ಒಯ್ಯಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರೇಮವು ಉದ್ವೇಗ ಭರಿತವಾದ ಶೃಂಗಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಸೆ ಕೈಗೂಡಿದರೆ ಮತ್ತೆ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಣಯ ತಿರಸ್ಕೃತವಾದರೆ–ಇನ್ನೊಂದೇ ಚಿತ್ರ! ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರಾಶೆ, ಶೋಕಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ವೈಪರೀತ್ಯದ ಕೋಲಾಹಲವೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅದು ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ನಿರಾಶೆಯಿಂದ ಹುಚ್ಚುಗೊಂಡು ಕೆರಳುವುದುಂಟು. ಈ ನಿರಾಶೆಯು ಸೇಡಿನ ಮುಖ ತಾಳುವುದುಂಟು. ಆಗಲೂ ಭಾವನೆಯ ಅತಿರೇಕವನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಸಿಟ್ಟು ರೌದ್ರ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಉನ್ಮತ್ತ ಭ್ರಮೆಯಲ್ಲಿ ತೇಲುತ್ತದೆ. ಕುಣಿತವು ಪ್ರಳಯ ತಾಂಡವವಾಗುತ್ತದೆ."[೧೬] ಕಾರ್ಮನ್ ಅಮಾಯಾಳ ಈ ನೃತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಕಾರಂತರ ನೃತ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೊರಹಾಕುತ್ತದೆ. ನೃತ್ಯ ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಕಲಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಂತರ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ನೃತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಪಳಗಿದ ಮನಸ್ಸು ಮಾತ್ರ ಈ ರೀತಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ ಬರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂದು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಜಪಾನ್‌ನ ಭೇಟಿ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಕಬೂಕಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೃತ್ಯ, ನೋ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ನೃತ್ಯ ಎಂಬ

ಎರಡು ನೃತ್ಯ ಜಾತಿಗಳು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕಬೂಕಿ ಹಿಂದೆ ಸರಿದಿದ್ದು, ನೋ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಚೌ ತಂಡಗಳ ನೃತ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ತೀರ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಚೌ ತಂಡದ ನೃತ್ಯ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ, ಚೌ ತಂಡದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೆ ನರ್ತಕ ಮುಖವಾಡವನ್ನು ಧರಿಸಿ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ ಇರಬಹುದು, ರಾಧಾ ಕೃಷ್ಣರ ಶೃಂಗಾರ ಲೀಲೆ ಇರಬಹುದು, ಒಬ್ಬನೆ ನರ್ತಿಸುವ ದೋಣಿಗಾರನಿರಬಹುದು, ಈ ರೀತಿಯ ಏಕವ್ಯಕ್ತಿ ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಿಹಾರದ ಸೆರೈಕಲಾ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಲದ ಪರೂಲಿಯ ಎರಡು ತಂಡಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟವು. ಈ ಕುಣಿತಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯ ಕತ್ತಿ ಕಾಳಗದ ವರಸೆಗಳನ್ನೂ, ಅಂಗಭಂಗಿಗಳನ್ನು ನರ್ತಿಸುವ ಒಂದು ರೀತಿಯಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ಜಪಾನಿನಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆಯ ಈ ನೃತ್ಯರೂಪಕವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಮೂಡಿಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಮಾತಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಅಭಿನಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು, "ಚಕ್ರವ್ಯೂಹಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುಂದೆ, ಅಭಿಮನ್ಯು ಮೂರು ಬಾರಿ ದ್ರೋಣ, ಕೌರವ, ಶಲ್ಯರೊಡನೆ, ಕಾದುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ರಂಗಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಆರು ಮಂದಿಯೊಡನೆ, ಒಂಟಿ, ಒಂಟಿ ಕಾಳಗ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಹಳೆಯ ಕುಣಿತಗಳನ್ನೆ ಬಳಸಿದರೂ, ರಂಗಲೇಖದ ಪರಮಾವಧಿ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬ ನಿಜವನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಯಿತು.

ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಬದಲಾವಣೆಯೆಂದರೆ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಗೀತಗಳ, ವಾದ್ಯಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ 'ಸುಖೇ ದುಃಖೇ ಸಮೇ ಕೃತ್ವಾ' ಸಾಧಿಸಿದೆಯೇ, ಆದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ 'ಇದು ದುಃಖ', 'ಇದು ಸುಖ', 'ಇದು ಕೋಪತಾಪ' ಎಂದು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ.

ಕೊನೆಯ ದೃಶ್ಯದಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣ ಅಭಿಮನ್ಯುವನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಇನ್ನೂ ಐವರು ಯೋಧರ ಜತೆಗೆ ಬಂದು 'ಷಟ್ಕೋನ'ದ (ಆರು ಮೂಲೆಗಳಲ್ಲಿ) ಒಂದರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಅವರ ಕುಣಿತ ಮತ್ತು ವೃತ್ತ ಗತಿಯ ಚಲನೆಗಳು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಅಭಿಮನ್ಯು ಆ ಆರು ಮಂದಿಯ ಮುಂದೆ ವೃತ್ತ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಭಿನಯವನ್ನು ಕುಣಿದು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಜಯದ್ರಥನ ಮಗ್ಗುಲಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ವ್ಯೂಹವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಹೊರಟು, ಹೊಕ್ಕು ಹೊರಟು ಸುತ್ತು ಬಂದ ಬಳಿಕ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಇದಿರಾಳಿಯನ್ನೂ ಸುತ್ತಿ ಸುಳಿದು, ಅನಂತರ ಆ ವೃತ್ತದ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲೆ ಬಂದು ಸುತ್ತಲಿದ್ದವರ ಜತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಳಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆರೂ ಮಂದಿ ಇದಿರಾಳಿಗಳು ಅವನ ಮೇಲೆ ಅಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಕೆಡಹುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧದ

ಕೆಚ್ಚಿದ್ದರೂ, ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ತಾವು ಆ ಒಂಟಿ ಬಾಲಕನನ್ನು ಕೊಂದ ಬಗ್ಗೆ ಲಜ್ಜೆಯುಂಟಾಗಿ, ಅವರು ತಮ್ಮ ಆಯುಧಗಳನ್ನು ಕೆಡಹುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಟ್ಟವರಂತೆ ಸಾಲಾಗಿ ಬಲು ಮೆಲುಗತಿಯಿಂದ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ."[೧೭] ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆಯ ಈ ಚಿತ್ರಣದ ವಿವರಗಳು ರಂಗಲೇಖದ ಎಲ್ಲಾ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತವೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ವಿವರಣೆ ಅವರ ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಂತಿದೆ.

ಜಯಪುರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶ ಒದಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅವರು ನೃತ್ಯದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ, ಕೇವಲ ವಿವರಣೆಯನ್ನಷ್ಟೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನ ನೃತ್ಯವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆವೇಶದ ಕುಣಿತಗಳು, ಅದರಲ್ಲು ಸಾರಾಯಿ ಕುಡಿತದ ಜೊತೆಗೆ ಕುಣಿತ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲೊಬ್ಬ ನೃತ್ಯಪಟು ಮೊಸಳೆಯ ಕುಣಿತ, ಎನ್ನುವ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಕತ್ತನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ ಆಚೀಚೆ ಆಡಿಸುವ ನೃತ್ಯ ಸರಳವಾದ ಚಲನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರ ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಹಲವರು ಗಂಡಸರು ಬಂದು ಉನ್ಮಾದದಿಂದ ಕುಣಿದರು. ನಾಳೆ ಅದೇ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಯುವ ತರುಣ ತರುಣಿರಿಬ್ಬರು ಗುಂಪಿನೊಂದಿಗೆ ಬಂದು ಕುಣಿದರು, ಈ ನೃತ್ಯವು ಬಾಲಿ ದೇಶದ ನೃತ್ಯ ಭಂಗಿಯಂತೆ ಇರಬಹುದು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಸ್ಸಾಮಿನಲ್ಲಿ ವಿಷು ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ವೇಳೆ ಸಂಭ್ರಮದ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ನಡೆಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಿನವರು ಬೇಹು ಕುಣಿತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಥಳೀಯ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಇವರನ್ನು ಕಾಚಾರಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವಿಷು ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಎಂಬುದು ಅವರಿಗೆ ಯುಗಾದಿ ಇದ್ದಂತೆ, ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಡೋಲಿನ ಬಡಿತದಿಂದ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಅವರು ನರ್ತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನವರ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕುಣಿತದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜರ್ಮನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಬ್ಯಾಲೆಯ ನಿಜವಾದ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೇದಾಂ ಪಲೂಕ ಎನ್ನುವ ಶಿಕ್ಷಕಿ ಒಂದು ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮೂರುವರೆ ದಶಕಗಳಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ನಾಜಿಗಳಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ತೊಂದರೆ ಬಂದರೂ ಹಠ ಬಿಡದೆ ಈ ಶಾಲೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಬಹು ಹಿಂದಿನಿಂದಲೆ ಮಾರ್ಗ ಶೈಲಿಯ ಬ್ಯಾಲೆ ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿತ್ತು. ಹಾಗೆಯೆ ರಷ್ಯಾದ ಬ್ಯಾಲೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವಳು ಪೆಲೂಕ. ಈ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಈ ಬ್ಯಾಲೆ ಕುಣಿತದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ "ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬ್ಯಾಲೆ ನೃತ್ಯದ ವಿವಿಧ ನಡಿಗೆಗಳನ್ನು, ಜಗಿತಗಳನ್ನು, ಕುಣಿತ ಮಣಿತಗಳನ್ನು ಆವರ್ತನೆಯಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಚಲನವಲನಗಳು ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ, ತೀಡಿ, ಹೇಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಹಾಗೆ ಚಲಿಸಬಲ್ಲ

ಚುರುಕನ್ನು, ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವು. ಇದನ್ನು ಕಂಡಾಗಲೆಲ್ಲ ನನಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ತಾಲಬದ್ಧ ಪದಗತಿ ಮತ್ತು ಕಟಿಗಿಂತ ಕೆಳಭಾಗದ ಮಿತ ವಿನ್ಯಾಸಗಳ ನೆನಪು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗ ವಿನ್ಯಾಸ ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿಸ್ತೃತವಾದುವು. ವಿವಿಧ ತೆರನವು, ಚುರುಕಾದವು. ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಕಾಲಾವಧಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವರ–ನಡೆ, ಜಿಗಿತ, ಸರಿತ, ಚಲನೆಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಸ್ಥಳ ವೈಶಾಲ್ಯ–ತುಂಬ ಹೆಚ್ಚು ಎನಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕುಣಿತಗಳಿಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಿಯಾನೊ ವಾದನ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ತೆರನದು. ಇಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ತಾಳವಾದ್ಯವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಬ್ಯಾಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಯಾಮದ ಕಸರತ್ತುಗಳೆಂದೇ ಸಂಭೋದಿಸುತ್ತಾರೆ – ತಾವು ನಿಂತಲ್ಲೆ ಸುತ್ತುವ ಅಥವಾ ಮಗ್ಗುಲಿಗೆ ಸರಿಯುವ ವಿವಿಧ ಚಲನೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸಾಮೂಹಿಕ 'ಕ್ಯಾಲಿಸ್ತೇನಿಕ್' ಮಾದರಿಯ (ಶಕ್ತಿ ಲಾಲಿತ್ಯ ವರ್ಧಕ) ನೃತ್ಯ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮೆದಾಂ ಪಲೂಕ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಿಗೆ 'ಸ್ವಾನ್ ಲೇಕ್' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ರೂಪಕದ ತಾಲೀಮನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸುಮಾರು ಐವತ್ತು ಜನ ನರ್ತಕಿಯರು ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ತರಬೇತಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರ ಶಿಸ್ತು, ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕೊಡುವ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾರಂತರು ನೆನೆದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ, ಹೆಲನಾ ಎಂಬ ದುಭಾಷಿಯು ಕಾರಂತರನ್ನು ಚೆಕೊರ್ಸ್ಕಿ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ನೃತ್ಯ ಶಾಲೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥ ಕಾರಂತರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ ಎಕಾರ್ಡಿನ ವಾದ್ಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ತರುಣ–ತರುಣಿಯರನ್ನು ನೃತ್ಯ ಮಾಡುವಂತೆ ಕರೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಒಂದಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಗುಂಪು ಗುಂಪಾಗಿ ಜಾನಪದದ ಹೆಜ್ಜೆ ಗತ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ರಷ್ಯಾದ 'ಅಜರ್ ಬೈಜಾನಿ'ನ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ, ಉತ್ತರ ಭಾಗದ ಲೆಟ್ವಿಯಾ, ಲಿಥುನಿಯಾ, ಇಸ್ತೋನಿಯ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳ ಹೆಜ್ಜೆ ಗತ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹಾಕಿ ನೃತ್ಯಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಾದ ಬಳಿಕ ಯಂತ್ರ ಭಾಗವೆಂಬಂತೆ, ಕೈಮೈ ಚಲನೆಗಳ ನೃತ್ಯ (ರೋಬೋ ಡ್ಯಾನ್ಸ್), ರೈಲಿನ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಗಳನ್ನು ಚಾಚಿ ಒಬ್ಬರ ಹಿಂದೆ ಒಬ್ಬರು ಚಲಿಸಿ, ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿ ಹಲವು ಕಸರತ್ತುಗಳ ನೃತ್ಯ (ಮೂಕಾಭಿನಯದಂತೆ)ಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನರ್ತಕರೆ ಪ್ರಣಯಿಗಳ ಮಿಲನ ಮತ್ತು ಹತಾಶ ಪ್ರಣಯಿಯ ಸೇಡು ಎಂಬ ಭಾವ ತೀಕ್ಷ್ಣತೆಯ ದೃಶ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ನಿರ್ಗಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎರಡೂ ಬ್ಯಾಲೆ ನೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಮೇಲೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಾವು ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಕರಾಗೋಡು ನೃತ್ಯ ಶಾಲೆಯು ರಷ್ಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನೃತ್ಯ ಶಾಲೆಯಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತರಬೇತಿ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ರಷ್ಯಾದ ಕಿರ್ಗೀಸ್, ಅಜರ್ ಬೈಜಾನ್ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಜಾನಪದ

ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿನ ನರ್ತಕರು ತೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಇದು ಇಸ್ಲಾಮಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಅಲಂಕರಣದ ರೀತಿಯಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂಥದ್ದೆ ದೇಸೀಯ ಉಡುಗೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಸಮೂಹಿಕ ಗಾನ, ನರ್ತನದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಬೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಳೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ರಷ್ಯಾ ದೇಶ ಕಾಯ್ದು ಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ, ಅದನ್ನು ಜನರಂಜನೆಯ ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ಸಾಧನವನ್ನಾಗಿಯೂ ಸಿದ್ದಮಾಡಿದೆ. ಈ ನೃತ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಕಾರಂತರು "ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು ಇದ್ದೇ ಇವೆ. ಕೆಲಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ, ಕುಣಿಯುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವರ್ಣವೈವಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ದೇಶೀಯ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತ ದೇಶದ ಆದಿವಾಸಿಗಳಾದ ನಾಗಾ ಜನರು, ಗೊಂಡರು ಸಾಮೂಹಿಕ ನೃತ್ಯದ ವೇಳೆ ಒಂದೆ ತೆರನ ಉಡುಗೆ ಧರಿಸುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಇದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಭಾಗವಾದ ಕೊಡಗಿನಲ್ಲಿ ಹುತ್ತರಿ ಹಬ್ಬದ ವೇಳೆ ಸಮರೂಪ ಧರಿಸುವ ಕೊಡಗಿನ ಗಂಡಸರು, ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತಾರೆ. ನಾಗರಿಕತೆ ಹಬ್ಬಿದಂತೆ, ಆಧುನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆ, ಜಾನಪದ ಕುಣಿತಗಳು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ. ಈ ದೇಶದವರು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಸುಖ ಸಂತೋಷ ಹೊಮ್ಮುವ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಜಾನಪದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳಿಗೂ, ವಾದ್ಯ ವಿಶೇಷಗಳಿಗೂ, ನೃತ್ಯಗಳಿಗೂ ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ"[೫೯] ಎಂದು ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಜಾನಪದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ 'ನೃತ್ಯ ದರ್ಶನ'ದ ಅಪಾರ ಅನುಭವವೆ ಅವರು 'ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯ ಅಪೂರ್ವ ರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುತ್ತದೆ. ೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ಭಾವಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ರಚನೆಯಾದ ಈ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಜಗಮನ್ನಣೆ ಪಡೆದುದು ಸರ್ವರಿಗೂ ತಿಳಿದ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

೫.೫ ರಂಗದರ್ಶನ

ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವೊಂದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದುದು ತುಂಬಾ ಹಿಂದೆ. ಕನ್ನಡದ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ಸಿಂಗಾರಾರ್ಯನ 'ಮಿತ್ರಾವಿಂದಾ ಗೋವಿಂದ'. ಆನಂತರ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿವೆ. ಇಡೀ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ, ನಾಟಕಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಸ ಮತ್ತು ಕೈಲಾಸಂರವರನ್ನು ಹೆಸರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಹಾಗೆಯೆ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪಡೆದ ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರು ಕೂಡ ಪ್ರಮುಖ ಬರಹಗಾರರಾಗಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡದ ಬಹುತೇಕ ಲೇಖಕರು ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಸಂಸ್ಕೃತ, ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ನಾಟಕಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಪಡೆದು ಕನ್ನಡ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿರುವುದು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ ಸಂಗತಿಯಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ ಸಂಸ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ನಾಟಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗೀಳು ಹತ್ತಿದ್ದು ತೀರ ಎಳವೆಯಲ್ಲಿ. ಬಾಲ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತೀರ ಪರಿಚಿತವಾದ ನಾಟಕ ರೂಪವೆಂದರೆ ದಶಾವತಾರ ಮಾತ್ರ. ಮಂದರ್ತಿ ಮತ್ತು ಮಾರಣಕಟ್ಟೆಗಳೆಂಬ ಆಟದ ಮೇಳಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಇವರು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಪ್ರೌಢಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವಾಗ 'ಸೌಗೂರು ಮೇಳ' ವೆಂಬ ಒಂದು ಮೇಳದ ಹೆಸರನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರು. ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾಟಕ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಲು ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಇವರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಬಯಲಾಟಗಳು. ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ತ್ರೀ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಪುರುಷರು ಅಭಿನಯಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯ ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪೌರಾಣಿಕ ಪಾತ್ರಗಳ ಕಿರೀಟ, ಉದ್ದ ಜಡೆ, ಜರಿ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಮುಂಡಾಸುಗಳು ದೊಡ್ಡ ಮೀಸೆ ಇವೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಅರಳಿಸಿದ್ದವು. ಭಾಗವತರ ಸಂಗೀತ, ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಬರುವ ರಾಕ್ಷಸರು, ಭೀಷ್ಮ ವಿಜಯದ ಸಾಳ್ವ, ರಾಮಾಯಣದ ಶೂರ್ಪನಖಿ ಇವರ ಭಯಂಕರ ಆಕಾರಗಳು ಕಾರಂತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದ್ದವು.

೧೯೧೧ರಲ್ಲಿ ವರದಾಚಾರ್ಯರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ರತ್ನಾವಳಿ ಥಿಯೇಟರ್ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಈ ನಾಟಕ ಕಂಪೆನಿಯು ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಲಂಕಾದಹನ ಎಂಬ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಈ ನಾಟಕಗಳು ಸ್ವಪ್ನಲೋಕವನ್ನೇ ತೋರಿಸಿದವು. ಇದೇ ಕಂಪನಿಯವರು ಕೋಟಾಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರ ನಾಟಕ ಮತ್ತು ರೋಮಿಯೋ ಅಂಡ್ ಜ್ಯೂಲಿಯಟ್‌ನ ರೂಪಾಂತರ 'ರಾಮವರ್ಮ ಮತ್ತು ಲೀಲಾವತಿ' ನಾಟಕದ ನಟನೆ ಬಹುವಾಗಿ ಸೆಳೆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಗರುಡಾ ಕಂಪೆನಿಯವರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೃಷ್ಣಲೀಲೆ, ಲಂಕಾದಹನ, ವಿಷಮ ವಿವಾಹ, ಅನುಸೂಯ, ಕಬೀರ್‌ದಾಸರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಇವರು ನೋಡಿದ್ದರು. ಈ ನಾಟಕಗಳಾಗಿದ್ದು ಆ ಕಾಲದ ರೂಢಿಯಂತೆ ಗೀತ–ವಾದ್ಯ ಮಿಶ್ರಣದಿಂದ ರಚಿಸಿದ 'ಸಾಗ್ರ ಸಂಗೀತ' ನಾಟಕಗಳು ಇವರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿದ್ದವು. ಇದೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಗಂಧರ್ವ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ, ಲಲಿತ ಕಲಾದರ್ಶ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿಯ ಪೆಂಡಾರ್ಕರ್‌ರವರ 'ಏಕಚ್ ಪ್ಯಾಲ', 'ಸಂಶಯ ಕಲ್ಲೋಲ', 'ಆಶಾ – ನಿರಾಶಾ', 'ಮಾನಾಪಮಾನ', 'ಸಂಗೀತ ಸೌಭದ್ರ' ಮುಂತಾದ ನಾಟಕಗಳ ಗೀಳು ಹತ್ತಿಕೊಂಡು ನಾಟಕ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಕಾಲಿಟ್ಟರು.

೫.೫.೧ ನಾಟಕಾಭ್ಯಾಸದ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತು

ಏಕಚ್ ಪ್ಯಾಲ ಮರಾಠಿ ನಾಟಕವಂತೂ ಕಾರಂತರನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಸೆಳೆಯಿತು. ಇದರ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾಗಿ ತಮ್ಮ ಹಲವಾರು ಗೆಳೆಯರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಚರಿತ್ರೆಯ ತಾಲೀಮು ನಡೆಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ನಂತರ ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಬರೆಯಬಾರದು ಎಂದು ಚಿಂತಿಸಿ, 'ದುರ್ಗಾದಾಸ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ

ಆಡುತ್ತಾರೆ. ತದನಂತರ ಏಕಚ್ ಪ್ಯಾಲ ನಾಟಕವನ್ನು ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕನ್ನಡೀಕರಿಸಿ ಮನೆಯ ತಾರಸಿಯ ಮೇಲೆ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಸರನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಗೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಾರಂತರು ವ್ಯವಸಾಯಿ ರಂಗಭೂಮಿಯ ನಾಟಕ ಮಂಡಲದ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಯಿತು.

೫.೫.೨ ವ್ಯವಸಾಯಿ ನಾಟಕಗಳ ಸಂಪರ್ಕ

ವ್ಯವಸಾಯಿ ನಾಟಕ ಮಂಡಲದ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ 'ನಿಷಾ ಮಹಿಮೆ', ಒಥೆಲೋದ ಅನುವಾದ 'ಶೂರಸೇನ ಚರಿತ್ರೆ' ನಾಟಕವನ್ನು ಇವರೆ ನಿಂತು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪೃಥ್ವಿರಾಜ್ – ಸಂಯುಕ್ತ – ಘೋರಿ ಮಹಮದ್‌ರ ಪಾತ್ರಗಳಿದ್ದ 'ಸತಿ ಸಂಯುಕ್ತ' ವನ್ನು ಬರೆದು ತರಬೇತಿ ನೀಡಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಟಕವು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಒಂದಷ್ಟು ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಅಂಬಾ ಪ್ರಾಸಾದಿಕ ನಾಟಕ ಮಂಡಳದವರು ಕೊಳ್ಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೆಲೆ ನಿಂತು ಅಲ್ಲಿ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಳ್ಳೇಗಾಲಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಹೋದಾಗ, ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಹುದ್ದೆಯು ದೊರೆಯಿತು, ಆದರೆ ಆ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ನಷ್ಟಗೊಂಡು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೆ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರ ನಾಟಕ ಮಂಡಳಿ ಬಂದು ಮೊಕ್ಕಾಂ ಹೂಡಿದ ಸುದ್ದಿ ಕೇಳಿ, ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರು ಇವರಿಗೆ ಗಧಾಯುದ್ಧ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದು ಆಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾರೆ, ಅದಕ್ಕೊಪ್ಪಿದ ಕಾರಂತರು ಗಧಾಯುದ್ಧ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆದು ಕಲಾವಿದರಿಗೆ ತರಬೇತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

೧೯೩೫ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕಾರಂತರು 'ಸುಖವೆಲ್ಲಿ', 'ಜ್ವಾಲಾ ಬಂಧನ', 'ಕಠಾರಿ ಭೈರವ'ದಂತಹ ದೊಡ್ಡ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಆಡಿಸಿದ್ದುಂಟು. ಹೀಗೆ ಕಾರಂತರು ಆ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ನಾಟಕ ಮಂಡಲಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾರಂತರು ಸ್ವರಚಿತ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಲು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಪಡುಕೋಣೆ ರಮಾನಂದ ರಾಯರು ಇವರಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಓದಲು ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ತಂದು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಲಾರ್ಡ್ ಡೆನ್ಸನಿ, ಶೆರಿಡನ್, ಮೊಲಿಯಾರ, ಪಿರೆಂಡೆಲೊ, ಪ್ಲೆಚರ್, ಇಬ್ಸೆನ್, ಬರ್ನಾಡ್ ಶಾ, ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನಂತಹ ಮಹತ್ವ ಪಡೆದ ನಾಟಕಕಾರರ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಓದುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸರಿಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕಕಾರರ ವಿಸ್ತಾರ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ರೀತಿ ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಪ್ರಜ್ಞೆಗೆ ಎಟುಕುವುದು ಕಷ್ಟ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸಿ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಯಾವುದೇ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸದೆ ತಮ್ಮದೆ ಆದ ಸ್ವರಚನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕುವೆಂಪುರವರ 'ಜಲಗಾರ' ನಾಟಕ ರವೀಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರರ 'ಸ್ಕವೆಂಜರ್' ಸಾನೆಟ್ಟಿನ ಭಾವವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ವಿವರವಾಗಿ ರಚನೆಗೊಂಡುದು ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನುವಾದಗಳಲ್ಲ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮಾರ್ಗಗಳ ಮೂಲಕ ರಚನೆಯಾದವು. ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಬಹಳಷ್ಟು ಸಾಹಿತ್ಯ ಅನುಸಂಧಾನದ ಮಾರ್ಗವಾಗಿಯೆ ಬೆಳಕುಕಂಡವು. ಆದರೂ ಈ ರೀತಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಈ ರೀತಿಯ ಭಾಷಾಂತರದ ಅನುವಾದ ಅಥವಾ ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ಅವರು ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

೫.೫.೩ ಗೀತನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ

ರಂಗಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಅದರ ಪಾತ್ರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಳವಾಗಿ ಅರಿಯುತ್ತಾ ಹೋದ ಕಾರಂತರಿಗೆ, ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಗೀತರೂಪದಲ್ಲಿ ನಾಟಕವನ್ನು ಏತಕ್ಕೆ ಬರೆಯಬಾರದು ಎಂಬ ಯೋಚನೆ ಬಂದಿತು. ಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ರಚಿಸಲು ಇವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪುಸ್ತಕವಾಗಲಿ, ಸಿದ್ಧ ಮಾದರಿಗಳಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಚಲಚ್ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ 'ಸಿಗ್‌ಫ್ರಿಡ್' ಎಂಬ ಒಪೆರಾದ ತುಣುಕನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರು, ಹಾಗೆ 'ಮಿಕಾದೊ' ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರಹಸನವನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಓದಿದ್ದರು. ಈ ಎರಡರ ಅಲ್ಪ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಗೆ ಮುಂದಾದರು.

ಕಾರಂತರ ಮೊದಲ ಗೀತ ನಾಟಕ 'ಪರಿವರ್ತನ ಭಾರತ', ಮೊದಲು ಇದನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಇದಾದ ನಂತರ 'ಬೌದ್ಧಯಾತ್ರೆ' ಬರೆದರು. ಈ ಗೀತ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಇವರೆ ಚೌಪದಿ, ದ್ವಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ರಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಪ್ರಯೋಗವೆಂಬಂತೆ, 'ನಾರಿ ರತ್ನಗಳು' ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಗೀತ ನಾಟಕ – ಯಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಮತ್ತು ಕಾತ್ಯಾಯಿನಿಯರ ಪೌರಾಣಿಕ ಕತೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಝಾನ್ಸಿ ರಾಣಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಬಾಯಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಕಥಾಹಂದರದಿಂದ ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರು. ಇದಾದ ನಂತರ 'ಮುಕ್ತದ್ವಾರ' ವೇದಿಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿತು. ಕಾರಂತರ ಗೀತ ನಾಟಕಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ನಾಟಕವಾಗಿ ಇದು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿತು. ಕಾರಂತರು 'ಕಿಸಾಗೋತಮಿ', 'ಸಾವಿತ್ರಿ ಸತ್ಯವಾನ್' 'ಲವಕುಶ', 'ಕೀಚಕ ಸೈರಂದ್ರಿ'ಯಂತಹವುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದರು. ೧೯೬೦ರಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ಕೀಚಕ ಸೈರಂದ್ರಿ' ಇವರ ಕೊನೆಯ ಗೀತನಾಟಕ.

೫.೫.೪ ಜಾನಪದ ಸಖ್ಯ

ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಒಮ್ಮೆ ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದ ಕವಿಗಳ ಈ ಗೀತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ, ವಿರಹ, ಪೌರುಷ, ಬೇಗುದಿ, ಹಿಗ್ಗು, ಕುಗ್ಗು, ಮೊದಲಾದ ಭಾವಗಳು ಮೇಳೈಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಇದನ್ನು ಗೀತನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ

ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಅದರ ಮೂಲಕ 'ಸೋಮಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ' ಎಂಬ ಜಾನಪದ ಗೀತ ನಾಟಕವನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಇದೊಂದು ದುಃಖಾಂತ ನಾಟಕವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಬಹುಜನರು ಕತೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು ಇದೇ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ 'ತುಳು ಜಾನಪದ ಗೀತೆಯ' ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ 'ಯಾರೋ ಅಂದರು' ಎಂಬ ಗೀತನಾಟಕ ರಚಿಸಿದರು. ಕಿವಿಯಿಂದ ಕಿವಿಗೆ ಹರಡುವ ಲಘು ಪ್ರವೃತ್ತಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನಷ್ಟೆ ನಾಟಕವಾಗಿಸಿದ್ದು ಕಾರಂತರ ಪ್ರಯೋಗ ಶೀಲತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ.

೫.೫.೫ ನೃತ್ಯನಾಟಕಗಳ ರಚನೆ (ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆ)

ಗೀತನಾಟಕಗಳ ಪ್ರಯೋಗದ ಜೊತೆ ಜೊತೆಗೆ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಲು ಕಾರಂತರು ಮುಂದಾದರು. ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಗೆಜ್ಜೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕುಣಿತವನ್ನು ಕಲಿತರು, ಇದೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ 'ಶುಭದತ್ತ'. 'ಆಲಿಬಾಬಾ ಮತ್ತು ಕಳ್ಳರು' ಎಂಬ ಹಸನ್ ಪರ್ವೀನ್‌ರ 'ಅರೇಬಿಯನ್ ನೈಟ್ಸ್' ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಒಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಬೆಸೆಂಟ್ ಬಾಲಿಕಾ ಶಾಲೆಯ ಮಕ್ಕಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಆಡಿಸಿದರು.

ಸರಿ ಸುಮಾರು ಇದೆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತವನ್ನಾಧರಿಸಿ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಹುಟ್ಟೂರಿನ ದೇಶೀಯ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಹೋಗಬಾರದೇಕೆ ಎನಿಸಿತು. ಈ ಅನಿಸಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮ 'ಕಿನ್ನರ ನೃತ್ಯ' ಎಂಬ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಆಡಿಸಿದರು "ದೀರ್ಘಕಾಲದಿಂದ ನನ್ನ ನಾಡಿನ ಯಕ್ಷಗಾನ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಪರಿಪುಷ್ಟವಾದ ಒಂದು ಕಲೆಯನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿಸಿ, ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯನ್ನರಿಯದ ಜನಗಳಿಗೂ ಅದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಹಿರಿಯಾಸೆ ನನ್ನನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ರಸ್ಯದ ಬ್ಯಾಲೆಗಳು, ಕಾರ್ಮೆನ್ ಅಮಾಯ ತೋರಿಸಿದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ಬ್ಯಾಲೆ ಅಥವಾ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಬ್ಯಾಲೆಗಳು–ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿರಹಿತ ಸಂಪನ್ನ ಸಂಗೀತದೊಡನೆ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವೂ, ಆಕರ್ಷಕವೂ ಆಗಿ ಜನರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಆಟಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಆಸಕ್ತಿ, ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ, ನಾವೇತಕ್ಕೆ ಜಡಭರತರಂತೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಸೀನರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಚಿಂತೆ ಕಾಡುತ್ತಿತ್ತು"[೨೦] ಎಂದು ತಮ್ಮನ್ನೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿಯ ಆಲೋಚನೆಯಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಕಾರಂತರು, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮಾತುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ 'ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯನ್ನು ಬಾಂಬೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು, ನಾಟಕವನ್ನು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಬರೆದವು, ಒಬ್ಬ ವಿಮರ್ಶಕಿಯಂತೂ 'ಬ್ರಿಲಿಯಂಟ್ ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿ' ಎಂದು ಶ್ಲಾಘಿಸಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗಳಿಸಿದಂತೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನಾಟಕ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ

ದೇಶವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೆದವು. ಈ ಸಕಾರಣದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದರು. ಕಾರಂತರು ವಿದೇಶಗಳ ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆಗಳು, ನೆರಳು-ಬೆಳಕುಗಳ ವೈಭವ, ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಅಲಂಕಾರ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ನೃತ್ಯವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದು, ಅವರ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಹಿಡಿದ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿದೆ.

೫.೫.೬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಗ್ರಹಿಕೆ

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್‌ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಹಂಬಲ ಕಾರಂತರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ವಾರಕ್ಕೆ ಮೊದಲೆ ಟಿಕೇಟ್‌ಗಳು ಮಾರಾಟವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಎರಡು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಮೊದಲ ಗದ್ಯ ನಾಟಕ 'ವಾಟರ್ಸ್ ಆಫ್ ದ ಮೂನ್' (ಚಂದ್ರನ ನೀರು) ಎಂಬುದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ನಟಿ ಡೇಮ್ ಸಿಬಲ್ ನಟಿಸಿದ್ದಳು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ರಂಗ ಚಲನೆ, ನಿರ್ದೇಶನಗಳು ಬಹು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿದ್ದವು. ಎರಡನೆಯದು 'ಆ್ಯಸ್ ಯು ಲೈಕ್ ಇಟ್' ಎಂಬುದು, ಇದು ಮಧ್ಯ ಯುಗದ ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಒಂದು ಕಥೆ. ದೃಶ್ಯಗಳು, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳು ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತಿದ್ದವು. ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಟಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಪಾತ್ರಗಳು ತಂತಮ್ಮ ಅಭಿನಯವನ್ನು ಅಷ್ಟು ಸಹಜವೂ, ಸುಂದರವೂ ಆಗಿ ಆಡಿ ತೋರಿಸಿದರು. ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನ ಬರವಣಿಗೆ ಸರಳ ರಗಳೆಯಂತಿದ್ದರೂ ಅದು ನೇರವಾದ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದಷ್ಟೆ ಸಹಜವಾಗಿ ನುಡಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿತ್ತು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಸಿಟಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ನಾಟಕಗಳ ಗೃಹಗಳ ಕಡೆಗೆ ತೆರಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ರಂಗಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಜಾರ್ಜ್ ಬೆಲೆಂಶಿನೆ ನಿರ್ದೇಶನದ ನಾಲ್ಕು ಭಾವಗಳು ಎಂಬ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನವಿದ್ದಿತು. ನಾಲ್ಕು ಮುಖ್ಯ ಕಥೆಗಳನ್ನು ನಾಲ್ಕು ಉಪ ನಿರ್ದೇಶಕರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದರು.

ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನ ನಿರ್ದೇಶಕರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಈ ನಾಟಕ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯಿತು. ನಾಲ್ಕು ಭಾವಗಳು – ಇವು ಶೋಕ, ಭ್ರಾಂತಿ, ಆಶಾದಾಯಕತೆ ಮತ್ತು ಜಡತೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವು. ನಾಲ್ಕು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಂಪುಗಳು ಬಂದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಗೀತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ತರುಣ-ತರುಣಿಯರು ಬಂದು ಕುಣಿದರು ನರ್ತಕರ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರಗಳು ಭಾವಪರವಶರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತೆ, ಶೋಕೋನ್ಮಾದ, ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ತೀವ್ರ ಅಸಂತೃಪ್ತಿಗಳ ಭಾವಾತಿರೇಕವಾಗಿದ್ದವು. ಎರಡನೆಯದು ಪಂಜರ ಎಂಬ ಗೀತನಾಟಕ ಸ್ತ್ರೀಯೊಬ್ಬಳು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಪರಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಕಥಾವಸ್ತು. ಮೂರನೆಯದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಸುಲಭ, ಶೃಂಗಾರ, ಒಲುಮೆಗಳ ಅಣಕವಾಡಾದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯದು 'ಎಂಘೋನಿ ಎನ್‌ದೋ' ಎಂಬುದು. ಇದು ಅರವತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮಂದಿ

ಭಾಗವಹಿಸಿದ ನೃತ್ಯನಾಟಕವಾಗಿತ್ತು, ಇದಕ್ಕೆ ಕಥಾ ವಿಷಯ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರದೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಿಕೆಯುಳ್ಳ ನೃತ್ಯಗತಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಭಾವದ ವಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನೂರಾರು ಜನರು ಅಂಗವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ. ಚಲನೆಗಳಲ್ಲಿ, ನೆಗೆತ, ಜಿಗಿತಗಳಲ್ಲಿ, ಕೂಡುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಮೇಳೈಸುವಿಕೆ ಇತ್ತು. ಕಾರಂತರು, ತಾವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಬ್ಯಾಲೆ ನೃತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಇದು ಕಲಾಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಕಂಗೊಳಿಸಿತು ಎಂದು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಇಟಲಿಯ ಪ್ರಾಚೀನ ಪೊಂಪಿನಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂಪಿ ಥಿಯೇಟರ್ ಇದೆ. ಸುಮಾರು ೮ ಎಕರೆ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿರುವ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ರಂಗ ಸ್ಥಳವು ದೀರ್ಘ ವರ್ತುಲಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲುಹಾಸುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದಾರೆ. ಏರುತ್ತ ಹೋಗುವ ಐವತ್ತು ಸೋಪಾನಗಳ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಮೊದಲ ೬–೮ ಸಾಲುಗಳನ್ನು ಪುರ ಪ್ರಮುಖರಿಗೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಮಂದಿಯಾದರು ಕುಳಿತು ನೋಡುವ ಓಪನ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಅಥವಾ ದುಂಡಾಗಿರುವ ಫುಟ್ಬಾಲ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಂನಂತೆ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ತರಹದ ಹಲವಾರು ಎಂಪೀ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳು ಇಟಲಿ, ರೋಮ್, ವೆರೊನಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ನಾಟಕ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಗಳು ಇವಾಗಿದ್ದವು. ಇಲ್ಲಿ ನಾಟಕವಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಕ್ರೀಡೆ, ವಿನೋದ ಆಟಗಳೆಲ್ಲವು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಅದರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನ ಮಿತ್ರರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಮೊದಲೆ ಟಿಕೇಟ್‌ಅನ್ನು ಕಾದಿರಿಸುವಂತೆ ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದರು, ಇದರಿಂದಾಗಿ ಕಾರಂತರ ಮಿತ್ರರು ಒಂದು ತಿಂಗಳ ಮುಂಗಡವಾಗಿ ಟಿಕೇಟ್ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದ್ದರು. ಕಾರಂತರು ನೋಡಲು ಹಂಬಲಿಸಿದ ನಾಟಕ 'ಫ್ಲೀಡರ ಆನ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್', ಆದರೆ ಕಾರಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಅಂದು ಆ ಪ್ರದರ್ಶನ ರದ್ದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಆ ಥಿಯೇಟರ್‌ನ ಸಮೀಪವೆ ಅಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ 'ಸೋನೋನೆನೆಟ್' ಎಂಬ ಗೀತ, ಹಾಸ್ಯ, ಕುಣಿತ, ಕಸರತ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ನಾಟಕ. ಈ ನಾಟಕವು ೬೦ ಮಂದಿಯಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಈ ಒಪೇರಾ ಕಾರಂತರ ಮನವನ್ನು ತಣಿಸುತ್ತದೆ. ತಿಳಿಹಾಸ್ಯವನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವ ಈ ಕಥಾನಕ ಪ್ರತಿ ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಮನಸೆಳೆಯುವಂತೆ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಪಾತ್ರವರ್ಗದವರ ಅಭಿನಯ ಮತ್ತು ಹಾಡುಗಳು ಆವೇಶಭರಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅನಿಸಿದರೂ ಈ ಒಪೇರಾವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಫ್ಲೀಡರ್ ಆಫ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುವ ಅವಕಾಶವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡರು ಮುಂದೆ ಮಿನಿಯಾಪೋಲೀಸ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಟಕವು ದೇಶ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ಜನರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಗಳಿಸಿದ್ದಾಗಿತ್ತು.

ಸೈಂಟ್‌ಪಾಲ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಗತ್ರಿ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗೆ ಕಾರಂತರು ನಾಟಕ ನೋಡಲು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಪೈನ್ ಬೇಕನ್‌ನ ಕಾದಂಬರಿ ಆಧಾರಿತ 'ಮೈಸ್ ಆ್ಯಂಡ್ ಮೆನ್'ನ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಟಕ ಮಂದಿರದ ರಚನೆಯು ಸಾವಿರ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರು ಆರಾಮವಾಗಿ ಕುಳಿತು ನೋಡುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರು ಸುತ್ತಿನ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಸೋಪಾನ ಆಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ನೋಡಬಹುದಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ನಾಟಕ ಗೃಹವಾಗಿದೆ. ಪುರಾತನ ಗ್ರೀಕ್ ರಂಗಸ್ಥಳದ ವೇದಿಕೆಯಂತೆ ವರ್ತುಲದಂತೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ತುಲದ ವ್ಯಾಸದಂತಿರುವ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೆಯ ಗೋಡೆಯ ದೃಶ್ಯ ಕಾಣುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ತೆರೆ ಸರಿದಂತೆ ಕತ್ತಲು ಕಾಣುತ್ತದೆ, ವೇದಿಕೆಗೆ ಬರುವವರ ಮೇಲೆ ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವಂತೆ ಬೆಳಕಿನ ವಿನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಮೈಸ್ ಅಂಡ್ ಮೆನ್ ನಾಟಕದ ಸಾರ ಇಂತಿದೆ, ಬಲಾಢ್ಯನಾದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯಾವುದನ್ನೆ ಕಂಡರು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅವನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಇಲಿ, ಮೊಲ, ಕೋಳಿಮರಿ ಅವನ ಬಲಿಷ್ಠ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರಾಣ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲಿರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸತ್ತ ಈ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಎಸೆಯುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಇರಬೇಕಾದರೆ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಮನೆಯಿರುವ ಒಂದು ಜಾಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳೊಬ್ಬಳನ್ನು ಕಂಡು ಖುಷಿಯಾದ ಈ ಬಲಿಷ್ಠ ಆಸಾಮಿ, ಅವಳ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ನೇವರಿಸುತ್ತಾ ಅವಳನ್ನು ತಬ್ಬಿ ಮುದ್ದಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅವನ ಬಲಿಷ್ಠ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕು ಆಕೆಯೂ ಸಾಯುತ್ತಾಳೆ. ಇದನ್ನರಿತ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಮನೆಯ ಒಡೆಯ ಬಂದು ಬಲಿಷ್ಠ ಸ್ನೇಹಿತನನ್ನು ಸಾಯಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಬಂದೂಕಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ತನ್ನ ಗೆಳೆಯನನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಕೊನೆಗಾಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಅಭಿನಯ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಇದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.

ಇದೇ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಫ್ಲೀಡರ್ ಆನ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್ ಎಂಬ ನಾಟಕ ವರ್ಣ ಚಿತ್ರವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು, ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡುವವರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಕತೆ ರಷ್ಯ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟುದಾಗಿತ್ತು. ಯಹೂದ್ಯರನ್ನು ಝಾರ್ ದೊರೆಗಳು ಅವರ ಹಳ್ಳಿಗಳಿಂದ ಓಡಿಸಿದ್ದು, ಯಹೂದಿಯೊಬ್ಬನ ಮೂರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಇನಿಯರನ್ನು ವಿವಾಹವಾಗಿದ್ದು ಕಥಾ ಸಾರಾಂಶ. ಇದರಲ್ಲಿ ನಾಡಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಮುರಿದು ಹೊರಬಂದ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಧೈರ್ಯ, ಯಹೂದ್ಯರ ಕಷ್ಟ ಜೀವನವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೊರಿಯೋಗ್ರಫಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಪಾತ್ರದ ಪ್ರಖರ ಮುಖದರ್ಶನ, ಆಗಾಗ ಕೆಲವು ನಿಮಿಷಗಳ ಅವಧಿಯನ್ನು ಕಬಳಿಸಿದರೂ ಬೇಸರ ಬಾರದಂತೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಚಲನಚಿತ್ರ ದರ್ಶನದಿಂದ ಕಾರಂತರ ಬಹುದಿನಗಳ ಆಸೆ ಈಡೇರಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾನ್‌ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಕಾರಂತರು ಬಯಸದ ಒಂದು ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ 'ಏಷ್ಯನ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಕನ್ವೆನ್ಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವ ಅವಕಾಶ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಮೂರು-ನಾಲ್ಕು ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೋತೃವಾಗಿ ಕುಳಿತು ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಏಷ್ಯಾ, ಚೀನಾ, ಭಾರತ, ಜಪಾನ್, ಸಾಯಂ ಮೊದಲಾದ ದೇಶಗಳಿಂದ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ರಂಗಭೂಮಿಗಳ ಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ಬೆಳವಣಿಗೆ ಈ ಗೋಷ್ಠಿಯ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯ. ಕಾರಂತರ ಶಿಷ್ಯೆ ಮಾರ್ತಾ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಲೈಡ್‌ಗಳ ಮೂಲಕ ಹಲವು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಉಡುಗೆ, ತೊಡುಗೆ, ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾರಂತರ ಪರಿಚಿತರಾದ ಫಾಲಿ ರಿಚ್‌ಮಂಡ್ ಈ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು, ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಒಮ್ಮೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡಿರುತ್ತಾರೆ, ಅವರು ಕಾರಂತರನ್ನು ಮಾತನಾಡುವಂತೆ ಕೋರುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಅವರ ಮಾತಿನ ಗೌರವದಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಿಮಿಷಗಳ ವರೆಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಬಯಲಾಟ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಏಷ್ಯಾದ ನಾನಾ ದೇಶಗಳ, ನಾಟಕಗಳ ರೂಪ, ವೇಷ-ಭೂಷಣ, ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಚೀನಾ ದೇಶದ ರಂಗತಂಡವು ಏಷ್ಯನ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಕನ್ವೆನ್ಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದು, ಅವರುಗಳು ಕೆಲವು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ ಇದರಿಂದ ಚೀನಾ ದೇಶದ ಜಾನಪದ ರೀತಿ, ಅಭಿನಯದ ರೀತಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚೀನೀಯರು ಹಳೆಯ ನಾಟಕ ದೃಶ್ಯವೊಂದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಗಂಡಸು, ಹೆಂಗಸು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮುಖವಾಡಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ನಟಿಸಿ ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಚೀನಿ ನಾಟಕಗಳ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಅಭಿನಯಿಸುವ ಮೊದಲು, ಅಭಿನಯ ಕಲೆಗೆ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಿ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಯಾಮದ ವಿವಿಧ ಕಸರತ್ತುಗಳನ್ನು (ಜೆಮ್ನಾಷಿಯಂ) ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷ ಕಿರಿಯವರಾಗಿರುವಾಗಲೆ ಕಲಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಅಭಿನಯ ಮಾಡುವವರು ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂನ ವಿವಿಧ ಕಸರತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಮೈ ದಂಡಿಸಲೆಬೇಕು. ಆನಂತರ ಅಭಿನಯ ಕಲೆ ಕಲಿಯ ಬೇಕು ಎಂಬುದು ಚೀನಾದ ನಿಯಮ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್‌ನ ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಏಷ್ಯನ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಕನ್ವೆನ್ಷನ್‌ನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿತು. ಕರಿಬಣ್ಣದ ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಬಿಳಿಯ ತೆರೆಯ ಮೇಲೆ ಮುಂದೊತ್ತಿ ತೋರಿಸುವುದು ಅಲ್ಲಿನವರ ಕ್ರಮ ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಕಾರಂತರು ನಮ್ಮ ಬೊಂಬೆಯಾಟವೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಚಲನಶೀಲವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಮಕ್ಕಳ ಮನೋರಂಜನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಗೆ ತಯಾರಿ ಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಜಾನಪದ ಕಲೆಯನ್ನು ಕೂಡ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಬಹುದಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಅವರಿಗೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ

ಒಮ್ಮೆ ಹೆಗ್ಗೂಡಿನ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗೊಂಬೆಯಾಟದವರ ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ಆಯೋಜಿಸಿ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳ ವಿಚಾರಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇಲ್ಲಿನ ಈ ಗೊಂಬೆಯಾಟಕ್ಕಿಂತ ತಮ್ಮ ಗೊಂಬೆಯಾಟವೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿದೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ಜಾನಪದ ಕಲೆ ಹಿಂದೆಯೆ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು.

ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಯಾಣದ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ಬರ್ಲಿನ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಬರ್ಲಿನ್ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಕುರಿತು "ಭಾಷಾ ಮಾಧ್ಯಮದ ಮೂಲಕ ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಬರುವ ಅಲ್ಲಿನ ನಾಟಕಗಳ ಗಾಢ ಪರಿಚಯವಾದೀತು – ಎಂದು ನಾನೇನೂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ, ಆದರೆ, ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲೂ, ರಸ್ಯಾದಲ್ಲೂ ವಿವಿಧ ನಾಟಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ – ನಾಟಕ ಮಾಧ್ಯಮದ ರೂಪಗಳಿವೆ; ಭಾಷೆ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲದ ರಂಗ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನೂ ಅವರು ಬೆಳೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದುದುಂಟು. ಅವರ 'ಮೈಮ್', 'ಓಪೆರಾ', 'ಬ್ಯಾಲೆ' ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಂಥವಷ್ಟೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾನು ಇಂಥ ಬಗೆಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬಂದುದಿದ್ದರೆ ಅದು ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದಿರಬಹುದೆ ಹೊರತು, ಈ ಮಾಧ್ಯಮಗಳ ಪ್ರಾಜ್ಞತೆಯಾಗಲಿ, ಅವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಮರ್ಶಾ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗಲಿ ನನ್ನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಊಹಿಸಬೇಕಿಲ್ಲ"[೨೧] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ದಿವಂಗತ ಬರ್ಟೋಲ್ಟ್ ಬ್ರೆಕ್ಟ್‌ನ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ಹಲವಾರು ವಿಚಿತ್ರ ವ್ಯಂಗ್ಯ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ವರ್ಷಕ್ಕೆ ೨೦೦ರಷ್ಟು ಅವನದೇ ನಾಟಕಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಬ್ರೆಕ್ಟ್‌ನ ನಾಟಕಗಳನ್ನಾಡುವ ನಟರು ಸುಮಾರು ೩೫ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ವ್ಯವಸಾಯಿಗಳು. ಕಾರಂತರು ನೋಡಿದ ಮೊದಲ ಬ್ರೆಕ್ಟ್‌ನ ನಾಟಕ ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನ 'ತ್ರಿ ಪೆನ್ನಿ ಓಪೆರಾ' ಇದು ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಮೂಲ ಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದಿತು, ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಅಲ್ಲಿನವರು 'ಅಸಂಗತ' ನಾಟಕವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇದು ಅಸಂಗತ ನಾಟಕವಲ್ಲ ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ, ೧೯೪೦–೫೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ನಾಟಕಗಳು ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದವು, ಅವುಗಳನ್ನು 'ಸಾಗ್ರಸಂಗೀತ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು, ಅದರಂತೆ ತ್ರಿ ಪೆನ್ನಿ ಒಪೆರಾ ಕೂಡ ಸಾಗ್ರ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ತೀರ ಹತ್ತಿರವಾದ ನಾಟಕ. ಈ ನಾಟಕದ ಸಾರಾಂಶ ತುಂಬಾ ಸರಳವಾದುದು, ಜೋನಾಥನ್ ಜರೇಮಿಯಾ ಪೀಚೆಮ್ ಎಂಬಾತ ಒಬ್ಬ ಸಮಾಜದ ಶ್ರೀಮಂತ ವ್ಯಕ್ತಿ. ಭಿಕ್ಷುಕರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಡೆಸುವ ಕಳ್ಳ, ಆದರೆ ಅವನ ಮಗಳು ಮ್ಯಾಕ್, ಹೇತ್ ಎಂಬ ಕಳ್ಳನನ್ನು ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಜರೇಮಿಯು ಭಿಕ್ಷುಕರಿಂದ ಹಣ ವಸೂಲುಮಾಡಿ ಉದ್ಧಾರವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕತೆಯ ತುಂಬಾ ಚೋರರು, ಕಳ್ಳರು, ಸುಳ್ಳರು, ಪೋಲೀಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಂದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕಡೆಗೆ ಪೀಚಮ್ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನಂತರ ಪೋಲೀಸರಿಗೆ ಲಂಚ ಕೊಟ್ಟು ಹೊರಬರುತ್ತಾನೆ. ನಾಟಕದ

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದೆ ಪೀಚೆಮ್ ದೊರೆಯಿಂದಲೂ ಪುರಸ್ಕೃತನಾಗುತ್ತಾನೆ, ಸಮಾಜದ ವಂದನೆಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕಾರಂತರೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಮಾಜ ವಂಚನೆಯೆಂಬುದು ದಲಿತೋದ್ಧಾರದ ಮುಖವಾಡದಂತೆ, ದಲಿತರಿಗೆ, ಬಡವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎನ್ನುತ್ತಲೆ ತಮ್ಮ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ದಾರಿ ಇದಾಗಿದೆ – ಇಂದಿನ ಭಾರತೀಯ ಸಮಾಜವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಇಂದಿನ ರಾಜಕಾರಣಿಗಳು ಕೂಡ ಇದೇ ದಾರಿಯನ್ನು ತುಳಿಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ನೋಡಿದ ಎರಡನೇ ನಾಟಕ ಮದರ್ ಕರೇಜ್(ದಿಟ್ಟಮ್ಮ) ಎಂಬುದು, ದಿಟ್ಟಮ್ಮಳ ಬದುಕು ನಿಂತಿರುವುದು ಒಂದು ಗಾಡಿಯಿಂದ ಅದು ಅವಳ ವ್ಯಾಪಾರದ ಅಂಗಡಿಯೂ ಹೌದು, ಮನೆಯೂ ಹೌದು. ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದಂತೆಲ್ಲ ಅವರು ದೊಡ್ಡವರಾಗಿ ಅವಳನ್ನು ನಿರಾಶೆಯ ಮಡುವಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಒಬ್ಬ ಮಗಳು ಕೂಡ ತಾಯಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಷ್ಟಾದರು ಜೀವನದ ಆ ಬಂಡಿಯನ್ನು ಎಳೆಯಲೆ ಬೇಕು. ಈ ಎರಡೂ ನಾಟಕಗಳು ಸುಖಾಂತವಾಗಲಿ, ದುಃಖಾಂತವಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ೨೦ನೇ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಗಂಭೀರವಾದ ನಾಟಕವಾಗಿ ಇದು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಕಾರಂತರೆ ಹೇಳುವಂತೆ "ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಕಟು ವಿಮರ್ಶೆಗಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಚಿತ್ರಣದ ಬಗೆ ಅದು. ಅದನ್ನು 'ಬರ್ಲ್ಸ್ಕ್' ಅಥವಾ ಅಪಹಾಸ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ನಾನು ನೋಡಿದ ತ್ರಿ ಪೆನ್ನಿ ಓಪೆರಾದ ಕಥೆಯಾಗಲಿ, ಮದರ್ ಕರೇಜ್ ಕಥಾನಕವಾಗಲಿ ಆ ತೆರನವು ಎಂದು ಅನಿಸಿದುವು."[೨೨] ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಕೂಡ ಬ್ರೆಕ್ಟ್‌ನ ಅಪಹಾಸ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ನಿರ್ಮಾತೃ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಯೋಗ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ರಂಗಕಲೆಯೊಂದರ ಸಾಧಕನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬರ್ಲಿನ್ ಸರ್ಕಾರ ಮಕ್ಕಳ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸಾವಿರಾರು ಮಾರ್ಕ್‌ಗಳನ್ನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಯಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ದೇಶವೊಂದು ಮುತುವರ್ಜಿಯಿಂದ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅದು ಕೊಡುವ ಗೌರವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ನಾಟಕ ಪ್ರಿಯರಾದ ಇಲ್ಲಿನ ಜನರು ಅದರಲ್ಲೂ ಮಕ್ಕಳ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಳಜಿ ಉಳ್ಳವರು. ಮಕ್ಕಳ ರಂಗಭೂಮಿಯನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ನಡೆಸಿ ಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರುವ ಬರ್ಲಿನ್ ಸರ್ಕಾರ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಬೇಕಾದರೆ ಹಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸೇರುವ ಮಕ್ಕಳು ೬-೧೨ ವಯಸ್ಸಿನ ಒಳಗಿನವರಾಗಿರಬೇಕು ಮತ್ತು ಪಾತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮಕ್ಕಳಿಂದಲೇ ಮಾಡಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೆ ರೀತಿಯ ಸುಮಾರು ೧೯ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕಾರಂತರು ನೋಡಲು ಹೋದ ರಂಗಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ೪೪ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನಟರಿದ್ದರು ಮತ್ತು ೨೧೮ ಮಂದಿ ಕೆಲಸಗಾರರಿದ್ದರು. ಮಕ್ಕಳ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಒಪ್ಪುವಂತೆ ಕತೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು

ತರಬೇತಿಗೊಳಿಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜರ್ಮನ್ ಸರ್ಕಾರ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ೧೬,೦೦,೦೦೦ ಮಾರ್ಕ್‌ಗಳನ್ನು (೧೯೭೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ) ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು, ಎಂಬ ವಿಷಯ ನಿಜವಾಗಿ ಜರ್ಮನರು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ಕೊಡುವ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಸಂಬಳದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ನೋಡಿದ ಒಂದು ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕ 'ಎರಡು ಬಾವಿಯ ಕಥೆ' ಸುಂದರವಾದ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆ. ಕಥಾ ಸಾರಾಂಶ ಹೀಗಿದೆ, ಒಂದು ಬಾವಿಯ ನೀರು ಕುಡಿದವರು ದುಷ್ಟರಾಗುತ್ತಾರೆ, ಇನ್ನೊಂದು ಬಾವಿಯ ನೀರು ಕುಡಿದವರು ಅದ್ಭುತ ವೀರರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಸ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಈ ನಾಟಕ ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಿದೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಎರಡು ಗಿಳಿಗಳ ಕತೆಯ ಸಾರವನ್ನೆ ಇದು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ನಾಟಕಗಳು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ, ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಲಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನವಿಲ್ಲ.

ಮಕ್ಕಳ ನಾಟಕಗಳಿಗೆ ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಜರ್ಮನರು ಗೊಂಬೆ ಆಟಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯವರು 'ಪಪೆಟ್ ಥಿಯೇಟರ್' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಬೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್‌ನಿಂದ ನಿರ್ಮಿಸಿ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಸಿಂಗರಿಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ರಂಗಭೂಮಿ ೩೦ ಅಡಿ ಅಗಲ, ೨೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಿರುತ್ತದೆ. ಬೊಂಬೆಗಳು ೨.೫ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಗೊಂಬೆಗೂ ಒಬ್ಬ ಗೊಂಬೆ ಆಡಿಸುವವನು ಕಪ್ಪು ಪರದೆಯ ಹಿಂದೆ ನಿಂತು ಚಲಿಸುತ್ತಾ ಆಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ಗೊಂಬೆಯ ಚಲನೆಯಂತೆ ಪ್ರಜ್ವಲ ಬೆಳಕು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗೊಂಬೆಯ ಪರವಾಗಿ ಆ ಗೊಂಬೆಕಾರರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿನವರ ಬೊಂಬೆಯಾಟದ ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳ ರಂಗ ಸಜ್ಜಿಕೆಯನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಮ್ಮ ಗೊಂಬೆಯಾಟದ ರಂಗಸ್ಥಳ ೪ ಅಡಿ ಎತ್ತರ, ೮ ಅಡಿ ಉದ್ದವಿರುತ್ತದೆ. ಬೊಂಬೆಗಳ ಕೈ, ಕಾಲು, ತಲೆಗೆ ದಾರ ಕಟ್ಟಿ ಅದನ್ನು ಆಡಿಸುವವರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಕನೇ ಆಡುತ್ತಾನೆ. ಗೊಂಬೆಗಳ ವೇಷ-ಭೂಷಣಗಳು ಯಕ್ಷಗಾನ ವೇಷಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗೆ ಪಕ್ಕವಾದ್ಯವಾಗಿ ಮದ್ದಲೆಯನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯ ಗೊಂಬೆಯಾಟವೂ ಇದೆ, ಇವು ಚಪ್ಪಟೆ ಹಾಳೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದವು ಇವನ್ನು ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಗಳು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪಾರದರ್ಶಕ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಸವರಿದ ತೊಗಲಿನ ಹಾಳೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದವು. ಅವುಗಳ ಬೆನ್ನಿಗೆ ಒಂದು ಕಡ್ಡಿ ಕಟ್ಟಿ, ಆ ಕಡ್ಡಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ತುದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನವರ ಮತ್ತು ನಮ್ಮವರ ರಂಗಸಜ್ಜಿಕೆ, ಅವುಗಳ ತಯಾರಿ, ವೇಷ-ಭೂಷಣ ಎಲ್ಲವೂ ಹಲವಾರು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಭಾರತದ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳಿಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳಿಗೂ ಹಲವಾರು

ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಬರ್ಲಿನ್‌ನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ ಗೊಂಬೆಯಾಟ 'ಬ್ಯೂಟಿ ಆ್ಯಂಡ್ ದಿ ಬೀಸ್ಟ್' ಎಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಗೊಂಬೆಯಾಟವನ್ನು ಆಕರ್ಷಕವಾಗಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಇದನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಬರ್ಲಿನ್‌ನ ವೈಮಾರ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಯು ರಂಗಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಥಿಯೇಟರ್ ಜೊತೆಗೆ ಸಚಿತ್ರ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರಗಳಿವೆ ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿರುವ ಗಯಟೆಯ 'ಫೌಸ್' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಮೂಕಾಭಿನಯದ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕಾರಂತರು ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ.

ವೈಮಾರಿನ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ 'ಹಯವದನ' ನಾಟಕವನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಥಾಮಸ್ ಮೆನ್ ಎಂಬಾತ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಆದರೆ ಇದರ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅವತರಣಿಕೆಯನ್ನೆ ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರು ಕನ್ನಡಕ್ಕ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಗಿರೀಶ್ ಕಾರ್ನಾಡರು ಈ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಭಾಗವತನನ್ನು ತಂದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಈ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಯ ಹಯವದನ ನಾಟಕದ ನಿರ್ದೇಶಕರು ವಿಜಯ್ ಮೆಹ್ತಾ ಎನ್ನುವವರು, ನಾಟಕದ ವೇಷ-ಭೂಷಣ ಭಾರತೀಯತೆಯಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರು ಸೊಗಸು ಇರಲಿಲ್ಲ – ನಾಟಕದ ಸಂಭಾಷಣೆಗಳು ಜರ್ಮನ್ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಥಾ ಹಂದರ ತಿಳಿಯಿತೆ ಹೊರತು ಸಂಭಾಷಣೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಜೊತೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದಿದ್ದ 'ಸತ್ಯವಾನ ಸಾವಿತ್ರಿ' ಗೀತನಾಟಕದ ಮುದ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಅಲ್ಲಿನವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೀತ ನಾಟಕದ ಕಥೆ ಅಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕರೊಬ್ಬರಿಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ ಜರ್ಮನ್ ಭಾಷೆಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿ ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಕೋರುತ್ತಾರೆ. ನಾಟಕದ ಕಥಾ ಹಂದರ ಅಲ್ಲಿನ ವೀಕ್ಷಕರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಅವರೆಲ್ಲ ಸಂತಸ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಯಾವುದೇ ನಾಟಕ ಶಾಲೆಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರು ಜರ್ಮನ್ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಮೂಕಾಭಿನಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಟ್ಟು ಕಲಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ತರಬೇತುದಾರರು ಮತ್ತು ಆ ಮಾಧ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಒಲವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಕೊಟ್ಟು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾಸ್ಕೋ – ಲೆನಿನ್ ಗ್ರಾಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ನೃತ್ಯ ನಾಟಕ ಗೃಹಗಳಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ತಾಲೀಮುಗಳು, ತರಬೇತುದಾರರ ಪರಿಶ್ರಮ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳಾದುದರಿಂದ ಆ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್‌ನ ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲಿನ ಒಪೆರಾ ಥಿಯೇಟರ್ ಅನ್ನು ನೋಡುವ ಹಂಬಲದಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಒಪೆರಾ ಮಂದಿರವು ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಬರೋಕ್ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ಸಾವಿರ ಮಂದಿ ಆರಾಮಾವಾಗಿ ಕುಳಿತು ನಾಟಕವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾದ ಸ್ಥಳ. ಅದರ ಎಡ ಬಲ ಮಗ್ಗುಲುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಮೇಲೆ ಒಂದರಂತೆ ಏಳು ಬಾಲ್ಕನಿಗಳಿವೆ. ಆ ಬಾಲ್ಕನಿಗಳ ಮುಚ್ಚಿಗೆ, ರಂಗಸ್ಥಳದ ಚೌಕಟ್ಟು, ಹಿಂದಿನ ಮಾಳಿಗೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಸುವರ್ಣ ಲೇಪಿತಗಳಿಂದ ರಂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಸಲಿಗೆ ಒಪೆರಾ ಮಾಧ್ಯಮ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಗೀತ ಭರಿತವಾದಂತಹ ನೃತ್ಯನಾಟಕವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ರಚನಾ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ.

೫.೫.೭ ಪೆಂಟೋಮೈಮ್ – ಮೂಕನಾಟಕಗಳು

ರಷ್ಯನ್ನರು ರಂಗ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಕೊಡುಗೆ ಅಪಾರವಾದದು, ಅದರಲ್ಲು 'ಪೆಂಟೋಮೈಮ್' ಅಥವಾ ಮೂಕಾಭಿನಯ ಪ್ರಮುಖವಾದುದು. ಇದು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಟಿಬ್ಲೀಸಿಯಲ್ಲಿ, ಮೂಕ ಅಭಿನಯ, ಗೀತ, ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಹಾಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಒಂದು ಸಮ್ಮಿಶ್ರ ನಾಟಕ ಪದ್ಧತಿ. ಇದನ್ನು ಮೊದಲು ರೂಢಿಗೆ ತಂದವನು ನಿರ್ದೇಶಕ ಮಾರ್ಜನಿಶ್ವಿಲಿ, ಅವನ ಶಿಷ್ಯನಾದ ಅಮಿರಾನ್ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿ ಈ ಮೂಕಾಭಿನಯವನ್ನು ವಿಕಾಸಗೊಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ. ಈತ ಟಿಬ್ಲೀಸ್‌ನಲ್ಲಿಯೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಮೂಕ ನಾಟಕ ರಂಗ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿದ. "ಮಾತಿಲ್ಲದಯೆ ಒಂದು ಕಥಾನಕವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಆ ಕಥಾವಸ್ತು ತೀರ ಮಾರ್ಮಿಕ ವಸ್ತುವಾಗಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭಾವಾವೇಶಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಗೀತಮೇಳದೊಡನೆ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ, ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇಬ್ಬಗೆಯಿಂದ ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದದ್ದು. ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವ ಮೂಕಾಭಿನಯ ಅದರ ಒಂದು ಮಾಧ್ಯಮ; ನಾಟಕದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ವಸ್ತುವನ್ನು, ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಲು ನೆರವಾಗುವಂಥ ಗೀತಮೇಳ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಧ್ಯಮ"[೨೩] ಎಂದು ಮೂಕಾಭಿನಯದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿಯು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಜನಮೆಚ್ಚುವ 'ಕನ್ಯಾಪಹರಣ', 'ಬೀದಿಯ ರಂಪ', 'ನಿರುದ್ಯೋಗ', 'ನಾರಿಯರ ಜೀವನ ದುರಂತ', 'ಪರಮಾಣು ಬಾಂಬ್ ದುರಂತ' – ಇಂತಹ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಆಡಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದ. ಆ ನಂತರದಲ್ಲಿ 'ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಾಡು' ಮತ್ತು 'ರಾಜ ಫಿರೋಸ್ಮಾನಿ' ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಮುಖ ಕಥಾನಕವನ್ನು ರಂಗಭೂಮಿಗೆ ತಂದ, ಇದರಿಂದಾಗಿ ರಷ್ಯಾದಾದ್ಯಂತ ಮನೆಮಾತಾದ, ಮುಂದೆ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿ ಯಶಸ್ವಿ ನಿರ್ದೇಶಕನಾಗಿ 'ಲೆನಿನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' ಯನ್ನು ಪಡೆದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತೊಟ್ಟಿಲ ಹಾಡು ರಷ್ಯಾದ ಜಾನಪದದ ದಂತ ಕತೆಯನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬರೆದುದು. ರಾಜಾ ಫಿರೋಸ್ಮಾನಿ ಎಂಬುವವನೊಬ್ಬ ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿದ್ದ ಅಪ್ಪಟ ಚಿತ್ರಕಾರ, ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಬದುಕಿದ್ದವನು,

ಬದುಕಿಗಾಗಿ ನೂರಾರು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸೋತು ಕಡೆಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆಗೆ ಮರಳಿದವನು. ಇವನ ಜೀವನ ಕಥೆಗೆ ಒಂದಷ್ಟು ಕಲ್ಪಕತೆಯನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿ ಅದ್ಭುತವಾದ ಮೂಕ ನಾಟಕವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ. ಈ ಎರಡೂ ಮೂಕನಾಟಕಗಳು ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿಯನ್ನು ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಅಜರಾಮರವನ್ನಾಗಿಸಿವೆ.

ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ರಷ್ಯ, ಕೊಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಕಾರಂತರು ಮತ್ತು ಅವರ ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡ, ರತಿಕಲ್ಯಾಣ, ಬಬ್ರುವಾಹನ ಕಾಳಗ, ನಳದಮಯಂತಿ, ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ, ಕನಕಾಂಗಿ, ಪಂಚವಟಿ, ಗಯಚರಿತ್ರೆಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಯಕ್ಷಗಾನವು ರಂಗ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇದು ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯ ಪ್ರಧಾನವಾದುದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಯೋಗಶಾಲೆಯ ಈ ಮೂರ್ತ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯ ತನ್ನದೆ ಆದ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ರಾಯಭಾರಿಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಒಡನಾಟ ಕಾರಂತರನ್ನು ಬಸವಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ, ಬದಲಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿ ಎರಡನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿದೆ, ತಮ್ಮ ತೊಂಭತ್ತನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಕುಣಿತವನ್ನು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಕಾರಂತರ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು.

ರಂಗ ದರ್ಶನದ ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ರಂಗ ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ, ಕಾರಂತರು ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯೋಗ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿದ ರೀತಿ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು. ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತು ರಂಗದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ರಂಗ ಕಲೆಯ ವಿಶ್ವಮಟ್ಟದ ಪರಿಚಯ ಪಡೆದ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ರಂಗಕಲೆಯ ಹೊಸ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ರೂಪಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ., ಪುಟ ೬೬, ೨೦೦೭
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ., ೨೦೦೭
೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೧೪೫, ೨೦೦೭
೪. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೧೬೪, ೨೦೦೭
೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೦೩, ೨೦೦೭
೬. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೦೫, ೨೦೦೭
೭. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೧) ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೫೦–೫೧, ೨೦೦೭
೮. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೧೮, ೨೦೦೭
೯. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨) ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೪೨೬, ೨೦೦೭
೧೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೧೯೭–೧೯೮, ೨೦೦೭
೧೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೪, ಆ–೩, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೧೭೭–೧೭೮, ೨೦೦೭
೧೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨) ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೫೯೮–೫೯೯, ೨೦೦೭
೧೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಹು.ಮ.ಹ.ಮು., ಎಸ್‌ಬಿಎಸ್ ಪ್ರ. ಪುಟ ೧೭, ೨೦೦೬
೧೪. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೩, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೮೧–೨೮೨, ೨೦೦೭
೧೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೩, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೯೫–೨೯೬, ೨೦೦೭
೧೬. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೧), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೩೨, ೨೦೦೭
೧೭. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೧), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೪೮೫–೪೮೬, ೨೦೦೭
೧೮. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೩೯೮, ೨೦೦೭
೧೯. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೪೭೯, ೨೦೦೭
೨೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೩, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೩೦೧–೩೦೨, ೨೦೦೭
೨೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೩೬೬–೩೬೭, ೨೦೦೭
೨೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೩೭೯, ೨೦೦೭
೨೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೫೨೨, ೨೦೦೭

ಅಧ್ಯಾಯ – ೬

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೆಂಬ ಮೂರ್ತರೂಪಿ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ – ೬

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೆಂಬ ಮೂರ್ತರೂಪಿ ವಿಶ್ವಕೋಶಗಳು

ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಮಾನವನ ಸಂಘರ್ಷ ಇಂದು ನೆನ್ನೆಯದಲ್ಲ, ಬರವಣಿಗೆ ಕಲಿತು ಎಂದು ಮಾನವ ದಾಖಲೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಿಳಿದನೋ ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದು ನಡೆದು ಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಚರಿತ್ರೆ ಮಾನವನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಲು ಬಯಸಿದಂತೆ; ಮಾನವನೂ ಕೂಡ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಲು ಇನ್ನಿಲ್ಲದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಲೆ ಇದ್ದಾನೆ. ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾನವ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದ ಮೂರ್ತ ಸ್ವರೂಪವೆ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು.

"ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೆಂಬುವು ಕೇವಲ ಅಪೂರ್ವ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಲ್ಲ. ಬರಿಯ ನಾವಿನ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅವು ಇರುವುದಲ್ಲ. ಸಂತೆಯ ಜನಗಳ ಮುಂದೆ ಹುಲಿ, ಸಿಂಹಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಬೆರಗು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ ಅವುಗಳದ್ದಲ್ಲ. ಅವುಗಳ ಕೆಲಸ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ವಿಸ್ತರಣೆ, ಅವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಗಳೇ. ವ್ಯಕ್ತಿ ತಾನಾಗಿ ಸಂಚಾರದಿಂದ, ಗ್ರಂಥದಿಂದ, ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾರದ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು, ರಾಷ್ಟ್ರವು ಅವನಿಗಾಗಿ ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಲು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ"[1] ಎಂದು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರಿಗೆ ಲೋಕಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಿತು ಕೊಳ್ಳುವ ಕುತೂಹಲ ಎಂದು ಮೊಳೆಯಿತೋ ಅಂದಿನಿಂದಲೂ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೆಡೆಗಿನ ಸೆಳೆತ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಂತೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುವ ಪರಿಪಾಠ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮುಖ್ಯ ಧ್ಯೇಯೋದ್ದೇಶವೂ ಹೌದು; ಗುರಿಯೂ ಹೌದು. ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಕಾರಂತರನ್ನು ಸೆಳೆದಂತೆ ಇನ್ಯಾವ ಲೋಕಮಾನ್ಯ ವಸ್ತುಗಳು ಕಾರಂತರನ್ನು ಸೆಳೆದಿಲ್ಲ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ 'ಹಿಂದಣ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನರಿತಲ್ಲದೆ ನಿಂದ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನರಿಯಬಾರದು' ಎಂಬ ಅಲ್ಲಮನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಂತಿದೆ 'ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿ'ಯು ನಿಂತ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಪರಿಚಯಿಸುವಂತೆ ಮುಂದಿನ ನಡೆವ ದಾರಿಗೂ ಬೆಳಕಾಗಲಿ ಎಂಬ ಹಂಬಲಿಕೆ ಕಾರಂತರದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿ ದೇಶದ ವಸ್ತು

ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಇತಿಹಾಸ ಅದರ ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಹೃದಯ ಭಾಗವೆಂಬಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲು ೫೦-೬೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ 'ಹಳೆಯದೆಲ್ಲ ಹೊನ್ನು' ಎಂಬ ನಾಣ್ಣುಡಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿತ್ತು. ಪ್ರತಿ ದೇಶವೂ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗರಿಗೆ ಮತ್ತು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಪರಿಪಾಠ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿತು. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗರ ಆಕರ್ಷಣೀಯ ಕೇಂದ್ರವನ್ನಾಗಿ ರೂಪುಗೊಳಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಭಾಗವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯೂ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾದರೂ ಅದರೆಡೆಗಿನ ಮೋಹ ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೭೦-೮೦ರ ದಶಕದಿಂದೀಚೆಗೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಆದರೂ ವಿಶ್ವದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಸಾವಿರಾರು ಪ್ರವಾಸಿಗಳಿಗೆ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡದೆ, ಮುಂದುವರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಭಾವನಾತ್ಮಕತೆ ಬೆಳೆದಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಕೇವಲ ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದವರು ಬಳಸಿದ, ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕಷ್ಟೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ಹಿಂದಿನವರ ವೈಭವದ ಜೀವನ, ಜೀವನ ಕ್ರಮ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯ ಹೆಗ್ಗುರುತುಗಳು, ಜೀವಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು, ಪ್ರಾಗೇತಿಹಾಸದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಹೀಗೆ ವಿಧವಿಧವಾದ ಜನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ, ಜನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿರುವ, ಜನ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೆ ಸಿಗದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಂದಿರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಕೌಶಲ್ಯ ಹೇಗೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬದುಕು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರವರೆಗೆ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಷ್ಟು ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿದೆ.

ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಗಳಾದ ಇವುಗಳನ್ನು ವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳ ಸ್ಥಿತಿಸ್ಥಾಪಕತೆಗೆ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುವುದು ತರವಲ್ಲ. ಈ ಜಡ ಚರಿತ್ರೆಯ ದಾಖಲೆಗಳ ಒಳಗೆ ಒಂದು ಜೀವಂತ ಜೀವ ಸಂವೇದಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತದೆ 'ಇತಿಹಾಸ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಗಾದೆಯಂತೆ ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವುದು ಬೇಕು? ಯಾವುದು ಬೇಡ? ಎಂಬ ಚಿಂತನೆಗೆ ಮಾನವನನ್ನು ಗುರಿ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಕಾರನು, ವರ್ಷಗಳು ಉರುಳಿದಂತೆ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಸಂವೇದಿ ರೂಪಕಗಳನ್ನು ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕನೊಬ್ಬ ತಕ್ಷಣ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲ. ಅದು ಬೆಳೆಯುತ್ತ ಇಂದಿನ ಆಧುನಿಕ ಚಿತ್ರ ಕಲೆ ರೂಪಗೊಳ್ಳಲು

ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾರಂತರ ಪ್ರತಿ ಪ್ರವಾಸದ ಮೊದಲ ಆದ್ಯತೆಯಾಗಿ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ನಿಜವಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯೊಂದು ನೂರಾರು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಹೊರಟ ಸಂಶೋಧಕನಿಗೆ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮೂಲ ಆಕರಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದರ ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲತೆ ಯಾವೆಲ್ಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು? ಅದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಬೆಳೆದು, ಬದಲಿಸಿಕೊಂಡು ಉಳಿದು ಬಂದ ಬಗೆ ಹೇಗೆ? ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಸಂಶೋಧಕ ಮನಸ್ಸಿನವರಾದ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮುಖ್ಯ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ವಸಾಹತುಶಾಹಿ ಮತ್ತು ವಸಾಹತೋತ್ತರ ಕಾಲಘಟ್ಟಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಂತರು ಬಹುಮುಖಿ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಗೂ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಕಾರಂತರ ವಿಜ್ಞಾನ ಲೇಖನಗಳು ಸಂಪುಟ ೧,೨,೩ ಮತ್ತು ೪ ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳೇ ಮೂಲ ಆಕರಗಳು.

ಕಾರಂತರ ಆರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು 'ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು' ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ಅವುಗಳ ನಿಜವಾದ ಪರಿಚಯ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿರುವ 'ವಸ್ತು'ಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಂಗಡಿಸಿ ತಿಳಿಯುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಎಂದರೆ, ಅದರ ಹೆಸರೆ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಡುವುದು ಅಷ್ಟೆ – ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಪುರಾತನ ಕಾಲದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದವರೆಗೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿವೆ. ೧೬–೧೮ನೇ ಶತಮಾನದ, ಜ್ಞಾನ ವಿಕಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚಿ, ೧೯–೨೦ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳು ತಮ್ಮ ಉಚ್ಛ್ರಾಯ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಲುಪಿದವು. ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗವೇ ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಂಧಪಡುವುದರಿಂದ ಚಿತ್ರಶಾಲೆಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಕೂಡ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಅಡಿಯಲ್ಲೆ ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ವಸ್ತು, ವಿಷಯ, ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

೧. ಪ್ರಾಗೇತಿಹಾಸದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಹತ್ತು ದಶಲಕ್ಷ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವಿಸಿದ್ದವು ಎನ್ನಲಾದ ಹೆಗ್ಗೌಳಿಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತುಗಳ ಪಡಿಯಚ್ಚುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಿಸಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ತಂದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅವುಗಳ ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ಮರು ಜೋಡಿಸಿ ಅವುಗಳು

ಬದುಕಿದ್ದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಳಿದುಳಿದ ಅವುಗಳ ದೇಹದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮರು ರೂಪಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಈಗ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಇವುಗಳನ್ನು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ನೋಡಲು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ಜನರ ಭೇಟಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವುಗಳಾಗಿವೆ.

೨. ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಅಳಿದಿರುವ ಮತ್ತು ಅಳಿವಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವುಗಳ ಕಳೇಬರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ದೇಹದೊಳಗಿನ ಮಾಂಸವನ್ನು ತೆಗೆದು ಚರ್ಮ, ಮೂಳೆಗಳನ್ನು ರಾಸಾಯನಿಕ ದ್ರಾವಣದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ, ಆ ಚರ್ಮದ ಚೀಲದೊಳಗೆ ಹುಲ್ಲು ತುಂಬಿ ಅದು ಬದುಕುವ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕೃತಕವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳ ಭೇದಗಳು ಹಲವಾರು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿವೆ. ಅಳಿವಿನ ಹಾದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಇಂತಹವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಕುರಿತು ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ, ಕೀಟಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲು ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ಉದ್ದೇಶವೂ ಆಗಿದೆ.

೩. ನಿತ್ಯ ಬಳಕೆಯ ಪುರಾತನ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಮಾನವನಲ್ಲಿ ನಾಗರಿಕತೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದಾಗಿನಿಂದ – ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಆತ ಬದುಕಿ ಬಾಳಿದ ಕಾಲದಿಂದಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಬೇಟೆಯಾಡಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಈಟಿ, ಭರ್ಜಿ, ಬಾಣಗಳು, ಕತ್ತಿ, ಕೊಡಲಿಗಳು, ಕಲ್ಲಿನ ಆಯುಧಗಳು, ಚರ್ಮದ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಹಾರ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಲೋಹಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಸಂಪ್ರದಾಯಿಕ ವಸ್ತುಗಳು (ದೇವರ ಕಲ್ಲು, ಬಲಿ ಪೀಠದ ಕಲ್ಲು ಮುಂತಾದುವು), ಬೇಟೆಯ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ರೀತಿಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಕೂಡ ಮಾನವನ ಪೂರ್ವ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

೪. ರಾಜ ಮನೆತನದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ರಾಜರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಿಂಹಾಸನಗಳು, ಯುದ್ಧ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು, ಶಿರಸ್ತ್ರಾಣಗಳು, ದೇಹ ರಕ್ಷಕಗಳು, ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಚಿನ್ನದ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತ್ರೆ ಪಗಡಿಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ವಸ್ತುಗಳು, ಚಿತ್ರ ಪಟಗಳು, ರತ್ನಗಂಬಳಿಗಳು, ರಥಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ವಜ್ರ ವೈಢೂರ್ಯಗಳು, ಪಚ್ಚೆ ಮಣಿಗಳು, ಆಸನಗಳು, ಅಲಂಕಾರ ಸಾಧನಗಳು ಮುಂತಾದ ರಾಜರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ.

೫. ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನ ಅವಶೇಷಗಳ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ, ಮೊದಲನೆಯದು ಈಜಿಪ್ಟಿನ ಪಿರಮಿಡ್ಡುಗಳು, ತ್ರಿಕೋನಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ರಾಜನಾದ ಫೆರೋ ಮಡಿದಾಗ

ಅವನ ಕಳೇಬರವನ್ನು ಸಿಗಿದು ಹೃದಯ, ಶ್ವಾಸಕೋಶ, ಮಿದುಳು ಮುಂತಾದ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಜಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ, ಆ ದೇಹವನ್ನು ಬಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸುತ್ತಿ ರಾಜ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಅಷ್ಟು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅವನ ಸೇವಕರನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿ ಅವನ ಜೊತೆಗೆ ಪಿರಮಿಡ್ಡಿನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಾಧಿಗಳು ಒಂದು ಬಗೆಯಾದರೆ, ನೆಲವನ್ನು ಗುಹೆಗಳಂತೆ ಕೊರೆದು ಸತ್ತ ರಾಜರ ಕಳೇಬರದ ಜೊತೆಗೆ ಅವನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅದರಲ್ಲಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚುವುದು ಎರಡನೇ ಬಗೆಯ ಪಿರಿಮಿಡ್ಡುಗಳು – ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಗಾರರು ಸಮಾಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಶೇಖರಿಸಿ ಪುರಾತನ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸುವ ಈ ರೀತಿಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಹಲವಾರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ.

೬. ವಿಜ್ಞಾನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಹಂತ ಹಂತವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ, ಸೈಕಲ್‌ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳು, ಟೆಲಿಫೋನ್‌ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳು, ರೈಲ್ವೆ ಇಂಜಿನ್‌ನ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹಂತಗಳು, ಹೊಲಿಗೆ ಯಂತ್ರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನ ವಿಕಾಸ ಕಾಲದ ಈ ಆವಿಷ್ಕಾರ ಯಂತ್ರಗಳು ಇಂದು ಮಾನವ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ.

೭. ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಖಗೋಳ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟಂತೆ, ಸೂರ್ಯ, ಗ್ರಹಗಳು, ಉಪಗ್ರಹಗಳು, ಧೂಮಕೇತುಗಳು, ಇವುಗಳ ಚಲನ–ವಲನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಕೃತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಸೌರಮಂಡಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದು, ಇತ್ತೀಚಿನ ನಕ್ಷತ್ರ ಪುಂಜಗಳು, ಕೃಷ್ಣ ರಂಧ್ರಗಳು, ಅವುಗಳ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಚಲನ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿ ತೋರಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ತಾರಾಲಯಗಳು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ಭಾಗವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಚಂದ್ರಯಾನ, ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿದ್ದ ಕಲ್ಲುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕೆಲವು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಡಲಾಗಿದೆ.

೮. ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು : ಜಗತ್ತಿನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಿತ್ರಕಾರರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ತಂದಿರಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಾರುವ ಕೆಲಸವು ಈ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಚಿತ್ರಕಾರರ, ಶಿಲ್ಪಕಾರರ ವಿವರಗಳನ್ನು ಆ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪಗಳು ಹೊರಡಿಸುವ ಭಾವವನ್ನು ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ಕಲೆಯೊಳಗಿನ ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯಲಿ ಎಂದು ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಈ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಪೋಸ್ಟ್ ಕಾರ್ಡ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಕಡಿಮೆ ಬೆಲೆಗೆ ಮಾರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಈ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಮಾಡಿವೆ. ಇದರಿಂದ ಚಿತ್ರ, ಶಿಲ್ಪದ

ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮೂಡಿಸಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರು ಭೇಟಿಕೊಡುವಂತೆ ಈ ರೀತಿ ಜಾಹೀರಾತು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

೯. **ಜಾನಪದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು** : ಒಂದು ದೇಶದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಉಡುಗೆ ತೊಡುಗೆಗಳು, ಅವರು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಆಭರಣಗಳು, ನಿತ್ಯ ಬಳಸುವ ವಸ್ತುಗಳು, ಪಿಂಗಾಣಿ ಸಾಮಾಗ್ರಿಗಳು, ಅವರು ಪೂಜಿಸುವ ದೇವರ ವಿಗ್ರಹಗಳು, ಆಚಾರ–ವಿಚಾರಗಳ ವಿವರಣೆಗಳಿರುವ ಪಟ್ಟಿಕೆಗಳು ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಇವೂ ಕೂಡ ಜನ ಜೀವನದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಆ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ.

೧೦. **ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ** : ಜಗತ್ತಿನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಎಂದರೆ ಈ ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, ಕಾರಣ ಒಂದು ಊರನ್ನೇ ಅದು ಹೇಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಮರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಇಡೀ ಊರನ್ನೇ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪೆರ್ಗಮಮ್ ಎಂಬುದು ರೋಮನರ ಸುಂದರ ನಗರ. ನೂರೈವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಲ್ಲೊಂದು ಅರಸು ಮನೆಯು ಆಳಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿದ್ದ ರೋಮನರು ತಮಗಿಂತ ಪೂರ್ವಕಾಲದ ಗ್ರೀಕರ ಶಿಲ್ಪ ಮತ್ತು ವಾಸ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದ್ದರು – ಈ ನಗರ ಅವನತಿ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ಜರ್ಮನರು ಅದರ ಕಟ್ಟಡಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಮಾನವ ರೂಪಿ, ಪ್ರಾಣಿ ರೂಪಿ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ನಗರದ ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು, ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಂದು ಬರ್ಲಿನ್‌ನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ, ಬರ್ಲಿನ್‌ನ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಮರು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ಇಡೀ ಊರನ್ನೆ ಹೇಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ಹೊತ್ತು ತಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಮಾಡಿದ ಉದಾಹರಣೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲ. ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗಿಂತ ಈ 'ಪೆರ್ಗಮಮ್' ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು "ಪೆರ್ಗಮಮಿನ ರೋಮನರು, ತಮಗಿಂತ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರೀಕರ ವಾಸ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿದರು. ಪುರಾತನ ವಾಸ್ತುಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನ ಅದ್ಭುತ ಸ್ಥಳಾಂತರದ ಸಾಹಸವನ್ನು ಜರ್ಮನರು ಬರ್ಲಿನಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದಂತೆ, ಬೇರೆ ಯಾರು ಮಾಡಿಲ್ಲ ಅನಿಸುತ್ತದೆ"[೨] ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇವಿಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ, ಪುರಾತನ ಗ್ರಂಥಗಳು, ತಾಳೇಗರಿಗಳು, ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಾಧನಗಳು, ಹಿಂದೆ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಗೀತ ವಾದ್ಯಗಳು, ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಾಡು, ಕುಣಿತಗಳ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳು, ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ. ಸಂಶೋಧನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಪ್ರಮುಖ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆ ಏಕತಾನತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಕಲಾವಿದರ

ಹೆಸರುಗಳು, ಅವರ ಹಿನ್ನೆಲೆಗಳು, ಕೆಲವು ಚಿತ್ರ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಪುನರಾವರ್ತನೆಗಳಿವಂತೆ ಕಂಡುಬಂದರೂ, ಆ ನಿರ್ಜೀವ ವಸ್ತುಗಳೆ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು, ಲೋಕಾನುಭವದ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅರಿಯಬಹುದು.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳ ಪಟ್ಟಿ

ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ 'ಕೈರೊ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಲಂಡನ್‌ನ ಕೆನ್ಸಿಂಗ್‌ಟನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ 'ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ','ವಿಕ್ಟೋರಿಯಾ ಮತ್ತು 'ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ' 'ವಿಜ್ಞಾನದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಮೇಡಂ ಟುಸ್ಸಾಡ್ಸ್‌ರವರ 'ಮೇಣದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಚೇಂಬರ್ ಆಫ್ ಹಾರರ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ', 'ಟೇಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ', 'ವಾಲೇಸ್ ಗ್ಯಾಲರಿ'ಗಳೆಂಬ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ, 'ಕಾನ್‌ಟಿಕಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ನಾನ್ಸೆನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ನಾರ್ವೆಯ ಜಾನಪದ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಸ್ಟಾಕ್‌ಹೋಮ್‌ನ 'ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ 'ಎಥೊಲಾಜಿಕಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಹಾಲೆಂಡ್‌ನ, 'ರಿಕ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಆ್ಯಮ್‌ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಂನ 'ಟ್ರೊಪೆನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ,' ಹೇಗನ್‌ನ 'ಮಾರ್ಟಿಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ನ 'ಲುವ್ರ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಸಿಟಿಯ 'ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ರೋಮ್‌ನ 'ಮ್ಯೂಸಿಯೋ ಬೋರ್ಗೀಸಿ', 'ಮಾಡರ್ನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಟೆಹರಾನಿನ 'ಟೆಹರಾನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಸಾರನಾಥದ 'ಸಾರನಾಥ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಅಮೆರಿಕಾದ 'ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ 'ಮೆಟ್ರೋಪಾಲಿಟಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಗೂಗನ್ ಹೈಮ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಗೋಲ್ಡನ್ ಗೇಟ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಿಯನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಬಾಸ್ಟನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಬರ್ಲಿನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಡ್ರೆಸ್‌ಡೇನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಪಚ್ಚೆ ಭಂಡಾರ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ವಿಜ್ಞಾನ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಗೆಮಾಲ್ಡ್ ಗ್ಯಾಲರಿ', 'ಕುಸ್ಟ್ಸ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಲುಡ್ವಿಂಗ್ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಗ್ಲಿಂಕಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ತ್ರೆತಿಯಾಕೋ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', ಪೆರುವಿನ 'ಲಿಮ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ', 'ಗೋಲ್ಡ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ'.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕಾರಂತರು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳು ಶಿಕ್ಷಣಾಲಯಾಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಕಲಿಯುವ, ಕಲಿಸುವ ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುವ ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಹೊಸ ದಿಕ್ಕನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕಗಳಾಗಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂಪುಟ–೩೨, ಭಾಗ–೧, ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ., ಪುಟ – ೪೮,೩೦೦೭
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂಪುಟ–೩೨, ಭಾಗ–೨ ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ., ಪುಟ – ೩೫೮,೨೦೦೭

ಅಧ್ಯಾಯ – ೭

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳು

೭.೧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು

೭.೨ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು

೭.೩ ಪರಿಸರ ಚಿಂತನೆಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ - ೭

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕಾರಂತರ ಅನುಭವ ಜನ್ಯ ಬರವಣಿಗೆಯಾದರೂ ಆ ಬರವಣಿಗೆಯ ನಡುವೆ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳೇನು ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎದುರಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಹಿತಿಯೊಬ್ಬ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಆತ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳ ಪರಿಚಯದೊಂದಿಗೆ, ಅದರ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಬದುಕನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಅವಲೋಕಿಸಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಭಾಗವಾದ ಸಮಾಜ ಅವನ ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಯಾವೆಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿ, ಅವಲೋಕಿಸಿ, ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ವಿವರಿಸಬಹುದಾದರು, ಸಮಾಜದ ಮನಸ್ಸೊಂದು ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಂಡು ಮುನ್ನಡೆಯುತ್ತದೆಯೋ, ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುತ್ತದೆಯೋ, ಯಾವ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಂದಿಸುತ್ತದೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಲುವುಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದೊಳಗೆ ನಿರಂತರ ಚಲನಶೀಲ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೊಂದು ಸದಾ ಜಾಗೃತವಾಗಿ ಚಲಿಸುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಲೇಖಕನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯ ಮತ್ತು ಲೋಕಾನುಭವದ ಭಾಗವಾಗಿ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಒಂದು ಸಮಾಜದ ಶಿಕ್ಷಣವಿರಬಹುದು, ಪರಿಸರವಿರಬಹುದು, ಅವುಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ, ಇವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಜನರ ಕಳಕಳಿಯನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಶೈಕ್ಷಣಿಕವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಪೂರ್ವ ಪ್ರಾಥಮಿಕ, ಪ್ರೌಢ ಶಿಕ್ಷಣ, ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳಗಳ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಅಗತ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

೭.೧ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಎಳವೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೆ ದೈವತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಂತರು ದೈವತ್ವದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಪಾಲಿಸಿದವರಲ್ಲ. ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ 'ನಮ್ಮ ಅಳತೆಯನ್ನು ಮೀರಲಾರದ ದೇವರು' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾದ ಲೇಖನವಾಗಿದ್ದು ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಿಯೆ ಹೇಗಾಗಿರಬಹುದು? ಎಂಬುದನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮೀರಿ ಯಾವ ದೇವರು ಬೆಳೆಯಲಾರ ಎಂಬ ಅವರ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲು ಮುಂದಾದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಧಾರ್ಮಿಕ ನಿರಪೇಕ್ಷತನ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು, ಜಿನಾಲಯಗಳನ್ನು, ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳನ್ನು, ಚಾಪೆಲ್‌ಗಳನ್ನು, ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳನ್ನು, ಚರ್ಚ್‌ಗಳನ್ನು, ಮಸೀದಿಗಳನ್ನು ಮಠಮಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಅವರು ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ದೇವರಿಗಿಂತ, ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣದಲ್ಲಿ ಕಡೆದ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ದೇವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಬರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅವರವರ ಭಾವಕ್ಕೆ; ಅವರವರ ಭಕುತಿಗೆ ಭಗವಂತ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತಾನೆ. ಅದನ್ನು ಅವಮಾನಿಸಲೋ, ಹಿಯಾಳಿಸಲೋ ಕಾರಂತರು ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಿಗೆ ಬೇರೆಯವರ ಭಾವನೆಗೆ ಗೌರವ ಕೊಡುತ್ತಾ ತಮ್ಮ ತನವನ್ನು ತಾವು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯ ಭಕ್ತಿ-ಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ತಾವೇ ಆಕೆಯನ್ನು ದಿನಾ ಸಂಜೆ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೂ, ಅವರು ದೇವಾಲಯದ ಹೊರಗೆ ಇದ್ದು ಆಕೆ ದೇವರ ಪೂಜೆ ಮುಗಿಸಿ ಹೊರ ಬಂದ ನಂತರ ಮನೆಗೆ ಕರೆತರುತ್ತಿದ್ದರು ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ದೇವರ ಮೇಲೆ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆಯೋ? ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗಿಂತ ಬೇರೆಯವರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಂದೂ ಅವರು ಅವಮಾನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕಾಶಿಯ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾರಂತರು ವಿಶ್ವೇಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಆ ನಂತರ ಅದರ ಹಿಂಬದಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅದಕ್ಕೂ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ಈ ಸ್ಥಳ ಇಂದಿಗೂ ಯಾವುದೇ ಕೋಮು ಗಲಭೆಗೆ ಒಳಗಾಗದೆ ಉಳಿದಿರುವುದೆ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಲ್ಬರ್ಗಾದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಆ ಪ್ರದೇಶದ ತುಂಬಾ ಇರುವ ಮಸೀದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಮಸೀದಿಗಳ ನಾಡಿನ ಈ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೊಂದು ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ಖನನ ನಡೆದು ಅದು ಈಶ್ವರನ ದೇವಾಲಯವೆಂದು ತಿಳಿದು ನೂರಾರು ಹಿಂದೂ ಭಕ್ತರು ಅಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ

ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೇನು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, 'ಧರ್ಮ' ಕಾರಂತರ ಪ್ರಕಾರ ಅದೊಂದು ಮಾನವನ ನಂಬಿಕೆಯಷ್ಟೆ ಅದನ್ನು ಆತ ಇಷ್ಟ ಪಟ್ಟರೆ ಪಾಲಿಸಬಹುದು ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಬಿಡಬಹುದು, ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವೀಯತೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಕಾಡಿದೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವೀಯತೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ನಿರ್ಮಮಕಾರವನ್ನು ಉಳ್ಳವರು, ನೂರಾರು ಧರ್ಮ ಅವುಗಳ ಆಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗೆಲ್ಲ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣಬಹುದು. ಧರ್ಮದ ಮೂರ್ತರೂಪವಾದ ದೇವಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಕಾಣುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾವಿದನ 'ಕಲ್ಪನೆ' ಕಾರಂತರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ, ಕಾರಂತರಿಗೆ ಕಲೆಯೆ ದೇವರು, ಕಲೆಯೆ ಧರ್ಮ.

ಕಾರಂತರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸಗಳೆರಡು ಒಂದೆ ನಾಣ್ಯದ ಎರಡು ಮುಖಗಳಿದ್ದಂತೆ, ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ಧರ್ಮದ ನೂರಾರು ಜನರನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುವ ಅವಕಾಶ ದೊರಕಿದ್ದು, ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಸರಣಿ ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಲು ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅನುಭವವೆ ಅವರನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕ ನಂಬಿಕೆಗಿಂತ ಮಾನವತೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಸಿಯಾಲ್ದದ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಹಿಂದೂ-ಮುಸ್ಲಿಂ ಕೋಮುಗಲಭೆಯ ಅವಾಂತರಗಳಿಂದ ಆದ ಅನಾಹುತಗಳನ್ನು ಭಾವನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬರೆಯದೆ ಅಲ್ಲಿನ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ಅಮಾನವೀಯ ಸಂಕಟವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿರಾಶ್ರಿತರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆ ಮೂಡಿತೆ ಹೊರತು ಪರಧರ್ಮದ ದ್ವೇಷವಲ್ಲ, ಇದೊಂದು ಉದಾಹರಣೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಮಾನವೀಯತೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಹೊರಹಾಕುತ್ತದೆ.

ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಎಷ್ಟು ಗಾಢವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೋ, ಅಷ್ಟೆ ಗಾಢವಾಗಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರಿಗೆ ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪರಿಸರದ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಸೌಂದರ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೆಯೆ ಹೊರತು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದಿಮಾನವನು ಕೂಡ ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಲೇಖನಗಳು ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ದೈವತ್ವದ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯೆ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ ಕಾರಂತರದ್ದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರೊಳಗಿನ ದೈವತ್ವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುವುದು ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕಲೆಯಲ್ಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ನಿರ್ಧರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

೭.೨ ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಕೇವಲ ಎಸ್.ಎಸ್.ಎಲ್.ಸಿ.ವರೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಮಾಡಿದವರು. ಪಿ.ಯು.ಸಿಯಲ್ಲಿ ಗಣಿತ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆಯ್ಕೆಮಾಡಿ ಮಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡರು. ಇಂತಹ ಒತ್ತಡದ ಶಿಕ್ಷಣ ತಮಗೆ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಅರಿತು ಅದನ್ನು ಬಿಡಲು ಚಡಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ (೧೯೨೧) ಗಾಂಧೀ ವಿಚಾರ ಧಾರೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಭಾವಿತರಾಗಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಓದಿಗೆ ತಿಲಾಂಜಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿ 'ಜೀವನ ಶಿಕ್ಷಣ'ಕ್ಕೆ ಸಮಾಜವೆ ಶಾಲೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು – ಅದನ್ನೆ ಪ್ರಯೋಗಾಲವನ್ನಾಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. "ಗಾಂಧೀಜಿ ಅಸಹಕಾರದ ಚಳವಳದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿದರು. ಆಗಿನ ಶಾಲಾ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವ ಸಲಹೆ ಮಾಡಿದರು. ನಾನು ಫೋರ್ತ್ ಫಾರ್ಮ್ ಓದುತ್ತಿದ್ದಾಗ– ಅನಿಬೆಸೆಂಟ್‌ರವರ ಚಳವಲದಿಂದ ದೇಶೀಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮೋಹಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಅಂಕುರ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಇನ್ನಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಯಿತು. ಕಾಲೇಜಿನ ಪಠ್ಯಕ್ರಮ ಏನೂ ರುಚಿಸದಾಯಿತು; ರಾಜಕೀಯದ ಗೀಳು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಮನಸ್ಸು ಅನಿಶ್ಚಿತ ಗುರಿಯಿಂದ, ಮಂಗಳೂರಿಗೆ ನಾನು ಬಂದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಮರೆತು, ಇನ್ನೆತ್ತೆತ್ತಲೋ ತೊಳಲಾಡಿತು."[೧] ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕಿಂತ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪಡೆವ ಶಿಕ್ಷಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂದು ತಿಳಿದ ಕಾರಂತರು, ಕಾಲೇಜನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವ, ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸುವ ಹಲವಾರು ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಕಾರಂತರು ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯಾ ರೀತಿಯ ಪುಸ್ತಕದ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅರಿತು, ವಿಶ್ವಕೋಶವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಬಂದು, ಪುತ್ತೂರಿನ ಪರ್ಲಡ್ಕ ಎಂಬ ಪೇಟೆಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಲವನವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯ ಮೇಡಮ್ ಮೊಂಟೆಸೊರಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ಶಾಲೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ನವೀನ ರೀತಿಯ ಶಾಲೆಗೆ ಸ್ಥಳೀಯರು ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲು ಹಿಂಜರಿದ ಕಾರಣ, ಈ ಪ್ರಯೋಗ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗದೆ ನಷ್ಟವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಬಾಲವನದ ಕೆಲಸ–ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವಾಗಲೆ, 'ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚ' ಎಂಬ ಕನ್ನಡ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯಾವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರಮವಹಿಸಿ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಮೇತ ಹೊರತರುತ್ತಾರೆ. ಆಗಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸರ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕಾರಂತರೊಬ್ಬರೆ ಸರ್ಕಾರದ ಯಾವ ಧನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ರಚಿಸಿದ್ದು ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ವಿಶ್ವಕೋಶವಾಗಿ ಬೆಳಕು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಒಂಭತ್ತನೆ ದರ್ಜೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ 'ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರ' ಪಠ್ಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನರಿತ ಕಾರಂತರು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ 'ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಪರಿಸರದ ಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಸ್ಥಳಗಳ ಚಿತ್ರಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡ ಪುಸ್ತಕ ಇದಾಗಿದ್ದು, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಮಂಗಳೂರಿನ ಬಾಷೆಲ್ ಮಿಷನ್‌ನವರು ತಮ್ಮ ಶಾಲೆಯ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಅವರ ಶಾಲೆಯ ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ 'ಚಿತ್ರಮಯ ಹಿಂಧೂಸ್ಥಾನ' ಎಂಬ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕೆಲಸಗಳು ಅವರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರದೆಡೆಗಿನ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಅರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಅರಿತ ಕಾರಂತರು ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಏಕೆ ಬರೆಯಬಾರದು ಎಂದು ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರು ಇವರ ಮಾತಿಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಡದೆ ಸ್ನೇಹಿತರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಈ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬಹುದು ಆದರೆ ಇದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭವಲ್ಲ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚದ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳನ್ನಾದರೂ ಸ್ನೇಹಿತರ ಜೊತೆ ಸೇರಿ ಬರೆಯಬಹುದು ಎಂದು ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಕೆಲವು ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಹಕಾರವನ್ನು ಕೋರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಸ್ನೇಹಿತರು ಸರಿಯಾಗಿ ಸ್ಪಂದಿಸದಿದ್ದಾಗ, ತಾವೇ ಸ್ವತಃ 'ಈ ಜಗತ್ತು' ಎಂಬ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ, 'ಜೀವ–ಜೀವನ' ಎಂಬ ಎರಡನೆ ಸಂಪುಟ, 'ವಸ್ತು–ಚೈತನ್ಯ' ಎಂಬ ಮೂರನೆ ಸಂಪುಟ ಮತ್ತು 'ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಧನ' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕನೆ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಬರೆದು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಐದನೆ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಬರೆದು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಲು ಹಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದ, ನಾಲ್ಕೇ ಸಂಪುಟಕ್ಕೆ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅಲ್ಪ ಸಹಾಯ ಸಿಕ್ಕರೂ ಸಹ ಕಾರಂತರ ಓಡಾಟ ಮತ್ತು ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಸಾಕಾಯಿತೆ ಹೊರತು ಅದರಿಂದ ಏನೂ ಲಾಭವಾಗಲಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನ ಶಿಕ್ಷಣ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಗತ್ಯ ಎಂದು ಆ ದಿನಗಳಲ್ಲೇ ಅರಿತಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಅದರ ಕನ್ನಡ ಅವತರಿಣಿಕೆಗೆ ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮದಿಂದ ಈ ಸಂಪುಟಗಳು ಸಮಗ್ರ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಆ ಕಾಲದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಮೊದಲ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಆಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಯುನೆಸ್ಕೋ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಟೆಹರಾನಿನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವ ಮಟ್ಟದ ಸಭೆಯನ್ನು ಕರೆದು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ದುಡಿದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತರನ್ನು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಾಯಿತು. ಇದರ ಭಾಗವೆಂಬಂತೆ ಭಾರತದಿಂದ ಕಾರಂತರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದರು. ಈ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಆಫ್ಘಾನಿಸ್ಥಾನ, ನೇಪಾಳ, ಭಾರತ, ಇರಾನ್,

ಪಾಕಿಸ್ತಾನ ಮತ್ತು ಬರ್ಮಾಗಳ ಇಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಆಮಂತ್ರಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಭೆಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ, "ವಯಸ್ಕರಾದವರು ಓದುಬರಹ ಕಲಿತ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ಓದುಗಾರಿಕೆಯ ಅಭ್ಯಾಸ ಉಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ, ಅವರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವ ಎರಡು ತೆರನ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಒದಗಿಸುತ್ತಲೇ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂಬುದು ಒಂದು ಸಂಗತಿ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವಂತೆ–ವಿವಿಧ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು, ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಬೇಕು. 'ಹೇಂಡಿಮನ್ ಬುಕ್ ಸಿರೀಸ್' ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿದರೆ, ವಿವರಣೆ ಚಿತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅನೇಕ ಉಪವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಜನರು ಕಲಿತಾರೆಂಬ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ– ಯಾವುದೇ ಒಂದು ದೇಶದ ಜನರು, ಮೊದಲು ತಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಅನಂತರ, ಅವರವರ ನೆರೆಕರೆಯ ನಾಡುಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅಂಥ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕು"[೨] ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಇದಾಗಿದ್ದಿತು.

ಸಭೆಯ ನಿರ್ಣಯಗಳೆಲ್ಲ ಚಾಲ್ತಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಭಾರತ ದೇಶದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಡಾ. ಶರ್ಮ ಎಂಬುವವರು, ತಾವು ಏನೆಲ್ಲ ಬರೆದಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಲೆ ಇದ್ದರು ಇದರಿಂದ ಕಾರಂತರಿಗೂ, ನೇಪಾಳದಿಂದ ಬಂದಿದ್ದ ಕಮಲ ಧೀಕ್ಷಿತರಿಗೂ ಬೇಸರವಾಗಿ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂರುತ್ತಾರೆ. ಕಮಲ ಧೀಕ್ಷಿತರ ಪರಿಚಯದಿಂದಾಗಿ, ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಇದೇ ಕಮಲ ಧೀಕ್ಷಿತರು ನೇಪಾಳದ ಸಂಪೂರ್ಣ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಮಕ್ಕಳ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ೧೯೬೦ರಲ್ಲಿ ಮದ್ರಾಸಿನ ಸದರ್ನ್ ಲಾಂಗ್ವೇಜಸ್ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್‌ನವರು ಒಂದು ಗೋಷ್ಠಿಯನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಯೋಜಿಸಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ಕಾಲ ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳ ಗ್ರಂಥ ರಚನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಏನೇನು ಕೆಲಸ ನಡೆದಿದೆ ಎಂಬ ಸ್ಥೂಲ ಪರಿಚಯ ಕಾರಂತರಿಗಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಬಾಲವನ, ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚ, ಕಿರಿಯರಿಗೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಪುಸ್ತಕ, ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳ ರಚನೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಧನೆ ಹೆಚ್ಚೆಂದೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ನವೀನ ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಈ ಗೋಷ್ಠಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಶಂಸೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾರಂತರೊಬ್ಬರು ಒಬ್ಬ ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣಗಳೆರಡನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕಾರಂತರು ಈ ಎರಡೂ ಗೋಷ್ಠಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, "ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಬಲವಂತವಾಗಿ ಹೊಳೆದ ವಿಷಯವೆಂದರೆ–ಮಕ್ಕಳ ಶಿಕ್ಷಣವಾಗಲಿ, ವಯಸ್ಕರ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವಾಗಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ,

ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿ ಪುಸ್ತಕ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಪೂರ್ತಿಗೊಂಡ ಮೇಲೆಯೂ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಓದು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು-ಎಂಬ ವಿಷಯ. ಅದಕ್ಕೆ ಆಗೊಮ್ಮೆ ಈಗೊಮ್ಮೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಪುಸ್ತಕ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡರೆ ಸಾಲದೇ ಸಾಲದು. ಓದು ಬರಹಗಳನ್ನು ಕಲಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ ತನ್ನ ಅಭಿರುಚಿಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಬೆಳೆಯಿಸಬೇಕಾದರೆ-ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿವಾರವೂ, ತಿಂಗಳೂ, ಆತನಿಗೆ ಓದಲು ಬೇಕಾಗುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಲೇ ಇರಬೇಕು. ಆ ರೀತಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡ ಬರಹಗಳು, ಜನರ ಸಂಪಾದನೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕೈಗೆ ಎಟಕುವಂತಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ, ಅಕ್ಷರಸ್ಥರು ಕಲಿತದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಮರೆತು ತಿರುಗಿ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತಾರೆ"[೩] ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಫಂಡಮೆಂಟಲ್ ಗ್ರೂಪ್ ಟ್ರೈನಿಂಗ್ ಸ್ಕೀಮ್' ಎಂಬ ಯೋಜನೆಯೊಂದನ್ನು ಪ್ಯಾರೀಸ್‌ನ ಯುನೆಸ್ಕೋ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮೈಸೂರಿನ ಬಳಿಯಿರುವ 'ಯಳವಾಲ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದರು. ಯುನೆಸ್ಕೋ ವಿದ್ಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಜಾನ್ ಬವರ್ಸ್ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪರಿಚಿತರು, ಯಳವಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗನಡೆಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬವರ್ಸ್ ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಹಾಯ ಕೋರಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ತಜ್ಞರು, ನಿರ್ದೇಶಕರು ಯೂರೋಪಿನವರಾಗಿದ್ದು, ನಾರ್ವೆ, ಬೆಲ್ಜಿಯಂ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ಗಳಿಂದ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರನ್ನು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಯೋಜನೆ ಕೂಡ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಮೈಸೂರಿನ ಯಳವಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ ಕಾರಂತರು 'ಜೋಗಿ ಕಂಡ ಊರು' ಮತ್ತು 'ಜೋಗಿ ಬಂದ ಊರು' ಎಂಬ ಎರಡು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಬರೆದು, ಈ ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿತರನ್ನಾಗಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಕಾಲ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಆಕರ್ಷಣೆಯಿಂದ (ಫಿಲ್ಮ್, ಚಿತ್ರಗಳು, ಫ್ಲಾಶ್ ಕಾರ್ಡ್‌ಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು) ನಡೆದ ಈ ಶಿಬಿರ ವಯಸ್ಕರ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತೆ ನಡೆಯಿತು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾರಂತರು ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಮತ್ತು ಲೀಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾವುದೆ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಲ್ಲದೆ, ವೈಭವಗಳಿಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ಆಗಲಿ, ಲೀಡನ್ ಆಗಲಿ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳಿಗೂ ಮೀರಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅವುಗಳು ನೋಡಲು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿದ್ದರೂ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸರಿಸಾಟಿಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಇಂದಿಗೂ ನಿರಂತರ ಉಪನ್ಯಾಸಗಳು, ಚರ್ಚೆಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಲೆ ಇರುತ್ತವೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಮಹಾ ಪಂಡಿತರೆನಿಸಿ ಕೊಂಡವರು ಅಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಹಿರಿಮೆಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ವಿಶ್ವಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ

ಎಂದು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿಯನ್ನು ಕಂಡವರಿಗೆ ಆಕ್ಸ್‌ಫರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರವ ಬೆಳೆಯದೆ ಇರದು.

ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಡಾ. ಹೈಮನ್ ಡಾರ್ಫ್‌ರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೈಮನ್ ಡಾರ್ಫ್‌ರವರು ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು. ಏಷ್ಯಾ ಮತ್ತು ಆಫ್ರಿಕಾ ಖಂಡಗಳ ಆದಿವಾಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವವರು, ಕಾರಂತರು ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾದಾಗ ಆದಿವಾಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಮಿಸೆಸ್ ಹೈಮನ್ ಡಾರ್ಫ್ ಕೂಡ ಈ ಅಧ್ಯಯನಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಹಸ್ತ ಚಾಚಿದ್ದಾರೆ. ದೂರದ ಲಂಡನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೊಂದು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಸಂಶೋಧನೆ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಪ್ರಾದ್ಯಾಪಕ ವರ್ಗ, ವ್ಯಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಹಣ ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾಣುವಾಗ ನಮ್ಮ ದೇಶವೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಉದಾಸೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನ್ನಿಸದಿರದು. ಅಲ್ಲಿನ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ದೇಶದ ಗಡಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ, ಅದೆ ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ರಾಜ್ಯದ ಗಡಿಯನ್ನು ದಾಟಲಾಗದೆ ಸೊರಗುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಇಂದು ಕಾಣಬಹುದು. ಡಾ. ಬಾಕೆಯವರಾಗಲಿ, ಡಾ. ಹೈಮನ್‌ರವರಾಗಲಿ ಕೇವಲ ಸಂಬಳಕ್ಕಾಗಿ ಈ ದುಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ, ಇದು ಇವರ ವೃತ್ತಿಯೂ ಹೌದು, ಜ್ಞಾನದಾಹವನ್ನು ತಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮಾರ್ಗವೂ ಹೌದು. ಆದರೂ, ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ವ್ಯಯಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ವ ಕೊಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅದರಲ್ಲೂ ರಷ್ಯ, ಜರ್ಮನ್‌ಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾಟಕ ಕಲೆ' ಕಲಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೇಂದ್ರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ. 'ನಾಟಕ ಕಲೆ' ಎಂಬುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬರಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಆ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ನಾಟಕ ಕಲಿಸುವ ಶಿಕ್ಷಣ ಶಾಲೆಗಳಿಗೂ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಕವರ್ಗವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ದುರಂತವೆಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರಗಳು ರಂಗ ಶಿಕ್ಷಕರಿಗೆ ಸಂಬಳ, ಭತ್ಯೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ರಂಗ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಪರಿಕರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಕಾರಂತರು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಕರಾಗೋಡು, ಚಕೊರ್ಸ್ಕಿ ರಂಗಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಎಳವೆಯಲ್ಲೆ ರಂಗ ತಾಲೀಮಿನ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ದೈಹಿಕ ಕಸರತ್ತುಗಳನ್ನು (ಜಮ್ನಾಶಿಯಂ) ಹೇಳಿ ಕೊಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದರೂ, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು, ಶಿಕ್ಷಣ ತಜ್ಞರನ್ನು, ರಂಗಾಸಕ್ತರನ್ನು

ಭೇಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದವರಾಗಿದ್ದು, ಕೆಲವರು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಾರಂತರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದವರಿದ್ದಾರೆ. ಮಾರ್ತಾ ಎಂಬ ಮಿಚಿಗನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯೊಬ್ಬಳು ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಕಾರಂತರ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷ ಇಲ್ಲಿಯೆ ಇದ್ದು ಯಕ್ಷಗಾನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ. ಇದರಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಲಿತ ಮಾರ್ತಾ, ಸ್ಥಳೀಯ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಿಯರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆದು, ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ಒಂದು ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆದು, ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮೇಳದ ನಾಲ್ಕೆಂಟು ಮಂದಿಯನ್ನು ಅಮೆರಿಕಾಕ್ಕೂ ಒಯ್ದು ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡುವಷ್ಟು ಸಮರ್ಥಳಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುತ್ತಾಳೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಮಾರ್ತಾಳ ಬೆನ್ನೆಲುಬಾಗಿ ನಿಂತು ಸಹಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಹಲವರು ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ವಿದ್ವಾಂಸರೆಂದರೆ ಡಾ. ಬಾಕೆ ಮತ್ತು ಮಿಸೆಸ್ ಬಾಕೆ, ಡಾ. ಫರ್ವೆ, ಶುಕ್ಟ ಮತ್ತು ಮಿಸೆಸ್ ಶುಕ್ಟ, ಮಿಸ್ ಹೀಬರ್, ಡಾ. ಯಾನ್‌ಬಾಲ್ ಮತ್ತು ಮಿಸೆಸ್ ಯಾನ್‌ಬಾಲ್, ಡಾ. ಲೆಂಗ್ವಿಸ್, ಡಾ. ವಿಗ್ನಿ, ಡಾ. ಸೊಂತೆಮೀರ್, ಡಾ. ಲೂತ್ಸೆ ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದವರ ಸಹಕಾರ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ.

೭.೩ ಪರಿಸರ ಚಿಂತನೆಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ 'ಕಲಾಕಲಿಕೆ'ಯಾದರೂ ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಂಡು ಬರುವ ಪರಿಸರವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಸ್ಥೆಯಿಂದ ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಹಲವಾರು ಪ್ರಮುಖ ಚಿಂತನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಚಿಂತನೆಯೂ ಒಂದು, ಕೆಳ ಘಟ್ಟದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಬೆಳೆದು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಬೆಳೆದ ಕಾರಂತರಿಗೆ, ಅರ್ಥಾತ್ ಕಾರಂತರೊಳಗಿನ ಲೇಖಕನಿಗೆ ಮೂಲ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದೆ 'ಪರಿಸರ' ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

ಕಾರಂತರ ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪರಿಸರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದು, ಅವರ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಸಮಗ್ರ ಸಂಪುಟ 'ನಾಡು ನಿಸರ್ಗ ಪರಿಸರ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಜೀವಸೆಲೆ, ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ 'ನಾಡು ನಿಸರ್ಗ ಪರಿಸರ' ಕೃತಿಯ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಕರಾದ ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯರವರು, "ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲವರು ಬಹು ವಿರಳ. ಅದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಎಷ್ಟು ರಮ್ಯವೋ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಅಷ್ಟೇ ಬೋಧಪ್ರದವಿರುತ್ತದೆ, ಎಂಬ ಅವರ ಮಾತಿನಿಂದ, ಈ ಲೇಖಕರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಬರೇ ಸೌಂದರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಮಾನವ ಕಲಿಯಲು ಬೇಕಷ್ಟಿದೆ– ಎಂಬ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯಬಹುದು. ಬರಹಗಾರ ತನ್ನ ಬದುಕಿನ

ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹದೊಂದು ಶುದ್ಧ ನೆಲ, ಪರಿಶುದ್ಧ ಜಲದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತಿಸಿದವರಿಲ್ಲ; ಬೋಧಿಸದವರಿಲ್ಲ; ಚಳವಳ ಹೂಡಿದವರೂ ಇಲ್ಲ"[೪] ಎಂಬ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೩೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಲೇಖನಗಳು ಪರಿಸರವನ್ನು ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಬರೆದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ೨೦-೩೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರ ಒಳ ಮನಸ್ಸಿನ ತುಡಿತ ಪರಿಸರವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳು ಸ್ವಂತಿಕೆಯಿಂದ ರಚನೆಯಾದರೆ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳು ಅನುವಾದಗೊಂಡಿವೆ. ಅನುವಾದಗೊಂಡ ಲೇಖನಗಳ ಬಗ್ಗೆ "ತಮ್ಮ ಬರಹಗಾರಿಕೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ - ನಾಡು ಮತ್ತು ನಿಸರ್ಗಗಳತ್ತ ಅವರ ಒಲವು ಹರಿದಿತ್ತು. ತಾವು ಕಂಡ ಇಲ್ಲವೆ ಇತರರು ವರ್ಣಿಸಿದ ದೇಶ, ವಿದೇಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರು ಹಲವಾರು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಮೇರಿಕ ದೇಶದ ಕುರಿತು, ಅಮೇರಿಕ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಬಗ್ಗೆ, ಟಿಬೇಟಿನ ಜನಜೀವನ, ಕೊರಿಯಾದ ಜನಜೀವನಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇತರರು ಬರೆದದ್ದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿ, ಆ ದೇಶದ ಜನರ ನಡೆನುಡಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಕ್ರಮಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಸ್ತ್ರೀಪ್ರಪಂಚ, ಆದಿವಾಸಿಗಳ ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಿನ ಆಡಳಿತೆ, ಆರ್ಥಿಕ ವಿಚಾರ- ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಮಗ್ಗುಲುಗಳ ಕಡೆಗೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿ - ಇಂತಹ ವಿಷಯ ದಾರಿದ್ರ್ಯಗಳಿಂದ ಬಡವಾಗಿದ್ದ ಅಂದಿನ ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಬೌದ್ಧಿಕ ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಹರಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಶೇಷ ಜಾಗೃತಿ ಇತ್ತೀಚೆಗಷ್ಟೆ ಮೂಡಿದೆಯಾದರೆ, ಕಾರಂತರು ಆರೇಳು ದಶಕಗಳ ಮೊದಲೇ ಅನುವಾದದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತಿದ್ದರು- ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ"[೫] ಎಂಬ ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯರವರ ಮಾತು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರು ಬರೆದ 'ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ (ದಕ್ಷಿಣ) ಕೊಡಗು ದೇಶಕ್ಕೆ' ಲೇಖನ, ಇವರು ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಕೊಡಗಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ ಅನುಭವದ ಸಾರ. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಪ್ರಕೃತಿಯ ರಮಣೀಯತೆಯನ್ನು ಕಾಡಿನ ಕಣಿವೆಗಳು, ಗುಡ್ಡ-ಬೆಟ್ಟಗಳ ಹಸಿರು ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಸಾಗುವ ಒಂದು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವಾದರೆ, 'ಎರಡು ಸೊಗಸುಗಳು' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಪುಣೆಯಿಂದ ಬಾಂಬೆಗೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಸೊಗಸನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ನಡುವೆ ಕಾರ್ಲ ಬಳಿ ಇಳಿದು ಮೂರು ಮೈಲಿ ಕಾಲ್ನಡಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ಕಾರ್ಲಾ ಗುಹೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ರೈಲನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕಾಂಡಾಲ ಘಟ್ಟದ ಶೋಭೆಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಬಾಂಬೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ತಾವು ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರವಾದ ಕೋಟವನ್ನು 'ನನ್ನ ಊರಿನ ಸೊಗಸುಗಳು' ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆ ಕೊಟ್ಟು, ಭಟ್ಕಳದಿಂದ ತೊಡಗಿದರೆ ನೀಲೇಶ್ವರದವರೆಗೆ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ಸೆರಗಲ್ಲಿ ನಿಂತ ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಯನ್ನು, ಅಲ್ಲಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಪಕ್ಷಿ ಸಂಕುಲಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ತಮ್ಮ ಊರಿನ ಪೌರಾಣಿಕ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

'ಕಣ್ಮುಂದಿನ ಸ್ವರ್ಗ ಕಸದಂತೇಕೆ' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ "ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿ ಜೀವನವನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾತನಾಡುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹಾರುವ ಎಷ್ಟು ಸಾವಿರ ಪತಂಗಗಳಿಲ್ಲ! ಎಷ್ಟೊಂದು ಬಗೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಲ್ಲ, ಎಂಥೆಂಥ ಚಿಕ್ಕದೊಡ್ಡ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಲ್ಲ! ಇವುಗಳ ಬಣ್ಣ, ಆಟ, ಸಂಸಾರ, ಶೃಂಗಾರ, ಯುದ್ಧ, ಸಾವು, ಹುಟ್ಟುಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲೆಷ್ಟು ಜನರ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದಿವೆ. ಹೆಚ್ಚು ಬೇಡ- ಬರಿಯ ಮನೆಯ ಮುಂದಿನ ತೋಟದಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಿಂದ ಸಂಜೆಯ ತನಕ ಹಾಯುವ ನೂರೊಂದು ಬಗೆಯ ಹಕ್ಕಿಗಳಿವೆಯಲ್ಲ, ಅವಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಹೆಸರಾದರೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆಯೋ? ಅವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಹೆಸರಿಡಲು ವಿದೇಶೀಯರು ಬರಬೇಕೆ? ನಮ್ಮ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಹತ್ತು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಹಾಡುವುದನ್ನಾಗಲಿ, ಮರಿಗಳನ್ನು ಸಾಕುವುದಾಗಲಿ, ಅವುಗಳ ಜೀವನದ ಅನೇಕ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವುದಾಗಲಿ ನಮಗೆ ಬಂದಿದೆಯೇ! ಅದು ಬಂದಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಕಾಸಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸಂತೋಷಪಡಲು ಬರುವುದು. ಆದರೆ, ಬುದ್ಧಿ ದಾರಿದ್ರ್ಯವನ್ನು ಹಣವು ಎಂದಿಗೂ ಪೂರೈಸಲಾರದು"[೬] ಎಂದು ಕನ್ನಡಿಗರು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೊಬಗನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ವಿಷಾದ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಕುಟಚಾದ್ರಿ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕೊಡಚಾದ್ರಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಭೌಗೋಳಿಕ ವಿಸ್ತಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಅದರ ಎತ್ತರ, ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡರೆ ಸಿಗುವ ಅನುಪಮ ಸೊಗಸು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲೂ ಸಿಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಕಡಲು. ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ' ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮಂಗಳೂರಿನ ಪರಿಸತ, ಅಘನಾಶಿನಿ, ಶರಾವತಿ ನದಿಗಳು ಬಂದು ಸೇರುವ ಖಾರಿ ಜಾಗ, ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದಂಡೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಮೈತಾಳಿ ನಿಂತಿರುವ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳು – ಮಂಗಳೂರಿನಿಂದ ತುಸುವೇ ದೂರವಿರುವ ಬಹದ್ದೂರ್ ಗಡ, ಸೇಂಟ್ ಮೆರೀಸ್ ದ್ವೀಪಗಳ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾಳೀನದಿ, ಶರಾವತಿ, ಕುಮಾರಧಾರ, ನೇತ್ರಾವತಿ, ಸುವರ್ಣ ನದಿಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ತಾವು ಹಿಂದೆ ಕಲ್ಯಾಣಪುರದ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ್ದು ಹಾಗೆ ವಂಡ್ಸೆ ಎಂಬ ಊರಿನಿಂದ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದ ಅನುಭವವನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಡಿಕೇರಿ, ಬಿಸಿಲೆ, ಚಾರ್ಮುಡಿ, ಮಂಜ್ರಾಬಾದ್, ಆಗುಂಬೆ, ಹುಲಿಕಲ್ಲು, ನಾಗೋಡಿ, ಗೇರುಸೊಪ್ಪೆ, ಕೋಗಾರ, ದೇವೀಮನೆ, ಅರೆಬೈಲು ಪ್ರದೇಶಗಳ ರಮ್ಯತೆಯನ್ನು ಮನದುಂಬಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ನಿಗ್ಧ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಅವರಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರದೆಡೆಗಿನ ಅಗಾಧ ಪ್ರೀತಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಿಗಿಂತ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಬಯಲಲ್ಲಿರುವ ಹಸಿರೆ ಅವರಿಗೆ ದೇವರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ- ಇದು ಕಾರಂತರ ಪ್ರೀತಿಯೂ ಹೌದು, ಭಕ್ತಿಯೂ ಹೌದು. ಈ ತರಹದ ಪ್ರಕೃತಿ ಭಕ್ತಿ ನವೋದಯ ಕವಿಗಳ ಗುಣವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸಬಹುದು.

'ಹೂ ಬಾಳಲ್ಲಿ; ಕಲೆಯಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಹೂವಿಗೂ ಮನುಷ್ಯನಿಗು ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೋರ್ಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಈಜಿಪ್ಟಿನ ನಾಗರೀಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ನೈದಿಲೆ ಹೂವಿನ ಚಿತ್ತಾರ, ಭಾರತೀಯರಿಗೆ ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ಪರಿಚಿತ ಪುಷ್ಪವಾಗಿರುವ ಕಮಲ, ಚೀನೀಯರ ಸಮಾಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ತಾವರೆ ಬೀಜಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ವಿಚಾರಗಳು ಸಂಶೋಧಕರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. 'ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಲೇಖನ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಬೆಟ್ಟಗಳು, ಗಗನ ಚುಂಬಿ ಮರಗಳು, ಕಡಲ ಕಿನಾರೆ, ನದಿಗಳು ಅವುಗಳ ಸಂಗಮ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ರಮ್ಯವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಕರ್ನಾಟಕ ಭಾರತದ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಶ್ಮೀರ ಎಂಬಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ನೀಲ ಹಸಿರು ಸ್ವರ್ಗ', ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕರಾವಳಿ', 'ಕಡಲ ಹಾವುಗಳು', 'ಕಡಲಿನ ಕಾಣಿಕೆ' ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೆನ್ನಿವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿರುವ ಅರಬ್ಬಿ ಸಮುದ್ರದ ಕಿನಾರೆಯ ವಿಹಂಗಮ ವರ್ಣನೆಗಳಿಂದ ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಸಮುದ್ರ ದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಚಾಚಿರುವ ಪರ್ವತಗಳು, ಮಂಗಳೂರು, ಭಟ್ಕಳ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಮೇಲೆದ್ದಿರುವ ನಡುಗಡ್ಡೆಗಳು, ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ದ್ವೀಪಗಳ ಸೌಂದರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದೋರಿರುವ 'ಗೇರುಸೊಪ್ಪ ಜಲಪಾತ', ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ' ಗಳ ವೈಭವವನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳು' ಎಂಬ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎಲ್ಲಾ ಜಲಪಾತಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. 'ತೋನ್ಸೆಪಾರು' ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ದ್ವೀಪದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದ ಲೇಖನವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಲೆ ಬೇಕು ಏಕೆಂದರೆ, ತೋನ್ಸೆಪಾರು ಎಂದರೆ ಈಗಿನ ಸೇಂಟ್ ಮೆರೀಸ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್, ಕಾರಂತರು ಲೇಖನ ಬರೆಯುವಾಗ ಅದರ ಹೆಸರು ತೋನ್ಸೆಪಾರು ಎಂದಾಗಿದ್ದಿತು, ಈಗ ಅದನ್ನು ಸೇಂಟ್ ಮೇರಿಸ್ ಐಲ್ಯಾಂಡ್ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಡೆಗಿನ ಈ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆ ಪ್ರದೇಶದ ವಿವರಗಳು ಹಲವಾರು ಭಾರಿ ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಇವರು ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ, ಪ್ರತಿ ತಿಂಗಳು ಹೊಸದನ್ನು ಬರೆಯುವ ಒತ್ತಡದಿಂದ ಹಲವಾರು ವಿವರಗಳು, ವಿಚಾರಗಳು ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗಿವೆ ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಸಮುದ್ರದ ಕಿನಾರೆಯ ಬಗ್ಗೆ, ಕೊಡಚಾದ್ರಿಯ ಬಗ್ಗೆ, ಜಲಪಾತಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವಾಗ ಅವೇ ವರ್ಣನೆಗಳು, ವಿವರಗಳು ಪುನರಾವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು.

ಕಾರಂತರು ಪರಿಸರವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರ್ನಾಟಕ ಆ್ಯಸ್ ಐ ಸಾ, ಅಂಡ್ ಸಿ', 'ರೇಪ್ ಆಫ್ ದಿ ಸೀಸ್', 'ಸೌತ್ ಕೆನರ' ಎಂಬ ಲೇಖನಗಳು ಕೂಡ ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ನಿಸರ್ಗವನ್ನು

ಕಡಲ ಕಿನಾರೆಯ ವೈಭವವನ್ನು ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕ ತಾವು ಕಂಡಂತೆ, ಕಂಡಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಂತರೆ ಬರೆದ ಕೆಲವು ಪರಿಸರದ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅನುವಾದದಂತೆ ಈ ಲೇಖನಗಳು ಭಾಸವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಆಲ್ ಇನ್ ದಿ ನೇಮ್ ಆಫ್ ಡೆವಲೆಪ್‌ಮೆಂಟ್' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ಕುರಿತು ಬರೆದ ಅದ್ಭುತ ಚಿಂತನೆಯಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯಾಗಲಿ, ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಯಾಗಲಿ ಇನ್ನೂ ಜನಿಸದೆ ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕಾಗಲೆ ಕಾರಂತರು 'ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಯಲ್ಲಿ' ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಮೂಲಕ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಲ್ಲಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸಿ, 'ಕರ್ನಾಟಕ ಪಲ್ಪ ವುಡ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್', ಹರಿಹರದ 'ಪಾಲಿ ಫೈಬರ್ಸ್', 'ಕೈಗಾ ಅಣುಸ್ಥಾವರ'ದ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಡಿದವರು. ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಪರಿಸರದ ನಾಶ ಕಾರಂತರನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಕಾಡಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಭಾರಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು. "ನಮ್ಮ ಭರತಖಂಡದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯ ಪರಮಾಣು ಕುಲುಮೆಗಳನ್ನು ಒಂದರ ಬಳಿಕ ಇನ್ನೊಂದರಂತೆ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜಕೀಯ ಕ್ರೀಡಾಪಟುಗಳು ಅತ್ಯಪಾಯಕಾರಿ ಬೆಂಕಿಭೂತದೊಡನೆ ಆಟವಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಅದು ಮಾನವರ ಜನ್ಮಸಿದ್ಧ ಹಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆನಿಸಿದೆ. ಅವರಿಂದಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಅನ್ಯ ಜೀವ ಕೋಟಿಗೆ ಬದುಕುವ ಯಾವ ಹಕ್ಕೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅವರ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ದುರಹಂಕಾರಗಳು ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿಯಿಂದ ಬದುಕಲಾರದು– ಎಂಬ ಸತ್ಯವೂ ಗೋಚರಿಸದೆ ಹೋಗಿದೆ, ಎಂಬ ವೇದನೆ, ಆಕ್ರೋಶ, ಅಸಹಾಯಕತೆಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರ ಪರಿಸರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ, ಹೋರಾಟಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು"[2] ಎಂದು ಕಾರಂತರ ಪರಿಸರ ಹೋರಾಟಗಳ ಕುರಿತು ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಬರವಣಿಗೆಯ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನೊಮ್ಮೆ ಗಮನಿಸಿದರೆ, ಅಲ್ಲಿ 'ಪರಿಸರದ ಕತೆ'ಯೊಂದು ಇದ್ದೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಯಾವುದೆ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಹೊರಟಾಗಲು, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ಥಳ ಪುರಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಶಾಬ್ದಿಕ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಹವಾಗುಣ, ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷ ಗಿಡಗಳು, ಮರಗಳು, ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣ, ಗುಣ, ಋತುಮಾನಗಳ ಪ್ರಭಾವ, ಪ್ರಾಣಿ–ಪಕ್ಷಿ–ಕೀಟ ಸಂಕುಲಗಳ ವಿವರಣೆಗಳು ಸಹಜವೆಂಬಂತೆ ಕಾಣಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಚೌಕಟ್ಟನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಕಾರಂತರು ಮೊದಲು ಪರಿಸರವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ನಂತರ ಆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಗಮನ ಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕೆಲವು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಅವರ ದೇಶೀಯ ಮತ್ತು ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಗಳಲ್ಲಿಯ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

'ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ' ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಯಾತ್ರೆ ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ರೋಮ್ ನಗರದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್, ಲಂಡನ್, ಬ್ರಿಟನ್, ನಾರ್ವೆ, ಓಸ್ಲೋ, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್, ಹೇಂಬರ್ಗ್, ಹಾಲೆಂಡ್, ನೀಸ್, ಪ್ಯಾರೀಸ್, ಸ್ವಿಡ್ಜ್‌ರ್ ಲ್ಯಾಂಡ್, ಇಟಾಲಿ, ಮಿಲಾನ್, ವೆನೀಸ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮೂಲಕ ರೋಮ್ ತಲುಪಿ ನಂತರ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರುಳುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ದೇಶಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶಕ್ಕೆ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವಾಗಲು ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮೊದಲು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಯಾವ ಯಾವ ದೇಶ ಯಾವ ವಸ್ತು-ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಎಂದು ಮೊದಲೆ ತಿಳಿದು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದುದು ಆ ದೇಶದ ಪರಿಸರ. ಕಾರಂತರು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಧ್ಯತೆ ಕೊಡಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಮಾನವ ಪರಿಸರದ ಶಿಶು, ಅಲ್ಲಿನ ವಾತಾವರಣ, ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಜೀವನ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಬಲವಾದ ನಂಬಿಕೆ. ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಪೈನ್ ಮರಗಳ ಸಮುದಾಯ, ಅವುಗಳ ಕೆಂಜಿಗುರು, ಬರ್ಚ್, ವಿಲ್ಲೋ ಮರಗಳ ಸಮೂಹ, ಇಪ್ಪೆ ಮರಗಳ (ಆಲೀವ್) ಕಾಡುಗಳು, ನೆಡುತೋಪುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತಿ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳಾದ ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆಗಳು, ಮಂಜು ಕವಿದ ಪ್ರದೇಶಗಳು, ಮರುಭೂಮಿಗಳು, ಆಗಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಸುಂಟರ ಗಾಳಿ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಂಡು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ದೇಶದ ಮಣ್ಣಿನ ಸಾರ, ಹಿಮನಾಡುಗಳು, ಅದರ ಪದರುಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ಸಸ್ಯರಾಶಿ, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಬರಡು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಸನಾಗಿಸಿ ನೆಡುತೋಪುಗಳ ಮೂಲಕ ಹಸಿರಾಗಿಸಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳು, ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಚಾಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಕಾರಂಜಿಗಳು, ನಗರಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಸರೋವರಗಳು, ಅವುಗಳ ಸೌಂದರ್ಯ, ನಗರಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು, ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಗಳು, ಪರಿಸರವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಜನಗಳ ಮತ್ತು ಸರ್ಕಾರಗಳ ಪಾತ್ರ, ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಕಾರಂತರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿವರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿದರೆ ಪರಿಸರಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಕಾರಂತರಿಗೂ ಒಂದು ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ' ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಶ್ರೀಲಂಕದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಲಂಕ, ಬೀರತ್, ಟೆಹರಾನ್, ಇರಾನ್, ಬಾಮಿಯಾ, ನೇಪಾಳ, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಜಪಾನ್, ಟೋಕಿಯೋ, ಕನಜಾವ, ಕ್ಯೋತೊ, ಒಸಾಕಾ, ಸಪೋರೋ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರುಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಲಂಕಾದ ಪರಿಸರ ಭಾರತದಂತೆಯೆ ಇರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಬರೆಯುವ ಕಾರಂತರು ಬೀರತ್, ಟೆಹರಾನ್, ಬಾಮಿಯಾ ಮರುಭೂಮಿಯ ಯಾತ್ರೆ ಅವರಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವವನ್ನು

ಕೊಡುತ್ತದೆ. ನೇಪಾಳಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹಿಮ ಪರ್ವತಗಳ ನಾಡಿನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುತ್ತಾ, ಹಿಮಗಿರಿಗಳ ವಾತಾವರಣ ಮತ್ತು ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣದ ಕಾಡುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗಲು ಅಲ್ಲಿನವರು ಬಿದಿರನ್ನು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡು ಜೀವನ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವುದು ಇವರನ್ನು ಚಕಿತರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಸಿಗುವ ಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಸದುಪಯೋಗ ಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೊ ಪರಿಸರ ನಾಶವನ್ನು ತಡೆಯಬಹುದು ಎಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಮಾತು, ಏಕೆಂದರೆ ಬಿದಿರು ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು ಬಿದಿರು ಮೆಳೆಗಳನ್ನು 'ವೇಣುವನ' ಎಂದು ನವೀನ ಪದ ಬಳಸಿ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಾನಿನ ಕನಜುವಾ, ಗೀಫು, ಕ್ಯೋತೋ, ಒಸಾಕಾಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವ ಜನ ಬಿದಿರನ್ನು ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಬಿದಿರಿನ ಸಂಪೂರ್ಣ ಉಪಯೋಗ ಏನೆಂದು ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಜಪಾನಿನ ಬಹುದೊಡ್ಡ ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದರೆ ಅದರ ಭೌಗೋಳಿಕ ಪರಿಸರ- ಅದು ಭೂಕಂಪನಗಳ, ಅಗ್ನಿ ಪರ್ವತಗಳ ನಾಡು (ಜಾನ್ ಮಿಲ್ನೆ ಎಂಬಾತ ಭೂಕಂಪನ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪಿತಾಮಹ ಇಲ್ಲೆ ಜನಿಸಿದ್ದು), ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನೈಸರ್ಗಿಕ ವಿಕೋಪಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ, ಮಾನವ ವಿಕೋಪಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದರೂ (ಎರಡನೆ ಮಹಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾದ ದಾಳಿಗೆ ಒಳಗಾದ ಹಿರೋಶಿಮಾ ಮತ್ತು ನಾಗಸಾಕಿ ನಗರಗಳು ಜಪಾನ್‌ನ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ) ಔದ್ಯಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂದು ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಜಪಾನ್ ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ಅದರ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಲೆಬೇಕು ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೆಗ್ನೋಲಿಯಾ, ಚಿನಾರ್, ಬರ್ಚ್, ಚೆರ್ರಿ ಮತ್ತು ಬಿದಿರು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುವ ಮರಗಳು, ಜಪಾನ್‌ನ ಶೇಕಡ ೬೦ ಭಾಗ ಅರಣ್ಯಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ ಎಂದು ಅದರ ಪರಿಸರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಅಂಕಿ ಅಂಶದ ಮೂಲಕ ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಸ್ವಚ್ಛತೆ ಮತ್ತು ಸಮಯ ಬದ್ಧತೆಯನ್ನು ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ.

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಈ ಯಾನ ದೇಶೀಯವಾಗಿದ್ದು ಭಾರತದ ಪ್ರಕೃತಿ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಅದರ ಅವಗಣನೆಗಳೆರಡನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಬಾಂಬೆಯಿಂದ ಅಹಮದಾಬಾದಿನ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಹೊರಡುವ ಈ ಪ್ರಯಾಣ, ಅಹಮದಾಬಾದ್, ಆಬೂ, ಅಜ್ಮೀರ್, ಪುಷ್ಕರ್, ಜಯಪುರ, ದಿಲ್ಲಿ, ಸಿಮ್ಲಾ, ಆಗ್ರಾ, ಕಾಶಿ, ಡಾಲ್ಮಿಯಾ ನಗರದ ಮೂಲಕ ಕಲ್ಕತ್ತವನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಯಾತ್ರೆಯ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ, ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟಗಳ ದಟ್ಟ ಕಾನನಗಳ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಕಾರಂತರು, ಆಬೂವಿನ ಬರಡು ಗುಡ್ಡಗಳು, ಮರುಭೂಮಿಯ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತ ಅಲ್ಲಿಂದ ಚಳಿ ಪ್ರದೇಶವಾದ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಮುಂದೆ ಹಿಮಪರ್ವತಗಳ ಎಡೆಯಾದ ಸಿಮ್ಲಾವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ

ಹವಾಮಾನದ ಎರಡೂ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಮರುಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಹಿಮಪರ್ವತಗಳೆರಡರ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಪ್ರತಿ ಊರಿಗೆ ಭೇಟ ಕೊಟ್ಟಾಗಲು ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರವನ್ನು ಗಿಡ-ಮರಗಳನ್ನು, ನದಿ, ಕೊಳಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಅಂಚಿನಿಂದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿನ ಅಂಚಿನವರೆಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿ ಪರಿಸರದ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಶುಚಿತ್ವಗಳಿಲ್ಲದೆ ಪರಿಸರವನ್ನು ಮಲಿನ ಮಾಡುವವರ ದಂಡೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿರುವುದನ್ನು ಬೇಸರದಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣವು ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿರುವ ಕಲಾಸಂಪತ್ತಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತದೆಯೆ ಹೊರತು ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚೇನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಂತರು ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್, ಸ್ಯಾನ್ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೊ, ಸಿಕೋಯ್, ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಿಯನ್, ಎಸ್ಟೇಸ್ ಪಾರ್ಕ್, ಟೈಟಾನ್ ಪಾರ್ಕ್, ಎಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮರುಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಪರಿಸರ ಪ್ರೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಬಹುವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಸಿಕೋಯ್ ಮತ್ತು ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಿಯನ್, ಎಸ್ಟೇಸ್, ಟೈಟಾನ್, ಎಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಸಹಜವೆಂಬಂತೆ ಬೆಳೆದ ಮರಗಳು, ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಸ, ಹರಡಿಕೊಂಡಿರುವ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನದಿ ಹರಿದು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಕೊರಕಲು ಮಾಡಿ ಬತ್ತಿ ಹೋದ ಮೇಲೆ ನೈಸರ್ಗಿಕವಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿರುವ ಭವ್ಯ ಕೊರಕಲಿನ ಬಗ್ಗೆ, ಮಣ್ಣಿನ ಬಣ್ಣಗಳ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಅದರ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ, ಪರಿಸರ, ಉದ್ದ, ಅಗಲ ಎಲ್ಲದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಅಂಕಿ-ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಆ ಎಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನು ವಿಹಂಗಮವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರ, ಅಲ್ಲಿನ ಮರಗಿಡಗಳು, ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಪರಿಸರ ಪ್ರೀತಿ (ಪ್ರತಿ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ತೋಟ ಮಾಡಿರುವುದು) ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ರೋಮ್, ಜರ್ಮನ್, ರಷ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಲಾ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡವನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುವ ಕಲಾಗುರುವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ದೇಶಗಳಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕಾರಂತರು ಆಯಾ ದೇಶಗಳ ಭೌಗೋಳಿಕ ಲಕ್ಷಣಗಳು, ಮರಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳು, ಸಮುದ್ರ ದಂಡೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮುನ್ನೋಟವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಚಳಿ ದೇಶಗಳಾದ ಇವುಗಳು ಇಪ್ಪತ್ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಯೂ ಮಂಜಿನಿಂದ ಮುಸುಕಿದ್ದು ಹಿಮ ಪರ್ವತಗಳು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯು ಯಕ್ಷರಂಗದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕ, ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪೆರು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಹೊರಟ ಪ್ರಯಾಣವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾದ

ಜೀವನಾಡಿಯಾದ ಅಮೆಜಾನ್ ನದಿ ಮುಖಜಭೂಮಿ, ಆ ನದಿಯ ತಪ್ಪಲಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಎಜೆಟಿಕ್, ಮಾಯನ್ನರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪೂಜೆ, ಪೆರುವಿನ ನಿಸರ್ಗ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪೆರು, ಬ್ರೆಜಿಲ್‌ಗಳು ಭಾರತದಂತೆ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಶೀಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಸಂಪನ್ನ ಸಾಲಗಾರರಾಗಿ ಬದುಕುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರಕೃತಿ ನಾಶವೇ ಆ ದೇಶದ ಮೂಲ ಆದಾಯ ಎನ್ನುವಂತೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕಾಳಜಿ ಬ್ರೆಜಿಲ್, ಪೆರು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ ವರ್ಣನೆಗಳು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಂದರೂ, ಪರಿಸರದ ರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದಿದ ದೇಶಗಳ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಮನಗಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಶುಚಿತ್ವಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಮಾಲಿನ್ಯ ರಹಿತ ವಾತಾವರಣಕ್ಕೆ ಆ ದೇಶಗಳು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಕ್ರಮಗಳು ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಅನುಭವದ ಕಾರಣದಿಂದಲೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ವಿರುದ್ಧ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ದನಿ ಎತ್ತಿದ ಕಾರಂತರು, ವಿಷಕಾರಿ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಎಗ್ಗಿಲ್ಲದೆ ಬಿಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರ್ಖಾನೆಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಮುಲಾಜಿಲ್ಲದೆ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಸರ ನಾಶದ ವಿರುದ್ಧ ಜಲಮಾಲಿನ್ಯ, ವಾಯುಮಾಲಿನ್ಯದ ವಿರುದ್ಧ ಐವತ್ತಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಕಾರಂತರು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ನಾಶದ ವಿರುದ್ಧ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ನಡೆಸಿದವರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ರಾ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇಣಿ, ಸಂ.೩೩, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೩೮೪, ೨೦೦೭,
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ರಾ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇಣಿ, ಸಂ.೩೩, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೪೫೧-೪೫೨, ೨೦೦೭
೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ರಾ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇಣಿ, ಸಂ.೩೩, ಭಾಗ-೨ ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೪೫೩, ೨೦೦೭,
೪. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೦೨, ೧೯೯೬,
೫. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೦೩
೬. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೮೦, ೧೯೯೬,
೭. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಪು. ೦೮, ೧೯೯೬.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೮

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಅನನ್ಯತೆ

೮.೧ ಆಯ್ದ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆ :

೮.೧.೧ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡ

೮.೧.೨ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ

೮.೧.೩ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್

೮.೧.೪ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೮
ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಅನನ್ಯತೆ

ಪ್ರವಾಸವೆಂಬುದು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಒಂದು ಅಖಂಡವಾದ ತಪಸ್ಸಿದ್ದಂತೆ, ತಿಂಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕಾರು ದಿನವಾದರೂ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಬಾರಿ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬರೆದ ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯಷ್ಟು ಲೇಖಕರಲ್ಲಿ ಇವರು ಪ್ರಮುಖರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಓದುಗರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದು ಕೇವಲ ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತುಗಳು, ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಪರಿಚಯ ಬರವಣಿಗೆಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ, ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಸವೆನ್ನುವುದು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉದ್ದೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಗೊಂಡರೆ ಅಂತಹ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಸಹೃದಯರ, ಸಂಶೋಧಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅರಳಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಬಹುಕಾಲ ಜನಮಾನಸದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಇನ್ನೂ ರಚನೆಯ ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಹಂತದಲ್ಲಿರುವಾಗ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಹೇಗೆ ಬರಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟವರು ಕಾರಂತರು. ೧೯೩೦ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ವಸಂತ ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಇತರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವೆಲ್ಲಾ ಕಚ್ಚಾ ಬರವಣಿಗೆಗಳಾದರೂ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಒಂದು ಸಿದ್ಧ ಮಾದರಿಯ ಚೌಕಟ್ಟು ರೂಪಿಸಿದ್ದು ಕಾರಂತರು. ತೋನ್ಸೇಪಾರು, ಬಾದಾಮಿ, ಗೋಕಾಕ ಜಲಪಾತ, ತಿಂಗಳೆ, ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯದಂತಹ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬಹುದು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವುದು, ಮೋಜಿಗೆ, ಮನರಂಜನೆಗೆ, ಹೊಸ ತಾಣಗಳ ಅನುಭೂತಿಗೆ ಆದರೂ ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಧಾರಣ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳು. ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದುವಾದರು ಮುಂದೆ ಅವುಗಳ ಉದ್ದೇಶವೇ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದಲಾದುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕಾರಂತರ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಅಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಸಾಧಾರಣವಾದರೂ

ಮುಂದೆ ಅವರು ಬರೆದ ಇತರೆ ಐದು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶವೇ ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕಲಾ ಕಲಿಕೆಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿವೆ. ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮವು ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ಅವುಗಳ ವಿನ್ಯಾಸ, ಮಾದರಿ, ಕಲೆಗೆ ಬಳಸಿದ ಮೂಲ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವರ, ಅದರ ರಚನೆಯ ಹಿಂದಿರುವ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಏಕೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು ರಚನೆಯಾದರೆ, ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಕೃತಿಯು ನೃತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತದ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಂಡು ರೂಪುಗೊಂಡ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಮತ್ತು ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ರಾಜಕೀಯ ವೈರುಧ್ಯಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಎರಡು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ರಾಜ್ಯಾಡಳಿತ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಕಲೆಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಪೋಷಿಸಿವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನಾನಾ ಆಯಾಮಗಳ ಕಲಿಕೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗದ ರಂಗಸ್ಥಳದಂತೆ ರಚನೆಗೊಂಡಿವೆ. ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸವಂತೂ ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಪುಟವಿಟ್ಟಂತೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಂಗವಾದ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಮರು ರೂಪಿಸಿ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚುರ ಪಡಿಸಿದ ಮತ್ತು ಆ ದೇಶಗಳ ನೃತ್ಯ ಗಾನಗಳ ಪರಿಚಯದೊಂದಿಗೆ ತೌಲನಿಕವಾದ ವಿವರಗಳಿಂದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆಸಕ್ತಿಗಳೆರಡು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ವಿವಿಧ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಕಲಾವಿದನ ಮನಃಸ್ಥಿತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಕಲಾಕುಸುರಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತೀಯರೆ ಆದ ಕೆ.ಕೆ. ಹೆಬ್ಬಾರ್, ವೆಂಕಟಪ್ಪ, ರವಿವರ್ಮ, ಅವನೀಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ಗಗನೇಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ನಂದಲಾಲ್ ಬಸು, ಖಿತಿನ್ ಮಜುಂದಾರ್, ಮಾಗ್ದಾ ನಾಚುಮನ್, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾವಿದರಾದ ಲಿಯೋನಾರ್ಡೋ ಡಾ ವಿಂಚಿ, ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ಟೈಟನ್, ವಾನ್‌ಗಫ್, ಪಾವ್ಲು ವೆರೋನಿಸ್, ಮೋರಿಲ್ಲೋ, ವೆಲಾಸ್ಕರ್, ರೂಬೆನ್ಸ್, ಜಾನ್‌ವಾನ್‌ಇಕ್, ಮೆನಟ್, ಮೋನೆಟ್, ಶಿನಾವಿ, ಸಿಜಾ, ಹೂಗಾರ್ತ್, ವಿಸ್ಲರ್, ಗೈನ್ಸ್ ಬರೋ, ರೆನಾಲ್ಡ್ಸ್, ಟರ್ನರ್, ರಸ್ಕಿನ್, ಎಲ್‌ಗ್ರೇಶೋ, ಟೊಸಿಪಿ, ಸಿಸಾನ್, ಸುಸಾನ್, ಎಂಡ್ರೇಡಿ, ರೈನ್, ರೆನ್ವಾರ್, ಗಾಗಿನ್, ಹೆನ್ರಿ ರೋಸೋ, ಡಾಲಿ, ಬೋಲ್ಡಿನಿ, ಫರೋಪೆನೋ, ಬರ್ನೀನಿ, ಎಡೋಲ್ಫ್ ವೈಲ್ಡ್, ಗಸ್ಟವ್ ವಿಗಲೆಂಡ್, ಎಂಡರ್ಸ್ ಜೋರ್ನನ್, ಜಾಕೋಬ್ ಜೋರ್ಡನ್, ಜ್ಯೂಡಿತ್ ಲಿಸ್ಟರ್, ಆಲ್ಬರ್ಟ್ ಡ್ಯೂರರ್, ಫ್ರಾಂಕೆ, ಫನ್‌ಹಾಪ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಹಾಲ್ಸ್, ವರ್ಮೀರ್, ಲೂಕಾಸ್, ವಾನ್‌ಜಿನ್, ರೆನ್ವಾ ಹೀಗೆ ನೂರಾರು ಚಿತ್ರಕಾರರ ಹೆಸರಿನೊಂದಿಗೆ ಅವರ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಕಲಾ

ಕಥನವಾಗಿ ರೂಪಾಂತರ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲೂ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯೆಂದರೆ ಜನತ್ತಿನಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿರುವ ನೃತ್ಯ, ನಾಟಕ, ಸಂಗೀತಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ವೇದಿಕೆಗೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳು ಅಪಾರವಾದ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನೆ ಅಡಿಪಾಯವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತದ ಆಲಾಪಗಳು, ನಾಟಕಾಭಿನಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪರಿಚಯಿಸುವುದಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಲಲಿತ ಕಲೆಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ಪ್ರಭಾವ, ಜನಾಂಗಗಳ ಪ್ರೀತಿ, ರಾಜಸತ್ತೆಯ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಅದ್ವಿತೀಯ ರಂಗಕಲೆಗಳಾದ ಬ್ಯಾಲೆ, ಒಪೆರಾಗಳ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಅಲ್ಲದೆ ರಷ್ಯಾದ ಅಸ್ಮಿತೆಯಂತಿರುವ ಪೆಂಟೋಮೈಮ್ (ಮುಖಾಭಿನಯ), ಜರ್ಮನರ ಬ್ಯಾಲೆ, ಒಪೆರಾ, ಜಪಾನ್ ಜೀವನಾಡಿ ಕಲೆಯಾದ ನೋ, ಕಬೂಕಿ ಅಲ್ಲಿರುವ 'ಚೌ' ತಂಡದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಪರಿಸರ'ವೆಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಜೀನವಾಡಿ, ಅವರ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮರಗಳು. ಅವುಗಳ ಜಾತಿ, ಮರುಭೂಮಿ, ಸಮುದ್ರ ತಟ, ನದಿಗಳು, ಕಣಿವೆಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಜನಜೀವನದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಜೀವಾಳವೇ ಪರಿಸರವೆಂಬಂತೆ ಬಿಂಬಿತವಾಗಿರುವುದು ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಪರಿಸರ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಯಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ, ಕಾರಂತರು ಕಾಲ್ನಡೆಯಲ್ಲಿ, ರೈಲಿನಲ್ಲಿ, ಬಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, ಮೋಟಾರು ವಾಹನಗಳಲ್ಲಿ, ಹಡಗಿನಲ್ಲಿ ವಿಮಾನದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗಲು ಸಹ ಪ್ರಯಾಣಿಕರ ಚಲನ-ವಲನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ರೈಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡುವಾಗ ಇಡೀ ಭಾರತದ ನೈಜ ಜೀವನವೇ ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣ ಮುಂದೆ ಕಂಡಿತು ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. - ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಇರುವ ದೂರ, ರೈಲ್ವೆ ಸೌಕರ್ಯ, ಬಸ್ ಸೌಕರ್ಯ, ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಲು ತಗಲುವ ವೆಚ್ಚ, ಆಯಾ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣಗಳಲ್ಲಿನ ಊಟದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ, ಆ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರ ದೈಹಿಕ ರಚನೆ, ಬಣ್ಣದ ವಿವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಂತೆ, 'ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರ'ದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ: ಇಟಾಲಿಯನ್ನರ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ, "ಈ ದೇಶದ ಹಳೆಗಾಲದ ಇತಿಹಾಸದ

ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ನಾವು ನಾಡನ್ನು ಸಂಚರಿಸಿದುದಾದರೆ, ಈಗಿನ ಜನತೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಏಕೋ ವಿಸ್ಮಯವಾಗುತ್ತದೆ. ರೋಮನರು ಎಂಬುವರು ಇದ್ದರೆ? ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವರ ಕುಲದವರಿಲ್ಲವೇ – ಎಂಬ ಅನುಮಾನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲೇ ಅತಿ ಕುಳ್ಳರು ಇಲ್ಲಿನ ಜನ. ರೋಮನರ ಗಾತ್ರಕ್ಕೂ, ಇವರ ನಿಲುಮೆಗೂ ಸಂಬಂಧವೇ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಯೂರೋಪಿಯನ್ನರ ರಕ್ತ ತುಂಬಿದ ಪಾಟಲ ತೊಗಲು ಇವರದಲ್ಲ; ಬಿಳಿ ಮೈಯವರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಡಸರಂತು ನಮ್ಮಷ್ಟೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣದವರು; ಕರಿಯರಲ್ಲ, ಉತ್ತರ ಯೂರೋಪಿನವರ ಕೆಂಚು, ನೆಲ್ಲಿನ ಬಣ್ಣದ ತಲೆಗೂದಲಿಲ್ಲ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯರಂತೆ ಕಪ್ಪುಗೂದಲಿನ ಜನಗಳೇ ಅಧಿಕ, ಕಣ್ಣುಗಳು ಮಾತ್ರ ನೀಲ, ಕಂದು ಬಣ್ಣದವು."[7] ಇದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಜನ ಅನುಸರಿಸುವ ಧರ್ಮ, ಕಾಯಕತನ, ರಾಜಕೀಯ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿ, ಜೀವನ ಮಟ್ಟದ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

೭೦–೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದ್ದ 'ಮಾಲ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ' ಯ ವಿವರಗಳು ಕೂಡ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಬಹುಮಹಡಿ ಕಟ್ಟಡಗಳಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಬೇಕಾದ–ಬೇಡದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ತಂದಿರಿಸಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುವುದು, ಆ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿನ ಹವಾ ನಿಯಂತ್ರಣ, ಚಲಿಸುವ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು, ನೆಟ್ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್(ಹಣ ರಹಿತ ವಹಿವಾಟು)ನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಶಃ ಭಾರತೀಯರ 'ಸಂತೆ' ಕಲ್ಪನೆಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವೇ ಈ ಮಾಲ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಈ ರೀತಿಯ ಮಾಲ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮನೋರಂಜನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ವಿವರಗಳು ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿ ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಮನೋರಂಜನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳೆಂದರೆ ಅಮ್ಯುಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳು, ಪ್ಯಾರೀಸ್, ನೀಸ್, ಲಂಡನ್, ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಅಮೆರಿಕಾದ ಮಿಕ್ಕಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ಮತ್ತು ಹಾಲಿವುಡ್‌ಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ನೋಡಲು ಹೋಗುವುದೆ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಡೆನ್ಮಾರ್ಕ್‌ನ 'ಟಿಪೋಲಿ' ಎಂಬ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿರುವ ಮನೋರಂಜನ ಉದ್ಯಾನವನದ ಬಗ್ಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಭಾರತದ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಜಲಕ್ರೀಡೆಗಳು ಮತ್ತು ನಿರ್ಜಲಕ್ರೀಡೆಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಮುದುಕರವರೆಗು ಆಡಲು ನಾನಾ ಆಟಗಳಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂದು ಈ ಮನೋರಂಜನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿವೆ. ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋರಂಜನ ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ಜೊತೆಗೆ 'ಜುಗಾರು' ನಡೆಯುವುದನ್ನು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಜುಗಾರು, ಕ್ಲಬ್ಗಳು, ಡಿಸ್ಕೋಥೆಕ್‌ಗಳು ಇದ್ದರೂ ಅಮ್ಯುಸ್‌ಮೆಂಟ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮೂಲಸೆಲೆ ಇರುವುದು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ವಿವರಗಳಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಬರವಣಿಗೆಗೆ ಮೂಲ ಆಕರಗಳಾಗಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ನೂರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುವ ಕಾರಂತರು, ಅದರ ಮೂಲಕವೆ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ರಾಜವಂಶಸ್ಥರ ವಿವರಗಳು, ನಾಗರಿಕ ಸಮಾಜದ ವಾಸ್ತವತೆ, ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ, ಪಂಥ, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆ, ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆವಿಷ್ಕಾರ, ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳು ಎಲ್ಲವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವೆಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಪಾಲಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಕಲಿಕೆಯ ಶಿಕ್ಷಣರಂಗ, ಅದೊಂದು ಪಾಠಶಾಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನಾವರಣದ ಮುಖ್ಯ ಭೂಮಿಕೆ, ಆದ್ದರಿಂದ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿ. ಕಾರಂತರಂತೆ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿದರೂ, ಅವುಗಳ ಅಮೂಲಾಗ್ರ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರ 'ಯಾನ ವಾಙ್ಮಯ' ಗಳು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು ಅವರ ಅನನ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿವೆ.

ಕಾರಂತರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳ ವಿವರಣೆ ಕೂಡ ದೊಡ್ಡದಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಡುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳಿಗು ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರೀತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಪ್ರೀತಿಯು ಕಾರಂತರ ಹವ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲೊಂದು. ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗಲೂ ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಬಾಹುಳ್ಯ, ಅದರ ಯಜಮಾನ, ಅವರ ವಂಶಸ್ಥರುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಕುಂದಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮದೇ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಆ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯವನ್ನು ತೆರೆದಿದ್ದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ವತಃ ಅವರೆ ತಮ್ಮ ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಲ್ಲಿ ಬರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾರ್ಕ್‌ಟ್ವೆನ್ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ ಸಾಹಿತಿ, ಅಪ್ಪಟ ಕಾದಂಬರಿಕಾರ. ತನ್ನ ಬರಹಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹೆಸರುಮಾಡಿದ ಟ್ವೆನ್ ಐವತ್ತನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ನೋಬಲ್ ಬಹುಮಾನವನ್ನು ಪಡೆದವನು. ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಸುಖ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಲೆ ಬದುಕುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆನೋ ಅನ್ನಿಸಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಗುಂಡಿಕ್ಕಿಕೊಂಡು ಸತ್ತವನು. ಮಾರ್ಕ್‌ಟ್ವೆನ್‌ನ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ನೆರವಾದುದು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರವಾಸ, ಕಾದಂಬರಿ ಬರೆಯಬೇಕು ಅನ್ನಿಸಿದಾಗಲೆಲ್ಲ ಅಲೆಮಾರಿಯಂತೆ ಯಾವುದಾದರೂ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊಕ್ಕು ಗುಡಿಸಲು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ತಿಂಗಳಾನುಗಟ್ಟಲೆ ಅಲ್ಲಿ ವಾಸ

ಮಾಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ, ಬಂದವನೆ ಕಾದಂಬರಿಯ ರಚನೆಗೆ ಇಳಿಯುತ್ತಿದ್ದ, ಕೆಲವೆ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಅದ್ಭುತವೆನ್ನುವಂತಹ ಕಾದಂಬರಿ ರಚನೆಯಾಗಿ ಜನಮನ್ನಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಟ್ವೆನ್‌ನ ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಅಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸಿದರೂ, ಮಾರ್ಕ್‌ಟ್ವೆನ್‌ನ ಹಾಗೆ ಕಾರಂತರು ಪರಿಸರದ ಎಡೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅಲ್ಲಿನ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕಾದಂಬರಿಯ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪರಿಸರದೆಡೆಗಿನ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಕಾರಂತರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಂತೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲೇಬೇಕಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರ 'ಕುಡಿಯರ ಕೂಸು', 'ಚೋಮನ ದುಡಿ', 'ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವ', 'ಮುಗಿದ ಯುದ್ಧ' ಕಾದಂಬರಿಗಳು ರಚನೆಯಾದುದು ಪರಿಸರದ ನಡುವೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮಲೆಕುಡಿಯರ ಹಾಡಿಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಬರೆದದ್ದು 'ಕುಡಿಯರ ಕೂಸು', ಒಮ್ಮೆ ಮಡಿಕೇರಿಗೆ ಹೋದಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪರಿಸರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು 'ಬೆಟ್ಟದ ಜೀವ', 'ಚೋಮನ ದುಡಿ' ಕೂಡ ಕಾಫಿ ತೋಟಗಳಲ್ಲಿ ಜೀತದಾಳಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಜನರನ್ನು ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಕೇವಲ ಐದು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾದ ಕಾದಂಬರಿ. 'ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ'ದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಿಕ್ಕ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ೬೦ ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದು 'ಸೀಳ್ಗವನಗಳು' ಎಂಬ ನಾಮಾಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿ ಅದನ್ನು 'ಅಪರಂಜಿ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದುದು ಕೂಡ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೆ, ಗಾಂಧಿಯವರ ಆಸೆಯಂತೆ ಸ್ವರಾಜ್ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ೧ ಕೋಟಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಗಾಂಧಿ ಕರೆಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಊರೂರು ಅಲೆದು ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸಿದ್ದು, ಖಾದಿ ಬಟ್ಟೆ ನೇಯ್ದು ಮಾರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದು ಹೀಗೆ ದೇಶಸೇವೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಲವಾರು ಊರುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ ಅಂದಿನ ರಾಜಕೀಯ ಮೇಲಾಟಗಳ ಅನುಭವದಿಂದ ರಚನೆಯಾದದ್ದೆ 'ಔದಾರ್ಯದ ಉರುಳಲ್ಲಿ' ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ. ಮಾರ್ಕ್‌ಟ್ವೆನ್‌ನಂತಹ ಅತಿರೇಕದ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಕಾರಂತರದ್ದಲ್ಲವಾದರೂ ಇಬ್ಬರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮೂಲ ಆಕರ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪರಿಸರದ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೃಷ್ಟಿ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಕಾರಂತರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದರೆ ತಪ್ಪಾಗಲಾರದು.

೮.೧ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಮತ್ತು ಆಯ್ದ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಾಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಲೇಖಕರಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗಿಟ್ಟು ಪ್ರಸ್ತುತ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮುಖ ಲೇಖಕರನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡುವಾಗ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ದೇಶಗಳಿಗೆ, ಈ ಲೇಖಕರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಬರೆದ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ, ಇಬ್ಬರೂ

ಲೇಖಕರು ಒಂದೇ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಯಾವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಾರೆ? ಯಾವುದನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ? ಅವರ ಆಸಕ್ತಿಗಳು ಎಂತಹವು? ಎಂಬೆಲ್ಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಹುಡುಕುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗೂ ಇತರೆ ಲೇಖಕರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿನ ಸಾಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಒರೆಗೆ ಹಚ್ಚಿದಾಗ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ಅನನ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಆಯ್ದ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಾಗಿ ಡಾ. ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರ 'ನಾ ಕಂಡ ಪ್ರಪಂಚ', ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ 'ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ', ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ 'ರಂಗಾಯನ', ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರ 'ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು', ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

೮.೧.೧ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡ

ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರ ನಾ ಕಂಡ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವ ಮುನ್ನ, ಇವರ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣಗಳಿವೆ ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡರು ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರು, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಸಮಕಾಲೀನರು. ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಐ.ಎ.ಎಸ್. ಅಧಿಕಾರಿಯಾದರೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೇಖಕರು. ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲ ಸೆಲೆ ಜಾನಪದವಾಗಿದೆ ಹಾಗೆಯೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಜಾನಪದ ಸಂಶೋಧಕರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವರು ಮತ್ತು ಸಾಹಿತಿಗಳು ಆಗಿದ್ದವರು ಅಲ್ಲದೆ, ಇವರಿಬ್ಬರು ಕೇವಲ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡವರು ಮತ್ತು ಕನ್ನಡದ ಸಾಹಿತ್ಯವಲಯದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡವರು. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕರು ಅಮೆರಿಕಾವಲ್ಲದೆ ಜಪಾನ್, ಮಲೇಷಿಯಾ, ಸಿಂಗಪೂರ್, ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್, ಶ್ರೀಲಂಕ, ಇಂಗ್ಲೇಂಡ್‌ಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದವರು ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಕೌಲಾಲಂಪುರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಲ್ಲಿನ ನೆಗಾರ(ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ)ವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿರುವ ಅಸ್ತ್ರಗಳು, ನಾಣ್ಯಗಳು, ಖಗಮೃಗಗಳ ಪಳೆಯುಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಕಟ್ಟಡದಲ್ಲಿ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮದುವೆ-ಮುಂಜಿ, ಮನೆ-ಮಠ, ಗಾಡಿ-ಗಬಟೆ, ಕೊಡಲಿ-ಕುಡುಗೋಲುಗಳು, ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಬಾಳು-ಬದುಕು ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಗಳು, ತೊಗಲು ಬೊಂಬೆಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಬರ್ಮಾ, ಥೈಲ್ಯಾಂಡ್, ಕಾಂಬೋಡಿಯಾ, ಜಾವಾ, ಸುಮಾತ್ರಾ, ಬೋರ್ನಿಯಾ, ಫಿಲಿಪೈನ್ಸ್ ಮುಂತಾದ ದೇಶಗಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರ ಕೌಲಾಲಂಪುರದ ಈ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಕಲೆಗೆ, ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆಯೆ ಹೊರತು ಅದನ್ನೇ ಮುಖ್ಯ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಮುಖ್ಯವಾಹಿನಿಯೆ ಕಲೆ-ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂತಹ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗೆಲ್ಲ ಅದರ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆ ನಾಗೇಗೌಡರ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಜಪಾನ್ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳ ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳನ್ನು (ಮೂಲ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳು) ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಹಾಗೆಯೆ ಕಬೂಕಿ ನಾಟಕ ನೋಡುವ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನ್ಯಾಷನಲ್ ಥಿಯೇಟರ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಯುದ್ಧ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಿಕೋಪಗಳಿಗೆ ಈಡಾಗಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ಜಪಾನ್ ದೇಶವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮರು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನೀಯರ ಈ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಥಿಯೇಟರ್ ಅನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ, ಈ ಥಿಯೇಟರ್ ಒಳಗೆ ಎರಡು ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳಿವೆ. ಒಂದು ದೊಡ್ಡದು ಮತ್ತೊಂದು ಚಿಕ್ಕದು. ದೊಡ್ಡ ಥಿಯೇಟರ್ ಕಬೂಕಿಗೆ ಮೀಸಲಾದರೆ ಚಿಕ್ಕದು ಬನ್‌ರಕು(ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆ)ಗೆ ಮೀಸಲು ಎಂದು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್‌ನ ಕಬೂಕಿ ನಾಟಕದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, "ನಾವು ದೊಡ್ಡ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ನೋಡಿದ್ದು ಕಬೂಕಿ ನಾಟಕ. ಜಪಾನೀಯರ ಮನರಂಜನಾ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಬೂಕಿ ಅತ್ಯಂತ ರಂಜನೀಯವಾದುದಂತೆ. ಸಂಗೀತ ಹಾಗು ಹಾಡುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕೋಲಾಹಲದ (ಬಸ್ಲಿಂಗ್) ನಾಟಕ ಇದು. ಹದಿನೇಳನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದ್ದ ಈ ಜನಪದ ರಂಗಭೂಮಿ ಈಗ ಇಂದಿನ ಯುವಕರು ಬೇಡುತ್ತಿರುವ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಮನರಂಜನೆಗಳ ಕಾರಣ ಪೈಪೋಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆ. ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನದಂತೆ ಕಬೂಕಿಯು ಅಭಿನಯ, ಹಾಡು ಹಾಗು ನೃತ್ಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ನೃತ್ಯ ಕಬೂಕಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ನಾವು ನೋಡಿದ ಕಬೂಕಿ ಒಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನುಳ್ಳ ನಾಟಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು- ನಮ್ಮ ಕನ್ನೇಶ್ವರ ರಾಮ, ಸಿಂಧೂರ ಲಕ್ಷ್ಮಣ, ಎಚ್ಚಮನಾಯಕರಂತೆ, ವಿಶಾಲವಾದ ರಂಗಸ್ಥಳದ ಒಂದು ಬದಿಗೆ 'ಷೀಬತ್' ಎಂಬ ವಾದ್ಯಗೋಷ್ಠಿ ನಡೆಯುತ್ತಿರುತ್ತದೆ-ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ, ತಾಳ, ಮದ್ದಳೆ, ಮುಖ ವೀಣೆ ಅಥವಾ ಚಂಡೆಗಳ ವಾದ್ಯಗಳಂತೆ. ಆದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಕಬೂಕಿಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವತ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಬೂಕಿಯ ಪಾತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಪಾತ್ರಗಳಂತೆ ಹೇರಳವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ಉಡುಪು ಧರಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ರಂಗಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ವೇಷಗಳು ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬಯಲಾಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮಧ್ಯೆ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಣಿದು ಬರದೆ ಒಂದು ಕಟಕಟೆ ಇಲ್ಲವೆ ಸೇತುವೆ ಹಾದಿಯ

ಮೇಲೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಸೇತುವೆ ಹಾದಿಯನ್ನು 'ಹನಮಿಚಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಈ ಕಬೂಕಿಯನ್ನು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಆಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೆಲವು ಘೋರ ಪಾತ್ರಗಳು ನಮ್ಮ ಬಯಲಾಟದ ಪಾತ್ರಗಳಂತೆಯೇ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಆಡಲಾರಂಭಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಬೀದಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುವುದು ತಪ್ಪಿ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರ ಮಧ್ಯೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸುಮಾರು ಮೂರಡಿ ಎತ್ತರದ ಹಾದಿಯ ಮೇಲೆ ಬರಲಾರಂಭಿಸಿದುವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಿಗೂ ಸಮ್ಮಿಳಿತ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ."[೨]

ಕಬೂಕಿಯ ಭಾಷೆ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪದಿಂದ ಕೂಡಿದುದಾಗಿದೆ, ಉಚ್ಚಾರ ಕಷ್ಟಕರವಾದುದು, ಕಬೂಕಿ ನಾಟಕದ ಇನ್ನೊಂದು ಚಮತ್ಕಾರವೆಂದರೆ ಪಾತ್ರಧಾರಿಗಳು ರಂಗಸ್ಥಳದ ಮೇಲೆಯೆ ವೇಷಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಎರಡು-ಮೂರು ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ರಂಗದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಪಾತ್ರ, ಸನ್ನಿವೇಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ವೇಷ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಂತೂ ಒಳ್ಳೆಯ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆ ಎಂದು ನಾಗೇಗೌಡರು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ಇದಲ್ಲದೆ, ಜಪಾನ್ ಫೌಂಡೇಶನ್‌ನವರು ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಬೂಕಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಥಿಯೇಟರ್ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಬೂಕಿಗಿಂತ ಹಳೆಯದಾದ ನೊಹ್(ನೋ) ಡ್ರಾಮ ಕೂಡ ಇದ್ದು ಇದಕ್ಕೆ ಏಳು ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ ಮತ್ತು ನೊಹ್ ಕೂಡ ಸೊಗಸಾದ ನಾಟಕ ಶೈಲಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಬೂಕಿ, ನೊಹ್ ಅಲ್ಲದೆ ಗಗಕು ಎಂಬ ಆಸ್ಥಾನ ನೃತ್ಯ, ಬನ್‌ರಕು ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಯಾಟ, ಮ್ಯಾರಿಯೋನೆಟ್ ಎಂಬ ಗೊಂಬೆಯಾಟ, ಕಿಯೋಜೆನ್ ಎಂಬ ನಕಲಿ ನಾಟಕ. ಕ್ಯೊಮೈ ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ಶೈಲಿ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು 'ಕಬೂಕಿ', 'ನೋ' ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಬದಲಾದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನೋ ನಾಟಕ ತನ್ನ ವೈಭವವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡು ಕಬೂಕಿ ಹೆಚ್ಚು ಜನಪ್ರಿಯವಾಯಿತು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಮತ್ತು ಕಬೂಕಿಯ ನೃತ್ಯ, ಉಡುಗೆ-ತೊಡುಗೆ, ಮುಖವಾಡದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗೇಗೌಡರು ಹೇಳುವ ಇತರ ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟುದು ತಮ್ಮ ಯಕ್ಷಗಾನ ನೃತ್ಯ ತಂಡಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ಕೊಡಲೆ ಹೊರತು, ಪ್ರವಾಸಿಯಂತೆ ಅಲ್ಲಿನ ಕಲೆಯನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸಿ ದಾಖಲಿಸಲಲ್ಲ, ನೃತ್ಯ ತಂಡಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಮಧ್ಯೆ ಬಿಡುವಿನ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿನ ಕಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಡೀ ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಿಗುವುದರಿಂದ, ಕಬೂಕಿ, ನೋ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮಿಕ್ಕ ಕಲಾಪ್ರಕಾರಗಳ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕಾರಂತರು ನೀಡುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಗೇಗೌಡರ ಈ ವಿವರಗಳು ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳಷ್ಟೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಜಪಾನ್ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಬೂಕಿಗಾಗಿಯೆ ಒಂದು ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಮೀಸಲಿರಿಸಿದ್ದಾರೆ

ಮತ್ತು ನಾಗೇಗೌಡರು ಕಬೂಕಿ ಮತ್ತು ನೋ ನಾಟಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೊಡುವ ದಾಖಲೆಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಬೂಕಿ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಸ್ಮಿತ್‌ಸೋನಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್‌ಗೂ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟು. ಇದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್, ವುಡ್ರೊ ವಿಲ್ಸನ್ ಇಂಟರ್ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಸ್ಕಾಲರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಜಾನ್ ಎ. ಕೆನಡಿ ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಪರ್‌ಫಾರ್ಮಿಂಗ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಫ್ರಿಕಾ ಮತ್ತು ಏಷ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಜಪಾನ್‌ನವರು ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯವರು ಅಮೆರಿಕಾ ಜನಪದರ ಜೀವನ ಕುರಿತಂತೆ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಉತ್ಸವ ನಡೆಸುತ್ತಾರೆ. ಜಾನಪದ ಗಾಯಕರು, ಕರಕುಶಲ ಕೆಲಸಗಾರರು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನಾವರಣಕ್ಕೆ ಕೈಜೋಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಇರುವ ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಹಿಸ್ಟರಿ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೂ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟ ನಾಗೇಗೌಡರು ಅಲ್ಲಿನ ಭಾರತದ ಚಿತ್ರಗಳು, ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ನ್ಯಾಚುರಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಸವಿವರವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ವಿಧಾನಗಳು, ಅವುಗಳ ವಿಂಗಡಣೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಚಿತ್ರಕಲೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗೇಗೌಡರು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ವಿವರವನ್ನಷ್ಟೆ ವರದಿಯಂತೆ ಒಪ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ವಸ್ತು, ಇತಿಹಾಸ, ಅದರ ರಚನಾ ಕ್ರಮದ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರಿಗೆ ಜಾನಪದದ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಪರಿಚಯದವರೊಡನೆ ಮಾತಾಡಿ ಲೈಬ್ರರಿ ಆಫ್ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್‌ನಲ್ಲಿರುವ 'ಫೋಕ್ ಲೈಫ್ ಸೆಂಟರ್'ಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ೧೯೨೮ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ, ಮೊದಲಿಗೆ ಅಮೆರಿಕಾದ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಈಗ ಅದು ಜನಪದ ಸಂಗೀತ ಹಸ್ತಪ್ರತಿ ಮತ್ತು ಧ್ವನಿ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು 'ಆರ್ಚೀವ್ ಆಫ್ ಫೋಕ್ ಕಲ್ಚರ್' (ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಆಗರ) ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿರುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯು ಆಗಿನಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ (೧೯೮೦) ಸುಮಾರು ೩೫,೦೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ರೆಕಾರ್ಡಿಂಗ್‌ಗಳ ಸಂಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಜನಪದ ಗೀತೆ, ಸಂಗೀತ, ಕಥೆ, ಮೌಖಿಕ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಇತರ ಜಾನಪದೀಯ ಬಗೆಗಳ ಮೂರು ಲಕ್ಷ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿವರವನ್ನು ನಾಗೇಗೌಡರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ದಿನ ಮಿನಿಯಾ ಪೋಲೀಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಫೋಕ್ ಆರ್ಟ್ ಪ್ರದರ್ಶನವನ್ನು ನಾಗೇಗೌಡರು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಲ್ಲದ ಸಂಚಾರಿ ಪ್ರದರ್ಶನ ಹದಿನೈದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್

ಫೈನ್ ಆರ್ಟ್ ಮೂಲಕ ನಡೆಯುವ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರೆಡ್ ಇಂಡಿಯನ್ನರ ಚಿತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದವು ಎಂಬ ವಿವರವನ್ನು ನಾಗೇಗೌಡರು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಸಂಚಾರಿ ಚಿತ್ರ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಬಗ್ಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಬಹುಶಃ ಮಾಹಿತಿ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಈ ಪ್ರದರ್ಶನವು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಂದರ್ಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆನೊ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಮೆರಿಕಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಾದ ಹ್ಯಾಲೋವಿನ್ ಪಿತೃ ಪಕ್ಷದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ನಾಗೇಗೌಡರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಕ್ಟೋಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ಈ ಪಿತೃಪಕ್ಷ ನಡೆಯುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ ಆ ಎರಡು ದಿನ ಸತ್ತವರ ಆತ್ಮಗಳು ಬದುಕಿದವರ ಆತ್ಮಗಳ ಜೊತೆ ಮಿಲನವಾಗುವ ದಿನ ಎಂದು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅದರ ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಹ್ಯಾಲೋವಿನ್ ಪಿತೃ ಪಕ್ಷ ಆಚರಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಪಶ್ಚಿಮ ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಂತೆ ರೂಢಿಯಿರುವ 'ಥ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಗಿವಿಂಗ್ ಡೆ' ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ ದಿನ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷದ ನವೆಂಬರ್ ೨೬ರಂದು ದೇಶದೆಲ್ಲೆಡೆ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ೧೬೨೧ರಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಅಮೆರಿಕಾಗೆ ಬಂದ ಜನ ಅಲ್ಲಿ ಉತ್ತು-ಬಿತ್ತು ಧಾನ್ಯ ಬೆಳೆದು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ತಿಂದ ದಿನ. ಈ ಅನ್ನ ಕೊಟ್ಟ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಥ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಹೇಳಿದ ದಿನವಾಗಿ ಆಚರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತೀಯರು ಸುಗ್ಗಿ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಿದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಥ್ಯಾಂಕ್ಸ್ ಗಿವಿಂಗ್ ಡೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಸುಗ್ಗಿ ಮಾರ್ಚ್ ಏಪ್ರಿಲ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ನವೆಂಬರ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆ ಈ ಹಬ್ಬ ಆಚರಿಸಲು ಅಂತಃಕಲಹಗಳಾಗಿ- ೧೮೬೩ರಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾದ ಪ್ರೆಸಿಡೆಂಟ್ ಆ್ಯಬ್ರಹಮ್ ಲಿಂಕನ್ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ದಿನವೆಂದು ರಜೆ ಘೋಷಿಸಿದ ನಂತರ ಎಲ್ಲರೂ ಇದೊಂದು ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಹಬ್ಬದಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಾಗೇಗೌಡರು ಬ್ರಿಟನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ ಅಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಅನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಸಹಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆ ಒಂದೊಂದೆ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವರಗಳೊಂದಿಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಲಂಡನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ನಾಗೇಗೌಡರು ವೆಸ್ಟ್ ಮಿನಿಸ್ಟರ್ ಆಬಿ (ಕ್ರೈಸ್ತ ಮಠ)ಯ ಬಗ್ಗೆ ಅದರ ದೈತ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಶಾಲವಾದ ಕಟ್ಟಡದ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದಷ್ಟು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಚರ್ಚ್‌ನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು

ಇಡೀ ಚರ್ಚಿನ ವಾಸ್ತು ವೈಭವ, ವಿಶಾಲತೆ, ಇತಿಹಾಸ, ಯಾವ ಯಾವ ರಾಜರ ಆಳ್ವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಚರ್ಚ್ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿತು ಎಂಬೆಲ್ಲ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೂ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಕ್ಕೂ ಹಲವಾರು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಮೊದಲಿಗೆ ನಾಗೇಗೌಡರ ಬರವಣಿಗೆ ತಿಳಿ ಹಾಸ್ಯದ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ರಚನೆಯಾಗಿದ್ದರೆ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆ ಸಂಶೋಧನಾ ಬರವಣಿಗೆಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗೇಗೌಡರು ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳಗಳ ಜಾನಪದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನೇನು ಅವರು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಜನಜೀವನ, ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣುಗಳ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರ, ಕಟ್ಟಡಗಳು, ದೈನಂದಿನ ವಿದ್ಯಾಮಾನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗು ಇವರ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇದ್ದಂತಿಲ್ಲ, ಪ್ರವಾಸವೆಂದರೆ, ಮೋಜು-ಬಾಡೂಟ-ತಿರುಗಾಟ ಎಂಬಂತೆ ಸಲೀಸಾಗಿ ಬರವಣಿಗೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಅವರ ಮೂರನೇ ಪ್ರವಾಸ ಮಾತ್ರ ಅವರ ನಾಲ್ಕನೇ ಮಗಳು ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯ ಮದುವೆಯು ಅಮ್ಸ್ಟರ್‌ಡ್ಯಾಂನಲ್ಲಿ ನಡೆದುದರಿಂದ ಅದರ ವಿವರಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಮಾತ್ರ 'ಮದುವೆ'ಯ ಉದ್ದೇಶವಿರುವುದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಉದ್ದೇಶ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳೆರಡು ಇವೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಮಾಂಸಾಹಾರಿಗಳು, ಮಾಂಸಾಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರೆದರೆ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಸಸ್ಯಹಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಬ್ರೆಡ್ಡು, ಕಪ್ಪು ಕಾಫಿ, ಹಾಲು, ಮೊಸರು, ಗಿಣ್ಣು, ಯೋಗಾರ್ಟ್‌ನಲ್ಲೆ ಊಟ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಅಮೇರಿಕಾದ ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರದ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ, ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮುಕ್ತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ ಚಕಾರವೆತ್ತುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಹುಂಬುತನ ಅಮೆರಿಕನ್ನರಿಗೆ ಇದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗಂಡು-ಹೆಣ್ಣಿನ ಸಂಬಂಧದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದರೂ ಅದು ಅಶ್ಲೀಲತೆಯ ಗಡಿ ಮೀರದಂತೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಒಮ್ಮೆಯಂತೂ ವರ್ಣಸಂಕರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಿದರೂ ಅದು ಸ್ವೇಚ್ಛಾಚಾರದ ಬಗ್ಗೆಯಲ್ಲ ಎಂಬುದಂತೂ ಸತ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ.

ನಾಗೇಗೌಡರು ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದರೂ ಇಡೀ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಐದಾರು ಕಡೆ ಮಾತ್ರ ಜಾನಪದದ ವಿವರಗಳಿಂದ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಕೀಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೊತೆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆರೆಯುವುದೆ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವು ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡೆ ಹೊರಡುವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧತೆ-ಬದ್ಧತೆಗಳೆರಡನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಪರಿಚಿತರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ತಮಗೆ ಬೇಕಾದ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಗುಣ ನಾಗೇಗೌಡರಲ್ಲಿಲ್ಲ.

ನಾಗೇಗೌಡರ ಪ್ರವಾಸ ಬರವಣಿಗೆ ಒಬ್ಬ ತುಂಬು ವಯಸ್ಸಿನ ತಿಳಿಹಾಸ್ಯ ಮನಸ್ಸಿನವನೊಬ್ಬನ ಅನುಭವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿದರೆ, ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆ ಒಬ್ಬ ಅಪೂರ್ವ ಕಲಾವಿದನ, ಕಲಾಗುರುವಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಗೇಗೌಡರ ಬರವಣಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಅವರ ಕುಟುಂಬದ ಸುತ್ತಲೆ ಗಿರಕಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ತಮ್ಮ ಕುಟುಂಬದವರ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದೆ ಇಲ್ಲ. ನಾಗೇಗೌಡರದು ಸರಳ ಶೈಲಿಯಾದರೆ, ಕಾರಂತರದು ಪ್ರೌಢ ಶೈಲಿಯಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ ಹಾಗಾಗಿ ನಾಗೇಗೌಡರ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ವಾರ್ತಾ ಬರವಣಿಗೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೂ, ಇಬ್ಬರು ಲೇಖಕರ ಬರವಣಿಗೆಗಳು ಸಹೃದಯರ ಮನಗೆಲ್ಲುವಲ್ಲಿ ಸಫಲತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ.

೮.೧.೨ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ

ಪಾಪು ಎಂದೇ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು, ಸಾಹಿತಿಯಾಗಿ, ಜನಪ್ರಿಯ ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದವರು. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಅವರ ಕನಸು ಬಹು ಹಿಂದಿನದು. ೧೯೫೦ರ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಕನಸು ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ನೆರವೇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮುಖ ಕಾರಣ, ಭಾರತ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ಒಕ್ಕೂಟಗಳ ಸ್ನೇಹ ಬಾಂಧವ್ಯ.

ಕೇವಲ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೆರಿಕಾದಂತಹ ದೈತ್ಯ ದೇಶಕ್ಕೆ ಸಡ್ಡು ಹೊಡೆದು ಬೆಳೆದ ರಷ್ಯಾದ ಬೆಳವಣಿಗೆ ಇಂದಿಗೂ ವಿಸ್ಮಯವಾದುದು. ಆದರೆ ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಆಡಳಿತ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಈ ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ನೂರಾರು ಸುದ್ದಿಗಳು ಹಬ್ಬಿದ್ದವು ಅದನ್ನು ತೊಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಣದಿಂದ ರಷ್ಯಾವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಭಾರತವನ್ನು ಆಯ್ಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರವಾಸಕ್ಕೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ.

ರಷ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಆಡಳಿತವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರಿಗೆ ಅವರ ಗೆಳೆಯರು ಪ್ರವಾಸ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಾದ ಬಗ್ಗೆ ನಿರಾಶಾದಾಯಕ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಆಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಾಕತಾಳೀಯವೆಂಬಂತೆ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಅವರ ಆತ್ಮೀಯರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇಷ್ಟರಲ್ಲಾಗಲೆ ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ರಷ್ಯಾವನ್ನು ಕುರಿತು ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಕೃತಿಯ 'ಮೊದಲ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ' "ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದ ಬಗ್ಗೆ ಗುಲಾಬಿಯ ಬಣ್ಣದ ಚಿತ್ರ ರೇಖಿಸಿ ಹೇಳಿದವರು ಇದ್ದರು. ಕರಾಳ ವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿ ತೋರಿಸಿದವರೂ ಇದ್ದರು. ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ, ಏನೂ ಇಲ್ಲ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದವರು ಇದ್ದರು. ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ವಿಜೇತ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ನನ್ನೆದುರು ಪ್ರಶಂಸೆಯ ಮಾತುಗಳನ್ನೇನು ಆಡಲಿಲ್ಲ"[೩] ಎಂದು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ರಚನೆಗೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಭಾರತ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಒಡಂಬಡಿಕೆ. ಇದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಷ್ಯಾದವರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಲೇಖಕ, ಪತ್ರಕರ್ತರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖರಾದವರನ್ನು ಕರೆಸಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿನಿಮಯೀಕರಣಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ, ರಷ್ಯಾದೇಶ ಜಗತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಭಾಗೀದಾರನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದ್ದು ೭೦-೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ, ಜೊತೆಗೆ ಅಮೆರಿಕ ಮತ್ತು ರಷ್ಯಾ ನಡುವೆ ಶೀತಲ ಸಮರ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲ, ಆಗ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಂದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ನಿರಂಕುಶಾಧಿಕಾರದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಜೀವನ ನರಕಸದೃಶವಾದುದು ಎಂಬಂತಹ ಊಹಾಪೋಹಗಳು ಹರಿದಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತಹ ಕಾಲಘಟ್ಟ.

ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಬಲಿಷ್ಠತೆಯು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ 'ಕಾಂಪೌಂಡ್ ಸಂಸ್ಕೃತಿ'ಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದುದರಿಂದ – ಹೇಗಾದರೂ ಈ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹೊರ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ರಷ್ಯಾ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ರಾಷ್ಟ್ರವಾದ ಭಾರತವನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಮಾಧ್ಯಮವನ್ನಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಸಕ್ತಿವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿರುವ ಲೇಖಕರು, ಕವಿಗಳು, ಪತ್ರಕರ್ತರುಗಳು, ಕಲಾವಿದರನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿಕೊಂಡು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರವೂ ಕೂಡ ಕಲೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಜನಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೆ ಬೆಲೆ ಕೊಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಅವರ ಮೂಲಕ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು (ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ) ಬರೆಸಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸುವ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ಜಾಗತಿಕ ಆಡಳಿತ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಾರುವುದು ಇದರ ಹಿಂದಿರುವ ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೆ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಜಿ.ಎಸ್. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪನವರಂತಹ ಕನ್ನಡದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪರಂಪರೆಗಳು ರಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಬಂದುದಾಗಿದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಕುವೆಂಪು ಕೂಡ 'ಕೋಗಿಲೆ ಮತ್ತು ಸೋವಿಯಟ್ ರಷ್ಯಾ' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನ ಬರೆದುದು ರಷ್ಯಾದ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಗವಾಗಿದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ, ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಊಟಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಪಟ್ಟ ಪಾಡನ್ನು ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕಲಾವೈಭವವನ್ನು ಸವಿಯುವುದು ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಊಟ-ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಣ್ಣ ಅಸಮಾಧಾನವಿದೆಯೆ ಹೊರತು ಹೇವರಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಕಾರಂತರು ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ರಷ್ಯಾವನ್ನು ಅದರ ದೈತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳುವ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲಾಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಅವರ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ಮುಕ್ತ ಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುವ ಕಾರಂತರು ಉಸಿರುಗಟ್ಟಿಸುವ ಅಲ್ಲಿನ ಮಿಲಿಟರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿಯೆ ಖಂಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಿಯಮಿತ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಹೋಟಲಿಗೆ ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಊಟವೇ

ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅರುಹಿ, ಬಲವಂತದ ಏಕಾದಶಿ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು ಎಂದು ಹಾಸ್ಯಭರಿತವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಮ್ಮಂತಹ ರಾಯಭಾರಿಗಳಿಗೆ ಹೀಗಾದರೆ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಗತಿಯೇನು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆದರೆ, ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಒಬ್ಬ ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿ ರಷ್ಯಾ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದುದು ರಷ್ಯಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮಂಡಳಿಯ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದಲೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. 'ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ' ಎಂಬ ಅವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನ ಅಪ್ಪಟ ಪತ್ರಿಕಾ ವರದಿಯಂತೆ ಸಹೃದಯರಿಗೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಕೃತಿಯ ಆದಿಯಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೆ ರಷ್ಯಾವನ್ನು ಅತಿ ಎನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಜಾವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅತಿಯಾಗಿ ತೆಗಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿ ಪುಟ, ಪ್ರತಿ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಭಾರತವನ್ನು ಹೀಗಳೆಯುತ್ತ ರಷ್ಯಾ ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ದೇಶ, ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆ ಇಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತಾರೆ. ಲೆನಿನ್-ಸ್ಟಾಲಿನ್-ಮಿಖಾಯಿಲ್ ಗೋರ್ಬಚೇವ್ ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಮಹಾಪುರುಷರು, ದೈತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು, ಜನನಾಯಕರು ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವಂತೆ ಹೊಗಳಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಲೆನಿನ್‌ಗಾಗಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ಮೀಸಲಿಡುವ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಗಾಂಧಿಯೊಂದಿಗೆ ಆತನನ್ನು ಸಮೀಕರಿಸಿ ನಾವು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಗೆ ಕೊಡುವ ಅಗೌರವದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡಿ ರಷ್ಯನ್ನರು ಲೆನಿನ್‌ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಭಾರತೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಡೀ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳುವ ವಂದೀಮಾಗಧರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಅತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ರಷ್ಯನ್ನರನ್ನು ಹೊಗಳಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವಿದೆ, ಅದು ಏನೆಂದರೆ ಇವರು ಪತ್ರಕರ್ತರು ಹೇಳಿಕೇಳಿ ಎಡಪಂಥೀಯರು, ಜೊತೆಗೆ ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪರವಾಗಿರುವವರು. ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದರೂ ಅವರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳೆಲ್ಲ ಆ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಮೂಡಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಕೃತಿಯ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ರಷ್ಯಾದ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಪೂರ್ವಗ್ರಹ ಪೀಡಿತರಂತೆ ಬರೆಯುವುದು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಸೋವಿಯತ್ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ "ನಮ್ಮ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಂಥ ಹಿರಿಯ ವಿಚಾರವಾದಿಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಮೇಲೆಯೇ ಸುರಿದಿದ್ದಾರೆ, ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೇನೂ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಇದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ" ಎಂದು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಮಾತನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ, ಕಾರಂತರು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲ ಓದುಗರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಸುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಅವರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದ

ಹಾಗೆ ಬರೆಯುವ ವಸ್ತುನಿಷ್ಟಗುಣ ಕಾರಂತರದ್ದು ಎಂಬುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ರಷ್ಯಾದವರ ಮೇಲಿನ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಭರದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಬರೆದಿರುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಕೆಥರಿನ್ ಮಹಾರಾಣಿಯನ್ನು ಅವಳ ಭವ್ಯ ಜೀವನವನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಹೊಗಳಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಜೊತೆಗೆ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಲಾವಿದರ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆಯೆ ವಿನಹ ಕಾರಂತರಂತೆ ಆ ಚಿತ್ರಕೃತಿಗಳ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಂತರು ಹರ್ಮಿಟೇಜ್ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯದ ಕಲಾಕೃತಿಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಐದಾರು ಪುಟಗಳಷ್ಟು ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರಿಗಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಲೆನಿನ್‌ಗ್ರಾಡ್ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಸುಮಾರು ೬೬ ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಿವೆ ಎಂಬ ಮಾಹಿತಿ ಕಲೆಹಾಕಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುವುದೆ ಇಲ್ಲ.

ಪತ್ರಕರ್ತರಾದ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ ರಷ್ಯಾದ ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸವಿವರವಾಗಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ ಮಾಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಸರಕಾರಿ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಇಝುವೆಸ್ಟಿಯಾ' ಕಮ್ಯೂನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷದ ಪತ್ರಿಕೆ 'ಪ್ರಾವ್ದಾ' ಬಗೆಗೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪ್ರಕಟಣೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ದೂರ ಸಂವೇದಿ ಉಪಗ್ರಹಗಳಿಂದ ರಷ್ಯಾದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಸಂಪರ್ಕ ಜಾಲದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನ ವೃತ್ತ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದೆ ಇಲ್ಲ.

ರಷ್ಯಾ ದೇಶದ ಧರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು, "ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಸಾರ್ವಜನಿಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಗೊಳ್ಳುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅದು ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅವನ ಸ್ವಂತ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ಅನೇಕರಿಗೆ ಅದರ ಬಗೆಗೆ ವಿಶ್ವಾಸವಿಲ್ಲ. ಆ ದೇಶದ ಬಹುತೇಕ ಚರ್ಚು ಹಾಗು ಸೆನೆಗಾಗ್‌ಗಳು, ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಗಿವೆ, ಸಂಗೀತ ಗೃಹಗಳಾಗಿವೆ, ಅಭಿನಯಮಂದಿರಗಳಾಗಿವೆ, ಇಲ್ಲವೆ ಕ್ರೀಡಾಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಸೋವಿಯತ್ ಜನಪದದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಜನರು ಶೇ.೨೦ರಷ್ಟು ಮಾತ್ರ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಚರ್ಚುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುವ ಜನರು ಇರುವಂತೆ, ಚರ್ಚುಗಳಲ್ಲಿ ಮದುವೆ ಆಗುವ ಜನರೂ ಆ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶವನ್ನು ದೇವರಿಲ್ಲದ ಗುಡಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯವಲ್ಲ"[೨] ಎಂದು ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿರುವ ಚರ್ಚ್, ಅರಮನೆಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನವರ 'ಧರ್ಮ'ದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ, ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಚರ್ಚ್‌ಗಳ, ಅರಮನೆಗಳ ಕಲಾ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿರುವ ಅಮೂಲ್ಯ ಹರಳುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ 'ಪಚ್ಚೆ ಭಂಡಾರ' ಎಂಬ ಒಂದು ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ಅರಮನೆಗಳ ಸೌಂದರ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲು ಮೀಸಲಿರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಝಾರ್ ದೊರೆಗಳ

ವೈಭವೋಪೇತ ಜೀವನದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ನಾಶವನ್ನು ಕಾರಂತರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ಧರ್ಮ ನಿರಪೇಕ್ಷತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆದಿಲ್ಲ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಅಲ್ಲಿರುವ ಮಂತ್ರಿಗಳ ಮನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಅಲ್ಲಿ ವರ್ಗಭೇದವಾಗಲಿ, ವರ್ಣಭೇದವಾಗಲಿ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಾಬೀತು ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಿಗಳ ವೈಭವೋಪೇತ ಮನೆಗಳು, ಅವರ ಸಂಬಂಧಿಕರ ದರ್ಬಾರುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ, ಭಾರತೀಯರು ಸರಳತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಆಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಆದರೆ ರಷ್ಯಾದವರು ಸರಳತೆಯನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ ಆದರೆ ಎಲ್ಲಯೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾದ ಇತಿಹಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ರಾಜತಾಂತ್ರಿಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆಯೇ ವಿನಃ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅವರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯದ ಯಾವ ವಿವರಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಬಹುಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಕಾರಂತರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಮತ್ತು ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯಾಗಿರುವುದೆ ಆಗಿದೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಅಲ್ಲಿನ ಟಿ.ವಿ. ಮಾಧ್ಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತ, ಅಜರ್ ಬೈಜಾನ್‌ನ ಒಂದು ಜಾನಪದ ಪ್ರೇಮ ಕಥೆಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಅಜರ್ ಬೈಜಾನ್‌ನ ಜಾನಪದ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡು, ಈ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಪ್ರದೇಶಗಳಾದ ಲೆಟ್ವಿಯಾ, ಲಿಥುನಿಯಾ, ಇಸ್ತೋನಿಯಾ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲಿನ ಹೆಜ್ಜೆ ಗತ್ತುಗಳು, ಉಡುಗೆ–ತೊಡುಗೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ರಷ್ಯಾದ ಕರಾಗೋಡು ನೃತ್ಯಶಾಲೆ, ಕಾರ್ಮನ್ ಅಮಾಯಾರ ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನ, ನೃತ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಕಿಯಾದ ಈಪೋಜೇನಿಯಾ ಚಾಸಿಮೋವಾ, ಅಮಿರಾನ್ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿಯ ಮೂಕಾಭಿನಯ, ಬಾಲ್‌ಷಾಯ್ ಥಿಯೇಟರ್‌ನ ವಿಹಂಗಮ ನೋಟಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಲೆನಿನ್ ಗ್ರಾಡ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಲೆನಿನ್ ಸಮಾಧಿ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ತುಂಬು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಗಾಂಧೀಜಿ ಸಮಾಧಿ' ಬಗ್ಗೆ ಅನಾದರದ ವಿವರವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಅಸಮಾಧಾನ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇದೇ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟರೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕಲೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆಯೆ ಹೊರತು ಲೆನಿನ್‌ನನ್ನು ಅಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಗಾಂಧೀಜಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮೀಕರಿಸುವುದೂ ಇಲ್ಲ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ರಷ್ಯಾದ ಅಸ್ಮಿತೆಯಂತಿರುವ ಅಲ್ಲಿನ ಮೂಕ ನಾಟಕಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎರಡು–ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದಿರುವ ಒಪೇರಾ, ಬ್ಯಾಲೆ, ಸೂತ್ರದ ಬೊಂಬೆಯಾಟ, ಜಿಮ್ನಾಷಿಯಂ, ಸರ್ಕಸ್ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ ವಿಸ್ತೃತವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಅಲ್ಲಿನ ಸಮಾಜ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ರಾಜಕೀಯ

ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಊಟೋಪಚಾರಗಳು, ಜನರ ವೃತ್ತಿ ಬದುಕು, ಅವರು ತೆಗೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಸಂಬಳ, ಸಮೂಹಿಕ ಕೃಷಿ ಪದ್ಧತಿ, ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ದೇವರು, ಭಾಷಾನೀತಿ, ಜನರ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಏಕೆಂದರೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಸಾಹಿತಿಗಳು, ಅಪ್ಪಟ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕರು, ಆದರೆ ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪನವರು ಒಬ್ಬ ಪತ್ರಕರ್ತರು. ಒಬ್ಬ ಪತ್ರಕರ್ತ ರಷ್ಯಾವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ, ಒಬ್ಬ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶಕ ರಷ್ಯಾವನ್ನು ನೋಡುವುದಕ್ಕೂ ಎಷ್ಟೊಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮನಗಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

೮.೧.೩ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್

ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್ ಕನ್ನಡ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ದಶಕಗಳವರೆಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟ ಪತ್ರಕರ್ತರು. ೬೦-೭೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಬಹು ಬೇಡಿಕೆಯ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿ ಬರಹಗಾರರಾಗಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದ ರಾಮರಾವ್ ೫೫ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ೧೪ ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಬರವಣಿಗೆಯ ವೈಖರಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ಕಾದಂಬರಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಪತ್ರಕರ್ತರ ವರದಿಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ನಂತರ ಜೇಮ್ಸ್ ಹ್ಯಾಡ್ಲಿ ಚೇಸ್, ಆರ್ಥರ್ ಕಾನನ್ ಡಾಯ್ಲ್, ಅರ್ಲ್ ಸ್ಟಾನ್ಲಿ ಗಾರ್ಡ್‌ನರ್‌ರಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಕಾದಂಬರಿಕಾರರ ಶೈಲಿಯನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡರು. ಶೆರ್ಲ್ಯಾಕ್‌ಹೋಮ್ಸ್ ಎಂಬ ಜಾಣ ಪತ್ತೇದಾರಿ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಥಾನಾಯಕನನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುತ್ತಾ ಜನಪ್ರಿಯರಾದರು. ರಾಮರಾವ್ 'ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು' ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇಟಲಿ, ಫ್ರಾನ್ಸ್, ಅಮೆರಿಕಾ, ಜಪಾನ್, ಹಾಂಕಾಂಗ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿನ ತಮ್ಮ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇಟಲಿಯ ರೋಮ್ ನಗರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿನ ಪ್ಯಾಂಥಿಯಾನ್ ದೇವಾಲಯದ ವಾಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅದು ಕಲಾಕೃತಿಯ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲ, ಕೇವಲ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಉದ್ಗಾರಗಳಷ್ಟೆ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ರೋಮ್‌ನ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಲ್ಪ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಬಿಚ್ಚಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರಂತೆ ತಲಸ್ಪರ್ಶಿ ಬರವಣಿಗೆ ಇವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಚರ್ಚಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಬ್ರಮಾಲ್, ಪೆರುಸಿ, ಸಾಂಗಲೋ, ರ್‍ಯಾಫೆಲ್, ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋರ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೆ ಅದರ ಕಲಾವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

'ಪಿಯೆಟ' ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, ರಾಮ್‌ರಾವ್, "ಈ ನೂರಾರು ಪವಾಡ ಕೃತಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಬಲಭಾಗದ ಮೊದಲನೆಯ ಹಜಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿ 'ಪಿಯೆಟ' ಇದೆ. ಮೈಕೆಲ್ ಎಂಜೆಲೋ ಕೈವಾಡದ ಮತ್ತೊಂದು ನಿರ್ಮಾಣ. ಮೆಡೋನಳ ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ಸೊರಗಿ ಮಲಗಿರುವ ಚಿತ್ರಣ. ಆಕೆಯ ಭುಜದ ಮೇಲೆ ಹಾದು ಹೋಗಿರುವ ಪಟ್ಟಿಯ ಮೇಲೆ

ಕಲೆಗಾರನ ಹೆಸರು ಕೆತ್ತಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಥೆಯೇ ಇದೆ. ಕರಾರ ಅಮೃತ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ (ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಬಿಳಿ ಕಲ್ಲು) ಕಡೆದ ಪ್ರತಿಮೆ ಕಲೆ, ಕಲೆಗಾರ ಸಾಹಿತಿಗಳಿಗೊಂದು ಅನುಪಮ ಸಂಗೀತದಂತೆ[೬೬] ಎಂದು ನಾಲ್ಕೈದು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇದೇ ಪಿಯೆಟದ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪುಟದಷ್ಟು ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಮೇಲಿನ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೆಡೊನಾಳ ತೊಡೆಯಮೇಲೆ ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನು ಸೊರಗಿ ಮಲಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಆದರೆ ಅದು ಮೆಡೊನಾ ಅಲ್ಲ ಏಸುವಿನ ತಾಯಿ ಮೇರಿ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರಿಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಬರೆದರೋ ಅಥವಾ ಮುದ್ರಣ ದೋಷದಿಂದ ಈ ರೀತಿ ಆಗಿರುವುದೋ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಪ್ಪಂತು ಆಗಿದೆ.

ವ್ಯಾಟಿಕನ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿನ ಛಾವಣಿ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮೂಡಿಸಿದ ದಿ ಲಾಸ್ಟ್ ಜಡ್ಜ್‌ಮೆಂಟ್, ದಿ ಕ್ರಿಯೆಷನ್ ಆಫ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್, ಫಾಲ್ ಆಫ್ ಮ್ಯಾನ್‌ನಂತಹ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ ಸೇಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಚರ್ಚ್, ಕೋರಂಫೆ, ಕಲೋಸಿಯಂ, ಟ್ರೈವಿ ಫೌಂಟೇನ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ನೋಟದ ಕಾಣ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ರೋಮ್ ಅನ್ನು ಕಲಾವಿದರ ಸ್ವರ್ಗವೆಂಬಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜ್ಞತೆ, ಕುಸುರಿಯ ವಿವರಗಳು, ಭಾವ, ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಪರಿಶ್ರಮ, ಸೋಪೋಜ್ಞತೆ ಎಲ್ಲವೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ ಅನಾವರಣಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ರಾಮರಾವ್ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬರದ ಓದುಗರಿಗೆ ಇದು ತೊಡಕಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ವಾಕ್ಯ, ಪದಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ, ಆ ಪದಗಳಿಗೆ ಕನ್ನಡದ ಹೊಸ ಪದಗುಚ್ಛಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಮರಾವ್‌ರವರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪ್ರೀತಿ ಹೆಚ್ಚಿದೆ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ, ಬಹುಶಃ ಸಹಜವಾಗಿ ಸಂಭಾಷಣೆ ಬರಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ರಾಮರಾವ್‌ರವರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಟವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಕಂಡಹಾಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ನಗರಗಳ ವಿಸ್ತಾರ, ಏರ್‌ಪೋರ್ಟ್‌ನ ವಿವರಗಳು, ಸಂಚಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಮೋಜು, ಬಡತನ, ಜೊತೆಗೆ ಆ ಪ್ರವಾಸಿ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿನ ಕ್ಲಬ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕುಣಿತ, ಜೂಜು, ಹೆಣ್ಣಿನ ಲೋಲುಪತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ರಾಮರಾವ್‌ರವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಸಮಾನಾಂಶಗಳು ಹಲವಾರಿವೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು, ಇಟಲಿ, ರೋಮ್, ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನ ಜನರಿಗೆ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲಿನವರು ಇಂಗ್ಲೀಷನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ತುಚ್ಛವಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು

ಕಾರಂತರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ರೋಮ್‌ನ ಪಾಂಪೆಯನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಹಂಪಿಯ ನೆನಪಾಗುತ್ತದೆ, ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಇಬ್ಬರೂ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು, ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆ, ಜನಜೀವನ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಾಂಶಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಒಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಮ್‌ರಾವ್ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಿವರಣೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅದು ಡಾಲರ್‌ನ ಬಳಕೆ – ಯಾವ ದೇಶಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೊ ಅಲ್ಲಿನ ಹಣದ ಎದುರು ಡಾಲರ್‌ನ ಪ್ರಮಾಣ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸವಿವರವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ರೋಮ್‌ನ ನೇಪಲ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಪಿಡಿಗ್ರೋಟ' ಎಂಬ ಜಾನಪದ ಹಬ್ಬದ ಬಗ್ಗೆ ರಾಮ್‌ರಾವ್ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿಲ್ಲ.

ವೀನಸ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅದರ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ರಾಮರಾವ್‌ರವರು, ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್ 'ಮರ್ಚೆಂಟ್ ಆಫ್ ವೆನಿಸ್' ಬರೆದುದು ಈ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಎಂದು ಉದ್ಗರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಇದೇ ರೀತಿ ಶೇಕ್ಸ್‌ಪಿಯರ್‌ನನ್ನು ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಿಡ್ಜರ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗಲು ಕೇವಲ ಜನಜೀವನದ ವಿವರಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಅದ್ಭುತವಾದ ಸರೋವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಸ್ವಿಸ್ ಭೂಲೋಕದ ಸ್ವರ್ಗ ಎಂದೇ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಸರೋವರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಫ್ರಾನ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿನ ಪ್ಯಾರಿಸ್‌ಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗಲೂ ಅಲ್ಲಿರುವ ಐಫೆಲ್ ಟವರ್, ಅದರ ಇತಿಹಾಸ, ಭವ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ರಾಮರಾವ್ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೆ 'ಮೊನಾಲಿಸಾ' ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಐಫೆಲ್ ಟವರ್ ನೋಡಿ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಮೊನಾಲಿಸಾ ಬಗ್ಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಮರ್ಶಕರೆಲ್ಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಕಲಿಸಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಲಂಡನ್‌ನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಅಲ್ಲಿನ ಎಲಿಜಿಬೆತ್ ರಾಣಿ, ಅವಳ ಕಿರೀಟ, ಕೋಹಿನೂರ್ ವಜ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟೀಷ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನ ಇತರೆ ವಸ್ತುಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ, ಆದರೆ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅದರ ಬದಲು ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜನಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಲಂಡನ್ ಅಧಃಪತನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. "ಪುರಾತನ ನಗರ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಜಾನ್ ದೊರೆಯ ಕಾಲದಿಂದ ಈಗಿನ ಎಲಿಜಿಬೆತ್ ರಾಣಿಯವರೆಗೆ ಹರಿದು ಬಂದ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಅರಸರು ಹಾದು ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಅರಸರ ಪ್ರೇತಗಳೇ ಇಂದು ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವುದು. ಅವರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರವಾಸಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಲು ಹೆಣಗಾಡುತ್ತಿದೆ ಲಂಡನ್. ವಾಯುವೇಗದಲ್ಲಿ ಧಾವಿಸುತ್ತಿರುವ ಯೂರೋಪಿಯನ್ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಬಿದ್ದಿರುವ ರಾಷ್ಟ್ರ

ಇದೊಂದೇ. ಇನ್ನೂ ಹಳೆಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೆ ನೇಣು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದೆ ಬಡನಾಡು"[೭] ಇದು ರಾಮರಾವ್‌ರವರೆ ಹೇಳುವಂತಹ ಲಂಡನ್ ಸ್ಥಿತಿ.

ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ಗೆ ಹೋದಾಗಲೂ, ಅದರ ಇತಿಹಾಸದ ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ರಾಕ್‌ಫೆಲರ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಥಿಯೇಟರ್ ಬಗ್ಗೆ, ಚೈನಾ ಟೌನ್ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳಿವೆ ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ತಲೆದೂರಿರುವ ನೀಗ್ರೊ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಅವರ ಅಸಭ್ಯವರ್ತನೆಗಳನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ರಾಮ್‌ರಾವ್ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾರೆ. ವರ್ಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕರಾಳ ರೂಪ ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಇದೊಂದು ಸಮಸ್ಯೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದೆ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ವರ್ಣಸಂಕರದ ಬಗ್ಗೆ ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಮೆರಿಕಾ ಸಂಚಾರದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾವ್ ಅಲ್ಲಿನ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್ ಟೈಮ್ಸ್, ವಾಷಿಂಗ್‌ಟನ್ ಪೋಸ್ಟ್ ಬಗ್ಗೆ, ಅವುಗಳ ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಅದರ ಪ್ರಸರಣದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ನ್ಯೂಯಾರ್ಕ್‌ನ ಬ್ರಾಡ್ವೆ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಫೀಡ್ಲರ್ ಆನ್ ದಿ ರೂಫ್ ಟಾಪ್' ಎಂಬ ನಾಟಕವನ್ನು ನೋಡಿದುದಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಈ ನಾಟಕವನ್ನು ಇದೇ ಥಿಯೇಟರ್‌ನಲ್ಲಿ, ಚಲನಚಿತ್ರದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಅದರ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗೀತ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಜಪಾನ್‌ನ ಟೋಕಿಯೋಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಕಂಚಿನ ಪ್ರತಿಮೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅದರ ಇತಿಹಾಸದ ಜೊತೆಗೆ ರಾಮ್‌ರಾವ್ ವಿವರಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಜಪಾನ್ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹದ ಬಗ್ಗೆ ಏನನ್ನೂ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ, ಬಹುಶಃ ಕಾರಂತರು ಜಪಾನ್ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಂಚಿನ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಲು ಹೋಗಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಿಂಗಪುರದ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮ್‌ರಾವ್ ಜೋಹುರ್ ಬಹ್ರು ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಲೆಯದ ಸುಲ್ತಾನ್ ಅರಮನೆ, ಸುಲ್ತಾನ್ ಅಬೂಬಕರ್ ಮಸೀದಿ, ಅದರ ವಾಸ್ತು, ಭವ್ಯತೆ, ಹಜಾರ, ಅಲ್ಲಿ ಹಾಸಿರುವ ಜಮಖಾನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಸೀದಿಯಲ್ಲಿ ಇಮಾಂ ನಿಲ್ಲಲು ದೊಡ್ಡ ಹಿತ್ತಾಳೆಯ ವೇದಿಕೆ, ಮಲೆಯದ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಕೂಡ ಭಾರತದ ಮುಸ್ಲೀಮರಂತೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಐದು ಭಾರಿ ನಮಾಜ್ ಮಾಡುವ ವಿಚಾರ, ಮಲೆಯದ ಶ್ರೀಮಂತ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ತಮ್ಮ ಆದಾಯದ ನಲವತ್ತನೇ ಒಂದು ಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ವಂಚನೆಯಿಂದ ಬಡವರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ, ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಜಪಾನ್ ಭೇಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಗಪೂರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಗಪೂರದಲ್ಲಿ ಚೀನಿಯರು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿನ ಹೋಟೆಲ್, ಅಂಗಡಿ ಉದ್ಯಮಗಳೆಲ್ಲ ಚೀನೀಯರ ಕೈಯಲ್ಲೆ ಇದೆ. ಅವರ ಶ್ರಮ

ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಬಹುದು ಎಂದು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿನ ಮುಸ್ಲಿಂ ಧರ್ಮದ ವಿಚಾರಗಳಾಗಲಿ, ಆಚರಣೆಗಳ ಬಗ್ಗೆಯಾಗಲಿ ಕಾರಂತರು ಗಮನ ಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆಯೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ಕಾರಂತರದ್ದು ಧರ್ಮ ನಿರಪೇಕ್ಷ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಕಾರಂತರು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದೊಂದಿಗೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಇದೊಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದು, ಬಿಡುವು ಕಡೆಮೆ ಇದ್ದುದರಿಂದಲೋ, ಏನೋ, ಇವರು ಹಾಂಗ್‌ಕಾಂಗ್‌ನ ಧಾರ್ಮಿಕತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ಪತ್ರಕರ್ತರಾಗಿದ್ದು ಪ್ರವಾಸಿ ಸ್ಥಳಗಳ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಅನಾವರಣ ಮಾಡುವುದು ಅವರ ಕರ್ತವ್ಯದಂತೆ ಪಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಲೇಷಿಯಾದ ಜನಜೀವನ, ಧರ್ಮ, ಜಾತಿ, ಉದ್ಯೋಗ, ಆಹಾರ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಗಮನಿಸದೆ ಬಿಟ್ಟ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಗಾಪುರವನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತಾ, "ಸಿಂಗಾಪುರದ ಬಂದರು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯವಾಗಿ ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಪಂಚದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಏಷ್ಯಾದ ಎರಡನೇ ದೊಡ್ಡ ಬಂದರು. ಜಪಾನೀ ಹಾಗೂ ಚೀನೀ ಪುರಾಣಗಳಂತೆ ಸಿಂಗಪುರದ ಹಳೆಯ ಹೆಸರು 'ಟೆಮಿಸಾಕ್' ಅಥವಾ 'ಸಮುದ್ರನಗರ'. ಆದರೆ ಮಲಯಾ ಕಥೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಬೇರೆ ಹೆಸರಿದೆ. ಅಲೆಕ್ಸಾಂಡರನ ವಂಶೀಯನಾದ ಸ್ಯಾಂಗ್‌ನಿಲಾ ಉಟಮ ಎಂಬುವವನು ಸಮುದ್ರದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಈ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದನಂತೆ. ಆಗ ಅವನು ದಡದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹವನ್ನು ಹೋಲುವ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ಕಂಡು 'ಸಿಂಹಪುರ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದನಂತೆ. ಅದು ಇಂದು ಸಿಂಗಪುರ್ ಆಗಿದೆ"[೨೮] ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಗಪುರದ ಜನಜೀವನ, ಸ್ಟ್ಯಾಮ್‌ಫಾರ್ಡ್ ರ್‍ಯಾಫೆಲ್‌ನ ಪ್ರತಿಮೆ, ಪ್ರಿನ್ಸೆಸ್ ಎಲಿಜೆಬೆತ್ ವಾಕ್, ಚೈನಾ ಟೌನ್, ಕೆಪಲ್ ಹಾರ್ಬರ್‌ಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ರಾಮ್‌ರಾವ್ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅಲ್ಲಿನ ಡಾಲರ್ ವಿನಿಮಯ, ಹಲವಾರು ಜನಾಂಗಗಳು ಕೂಡಿ ಬದುಕು ಕಟ್ಟಿರುವ ಪರಿ, ಬಿಸಿ ಹಬೆಯ ವಾತಾವರಣ, ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ, ಹಣವನ್ನು ಸಾಲ ನೀಡಿ ಬಡ್ಡಿ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವ ಚೆಟ್ಟಿಯಾರರ (ಶೆಟ್ಟಿಗಳು?) ಧನದಾಹಿತನವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಿಂಗಪುರ ಹೊರಗಿನವರಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗದಂತೆ ಕಂಡರು ಅಲ್ಲಿನ ಹಣದ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು, ಬಡತನ, ಕೊಳಚೆ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ರಾಮರಾವ್ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿಂದ ಶ್ರೀಲಂಕಾಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ರಾಮರಾವ್, ಅಲ್ಲಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುತ್ತ, ಅಲ್ಲಿನ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಮುಕ್ತಕಂಠದಿಂದ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಹಳದ ಇತಿಹಾಸದ ವಿವರಗಳನ್ನು, ಪೌರಾಣಿಕ ಮತ್ತು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ತೋಟಗಾರಿಕೆ ಬೆಳೆಗಳು,

ಪ್ರಕೃತಿ ಸೌಂದರ್ಯ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯ ನಡುವೆಯೂ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮದ ವಿವರಗಳು, ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯ, ಅಲ್ಲಿನ ಮ್ಯೂಸಿಯಂನಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟಿರುವ ಬುದ್ಧನ ಹಲ್ಲನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಹಲ್ಲನ್ನು ಸದಾ ನೋಡಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ, ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಮಾತ್ರ ನೋಡಬಹುದು ಮತ್ತು ಬುದ್ಧನ ಹಲ್ಲಿನ ಮಾದರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಜುಲೈ-ಆಗಸ್ಟ್‌ನಲ್ಲಿ 'ಕ್ಯಾಂಡಿ ಪೆರಹೀರ' ಎಂಬ ಹತ್ತು ದಿನಗಳ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮೆರವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವ ಹಬ್ಬದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಈ 'ಜಾನಪದ' ಹಬ್ಬದ ವಿವರಗಳಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಸಿಂಗಾಪುರದ ಹಬ್ಬಗಳಾಗಲಿ, ಜಾತ್ರೆಗಳಾಗಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಯಾವ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಸಿಂಗಾಪುರಕ್ಕೆ ಬೇಟಿಕೊಟ್ಟ ವಿವರಣೆ ಇರುವುದು ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಎಂಬ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಕೃತಿಯ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯೆ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಯಕ್ಷರಂಗದ ಪ್ರವಾಸವೆ ಹೊರತು ಪರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರವಾಸವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಂತರು ಸಿಂಗಾಪುರದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಉದ್ದೇಶವೂ ಕೂಡ ಬೇರೆಯಾದುದರಿಂದ ಅನ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಗಮನ ಹರಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಶ್ಲೇಷಿಬಹುದು.

ರಾಮರಾವ್‌ರವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಯಾಣದ ಬಗ್ಗೆ ಮುಕ್ತವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತ "ಪಶ್ಚಿಮಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಭಾರತದಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟರೆ ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಕದಲ್ಲಿ ನಿಸ್ಪೃಹತೆ, ಕ್ರಮಬದ್ಧತೆ ಹಾಗು ಸತ್ಯಸಂಧತೆ ಕಾಣ ಬರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವದ ಕಡೆಯಿಂದ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ ಏಷ್ಯಾಕ್ಕೆ ಅಡಿಯಿಟ್ಟು ಜಪಾನ್ ಹೊಕ್ಕರೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆಯನ್ನು ಸಜೀವವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹಾಂಕಾಂಗ್‌ನಲ್ಲಿಳಿದರೆ ಸುಳ್ಳು, ಮೋಸ, ಕಳ್ಳತನ ಇವುಗಳ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ದುರ್ಗುಣಗಳು ಸಿಂಗಪುರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತಷ್ಟು ಅಧಿಕವಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ."[*]

ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು ಎಂಬ ಈ ಕೃತಿ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಸಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಜನಜೀವನದ ಮೇಲೆ, ವಿದೇಶೀಯರ ವ್ಯಾಪಾರ-ವಹಿವಾಟು, ಉದ್ಯೋಗ, ವಿವಾಹ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಜನಾಂಗಗಳು, ಡಾಲರ್ ಪಾರಮ್ಯ, ರಸ್ತೆಗಳು, ಕಟ್ಟಡಗಳ ವಿವರಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ, ಏರ್‌ಪೋರ್ಟ್‌ಗಳ ವಿವರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಬದುಕನ್ನು ಅನಾವರಣ ಮಾಡುವುದೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಜನಜೀವನವನ್ನು ವಿದೇಶೀಯ ಜನಜೀವನದ ಜೊತೆಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಅವರು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ಭಾರತೀಯರು ಕನಿಷ್ಠ ಎಂಬಂತೆ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ದೇಶಗಳ ಅವನತಿಯ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಲಂಡನ್, ಹಾಂಕಾಂಗ್ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಇದೇ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ ವಿದೇಶೀಯರ ಜನಜೀವನವನ್ನು ಕಂಡಂತೆಯೆ

ನಿಷ್ಠುರವಾಗಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶದಲ್ಲಿ ರಾಮರಾವ್ ಮತ್ತು ಕಾರಂತರು ಸಮಾನ ಮನಸ್ಕರು, ಆದರೆ ಕಾರಂತರಂತೆ ರಾಮರಾವ್‌ರವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖ ಪ್ರತಿಭೆಯನ್ನು ಕಾಣಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

೮.೧.೪ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ

ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಕಾರರಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡ ಸಾಹಿತಿಗಳು ಮತ್ತು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರು, ಜೊತೆಗೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರಂತೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ವಿದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದವರು. ವಿದೇಶ ಪ್ರವಾಸವೆಂಬುದು ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಪ್ರವೃತಿಯೂ ಆಗಿದೆ, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಇವರ ರಂಗಾಯನ ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯನ್ನು ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ನೋಡಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಇಬ್ಬರು ಸಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಸಾಮ್ಯತೆಗಳಿರುವುದನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಇಬ್ಬರು ಯಕ್ಷರಂಗವನ್ನು ಜಾಗತಿಕ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದವರು ಮತ್ತು ಕಾರಂತರ ಒಡನಾಡಿಗಳು, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಓದಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಕಾರಂತರಷ್ಟೆ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರವಾಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ಸಾಹಿತ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ತಂದವರು, ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಹೆಸರನ್ನು ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸಿದಂತೆ, ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ರಂಗಾಯನ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಜೊತೆಗೆ ಸಮೀಕರಿಸಿ ಈ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳ ಸಾಮ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಭಿನ್ನತೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ 'ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ' ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಜಪಾನ್ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರನ್ನು ಕುರಿತು, "ಉಡುಪಿಯ ಯಕ್ಷಗಾನ ಕೇಂದ್ರದ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಕೊಟ್ಟವನು ನಾನಾದರೂ ಉಡುಪಿಯಲ್ಲೇ ನಾನು ವಾಸುಸುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ ಅದು ನಡೆದು ಬಂದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಯಾವತ್ತು ಹೊರೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದವರು ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು. ಮಹಾತ್ಮಾ ಗಾಂಧಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಾಲರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಲೇಜಿನ ಒಂದು ಉಪಸಂಸ್ಥೆಯಂತೆ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ"[೨೦] ಎಂದು ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಕಾರ್ಯ ತತ್ಪರತೆಯನ್ನು ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ರಂಗಾಯನದ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಸ್ವತಃ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಕಾರಂತರೊಂದಿಗೆ ಹಾಂಕಾಂಗ್, ಜಪಾನ್‌ಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡವನ್ನು ಹಾಂಕಾಂಗ್‌ಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರದ ಒಪ್ಪಿಗೆಯ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಯಕ್ಷಗಾನ ತಂಡದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿ

ನಿಂತು ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಕಾರಂತರೆ ತಮ್ಮ ಹಾಂಕಾಂಗ್ ಪ್ರವಾಸದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬಹುದು.

ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಇಟಲಿ, ಫಿನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್, ಹಾಲೆಂಡ್‌ಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಹೊರಟಿದ್ದು ೧೯೮೪ರಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೂ ಮೊದಲೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೆ ಇಟಲಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಅದರ ಅನುಭವಗಳನ್ನು 'ಇಟಲಿಯನ್ನು ನಾನು ಕಂಡಂತೆ'(ಮುದ್ರಣ-೧೯೬೬) ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವನ್ನು ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರವಾಸಕಥನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆ ಬರೆದ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮೆಲುಕು ಹಾಕುತ್ತಲೆ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ ರಂಗಸ್ಥಳದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಒಂದು ಜಾಗತಿಕ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ, ರೋಮ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಶಕ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಕಲೆವಾಲ' ನಾಡಾದ ಫಿನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ, ಕಲೆವಾಲದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕಾಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಂಗಾಯನದ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸುವುದಾದರೆ, ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಈ ಕೃತಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯನ್ನು ವರ್ತಮಾನದ ಬರವಣಿಗೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು, ಏಕೆಂದರೆ ಇಡೀ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಲಿ, ರಾಜಕೀಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಾಗಲಿ ವಿವರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರವಾಸದ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ.

ರಂಗಾಯನದಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಆಪಾ ಕುಟುಂಬದೊಂದಿಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಆ ಕುಟುಂಬದ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳಾದ ಬ್ರೂನಾಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅವಳ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಕೆಲಸಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಗಳುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ ಅದೆಷ್ಟು ಚಾಣಕ್ಷರಾಗಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ತಾವೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಭಟ್ಟರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅಜೀವ ಪರಾಧೀನತೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸ್ತ್ರೀ ಎಡೆಗಿನ ಇಂತಹ ಗೌರವ ಕಾರಂತರಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು ಮಿಸೆಸ್ ಎಡಮ್, ಹೀಬರ್, ಇವರ ಶಿಷ್ಯೆಯಾಗಿ ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಪಡೆದ ಮಾರ್ತಾ, ಹೆಲೆನ, ಇನ್ನೂ ಮುಂತಾದ ಮಹಿಳೆಯರು ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡುದರ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ರೋಮ್‌ನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಮರೋತ್ತಿ ಎಂಬ ವಿದೇಶಿ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರೊಂದಿಗೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಇವರ ಸಹಾಯದಿಂದಲೆ ಈ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ೧೯೮೨ರಲ್ಲೆ ರೋಮ್‌ನ ಭಾರತೀಯ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹೊರ್ಮುಜ್ ಎಂಬ ಐಎಫ್‌ಎಸ್ ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಿ, ಈಗ ೧೯೮೪ರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ

ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಹೊರ್ಮುಜ್ ಬಗ್ಗೆ "೧೯೮೨ರಲ್ಲಿ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಮರೊತ್ತಿ ಆಮಂತ್ರಿಸಿದಾಗಲೂ ಅವರೇ ಇಲ್ಲಿದ್ದದ್ದು, ಯಕ್ಷಗಾನ ನೋಡಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಕೇಳಬೇಕೆ? ನಮ್ಮ ಸಂವಾದ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಮಾಡಿದ ಉಪಚಾರಗಳು, ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೂಡಿಬಂದ ವಿಶ್ವದ ರಂಗವೇದಿಕೆಗಳು, ಇತಾಲಿಯದ ಮರೊತ್ತಿ ಮಾಡಿದ ದಾಖಲಾತಿ ಪತ್ರಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಚರ್ಚೆಗೆ ಸಂದ ವಿಷಯುಗಳಾದವು"[೧೧] ಎಂದು ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರವಾಸದ ವಿವರಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ರೋಮ್‌ನ ಸೈಂಟ್ ಪೀಟರ್ ಚರ್ಚ್, ಸಿಸ್ತೇನ್ ಚ್ಯಾಪೆಲ್‌ಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ – ಅಲ್ಲಿನ 'ಪಿಯೆಟ' ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರವಾಸಿಗರೆಲ್ಲ ನೋಡಲು ಸಂತೆಯಂತೆ ನೆರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜಲೋವಿನ ರಚನೆ, ಇಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ, ಸಹಸ್ರಾರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ ಧರ್ಮೀಯರು ಈ ಪೂಜಾ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವುದು ಜೀವನದ ಮಹತ್ವದ ಘಟನೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪದ ಭವ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಈ ಶಿಲ್ಪ ವಿವರಣೆಗೆ ಎರಡು ಪುಟಗಳಷ್ಟನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುವುದರ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ, ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿನ ಕಲೆ ಮುಖ್ಯವೆ ಹೊರತು ಅದಕ್ಕೆ ನಡೆಯುವ ಪೂಜೆಯಲ್ಲ.

ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಈ ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದೇಶವೇ ರಂಗಸ್ಥಳದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಾಗಿದೆ, ಇವರ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ ಫಿರೂಚೋ ಮರೊತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತ, "ಇಲ್ಲಿನ ವಿಷಯಶಾಸ್ತ್ರ, ನಾಟ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ, ರಂಗಕಲೆ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಉಪನ್ಯಾಸ, ಪರೀಕ್ಷೆ, ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಶೋಧನೆ. ಈ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಗಡಿ ಇಲ್ಲ. ಬರೇ ಇತಾಲಿಯನ್ ಅಪೆರಾ, ಕಾಮೇಡಿಯಾ ಡೆಲ್ಲಾರ್ತ, ನವ್ಯ ನಾಟಕಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ಇಡೀ ಐರೋಪ್ಯ ನಾಟಕ ಜಗತ್ತು, ಇದೀಗ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಏಶಿಯಾದ ರಂಗಸ್ಥಳ–ಇಲ್ಲಿನ ಅಧ್ಯಯನ, ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಸಂದ ವಿಷಯಗಳು, ಪ್ರೊ. ಫೆರೂಚೋ ಮರೊತ್ತಿ ೪೦–೫೦ರ ಸಂದಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ವಾಂಸ, ಈ ವಿಭಾಗದ ನಿರ್ದೇಶಕ. ಬಾಲಿಯ ನೃತ್ಯ ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ ಭಾರತದ 'ದ್ರಾವಿಡ' ನಾಟಕಗಳನ್ನೂ (ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ತೆರ್ಕೊತ್ತು, ಯಕ್ಷಗಾನ, ಕಥಕ್ಕಳಿ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಮರೊತ್ತಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರು) ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ ಫೆರೂಚೋ ಪಾದರಸದಂತೆ ಚುರುಕು. ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ, ವಿದ್ವತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸುಮಾರು ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷದಿಂದ ಫೆರೂಚೋ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಪಶ್ಚಿಮ ಜಗತ್ತಿನ ರಂಗತಜ್ಞರನ್ನು–ಶಾಸ್ತ್ರಗಾರರು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಮಾನವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು– ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿಸಿ ವಿಚಾರವಿನಿಮಯ ಮಾಡುವ ಬೃಹತ್ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ"[೧೨] ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕೂಡ ಅವರ

ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಈ ರೀತಿಯ ವಿಚಾರ ಸಂಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿ ಭಾರತದ ರಂಗಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಿದೆ- ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟರ ಮತ್ತು ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಜೀವನ ಶೈಲಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾದರೂ ಉದ್ದೇಶ ಮಾತ್ರ ಒಂದೆ ಎಂದು ಈ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಭಾರತದ ಮಹಾ ಕಾವ್ಯವಾದ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗೆ ಅಳವಸಡಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಾಟಕ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಗುರುವಾದ ಪೀಟರ್ ಬ್ರೂಕ್ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಹರಿದಾಸರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರೂಕ್‌ನ ನಾಟಕ ತಂತ್ರದ ಹಲವಾರು ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ಧನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೇ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಪೀಟರ್ ಬ್ರೂಕ್‌ನ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ನೋಡಿ ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕಟುವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರೂಕ್‌ನ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಮತ್ತು ನಟರ ನಟನೆ, ವೇಷಭೂಷಣಗಳು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ, ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು, "ಇತ್ತೀಚಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನ ಕಣ್ಣು ನಮ್ಮ ಜಾನಪದ ನಾಟಕಗಳನ್ನೇ ಭಾರತೀಯವೂ ಜೀವಂತ ರಂಗ ಸ್ಥಳದ ಪ್ರಾತಿನಿಧಿಕವೂ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಪೀಟರ್ ಬ್ರೂಕ್ ತನ್ನ ಫ್ರೆಂಚ್ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು ಸೃಜಿಸಲು ನಿರೀಕ್ಷಿಸ ಬಂದದ್ದು, ಮಹಾ ನಗರಗಳ ಆಧುನಿಕ ರಂಗ ವೇದಿಕೆಗಳನ್ನಲ್ಲ; ಬದಲು ಯಕ್ಷಗಾನ, ಕೂಡಿಯಾಟ್ಟಂ, ಕಥಕ್ಕಳಿಯಂಥ ಜಾನಪದ ರಂಗಸ್ಥಳಗಳನ್ನು. ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಎರಡೆರಡು ಸಾರಿ ಬಂದು ನೋಡಿದರು. ಮಹಾಭಾರತದ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ೩ ತಿಂಗಳಿರುವಾಗ ತಮ್ಮ ಇಡಿಯ ತಂಡವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷರಂಗ ವೀಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಭಾರತದ ನಾಟಕ ಪರಂಪರೆ ಉಳಿದಿರುವುದು ಪಾರಂಪರಿಕವಾಗಿ ಬಂದಿರುವ ಇಂಥ ಗ್ರಾಮೀಣ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರು ಬಲ್ಲರು"[೨೩] ಎಂಬ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಮಾತಿನಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರ ಸೃಜನಶೀಲತೆ ಮತ್ತು ಅದರ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಫಿನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಹೋಂಕೋ ಎಂಬ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿದ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು, ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಫಿನ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್‌ನ ಜಾನಪದ ಕಲೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಾನಪದ, ತುಳು ಜಾನಪದ ಕಾವ್ಯಗಳು, ಭೂತದ ಕೋಲ, ನಾಗಾರಾಧನೆ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೋಂಕೋರವರು ಕೂಡ ಜಾನಪದಕ್ಕಾಗಿ ಮೀಸಲಿಟ್ಟ 'ಫೆನ್ನಿಕಮ್' ಎಂಬ ನಿಯತ ಕಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಚರ್ಚೆಗಳು, ಭೇಟಿಗಳು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದುದ್ದಕ್ಕು ಓದುಗರ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರಷ್ಟೆ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾದ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಭಾರತೀಯ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ರಾಯಭಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಹಾಲೆಂಡ್‌ನ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು, ಅಲ್ಲಿನ ವಾನ್‌ಗಫ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಟ್ ಬಗ್ಗೆ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನೆ ಮೀಸಲಿಟ್ಟು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿನ ರೈಕ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ (ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ) ನಲ್ಲಿರುವ ರೆಂಬ್ರಾಂಟ್‌ನ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ 'ರಾತ್ರಿಯ ಗಸ್ತು' ಎಂಬ ಚಿತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇದೇ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಕಾರಂತರು ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಹಲವಾರು ಮ್ಯೂಸಿಯಂಗಳಿಗೆ ದಿನ ಸಾವಿರಾರು ಸಂದರ್ಶಕರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ವಾನ್‌ಗಫ್ ಆರ್ಟ್ ಗ್ಯಾಲರಿ ನೋಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೆ ಹಾಲೆಂಡಿಗೆ ಬರುವ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮಿಗಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ – ವಾನ್‌ಗಫ್, ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್‌ಗಾಗಿಯೆ ಒಂದು ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಬರೆದಿರುವುದು ಅವರ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮದ ಆಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತದೆ.

ರಂಗಾಯನ ಕೃತಿ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ಭಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು–ಮೂರು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆಯ ವಿವರಗಳಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಪ್ರೀತಿ ಇರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಕಲಾ ವಿಮರ್ಶೆಗಿಂತ ಅದರ ರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಜನರ ಕಲಾ ಪ್ರೇಮದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಬರೆಯುವ ಇವರು, ಅಲ್ಲಿನ ಜನಜೀವನ, ಡಾಲರ್ ಎದುರು ಸ್ಥಳೀಯ ಕರೆನ್ಸಿ ತನ್ನ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಳ್ಳುವುದರ ಬಗ್ಗೆ, ಅಲ್ಲಿನವರ ಕಳ್ಳತನ, ವಿಷಯ ಲೋಲುಪತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬರಯುತ್ತಾರೆ. ಗಂಟೆಗಳನ್ನ ಡಾಲರ್ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲೆ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಕಲೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳು, ಕ್ಯಾಸೆಟ್‌ಗಳು, ಚಿತ್ರಗಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವೆಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ಮುಂದಿನ ಕಲಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಾಮಾಗ್ರಿಯಾಗಬಹುದು ಎಂಬುದು ಅವರ ಚಿಂತನೆ.

ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಜಪಾನ್ ದೇಶದ ಭೇಟಿಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿನ 'ನೋ' ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು, ಅದು ಹಿಂದಿನಿಂದ – ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಗೆಯನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಅನುವಾದಕ್ಕೆ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾದ 'ನೋ' ಶೈಲಿಯನ್ನು ಜಪಾನಿ ಅನುವಾದಕರು ಅನುವಾದಿಸಿದ ಮೇಲೆ, ಅದನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಪಂಡಿತರು ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಯುನೆಸ್ಕೋದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ೩೦ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಗೆ ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು, ಈ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ನಾಟಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ 'ಸೊತಾಬಾ–ಕೊಮಾಚಿ'ಯನ್ನು ಕನ್ನಡೀಕರಿಸಿ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಈ ಕೆಲಸ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ನಾಟಕಗಳೆಡೆಗಿನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರಂತೆ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ಕೂಡ ನಾಟಕದೆಡೆಗಿನ ಸೆಳೆತ ಉಳ್ಳವರು, ಕಾರಂತರು ಯಾವ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ತರ್ಜುಮೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿಲ್ಲ ಆದರೆ ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಕಲಾವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಥನ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಆ ರೀತಿಯ ಬರವಣಿಗೆ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ-೧), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೨೫೮, ೨೦೦೭
೨. ಹೆಚ್.ಎಲ್. ನಾಗೇಗೌಡ, ನಾ ಕಂಡ ಪ್ರಪಂಚ, ಐಬಿಹೆಚ್ ಪ್ರ ಪುಟ - ೪೨-೪೩, ೧೯೯೫,
೩. ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರ ಪುಟ - ೫, ೧೯೮೯,
೪. ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರ ಪುಟ - ೧೦, ೧೯೮೯,
೫. ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರ , ಪುಟ - ೮೩-೮೪, ೧೯೮೯
೬ ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್, ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಧೃತಿ ಪ್ರ , ಪುಟ - ೧೭, ೨೦೧೧
೭ ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್, ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಧೃತಿ ಪ್ರ , ಪುಟ - ೬೪, ೨೦೧೧
೮. ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್, ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಧೃತಿ ಪ್ರ ಪುಟ - ೧೯೦, ೨೦೧೧,
೯. ಟಿ.ಕೆ. ರಾಮರಾವ್, ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಧೃತಿ ಪ್ರ ಪುಟ - ೧೯೧, ೨೦೧೧,
೧೦. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ-೧), ಸಂ. ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ, ಪುಟ ೪೩೮, ೨೦೦೭
೧೧. ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ, ರಂಗಾಯನ, ಶ್ವೇತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಪುಟ - ೩೬, ೧೯೮೭
೧೨. ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ, ರಂಗಾಯನ, ಶ್ವೇತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಪುಟ - ೪೮, ೧೯೮೭
೧೩. ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ, ರಂಗಾಯನ, ಶ್ವೇತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಪುಟ - ೬೫, ೧೯೮೭

ಅಧ್ಯಾಯ - ೯

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೯

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿ

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೇವಲ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಚಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗದೆ, ದಯಾಪರವಾದ ಮಾನವ ಕಾಳಜಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಸುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವ ಕೊಡುವ ಈ ಬರವಣಿಗೆಗಳ ಸ್ತ್ರೀಪರ ಚಿಂತನೆಯ ಜೊತೆಜೊತೆಗೆ ಮಾನವರ ನಡುವಿನ ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಸಂಬಂಧಗಳಿಗೂ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಕೊಡುತ್ತವೆ.

ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದ ದೇಶದ ಉದ್ದಗಲಕ್ಕೂ ಸಂಚರಿಸುವಾಗ ಅಲ್ಲಿನವರ ನಿಸ್ಪೃಹತೆ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ಹಿರಿಯರಿಗೆ, ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವಾದರಗಳು, ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸುವ ಬಗೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾನವೀಯತೆಯೆಂಬುದು ಮನುಷ್ಯನೊಬ್ಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕೊಡುವ ಗೌರವವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಬ್ರಿಟನ್‌ನ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಸಂಜೆ ಇವರು ರೆಸೆಲ್ ಸ್ಟ್ರೀಟ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ತರುಣನೊಬ್ಬ ಇವರ ಬಳಿ ಬಂದು ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ದಾರಿಯಾವುದೆಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಅವನಿಗೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸಿ ಸ್ಥಳೀಯನಾದ ನಿಮಗೆ ಇಲ್ಲಿರುವ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ದಾರಿ ತಿಳಿಯದೆ ಎಂದು ಚಕಿತರಾಗಿ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹುಡುಗ ತಾನು ಲಂಡನ್ನಿನ ಹೊರಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದುದಾಗಿಯೂ, ಈ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಯ ಒಬ್ಬ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಂದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಬಂದು ತನ್ನ ಕೈ ಚೀಲವನ್ನು ಅಲ್ಲೆ ಬಿಟ್ಟು ಮರೆತು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿಯೂ ಅವನ ಕೈ ಚೀಲದಲ್ಲಿನ ವಿಳಾಸ ನೋಡಿ ಅದನ್ನು ಹಿಂದಿರುಗಿಸಲು ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂತಹ ಘಟನೆ ಅಲ್ಲಿನವರ ನಿಸ್ಪೃಹತೆಯನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಅಭಿಮಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚುಸುತ್ತದೆ. ಇದೆ ಲಂಡನ್‌ನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಂತರು ರೈಲು ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಟಿಕೆಟ್ ಪಡೆದು ಚಿಲ್ಲರೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು

ತಕ್ಷಣವೆ ಕರೆಮಾಡಿ ತಾವು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ಚಿಲ್ಲರೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಕಾರಂತರು "ತಮ್ಮ ಸಾರ್ವಜನಿಕರಲ್ಲಿ ಈ ತೆರನ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ನಡತೆ, ಮಾನಸಿಕ ಶುಚಿಗಳು ಬೆಳೆಯದೆ ಹೋದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೇಶವೂ ದೊಡ್ಡದಾಗಲಾರದಷ್ಟೆ. ಇಂಗ್ಲೇಂಡಿನಿಂದ ಆಳಿಸಿಕೊಂಡಂಥ ನಾವು, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೇ ಕಹಿಯನ್ನುಳಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ – ಅವರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆ ಜನರ ನಡತೆ, ಅವರ ಬದುಕುವ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಾಗ, ಅದರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಗೌರವ ಬುದ್ಧಿಯುಂಟಾಗುವುದು ಖಂಡಿತ"[7] ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮದ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸ್ವಿಡ್ಜರ್‌ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಗಡಿಯಾರವನ್ನು ದುರಸ್ಥಿ ಮಾಡಿಸಲು ಗಡಿಯಾರದಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಜೇಬಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಕಾಗದ ಪತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಹೊರತೆಗೆದು ನೋಡುವಾಗ ಸ್ವಿಸ್ ಪ್ರವಾಸದ ಸಲುವಾಗಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ರೈಲು ಟಿಕೆಟ್‌ಗಳ ಪುಸ್ತಕ ಮಾತ್ರ ಕಾಣೆಯಾಗಿರುವುದು ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಹುಡುಕುವಾಗ ವಾಚು ಮಾರುವಾಕೆ ಗಾಬರಿಗೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ರೈಲ್ವೆ ಟಿಕೆಟ್‌ಗಳು ಕಳೆದು ಹೋದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಆಕೆಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಆಕೆ ಅಷ್ಟೇಕೆ ಗಾಬರಿಯಾಗುತ್ತೀರಿ ಅದು ನಿಮಗೆ ಸಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತದೆ, ನೀವು ಮೊದಲು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದೀರೆಂದು ನೋಡಿ ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ ಎಂದು ಧೈರ್ಯ ತುಂಬುತ್ತಾಳೆ. ಕಾರಂತರು ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ, ಹೋಟೆಲ್‌ನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಈ ಟಿಕೆಟ್‌ಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸದರೂ ಅವುಗಳು ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಹೋದೆಡೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಆ ಟಿಕಟ್‌ಗಳು ಸಿಕ್ಕೆ ಸಿಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಭರವಸೆಯ ಮಾತುಗಳು ಸಿಗುತ್ತವೆ. ಇವರು ಹೊರಡುವ ದಿನದಂದು ಅಲ್ಲಿನ ರೈಲ್ವೆ ನಿಲ್ದಾಣದಿಂದ ಇಂಟರ್‌ಲಾಕನ್ ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಡಲೇ ಬೇಕಿತ್ತು ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ಅಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಚಡಪಡಿಸಿ ನಂತರ ಟಿಕೆಟ್ ಕೌಂಟರ್‌ನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಟಿಕೆಟ್‌ಗಳನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿ ಮತ್ತೆ ಅದೇ ವಾಚ್ ಅಂಗಡಿಗೆ ಬಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಹುಡುಗಿಯೊಬ್ಬಳು ಇವರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಗೆಲ್ಲ ಕರೆಮಾಡಿ, ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಉಪಾಹಾರ ಮಾಡಿದ ರೆಸ್ಟೋರೆಂಟ್‌ನಿಂದ ಆ ಟಿಕೆಟ್ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ತರಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ, ಇದರಿಂದ ಸಂತಸಗೊಂಡ ಕಾರಂತರು ಐದು ಫ್ರಾಂಕ್‌ಗಳನ್ನು ಇನಾಮು ಕೊಡಲು ಹೋದರೂ ಆಕೆ ನಯವಾಗಿಯೆ ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ವಿಸ್ ಜನರ ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿಯುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ಇದನ್ನು ಮಿತ್ರರಿಂದಲೂ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿರುವುದಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ನೇಪಾಳದ ಕಠ್ಮಂಡುವಿನ ಪಶುಪತಿನಾಥ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಅರ್ಚಕರು ಕನ್ನಡಿಗರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ರಾಹುಲ್ ಎಂಬುದು ಆ ಅರ್ಚಕರ ಹೆಸರು, ಬಸ್ರೂರಿನ ಅಡಿಗರೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಮನೆತನದವರು

– ರಾಹುಲ್‌ಜಿಯವರು ಗೋಕರ್ಣದವರು, ಆದರೆ ಅಂದು ಅವರು ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಇರದ ಕಾರಣ ಅಲ್ಲೆ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಅವರ ಮನೆಯೊಡತಿಯನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಕೊಂಡು ಬರಲು ಕಾರಂತರ ಮಿತ್ರರಾದ ದೇವರಾಯರನ್ನೊಡಗೂಡಿ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ರಾಹುಲ್‌ಜಿಯವರು ಬಸ್ರೂರಿಗೆ ಹೋಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರ ಮಡದಿಯನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ರಾಹುಲ್‌ಜಿಯವರ ಮಡದಿಯೂ ನಾಗರಮಠದವಳು ಎಂದು ತಿಳಿದು ಅವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಆಕೆಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರೀತ್ಯಾದರದಿಂದ ಕಾರಂತರನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ತಮ್ಮ ಊರವರು ಊರಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾತನಾಡಿಸದೆ ಪರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಊರವರು ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಗೆ ಉಕ್ಕಿಸುವ ಪ್ರೀತಿ, ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟಲ್ಲ. ಆನಂತರ ಕಾರಂತರು ಪುತ್ತೂರಿಗೆ ಬಂದ ಮೇಲೂ ಇದನ್ನು ಮರೆಯದೆ ಬಸ್ರೂರಿಗೆ ಹೋಗಿ ರಾಹುಲ್‌ಜಿಯವರನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಈ ಮಾನವೀಯ ಕಳಕಳಿ ಮೆಚ್ಚುವಂತಹುದು.

ಇದೆ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕಾರಂತರು ಜಪಾನ್‌ಗೂ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಜಪಾನ್‌ನಿಂದ ಕೋಬೆಗೆ ಹೋದಾಗ, ಹೋಟೆಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಯಾರೋ ಕರೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕರೆ ಮಾಡಿದವರು ಯುಮಿಕೋ ತನಾಕ ಎಂಬ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು. ತನಾಕ ಹಿಂದೆ ಮದ್ರಾಸಿನ ಕಲಾ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಭರತನಾಟ್ಯ ಕಲಿಯಲು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಅದೆ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರ ಕಿರಿಯ ಮಗಳು ಕ್ಷಮಳು ಒಡಿಸ್ಸಿ ನೃತ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆದಿರುತ್ತದೆ. ಕಾರಂತರು ಜಪಾನ್‌ಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುವ ವಿಷಯವನ್ನು ಕ್ಷಮಾಳು ತನಾಕಾಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ. ಇದಕ್ಕೂ ಮೊದಲು ಯಕ್ಷರಂಗ ತಂಡದ ನೇತೃತ್ವ ವಹಿಸಿದ್ದ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಪಡೆದ ತನಾಕ ಜಪಾನ್‌ನ ಕೋಬೆಗೆ ಬಂದಾಗ ತನಗೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಹರಿದಾಸಭಟ್ಟರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾಳೆ. ಕೋಬೆಗೆ ಕಾರಂತರು ಬರುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟರು ತನಾಕಾಗೆ ಕರೆಮಾಡಿ ಕಾರಂತರು ಬಂದಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ತಕ್ಷಣವೆ ಹೋಟೆಲ್‌ಗೆ ಕರೆ ಮಾಡಿದ ತನಾಕ ಕಾರಂತರನ್ನು ಫೋನ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ತಾವು ಬಿಡುವಾಗಿದ್ದರೆ ಬಂದು ಭೇಟಿ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾರಂತರು ಆಕೆಗೆ ಬರುವಂತೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಕರೆ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ತರುವಾಯ ತನಾಕ ಹೋಟೆಲ್‌ಗೆ ಬಂದು ಕಾರಂತರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಕಾರಂತರು ಆಕೆಯ ಭವಿಷ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಆಕೆ ತಾನು ಮತ್ತೆ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು, ಭರತನಾಟ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪಿಹೆಚ್‌ಡಿ ಪದವಿ ಪಡೆಯಲು ಉತ್ಸುಕಳಾಗಿರುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ ಮತ್ತು ಕ್ಷಮಾಳ ಮಗಳು ಕಾವ್ಯಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಚಾರಿಸಿ ಆಕೆಗಾಗಿ ಒಂದು ಬೊಂಬೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಕೈಚೀಲವನ್ನು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ತೆರಳುತ್ತಾಳೆ. ಕಾರಂತರು ತನಾಕಾಳ ಹೃದಯ ವೈಶಾಲ್ಯತೆಯನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ ತನಾಕ ಮುಂತಾದ ಸ್ನೇಹಿತರ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.

ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲಿ ಕ್ಷಮಳು ಒಡಿಸ್ಸಿ ಕಲಿಯಲು ಕಲಾ ಕೇಂದ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ, ಮದ್ರಾಸಿನಲ್ಲೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಡಿ.ವಿ. ಗುಂಡಪ್ಪನವರ ಮಗ ಬಿ.ಜಿ.ಎಲ್ ಸ್ವಾಮಿಯವರು ಆಗಾಗ ಕ್ಷಮ ಮತ್ತು ಅವರ ಗೆಳೆಯರನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆದು ಊಟೋಪಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದ್ದರ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕಾರಂತರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಮಾನವೀಯ ನೆಲೆಗಳ ಹಲವಾರು ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಗೊಂಡಿವೆ.

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುವಂತೆ, ಕಾರಂತರು ಕಾಶಿಯಿಂದ ದಾಲ್ಮಿಯಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬನಾರಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾದ ಕುಲಕರ್ಣಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರು ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡ ಇವರ ಸ್ನೇಹಿತರ ಮನೆಯಿಂದ ರೈಲ್ವೇ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಸೈಕಲ್ ರಿಕ್ಷಾ ಪಡೆದು ಹೊರಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸೈಕಲ್ ರಿಕ್ಷಾವನ್ನು ತುಳಿದು ಆಗಾಗ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ಆ ರಿಕ್ಷಾವಾಲ, ರಸ್ತೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ಬೀಸುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಬಿಸಿಲು ಗಾಳಿಯ ಈ ವಿಪರೀತ ಸುಡು ಬಿಸಿಲಿನ ಮಧ್ಯೆ ಆ ಸೈಕಲ್ ರಿಕ್ಷಾವಾಲ ಬಂಡಿ ಎಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಅತೀವ ಸಂಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೂಕಾಲು ರೂಪಾಯಿ ಬಾಡಿಗೆ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಅವನಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಟ್ಟು ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕ್ಲೇಶ, ದುಃಖ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನರವಾಹನವಾಗುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ ಎಂದು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇಸರದಿಂದಲೆ ನುಡಿಯುತ್ತಾರೆ. ಪರರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮರುಕ ಪಟ್ಟು ನೊಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಕಾರಂತರಲ್ಲಿನ ಈ ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತ ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸ್ಲೀಮರ ಕೋಮು ಗಲಭೆಯಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಜನ ನಿರಾಶ್ರಿತ ಹಿಂದೂಗಳು ಪೂರ್ವ ಬಂಗಾಳದಿಂದ ಪಶ್ಚಿಮ ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ನೆಲೆಸಲು ತಂಡೋಪತಂಡವಾಗಿ ಬರುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ದಿನಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರೇಡಿಯೋಗಳಲ್ಲಿ ಇದೆ ಸುದ್ದಿಯಾಗಿ ನಿರಾಶ್ರಿತರ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ವಸತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣಲೆಂದೆ ಕಾರಂತರು ಸಿಯಾಲ್ಡಾಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿದಿನ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಮೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಜನರ ಸಂಕಷ್ಟ ಹೇಳತೀರದು. ಆ ಧಾರುಣ ಚಿತ್ರವನ್ನು, ಅತಂತ್ರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತ ಕಾರಂತರು "ನಿನ್ನೆಯ ಬದುಕನ್ನು ಮರೆಯಲಾರದೆ, ನಾಳೆಯ ಇರವನ್ನು ಎಣಿಸಲಾರದೆ, ಇಂದಿನ ಗಳಿಗೆಯನ್ನು ದಿಗ್ಮೂಢರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಆ ಬಡಪಾಯಿಗಳ ನೋಟ ಹೇಳತೀರದು. ಹೊರಗಿನ ಬಿಸಿಲಿಗೆ ಕುಳಿತಿದ್ದು, ಕುಳಿತ ಚಾಪೆಯನ್ನೆ ತಲೆಗೆತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದವರು ಕೆಲವರು; ಒಳಗಿನ ಸೆಕೆಗೆ ಬಸವಳಿದು ತೂಕಡಿಸುವವರು ಹಲವರು, ಸೆಕೆಯನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಬತ್ತಲೆ ತಿರುಗುವ, ಕಿರುಚುವ ಎಳೆಗೂಸುಗಳೆಷ್ಟೋ! ಬದುಕಿನ ಮುನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಅರಿಯಲಾರದೆ ಕಣ್ಣರಳಿಸಿಯೂ, ಶೂನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ತಾಯಿಯೊಬ್ಬಳ ನೋಟ ಈಗಲೂ ನೆನಪಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಮುಟ್ಟಿ ಕೂಸೊಂದು ಆಕೆಯ ಬಡ ಸ್ತನಗಳನ್ನು ಜಗ್ಗಿ, ಇಲ್ಲದ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಹಸಿವೆಯಿಂದ ಪಡೆದ ಮಂಡಕ್ಕಿಯನ್ನು ನೀರಲ್ಲಿ ಕಲಸಿ, ತಮ್ಮ ಹಸಿವೆಯನ್ನು ಹಿಂಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಲಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೈ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೂಸೊಂದರ ಚಿತ್ರ ಇನ್ನೂ ನನ್ನ ಸ್ಮೃತಿಪಥದಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿದೆ"[೨] ಎಂದು ದುಃಖದಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಸಿಯಾಲ್ದದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ನೋಟ ಮತ್ತು ಅವರು ತೆಗೆದಿರುವ ಚಿತ್ರಗಳು ಜೀವಮಾನದ ನರಕಯಾತನೆ ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉಳಿಸಿತೆಂದು, ಈ ಬಗ್ಗೆ ತಾನೇನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ? ಎಂಬುವ ಆತ್ಮ ವಿಮರ್ಶೆಯನ್ನು ಕೂಡ ಕಾರಂತರು ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಾನವೀಯ ಸ್ಪಂದನೆಯ ಈ ಮನಸ್ಸು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿರಾಶ್ರಿತರನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ವಸತಿಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸಿಯಾಲ್ದಕ್ಕೆ ಭೇಟಿಕೊಡುತ್ತಲೆ ಇರಲಿಲ್ಲ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಪ್ರವಾಸ ಬೆಳೆಸಿ ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಬಂದುದೆ ಇವರ ಬಂಧುಗಳಾದ ಭಂಡಾರಿಯವರನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು, ಕಾರಂತರ ಪತ್ನಿಯ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಭಂಡಾರಿಯವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ನೋಡಲು ಬರಾಮಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಭಂಡಾರಿಯವರು ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು, ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಿಂದ ಅಸ್ಸಾಮಿಗೆ ಬಂದು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಗೌಹಾತಿಗೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಓರಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರಾದ ಭಂಡಾರಿಯವರನ್ನು ಕಂಡು ಅವರ ಕುಟುಂಬವನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಿ ನಂತರ ಅಸ್ಸಾಮಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಆದರೂ ಒಂದು ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಮೈಲಿ ಕ್ರಮಿಸಿ ಬರುವುದು ಕಾರಂತರಲ್ಲಿನ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ ಪ್ರವಾಸದಲ್ಲಿರಬೇಕಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಯಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್‌ಗೆ ಬೇಟಿ ಕೊಟ್ಟ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ನಡೆದ ಸವಿ ನೆನಪನ್ನು ಖುಷಿಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪುರರವರು ಮತ್ತು ಅವರ ಕುಟುಂಬದೊಂದಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಈ ಪ್ರವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಕಲ್ಯಾಣಪುರರವರ ಕಿರಿಯ ಮಗಳು ಆಶಾ ಕೂಡ ಇವರ ಜೊತೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾಳೆ, ಇವರೆಲ್ಲ ಯಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಪಾರ್ಕ್‌ನ ದೊಡ್ಡ ಜಲಪಾತ ನೋಡಿಕೊಂಡು, ಅಲ್ಲಿಂದ ರಾತ್ರಿಯ ಊಟಕ್ಕಾಗಿ ಯಲ್ಲೋಸ್ಟೋನ್ ಸರೋವರದ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಓಲ್ಡ್ ಫೈತ್ ಫುಲ್ ಇನ್ ಎಂಬ ಹೋಟಲನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅಂದು ಮಧ್ಯಾಹ್ನವೆ ಈ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗಿ ಆಶಾ ಇಂದು ತನ್ನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬ ಇರುವುದರಿಂದ ಕೇಕ್ ಬೇಕೆ ಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳಿದ ಸಲುವಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣಪುರರವರು ಹೋಟಲಿನ ಊಟೋಪಚಾರಕ್ಕೆ ನಿಂತ ಹುಡುಗಿಗೆ, ಏನಾದರೂ ಕೇಕ್ ಇದೆಯೆ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಂದಿನ ಊಟದ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ (ಮೆನು ಕಾರ್ಡ್) ಕೇಕ್ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಆ ಪರಿಚಾರಿಕೆ

ವಿಚಾರಿಸಿ ಬರುವುದಾಗಿ ಹೋಟೆಲ್‌ನ ಅಡಿಗೆ ಮನೆ ಕಡೆ ಧಾವಿಸಿ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಮಯದ ನಂತರ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಕ್ ಮತ್ತು ಕಾಗದದ ಬತ್ತಿಯ ದೀಪದೊಂದಿಗೆ ಹಾಜರಾಗುತ್ತಾಳೆ ಜೊತೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಕೆಲ ಹುಡುಗ, ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಕರೆತಂದು, ಸಾಲಾಗಿ ನಿಂತು ಆಶಾಳಿಗೆ ಹುಟ್ಟು ಹಬ್ಬದ ಶುಭಾಶಯವನ್ನು ಕೋರಿ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಪರಿಚಯವೇ ಇಲ್ಲದ, ಯಾರೆಂದೂ ತಿಳಿಯದ ಆ ಯುವತಿ ಮತ್ತು ಅವಳ ಗೆಳೆಯರು ಒಂದು ಮಗುವಿನ ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ಸಂತಸಕ್ಕೆ ಕೊರತೆಯೆ ಬಾರದಂತೆ – ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರೀತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಿ ಹಾರೈಸಿದ್ದು ನಿಜವಾಗಿ ಸೋಜಿಗ ಎಂದು ಕಾರಂತರು ಅಮೆರಿಕನ್ನರ ಬಗ್ಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅರಸಿಕರಲ್ಲ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನದಲ್ಲಿ, ಕಾರಂತರೊಂದಿಗೆ ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯವರು ಕಳುಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ರಷ್ಯಾ ಸರ್ಕಾರವು ದುಭಾಷಿಯಾಗಿ ಹೆಲೆನ ಎಂಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸಿರುತ್ತದೆ. ರಷ್ಯಾದ ಕಲಾ ಮಂದಿರಗಳು, ನೃತ್ಯಶಾಲೆಗಳು, ಥಿಯೇಟರ್‌ಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿ ಕಲೆಗಾಗಿ ದುಡಿಯುತ್ತಿರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಕಲಾಶಿಕ್ಷಕರನ್ನು ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ಪರಿಚಯಿಸಿ ಕೊಡುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೆಲೆನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಹೆಲೆನ ತುಂಬಾ ಸಹನೆಯ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳು ಹಾಗು ಅತಿಥಿಗಳೆಡೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ಗೌರವವುಳ್ಳವಳು. ರಷ್ಯಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇಲಾಖೆಯವರು ದಿನದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಕಾರಂತ ಮತ್ತು ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯವರಿಗೆ ೩೬೮ ರೂಬೆಲ್‌ಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ, ಅದನ್ನು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿ ಹಂಚಿದ ಹೆಲೆನ, ಹಣ ಪಡೆದುದರ ಬಗ್ಗೆ ರಸೀದಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿಸಲು ಮರೆತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ರಸೀದಿಗೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಎಂದು ಹೆಲೆನ ಕೇಳಿದಾಗ ಈ ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ ನನಗೆ ಹಣ ಸಂದಾಯವಾಗೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ದುಃಖಕ್ಕೀಡಾದ ಆಕೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾಳೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಗಳ ದುಃಖವನ್ನು ಕಂಡು ೩೬೮ ರೂಬೆಲ್‌ನ ರಸೀದಿಗೆ ಒಬ್ಬರೆ ಸಹಿ ಹಾಕಿ ಕಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸ ಮುಗಿದು ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಬಳಿ ೧೨೦ ರೂಬೆಲ್‌ಗಳು ಮಿಕ್ಕಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡ ಕಾರಂತರು, ಈ ರೂಬೆಲ್‌ನಿಂದ ತನಗೇನು ಉಪಯೋಗವಾಗದ ಕಾರಣ ಅದಷ್ಟನ್ನು ಹೆಲೆನಾಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಖರ್ಚು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿ ಪ್ರವಾಸದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ಹೆಲೆನಾಳ ಸೇವೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾರತದ ದೂತವಾಸಕ್ಕೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇಲಾಖೆಗೂ ದೂರವಾಣಿಯ ಮೂಲಕ ಊಟೋಪಚಾರ ಮತ್ತಿತರ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ದೂರು ನೀಡಿ ಹೆಲೆನಾಳ ಕಾರ್ಯವೈಖರಿ ಸರಿಯಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತೆ ಅಸಮಾಧಾನ ವ್ಯಕ್ತ ಪಡಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ರಷ್ಯಾದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇಲಾಖೆಯವರು ಹೆಲೆನಾಳನ್ನು ಕರೆದು ಅತಿಥಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೆಲೆನ ತಿಳಿಸಿ ದುಃಖಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ಈ ಅಹಂಕಾರ, ತಾನೇ ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಅವನ ನಡವಳಿಕೆ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಇಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಕಾರಂತರೆ ಹೆಲೆನಾಳಿಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ಕಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಿನಿಸ್ವಾಮಿಯ ಈ ಕಿರಿಕಿರಿಯ ಮಧ್ಯೆಯೂ ಹೆಲೆನಳನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆಯಿಂದ ಕಂಡ ಕಾರಂತರು ಇಲ್ಲಿ ಶ್ಲಾಘನಾರ್ಹರು.

ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ಮಾನವೀಯ ಕಾಳಜಿಯ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಬರಯುತ್ತಾರೆ. ಕಾರಂತರ ಹಲವಾರು ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೧), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೬೩–೬೪, ೨೦೦೭

೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ–೨), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೧೦೬, ೨೦೦೭

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೦

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳ ನೋಟ

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೦

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳ ನೋಟ

"ನನ್ನ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಜೀವನವು ತೊಡಗಿದಾಗ ದೇಶಾಭಿಮಾನ ನನ್ನನ್ನು ತೀರ ಸೆಳೆಯಿತು. ಅಸಹಕಾರ ಚಳವಳದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿರಿಸಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬರಿಯ ಹತ್ತು ಅವತಾರಗಳಾದರೆ, ನನ್ನ ಧ್ಯೇಯಗಳು ಹದಿನಾರು ಅವತಾರಗಳನ್ನು ತಳೆಯುವಂತಾಯಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರಭಕ್ತಿ, ಸ್ವದೇಶಿ ವ್ಯಾಪಾರ, ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ಸಾಧನೆ, ಕಲೆಯ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಮುಖಗಳು – ಫೋಟೋಗ್ರಫಿ, ನಾಟಕ, ನೃತ್ಯ, ಚಿತ್ರ, ವಾಸ್ತು, ಸಂಗೀತ, ಸಿನೆಮಾ, ಇಷ್ಟೂ ಸಾಲದೆ ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಣೆ, ಗ್ರಾಮೋದ್ಧಾರ, ಶಿಕ್ಷಣ ಪ್ರಯೋಗಗಳು, ಉದ್ಯೋಗ – ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಅವತಾರಗಳು, ಅವಾಂತರಗಳೂ ಆಗಿಹೋಗಿವೆ; ಇನ್ನೂ ಆಗುತ್ತಿವೆ. ಈಗ ನಾನು ಒಬ್ಬ ಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಒಡೆಯನೂ ಹೌದು. ಪುಸ್ತಕ ಬರೆಯುವುದರಿಂದ ತೊಡಗಿ, ಅಚ್ಚು ಹಾಕಿಸಿ ಮಾರುವ ತನಕ ಸಾಗಿದ್ದೇನೆ; ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಜೀವನದಿಂದ ಸನ್ಯಾಸ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ಹಾದು, ಸಂಸಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಸಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕೆಲಸಗಳೆಂದು, ತಮ್ಮ ಮನೆಯೊಳಗಿನ ಕಿಟಕಿಯಿಂದಲೇ ಬಾಹ್ಯ ಜಗತ್ತನ್ನು ಕಾಣುವವರಿಗೆ ಅನಿಸಿದರೂ, ನಿಜಕ್ಕೂ ಹಾಗಿಲ್ಲ. ನನ್ನೊಂದಿಗೆ ಪಯಣಿಗನೊಬ್ಬನು ಜತೆಗಾರನಾಗಿದ್ದರೆ, ಆತನಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಒಂದೇ ಪಯಣದ ವಿವಿಧ ಮಜಲುಗಳು ಎಂದು ಅನಿಸಬಹುದು."[೧] ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಕಾರಂತರ ಜೀವನದ ದಿಕ್ಕನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಸವೆಂಬುದು ಕಾರಂತರ ಜೀವನ ಶೈಲಿ ಎಂಬುದು ಅರಿವಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಮೇಲೂ ಅವರ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಅನುಭವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಇದುವರೆವಿಗೂ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ಪ್ರವಾಸಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ್ಯ ಲೇಖನಗಳಾಗಿ ರಚನೆಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅನುಭೂತಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯನ್ನು 'ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿನ ಬಿಡಿ ಬರಹಗಳ ನೋಟ' ಎಂದು ಇಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ

ವಿಶಿಷ್ಟ ಎನ್ನಬಹುದಾದ, ಆಶ್ಚರ್ಯವುಂಟುಮಾಡುವ, ದುಃಖಕ್ಕೀಡುಮಾಡುವ, ಲಘು ಹಾಸ್ಯಭರಿತವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ಒಟ್ಟಂದದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸದ ಉದ್ದೇಶಗಳು ಹಲವಾರು ಇರುವುದನ್ನು ಅವರ ಬರವಣಿಗೆಗಳಿಂದ ಕಂಡು ಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ೧೯೨೬ರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯದ ಬಗ್ಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲು ಹಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕ, ಅನಂತಪುರ, ಸೇಲಂ ಭಾಗಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿಕೊಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ಪಾಲನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ಬಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಕೆಲವು ತರುಣರು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದು ತಮ್ಮ ಒಳಗನ್ನು ತೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಆ ತರುಣರಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಪತ್ರ ಬರೆದು ಅವರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ವಸಂತ' ಮಾಸ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಚಂದಾದಾರರನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಲುವಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಬೆಂಗಳೂರು, ಮದ್ರಾಸು, ಮುಂಬೈ, ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಎಷ್ಟೋ ಸಾರಿ ಬಸ್ ಚಾರ್ಜಿಗೆ ದುಡ್ಡಿಲ್ಲದೆ ನಡೆದು ಕೊಂಡೆ ಹೋಗಿ ಚಂದಾದಾರರನ್ನು ಸಂಪರ್ಕಿಸಿ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಪ್ರವಾಸಗಳಿಂದ ಆದ ಅನುಕೂಲವೆಂದರೆ ಹಂಪೆ, ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳನ್ನು ನೋಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಆ ಅನುಭವದಿಂದ ಲೇಖನ ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ವಿಷಯ ಸಿಕ್ಕಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಟಕದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಹಲವಾರು ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಗಳಿಗೆ ಬರೆದು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು, ಆದರೆ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯವರು ಇವರ ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿ ಬರೆಯಲು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಪಹಾಸ್ಯದಂತಹ, ವಿಕಟ ಹಾಸ್ಯದಂತಹ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲು ಕಾರಂತರು ಸಿದ್ಧರಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ತಾವೇ ಒಂದು ನಾಟಕ ಮಂಡಲಿ ಮಾಡಿದರೆ ಹೇಗೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ಮೂಡಿ ಮೈಸೂರಿನ ಹಣವಂತರೊಬ್ಬರನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ಬಂಡವಾಳ ಹಾಕುವಂತೆ ಮಾಡಿ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಪುಣೆಯವರೆಗೆ ಹಲವಾರು ನಗರಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಓಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗುಬ್ಬಿ ವೀರಣ್ಣನವರು ಕಾರಂತರಿಗೆ ನಾಟಕ ಬರೆದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ದುರಾದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿ ಸರಿಯಾದ ಆದಾಯ ತರದೆ, ಹಣದ ಕೊರತೆಯಿಂದ ಮುಚ್ಚ ಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತದೆ, ಕಾರಂತರು ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಆ ನಾಟಕ ಕಂಪನಿಯನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಾರೆ.

ಬಿಜಾಪುರದ ಹಲಸಂಗಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ನೆಚ್ಚಿನ ತಾಣ, ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಅಲ್ಲಿನವರು ಬದುಕುವ ಪರಿಸರ ಮತ್ತು ಇವರ ಕೆಲವು ಆಪ್ತ ಗೆಳೆಯರು ಹಲಸಂಗಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ಎರಡನೆಯದು ಅದು ನವಿಲುಗಳ ಸ್ವರ್ಗ. ಎರಡನೆಯ ಭಾರಿ

ಹಲಸಂಗಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಲ್ಲಿರುವ ಗೆಳೆಯರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೂ–ಮುಸ್ಲಿಮರ ಸಹಬಾಳ್ವೆಯ ಊರು ಹಲಸಂಗಿ, ಖಾಜಾ ಸಾಹೇಬರ ಸೋಹಂ 'ಶಿವನೆ ನಿನ್ನ ಬಿಟ್ಟರ್ಯಾರು ಇಲ್ಲ' ಹಾಡು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಆ ಹಾಡನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಲಸಂಗಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಳ್ಳವಿದೆ ಅಲ್ಲಿ ನೂರಾರು ನವಿಲುಗಳು ನೆರೆಯುತ್ತವೆ ಅವುಗಳ ಓಡಾಟ, ಕೇಕಾರವವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕಾರಂತರು ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಕಲಾವಿದನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದಲೆ ಕಾರಂತರು 'ಮೇಘ ಮಯೂರಿ' ಎಂಬ ನೃತ್ಯ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಆಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದ ಕಾರಂತರು ಒಮ್ಮೆ ಸಬರಮತಿ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮ ಸ್ವರಾಜ್, ಖಾದಿ ತಯಾರಿಕೆ, ಭಜನೆಗಳು, ಉಪವಾಸ, ಮೌನ ವ್ರತಗಳ ಪರಿಚಯವೂ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಬರಮತಿಯಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ನಿಷ್ಠುರತೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣಿಕತೆಗಳೆರಡೂ ಕಾರಂತರನ್ನು ಸೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ಸಬರಮತಿಯ ಶಿಸ್ತು ಕಾರಂತರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯವರ ಕೆಲವು ವಿಚಾರಧಾರೆಗಳನ್ನು ಕಾರಂತರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಇವರು ಸಬರಮತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೆ ಎಂಡ್ರೋಸ್‌ರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಗಾಂಧಿ, ಕಸ್ತೂರಿಬಾ ಜೊತೆ ಗಾಂಧೀಜಿಯ ಮಗ ಮಗನ್ ಲಾಲ್ ಗಾಂಧೀಯ ಪರಿಚಯವು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹದಿನೈದು ದಿನಗಳವರೆಗೆ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿದ್ದು ನಂತರ ಅಲ್ಲಿಂದ ಅಜಂತ, ಎಲ್ಲೋರ, ಕಾರ್ಲ ಚೈತ್ಯಾಲಯಗಳ ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಮೊದಲಭಾರಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತ, ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕುತ್ತ ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಮರಳುತ್ತಾರೆ.

ಕುಂದಾಪುರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೂ ಕಾರಂತರು ಗಾಂಧೀ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಗ್ರಾಮ ಸ್ವಚ್ಛತೆಯನ್ನು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇಸಿಗೆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ 'ಶಾಂತಿ ಶಿಬಿರ'ಗಳನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಯುವಕರನ್ನು ಜೊತೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಒಂದು ಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅಲ್ಲಿ ಶಿಬಿರ ನಡೆಸಿ – ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಚ್ಛತಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಜಾಗೃತಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಿನ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಶಿಬಿರವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸುವುದು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮದ ಸ್ಥೂಲ ನೋಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಐದಾರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದನ್ನು ಕಾರಂತರು ನಡೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೆ, ಸಾಗರ, ಇಕ್ಕೇರಿ, ಜೋಗ ಭಟ್ಕಳಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸಂಚರಿಸಿ ಅವುಗಳ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವ ಮತ್ತು ಪರಿಸರದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಪ್ರವಾಸಗಳೆ ಕಾರಂತರನ್ನು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಂತೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸುತ್ತವೆ.

'ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ' ಮತ್ತು 'ಚಿತ್ರಮಯ ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಗಾಗಿ ಕಾರಂತರು ತಮ್ಮ ಕಣ್ಣೆದುರೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುವ

ಸಲುವಾಗಿ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡವನ್ನೆಲ್ಲ ಅಲೆದಾಡಿ ತಾವೆ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ. ಅಪರೂಪದ ಚಿತ್ರಮಯ ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಇದೇ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ವಿಶಾಖ ಪಟ್ಟಣದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ, ಶ್ರೀಲಂಕವರೆಗೂ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಚಿತ್ರಮಯ ಹಿಂಧೂಸ್ಥಾನ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ 'ಚಿತ್ರಮಯ ಟ್ರಾವೆಲಾಗ್'ಗಳು ಆಂಗ್ಲಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿದ್ದವು, ಆದರೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲಿಗೆ ವಿಭಿನ್ನ ರೀತಿಯ ಚಿತ್ರಮಯ ಪ್ರವಾಸ ಪುಸ್ತಕ ರೂಪುಗೊಂಡಿದ್ದು ಕಾರಂತರಿಂದ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು.

'ಚಿಲ್ಡ್ರನ್ಸ್ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯಾ' ವು ಇಂಗ್ಲೀಷ್‌ನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದ ಕೃತಿಯಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಜಾರ್ಜ್ ನ್ಯೂಸ್ ಕಂಪನಿಯವರು ಪಿಕ್ಟೋರಿಯಲ್ ನಾಲೆಡ್ಜ್ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದ್ದರು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಪುಸ್ತಕವೊಂದು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಬೆಳಕು ಕಂಡಿರಲಿಲ್ಲ, ಈ ಸಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಚಿತ್ರ ಸಹಿತ ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮುಂಬೈ, ದಿಲ್ಲಿ, ಸಾರನಾಥ, ಕಲ್ಕತ್ತ, ಜೆಮ್‌ಶೆಡ್‌ಪುರ, ಮದ್ರಾಸ್, ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿ, ಮೆಟ್ಟೂರುಗಳ ಮೂಲಕ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಬರುತ್ತಾರೆ – ಈ ರೀತಿಯ ಭಾರತ ಭ್ರಮಣೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಕಡಬಕ್ಕೆ ಬಂದು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಬರೆದು ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ವರ್ಷದ ಪ್ರವಾಸ, ಬರವಣಿಗೆ, ಚಿತ್ರಸಂಗ್ರಹದಿಂದ 'ಬಾಲ ಪ್ರಪಂಚ' ಕೃತಿ ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಯಾ ಆಗಿ ಹೆಸರುಗಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗವೆ 'ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಪಂಚ'ವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಣೆ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ, ಕಿರಿಯರಿಗೆ ಸಮಾಜ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಚಿತ್ರಸಹಿತ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೆ ಆಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಮಗಳು ಮಾಳವಿಕ ಎಂ.ಎ ಮುಗಿಸಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಮನೋ ವಿಶ್ಲೇಷಣಾ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತಾಳೆ. ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಮನಃ ಚಿಕಿತ್ಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಲಿಯಲು ಬಂದ ರವಿ ಕಪೂರ್‌ನನ್ನು ಇಷ್ಟ ಪಡುತ್ತಾಳೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಾರಂತರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ರವಿ ಕಪೂರರನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ರವಿ ಕಪೂರ್ ತಂದೆ ಭಾರತದ ವಿಭಜನೆಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಲಾಹೋರಿನಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸರ್ವಸ್ವವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಅಮೃತಸರಕ್ಕೆ ಬಂದು ನೆಲೆಸಿದ್ದವರು. ರವಿ ಕಪೂರ್ ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರ ಬೇರೆ ಮತ್ತು ಮಾಳವಿಕ ಬೆಳೆದ ಪರಿಸರ ಬೇರೆ. ಒಬ್ಬ ತಂದೆಯಾಗಿ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದ ಹುಡುಗನನ್ನು ಮಗಳಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಷ್ಟವಾದರು, ಸಂಧಿಗ್ಧತೆಗೆ ಸಿಲುಕಿದರೂ, ಅವರ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ದೂರದ ಅಮೃತಸರದಲ್ಲಿ ವಿವಾಹ ನಿಶ್ಚಯವಾದುದರಿಂದ ಆರ್ಯ ಸಮಾಜದ ವಿಧಿಯಂತೆ ವಿವಾಹ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ಕಾರಂತರು, ಅವರ ಪತ್ನಿ ಮತ್ತು ಮೂರು ಮಕ್ಕಳು ಮಾತ್ರ ಅಮೃತಸರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿ ವಿವಾಹ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರ ಮಗ ಮುಂಬೈನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ಆತನಿಗೆ ಕ್ಯಾನ್ಸರ್ ಕಾಯಿಲೆ ಇದೆ ಎಂದು ಪತ್ತೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾರಂತರು ಅವನನ್ನು ಭೇಟಿಯಾಗಲು ಮುಂಬೈಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಕಾಯಿಲೆಯ ನರಳಿಕೆಯ ನಡುವೆಯೆ ಮಗನೆ ಬಂದು ಕಾರಂತರನ್ನು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ಭೇಟಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನೊಡನೆ ಸ್ವಲ್ಪದಿನ ಇದ್ದ ಕಾರಂತರು ಅವನನ್ನು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೆ ಆತ ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ ಈ ಪ್ರಯಾಣ ಕಾರಂತರಿಗೆ ದುಃಖಯಾನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಾರಂತರ ಈ ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳ ಕ್ಯಾನ್‌ವಾಸ್ ವಿವರಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಇವರ ಪ್ರವಾಸಗಳು ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳ ರಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿ ಖುಷಿ ಕೊಟ್ಟಿವೆ, ಸೋಲು ಕೊಟ್ಟಿವೆ, ಹತಾಶೆ ತಂದಿವೆ, ಸಂತಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಗಳು ಕ್ಷಮೆಯ ಮದುವೆಯನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿಕೊಟ್ಟ ಕಾರಂತರು ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ, ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳ ಸ್ವೀಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೇರಳ, ಬಾಂಬೆ, ದೆಹಲಿ, ಮದ್ರಾಸ್‌ಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಬೆಳೆಸಿದ್ದಿದೆ. ಪ್ರವಾಸಗಳು ಕಾರಂತರಿಗೆ ಸಿಹಿ–ಕಹಿ ಅನುಭವಗಳೆರಡನ್ನೂ ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬಿಡಿ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಾರಂತರ 'ಸ್ಮೃತಿಪಟಲ'ದಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ನಿಂತಿವೆ ಅವರೆ ವಿವರಿಸುವಂತೆ ಪ್ರವಾಸಗಳೆ ಅವರ 'ಬಾಳ್ವೆಯ ಬೆಳಕು'.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಹು.ಮ.ಹ.ಮು. ಎಸ್‌ಬಿಎಸ್ ಪ್ರ, ಪುಟ ೦೫, ೨೦೦೬.

ಅಧ್ಯಾಯ – ೧೧

ಸಮಾರೋಪ

೧೧.೧ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

೧೧.೨ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು

ಅಧ್ಯಾಯ - ೧೧
ಸಮಾರೋಪ

"ಸಂಚಾರ ಇಲ್ಲದೆಯೆ ನನ್ನ ಜೀವನ ಸಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ, ನೆಪವಿದ್ದೋ, ಇಲ್ಲದೆಯೋ ನನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಾದರೂ ಆಗಾಗ ಅಲೆದಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಚಟ ನನ್ನದು. ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹತ್ತು ದಿನವಾದರೂ ಹೊರಗಿನ ಊರುಗಳನ್ನೂ, ಹೊರಗಿನ ಜನಗಳನ್ನೂ ಕಾಣದೆ ಹೋದರೆ, ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ಬದುಕು ಬರಡಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಚಾರದ ಅನುಭವಗಳೇ ನನ್ನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳಿಗೆ ಜೀವಕಳೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸಬೇಕು. ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸ್ವಯಂ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೊಂದರಿಂದಲೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ, ನನ್ನ ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸದಿಂದಲೇ ಅಲಂಕರಿಸಿ, ಯಾರನ್ನೂ ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಾರೆ, ನನಗೆ ಅನಿಸುವಷ್ಟನ್ನೆ ನಾನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆ ಅನಿಸಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಯಾವತ್ತು ಸರಕು ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಬರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಕಲ್ಪನಾ ಶಕ್ತಿ ಪೋಷಕವಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು ಕಲ್ಪನಾ ವಿಲಾಸಕ್ಕೇ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ದಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ವಭಾವ ನನ್ನದಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಚಾರ ನನ್ನ ಪಾಲಿಗೆ ನಿತ್ಯ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಎನಿಸಿದೆ."[೧] ಕಾರಂತರ ಈ ಹೇಳಿಕೆ ಅವರ ಸಂಚಾರಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮೂಲವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಪ್ರಸ್ತುತತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಒಳಗನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇವಿಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಏನೇನನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಹೊರತರಲಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತು ಅದರ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸ ಮತ್ತು ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಯ ಅಂತರ್ ಶಿಸ್ತೀಯ ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಈ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದ ಸಂಶೋಧನೆಯು ಮುಗಿದಿದ್ದು, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶ, ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ವಿವರಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮತ್ತು ವಿಶ್ಲೇಷಣಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಒಳಗೆ ಬೆಸೆದುಕೊಂಡಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿ, ಈ ಪ್ರವಾಸಗಳ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರವಾಸ ಕಥನವೊಂದು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಆಗಬಹುದು ಎಂಬ ತಾರಾನಾಥರ

ಮಾತನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೋಡಿದಾಗ, ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದೇಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ.

ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಜಡವಸ್ತು ವಿಷಯಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳಂತೆ ಕಂಡು ಬಂದರೂ ಆಳದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಚಲನಶೀಲತೆಯನ್ನು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರು ಹೆಚ್ಚು ಒತ್ತು ಕೊಡುವ ವಸ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯಗಳು, ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳು, ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು, ಸರ್ಕಸ್‌ಗಳು, ಉದ್ಯಾನವನಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ನೋಡಿ ಬರೆಯದೆ ಅದನ್ನು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ರೆಂಬ್ರಾಂಡ್, ಮೈಕೆಲ್ ಏಂಜೆಲೋ, ಲಿಯೋನಾರ್ಡ್-ಡಾ-ವಿಂಚಿಯ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ, ಕಾರ್ಮೆಲ್ ಅಮಾಯ ಎಂಬ ನೃತ್ಯಗಾತಿಯ ಅದ್ಭುತ ನೃತ್ಯ, ಬರ್ನೀನಿ, ಮೊಜಾರ್ಟ್‌ರ ಸಂಗೀತ, ಕಬೂಕಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ, ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವ ಮತ್ತು ಕಮ್ಯುನಿಸಂಗಳ ವೈರುಧ್ಯಗಳು, ಆಯಾ ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರದೇಶಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಎನ್ನಬಹುದಾದ ತಿಂಡಿ-ತಿನಿಸುಗಳ ವಿವರಗಳು, ಸಂಚಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ, ನಗರಗಳ ನೈರ್ಮಲ್ಯೀಕರಣ, ಪ್ರವಾಸ ಪ್ರದೇಶದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮತ್ತು ಪೌರಾಣಿಕ ಮಹತ್ವಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕ್ರೋಢೀಕರಿಸಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಂಶೋಧಕನೊಬ್ಬ ಇಂತಹ ಬಹುಶಿಸ್ತೀಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ ಕಾರಂತರ ಒಳದನಿ ಏನೆಂದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯಿಂದ ಬಹಳಷ್ಟಾದರೂ ಬೆಳಕುಕಂಡಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಚರ್ಚಿಸದೆ, ಅಥವಾ ಕೆದಕದೆ ಇರುವುದು ಕಾರಂತರ ಧರ್ಮನಿರಪೇಕ್ಷತನ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಜಾತಿ, ಧರ್ಮ, ವರ್ಗ, ವರ್ಣ ಸಂಘರ್ಷಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮೃದು ಧೋರಣೆ ತಾಳಿದಂತೆ ಕಾರಂತರು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಬರೆದಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧಗಳ ಅಪಾರ ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳ ಕಾರಂತರು, ಅಪರಿಚಿತರು ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಸಹಾಯ ಹಸ್ತ ಚಾಚುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಆಧುನಿಕ ಮಾನವ ನಿರ್ಮಿತ ಕಟ್ಟಡಗಳಾಗಲಿ, ವೈಭವೋಪೇತ ಟವರುಗಳಾಗಲಿ, ದೊಡ್ಡ ಮೆಷಿನರಿಗಳಾಗಲಿ, ಪಂಚತಾರ ಹೋಟಲ್‌ಗಳಾಗಲಿ ಕಾರಂತರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಐಫೆಲ್ ಟವರ್‌ನ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಸಾಲುಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಅದೇ ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳನ್ನು ಅದರ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯೊಂದಿಗೆ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯ ಎಲ್ಲಾ ಆಯಾಮಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕಾರಂತರು ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಮೂಲಕ ಕಲಾ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲಾ ಕಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಅದು ತಪ್ಪಾದೀತು, ಕಲಾ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಈ ಪುಸ್ತಕಗಳು ಮುನ್ನುಡಿಯಷ್ಟೆ. ಕಾರಂತರು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಕಲಾವಿದರನ್ನು, ಕಲೆಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಯನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ ಬರೆದರೂ ಅವರ ಆರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ೪೩ ಬಿಡಿ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಗರಿಯೆಂದು ಹೆಸರುಮಾಡಿದ

ಮೈಸೂರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಲೇಖನವೂ ಬರೆಯದೆ ಇರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯ ತರುತ್ತದೆ. 'ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ' ದ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕಾರಂತರು ಮೈಸೂರನ್ನು ಏಕೆ ಅಲಕ್ಷಿಸಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೆ ಇಲ್ಲ. ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ವೆಂಕಟಪ್ಪನವರು ಪ್ಲಾಸ್ಟರ್ ಆಫ್ ಪ್ಯಾರಿಸ್ ಬಳಸಿ ಚಿತ್ರಕೃತಿಯೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅದನ್ನು ಕಾರಂತರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ಇದನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜರಿಗಾಗಿ ರಚಿಸಿದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ – ಆಗಲೂ ಕೂಡ ಮೈಸೂರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿನ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕಾರಂತರು ಚಕಾರವೆತ್ತುವುದಿಲ್ಲ, ಇವಿಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಅಸ್ಮಿತೆಯಂತಿರುವ 'ಗಾಂಜೀಫ ಕಲೆ', ಆಗ ತುಂಬಾ ಜನಪ್ರಿಯ ಕಲೆಯಾಗಿತ್ತು, ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಲವಾರು ಇತಿಹಾಸ ತಜ್ಞರು ಮೈಸೂರು ಅರಸರ ಚಿತ್ರ ಕಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಗ್ಗುರುತಂತೆ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕಾರಂತರು ಏಕೆ ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯದೆ ಬಿಟ್ಟರು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಪ್ರಶ್ನೆಯಾಗಿಯೆ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶ ಮತ್ತು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ದೇಶಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವ ಕಾರಂತರು ಎರಡೂ ದೇಶಗಳಿಗೆ ಎರಡನೇ ವಿಶ್ವ ಸಮರದಿಂದ ಆದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಯುದ್ಧದಿಂದಾಗುವ ಹಿಂಸೆ, ಪ್ರಾಣಹಾನಿ, ನಿರಂತರ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಡೆ ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಆಯಾ ದೇಶಗಳು ಅಂತಹ ಹೊಡೆತದಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿದರೂ ನಂತರ ಹೇಗೆ ಅವರೆಲ್ಲ ಬದುಕು ಕಟ್ಟಿದರು ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನುಕುಲದ ಸಂಕಟಕ್ಕೆ ಮಾನವನ ಹಿಂಸ್ರಕ ಮನಃಸ್ಥಿತಿ ಮತ್ತು ದುರಾಸೆಯೆ ಕಾರಣವೆನ್ನುವುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳು ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸದ ಅನುಭವಗಳಾಗದೆ ವಿಶ್ವ ಮನುಕುಲದ ಚರಿತ್ರಾರ್ಹ ದಾಖಲೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತವೆ.

೧೧.೧ ಅಧ್ಯಯನದ ಫಲಿತಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಕಥನ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು, ಎಂಬ ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಕಂಡುಕೊಂಡ ಫಲಿತಗಳನ್ನು ಈ ಕೆಳಕಂಡಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಸಾಹಿತಿಗಳಾಗಿ ಚಿರಪರಿಚಿತರು ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಎಂಬುದಷ್ಟೆ ಈವರೆವಿಗೂ ಎಲ್ಲರೂ ಕಂಡುಕೊಂಡ ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದಿತು, ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ಸಾಹಿತಿಗಳಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಅವರೊಳಗೊಬ್ಬ ಅಪ್ಪಟ ಕಲಾವಿಮರ್ಶಕನಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮುಖ ಅಂಶವನ್ನು ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಈ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದ ಮೂಲಕ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಹೊರತರಲಾಗಿದೆ. ಕಲೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಎಳವೆಯಲ್ಲೆ ಅವರು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಗಮನಿಸಿ ಭಾರತದಾದ್ಯಂತ ಸಂಚರಿಸಿ ಕಲಾವಿದರನ್ನು, ಕಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಮೊದಲ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದ ಕಾರಂತರು ಆನಂತರ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಿಗೆ

ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡಿ ಕಲಾ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಶಿಸಿ ಇಡೀ ಚಿತ್ರಕಲಾ ಜಗತ್ತಿನ ಪಲ್ಲಟಗಳನ್ನು, ಹಿಂದಿನ ಮತ್ತು ಇಂದಿನ ಅದರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಹೆಜ್ಜೆ ಗುರುತುಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡರು. ಭಾರತೀಯ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಚಿತ್ರಕಲೆ ಮತ್ತು ಕಲಾವಿದರ ಬಗ್ಗೆಯೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು ದಾಖಲಿಸಿದರು. ಕಾರಂತರ ಈ ಅಭಿಯಾನ ಸುಮಾರು ಅರವತ್ತು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಡೆದಿದೆ. ಈ ಅಂಶವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೊದಲ ಫಲಿತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದು.

ಕಿರಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲೆ ಸಂಗೀತ ಮತ್ತು ನೃತ್ಯದೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಕಾರಂತರು ಹಿಂದೂಸ್ಥಾನಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿತು, ಇದರ ಸಹಾಯದಿಂದ ರಂಗಗೀತೆಗಳ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದರು, ಆನಂತರ ನಾಟಕದ ರಚನೆಗೆ ಮುಂದಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನು ತರುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗೀತನಾಟಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು, ಅವರ ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತೆ ಹೊಸದನ್ನು ಕಾಣುವ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟುವ ಹಂಬಲದಿಂದ, ಯಕ್ಷಗಾನದ ಕಡೆ ಹೊರಳಿ ೭–೮ ಗಂಟೆಗಳ ಯಕ್ಷಗಾನವನ್ನು ೨–೩ ಗಂಟೆಗೆ ಇಳಿಸಿದರು. ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಬ್ಯಾಲೆ ಮತ್ತು ಒಪೆರಾಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅದರ ನೃತ್ಯದ ಪಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು. ಯಕ್ಷಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಕೇವಲ ಹಾಡು–ಸಂಗೀತದ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಳಿಸಿದ ಕಾರಂತರು ನಂತರ ಹಾಡನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ 'ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆ' ಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಆಡಿಸಿದರು. ಈ ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯ ದೆಸೆಯಿಂದ ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯರಾದರು, ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆಯನ್ನು ದೇಶ–ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಕೊಂಡೊಯ್ದು ಅವುಗಳನ್ನು ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದರು.

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಆಹಾರ್ಯಗಳ ಭಾರವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಮುಖವರ್ಣಿಕೆ, ಭುಜಕೀರ್ತಿ, ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತುಸು ಕಡಿಮೆ ತೂಕವಿರುವಂತೆ ವಿನ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಿದುದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನೃತ್ಯಗಾರರ ಆಯಾಸವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದ ಕಾರಂತರು, ಆ ನೃತ್ಯಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಬರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸಹಯೋಗದಿಂದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಮತ್ತು ಪಾಶ್ಚಿಮಾತ್ಯ ದೇಶಗಳನ್ನು ನೃತ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಸಂದರ್ಶಿಸಿದ ಕಾರಂತರು ಅಲ್ಲಿನವರ ವಿಶಿಷ್ಟವೆನ್ನುವ ನೃತ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ವೇದಿಕೆಯ ಉಪಯೋಗ, ಬೆಳಕಿನ ಸಂಯೋಜನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೆ ಮರು ರೂಪಿಸಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡರು. ಯಕ್ಷಗಾನದ ಬ್ಯಾಲೆಯು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೆಂಬಂತೆ ಹೆಸರು ಮಾಡಿದ್ದು, ಭರತನಾಟ್ಯ, ಕುಚಿಪುಡಿಗಳಂತೆ ಹೊಸ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಸ್ಮಿತೆಯಾಗಿ ಹೊರ ಹೊಮ್ಮುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕರ್ತರಾದರು.

ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಮಾನಗಳಲ್ಲಿಯು ಕೂಡ ಯಕ್ಷಗಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯ ತನ್ನದೆ ಆದ ಛಾಪನ್ನು ಮೂಡಿಸಿ ಉಳಿದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ದೈವ/

ಭೂತಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಲಿತವಿರುವುದರಿಂದ ಯಕ್ಷಗಾನ ಆಟ ಆಡಿಸುವುದಾಗಿ ದೈವ/ಭೂತ ಭಕ್ತಾದಿಗಳು ಹರಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಯಕ್ಷಗಾನ ಪ್ರಿಯರು ಮತ್ತು ವ್ಯವಸಾಯಿ ಕಲಾವಿದರ ಬಹಳಷ್ಟು ತಂಡಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಕಾರಂತರು ರೂಪಿಸಿದ 'ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ'ಯೂ ಕೂಡ ಇಂದು ಹಲವಾರು ಪ್ರದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣುತ್ತಿದೆ. ಕಾರಂತರ ನಂತರ ಸುಧೀರ್ ರಾವ್ ಕೊಡವೂರು ಈ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ, 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾ ದರ್ಶಿನಿ' ಎಂಬ ರಂಗತಂಡದ ಮೂಲಕ ಆಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಂತರು ರೂಪಿಸಿದ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೊಸ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನ ಇಂದು ಹಲವಾರು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ತನ್ನನ್ನು ತೆರೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಆಟಗಳಾದ ತೆಂಕತಿಟ್ಟು, ಬಡಗತಿಟ್ಟುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಕಾರಂತರ ಯಕ್ಷಗಾನ ಬ್ಯಾಲೆ, ಮಹಿಳಾ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಪುರುಷ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಪರಿಸರ ಯಕ್ಷಗಾನ, ಮಕ್ಕಳ ಯಕ್ಷಗಾನ ಮುಂತಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಕವಲುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನೃತ್ಯಕಲೆ ಅರಳುತ್ತಿದೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೀಷ್ ಭಾಷೆಯ ಯಕ್ಷಗಾನವೂ ಮುನ್ನಲೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದು – ಯಕ್ಷಗಾನ ಕಲೆ ಹೊಸ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಪಡೆದಂತಿದೆ. ಕಲೆಯೊಂದು ಬದಲಾದ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಬದಲಾಗುತ್ತಾ ಸಾಗಿದರೆ, ಆ ಕಲೆ ಸಾಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬಂತಹ ಲೋಕೋಕ್ತಿ ಇಲ್ಲಿ ಸತ್ಯವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರೆ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯಕ್ಷಗಾನಕ್ಕೆ ಅಂತಹ ಕಸುವು ಕೂಡ ಇದೆ.

ಯಕ್ಷಗಾನದ ಶಿಕ್ಷಾ ಗುರುವಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ೮೦-೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾರಂತರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಮನ್ನಣೆ ಮತ್ತು ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ತಂದು ಕೊಟ್ಟಿತು. ಕಾರಂತರ ಈ ಪ್ರಯೋಗದ ದೆಸೆಯಿಂದ ಹೊಸ ನೃತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವೊಂದು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುದನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದವರಿಗೆ ಕಾರಂತರು ಕೇವಲ ಸಾಹಿತಿ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದು, ಅವರೊಳಗೊಬ್ಬ ಅದ್ಭುತ ನಿರ್ದೇಶಕನಿದ್ದಾನೆ, ಕೊರಿಯೋಗ್ರಾಫರ್ ಇದ್ದಾನೆ, ರಂಗ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನಕಾರನಿದ್ದಾನೆ, ಸಂಗೀತ ನಿರ್ದೇಶಕನಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಪರಿಸರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸ್ಥೆಯಿದ್ದ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಸ್ಥಳದ ಪರಿಸರವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲಷ್ಟೆ ಅದನ್ನು ಸೀಮಿತವಾಗಿಸದೆ, ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ೭೦-೮೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕೈ ಜೋಡಿಸಿದ ಕಾರಂತರು, ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಹಲವಾರು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಆಧುನಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯು ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಮಾರಕ ಎಂಬುದನ್ನರಿತು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಚಳುವಳಿಗೆ ಸಹಕರಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರದ

ಅಗತ್ಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರ ಮೂಲಕ ಪರಿಸರ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಉದ್ದೇಶಿಸಿದ್ದ ಪರಮಾಣು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳು ಮತ್ತು ಕಲ್ಲಿದ್ದಲು ವಿದ್ಯುತ್ ಸ್ಥಾವರಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೆನೆಯಬಹುದು. ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಸರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಿನವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಬಿಗಿ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ಕಾರಂತರು ಪರಿಸರ ರಕ್ಷಣೆಯ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಮೂಲಕ ಹೊರ ತರಲಾಗಿದೆ.

ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆ ಮತ್ತು ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಬಲ್ಲ ಕೆಲವರು ಅವರೊಬ್ಬ ನಾಸ್ತಿಕರೆಂದು ಕರೆಯುವುದುಂಟು, ಆದರೆ ಕಾರಂತರು ನಾಸ್ತಿಕರೂ ಅಲ್ಲ; ಆಸ್ತಿಕರೂ ಅಲ್ಲ, ಅವರೊಬ್ಬ ಅನಾಸ್ತಿಕರು ಎಂದು 'ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು' ನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೆ ದೇವಾಲಯದ, ಕೆಥೆಡ್ರಲ್‌ಗಳ, ಸ್ತೂಪಗಳ, ಬಸ್ತಿಗಳ, ಗುಹಾಲಯಗಳ ಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ದೇವರಿಗಿಂತ, ಆ ಆಲಯದ ಅಲಂಕಾರಿಕ ಕುಸುರಿ ಕಾರಂತರನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲಾಮೂಲವಾದ, ಸೃಷ್ಟಿಶೀಲವಾದ ಯಾವುದನ್ನೂ ಕಾರಂತರು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ, ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೂಡ ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ತರಲಾಗಿದೆ.

೧೧.೨ ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಯನದ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳು

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಆಕರಗಳನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರಸ್ತುತ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧವು ರಚನೆಯಾಗಿರುವುದು ಸರಿಯಷ್ಟೆ ಈ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವು ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗಿದೆಯೆ ಹೊರತು, ಭಾಷಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ, ಚಾರಿತ್ರಿಕ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ ಅಥವಾ ಜನಾಂಗೀಯ ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೋ ನೋಡಲಾಗಿಲ್ಲ, ಈ ಸಂಶೋಧನೆ ರಾಚನಿಕ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸೀಮಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವೈಧಾನಿಕತೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ವಿಮರ್ಶೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಹೊರಬರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ. ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸಂಶೋಧಕರು ಇದೇ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಕರವನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ವಿವಿಧ ಅಧ್ಯಯನದ ಶಿಸ್ತಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸುವ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲೆಂದು, ಪ್ರಾಥಮಿಕವಾಗಿ 'ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರ'ದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ವಚಿತ್ತಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಕೇವಲ ಪ್ರವಾಸ ಲೇಖಕರಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರು ಆಗಿರುವುದು ಅವರ 'ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥಕೋಶ' ಎಂಬ ನಿಘಂಟು ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೆ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ ಸತ್ಯ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೇಶ-ವಿದೇಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರವಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಅಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡೀಕರಿಸಿ ಈ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿ

ಬಳಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಸ್ತುತ 'ದೇಶ್ಯ-ಅನ್ಯದೇಶ್ಯ' ಎಂದು ಸರಳವಾಗಿ ಪಟ್ಟಿ ತಯಾರಿಸಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯ ವಾಕ್ಯರಚನೆಯ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಬಿಗಿಯಾದ ಬಂಧವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು, ಅಂದರೆ ಎರಡು-ಮೂರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು 'ಮಿಶ್ರ ವಾಕ್ಯ' ಬಳಸಿ ಬಹು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕಾರಂತರು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಬಲ್ಲರು. ಕಾರಂತರ ಬರವಣಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸರಳವಾಕ್ಯಗಳ ಬಳಕೆ ತೀರ ಕಡಿಮೆ, ಮಿಶ್ರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಮತ್ತು ಸಂಯೋಜಿತ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯು ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನದ ಉಪ ಅಂಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಈ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಅದು ಬರದಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನಾಗಲಿ, ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನಾಗಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ. ಭವಿಷ್ಯದ ಸಂಶೋಧಕರಿಗೆ ಸಹಾಯವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದ ಬಹಳಷ್ಟು ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ ಬಳಕೆಯ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಅನುಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪದಗಳಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪದಗಳು ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳಿವೆ ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೋ ಪದಗಳು ಆಧುನಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣ ಸಮಾಜದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಇಂದಿನ ಮಾತುಕತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಳಿಯದೆ ಅಳಿಸಿ ಹೋಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲಕ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವ ಸಂಶೋಧಕರು, ಕೂಲಂಕಷವಾಗಿ ಭಾಷೆಯ ನಾನಾ ಅಂಶಗಳಾದ ನಾನಾರ್ಥಗಳು, ಸಮಾನಾರ್ಥಗಳು, ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯೆಯಗಳು, ಭಾಷಾ ಪಲ್ಲಟ, ಬಾಷಿಕ ಅರ್ಥ ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಹೀನಾರ್ಥ, ಉನ್ನತಾರ್ಥ ಶಬ್ಧಗಳು, ಅರ್ಥ ವಿಕಾಸ ಶಬ್ಧಗಳು, ತತ್ಸಮ-ತತ್ಭವಗಳು, ದೇಶ್ಯ-ಅನ್ಯದೇಶ್ಯ ಶಬ್ಧಗಳು, ವಾಕ್ಯ ರಚನಾ ಭೇದಗಳು, ವ್ಯಾಕರಣದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಭಾವ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಬಹು ಆಯಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ೧೯೩೦ ರಿಂದ ೧೯೯೦ ರವರೆಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲೇಖಕರ ಪ್ರವಾಸ ಕೃತಿಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೂ ಭಾಷಾ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಾದ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ತೌಲನಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷಿಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಅಂತರ್‌ಶಿಸ್ತೀಯ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕ ಹೊಸ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಬೇಕಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆದರೆ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಆಯಾಮದಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಒಳಪಡಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದು ನಡೆದರೆ ಚೆನ್ನಾದ ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧವೊಂದು ಬೆಳಕು ಕಾಣುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಯಲಿ ಎಂಬುದೆ ಈ ಉಪ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆಶಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ಟಿಪ್ಪಣಿ

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ-೧), ಕ.ಮ.ಸಂ.ಇ. ಪುಟ ೪೨೫, ೨೦೦೭

ಅನುಬಂಧಗಳು

೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರು ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದ ಹೊಸ ಪದ ಗುಚ್ಛಗಳು
೨. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಪಟ್ಟಿ
೩. ಗ್ರಂಥ ಋಣ/ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು
೪. ಛಾಯಾ ಚಿತ್ರಗಳು
೫. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದಗಳ ವಿಸ್ತರಣ ರೂಪ

I. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಹೊಸ ಪದಗುಚ್ಛಗಳು

೧. ಅಟ್ಟಳಿಗೆ = ಸ್ಟೇಜ್
೨. ಅಪರಾಧನ = ಐವತ್ತಿಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು
೩. ಅತೀತ ನೇರಳೆ = ಅಲ್ಟ್ರಾ ವೈಯಲೆಟ್
೪. ಅಯೋಧಯ = ಅಯೋಧ್ಯಾ (ಅಪಭ್ರಂಶ)
೫. ಅಶ್ವಶಕಟ = ಕುದುರೆಗಾಡಿ
೬. ಅಲ್ಪಾಕಾ = ಪ್ರಾಣಿಯ ಹೆಸರು
೭. ಅಸಸ್ಯಹಾರ = ಮಾಂಸಾಹಾರ (ನಾನ್ ವೆಜ್)
೮. ಆಖಾತ = ಬೇ
೯. ಆರ್ಯಾನ = ಏರಿಯಾನ (ಏರ್‌ಲೈನ್ಸ್ ಹೆಸರು)
೧೦. ಇತ್ತಡಿ = ನದಿಯ ಎರಡು ಕಡೆ
೧೧. ಇಪ್ಪೆ ಮರ = ಆಲಿವ್ ಮರ
೧೨. ಈಜಾಡುವಿಕೆ = ಸ್ವಿಮ್ಮಿಂಗ್ ಪೂಲ್
೧೩. ಉಬ್ಬೆ ಮನೆ = ಮಡಿವಾಳರ ಮನೆ
೧೪. ಉಗಿಚಿಲುಮೆ = ಹಾಟ್ ವಾಟರ್ ಫೌಂಟೇನ್ (ಗೈಸರ್)
೧೫. ಋತುಯಾತ್ರೆ = ಮೈಗ್ರೇಷನ್
೧೬. ಎರಳೆ = ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹಿಂಡು
೧೭. ಎಪ್ಪಲ್ = ಆ್ಯಪಲ್
೧೮. ಎಂಡೆಸು = ಆಂಡೀಸ್ (ಆಂಗ್ಲ ಪದದ ಅಪಭ್ರಂಶ)
೧೯. ಓಡುದಾರಿ = ರನ್‌ವೇ
೨೦. ಕಡಲ ಹೂವು = ಸೀಅನಿಮೋನ್
೨೧. ಕಮಠ = ಗಡಸು ಚರ್ಮ
೨೨. ಕನ್ನಡಿ ಹಾವು = ರಸೆಲ್ಸ್ ವೈಪರ್
೨೩. ಕಡಂಬಲ = ಕ್ರೈಟ್ (ಸಮುದ್ರದೊಳಗಿನ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಹಾವು)
೨೪. ಕಡಲ ನಾಲಿಗೆ = ಖಾರಿಗಳು
೨೫. ಕಡಲ ದನ = ಹಿಪೋಪೊಟೋಮಸ್
೨೬. ಕಡಲ ಕೈಗಳು = ಫಿಯಾರ್ಡ್ಸ್
೨೭. ಕಡಿಮಾಡು = ಮೆಟ್ಟಲಿನಾಕಾರದ ಮಾಡು
೨೮. ಕಸೆಚೂರಿ = ಗಿಡ ಕತ್ತರಿಸುವ ಸಾಧನ
೨೯. ಕಸರತ್ತು ವಾಲಿ = ಜಿಮ್ನಾಸಿಯಂನವರು
೩೦. ಕಾಸ್ತಾರ = ಕುದುರೆ ನಡೆಸುವವ
೩೧. ಕೊತ್ತಳ = ಪಿಲ್ಲರ್, ಕಮಾನು
೩೨. ಕೆಂಚಿಗುರು = ಕೆಂಪಾದ ಚಿಗುರು

೩೩. ಕಾಂಪೂಚಿಯಾ = ಕಾಂಬೋಡಿಯಾ (ಅಪಭ್ರಂಶ)
೩೪. ಕುಣಿತ–ಮಣಿತ = ಜೋಡುನುಡಿ (ಹೊಸ ಪದ)
೩೫. ಕಾಲ್ನಡೆ = ಪೇವ್‌ಮೆಂಟ್
೩೬. ಕಬ್ಬೆಕ್ಕು = ಕಾಡುಬೆಕ್ಕು (ಪ್ಯೂಮ)
೩೭. ಕಲ್ಲೆಣ್ಣೆ = ಕ್ರೂಡ್ ಆಯಿಲ್
೩೮. ಕಿರಿಗಣೆ = ಲಂಗದಂತೆ ಕಾಣುವ ಉಡುಗೆ
೩೯. ಕಂಠ ಕೌಪೀನ = ಟೈ
೪೦. ಕಾಳೀಘಾಟ್ > ಕಾಳೀಕತಾ > ಕಲ್ಕತ್ತ
೪೧. ಕೈಗಾಡಿ = ಟ್ರಾಲಿ
೪೨. ಕಾಮದೇವಿ = ಎರೋಸ್
೪೩. ಕ್ಷೌರಾಯುಧ = ಶೇವಿಂಗ್ ಸೆಟ್
೪೪. ಗಾಳಿ ಗಿರಣಿ = ವಿಂಡ್ ಮಿಲ್
೪೫. ಗಿಂದಲು = ಮದ್ಯಪಾನ ಸೇವಿಸುವ ಗ್ಲಾಸ್
೪೬. ಚರ್ಚ್ = ಕರ್ಕ್(ಹಾಲೆಂಡ್‌ನಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ಪದ)
೪೭. ಚದ್ದರು = ಚಾದರ, ಹೊದಿಕೆ
೪೮. ಚಲಿಸುವ ಹಾದಿ = ಎಸ್ಕಿಲೇಟರ್
೪೯. ಚಿರಿಟಿಸಿ = ಚಿಕ್ಕದು ಮಾಡಿ (ಕುಗ್ಗಿಸಿ) ಮಮ್ಮಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು
೫೦. ಚಲಿಸುವ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು = ಎಸ್ಕಿಲೇಟರ್ಸ್
೫೧. ಚಾಚುಮಾಡು = ಕಟ್ಟಡದ ಮೇಲ್ಛಾವಣಿಯ ಮುಂದುವರಿದ ಭಾಗ
೫೨. ಚಿತ್ರ ಪುಸ್ತಕಗಳು = ಕ್ಯಾಟಲಾಗ್‌ಗಳು
೫೩. ಚೇಳೇಡಿ = ಲಾಬ್‌ಸ್ಟರ್
೫೪. ಜುಗಾರಾಟ = ಮಟ್ಕದಂತಹ ಜೂಜು
೫೫. ಟ್ರೆಪಿಜ್ = ಉಯ್ಯಾಲೆ ಆಟಗಳು
೫೬ ತೂಗರಿವೆ = ಕರ್ಟನ್
೫೭ ತೂಗಿ ಸರಿಯುವ ಬಂಡಿ= ಮೋನೊ/ಟ್ರಾಲಿ
೫೮. ತಿರುಗುವ ತೊಡಮೆ = ಟರ್ನ್‌ಸ್ಟೈಲ್
೫೯. ತ್ರಿಖಂಡಿ = ಟ್ರಿಲೊಬೈಟ್
೬೦. ತೆರೆಗಣ್ಣಿನವರು = ತಿಳುವಳಿಕೆ ಉಳ್ಳವರು
೬೧. ತೆರಾಯಿ = ಇಳುಕಲು ಪ್ರದೇಶ
೬೨. ತೊಗಲ ಪಟ್ಟಿ = ಬೆಲ್ಟ್
೬೩. ತುಂಡರಸ = ಪಾಳೇಗಾರ
೬೪. ದಫ್ತರ = ಡ್ರಾಫ್ಟ್
೬೫. ದರವಾನ = ಸೆಕ್ಯೂರಿಟಿ
೬೬ ದಟ್ಟಿ = ಬೆಲ್ಟ್
೬೭ ದುಗ್ಧಶೇಖರ = ಮಿಲ್ಕಶೇಕ್ ಪಡೆದುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಸ್ಯ
೬೮. ದಾರಿ ಕತ್ತರಿ = ಕ್ರಾಸ್ ರೋಡ್
೬೯. ದಿಟ್ಟಮ್ಮ = ಮದರ್ ಕರೇಜ್
೭೦. ದುರ್ಗಸೌಧ = ಕೋಟೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರಮನೆ
೭೧. ದೇಹ ಮುಚ್ಚುವ ಸಿಪ್ಪೆ = ಒಳ ಅಂಗಿಗಳ ಸಮೂಹ
೭೨. ದೇಖಾವೆ ಕೋಣೆಗಳು = ಶೋರೂಮ್ಸ್
೭೩. ದ್ವಯಾವಧಾನಿ = ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವವ
೭೪. ಧ್ವನಿಗ್ರಹಿ = ರೆಕಾರ್ಡರ್

೭೫. ಧ್ವನಿ ಅಂಕಿಸುವ ಲಾಡಿ = ರೆಕಾರ್ಡರ್ ಟೇಪ್
೭೬. ಧಕ್ಕೆ = ಡೆಕ್ (ಹಡಗಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ತಾಣ)
೭೭. ದೈತ್ಯ ವಿಮಾನ = ಬೋಯಿಂಗ್
೭೮. ನೆಪೋಲಿ = ನೇಪಲ್ಸ್
೭೯. ನಿಷ್ಕೃತಕ = ಕೃತಕವಲ್ಲದ
೮೦. ನೀಳ್ಕೈ = ಕ್ರೇನ್
೮೧. ನೌಕಾಶ್ರಯ = ಬಂದರು
೮೨. ಪರೋವರು = ಈಜಿಪ್ಟ್‌ನ ಫೆರೋ ರಾಜರುಗಳು
೮೩. ಪಗಡೆ ಮಣೆ = ಚೆಸ್
೮೪. ಪರಿಮಳದ ಅನ್ನ = ವೆಜ್ ಬಿರಿಯಾನಿ?
೮೫. ಪೆಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಚಾರಕ್ಕೆ ಗಾಲಿಗಳು = ಸೂಟ್‌ಕೇಸ್‌ಗಳ ಟ್ರಾಲಿಗಳು
೮೬. ಪಾಟಲ ವರ್ಣ = ಕಡು ನೇರಳೆ ವರ್ಣ
೮೭. ಪಾಪಾಸು = ದಪ್ಪ ಅಂಗಿಗಳು? (ಹಿಮಾಲಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಳಸುವ ವಸ್ತ್ರಗಳು)
೮೮. ಪೀಪೆ = ಬ್ಯಾರಲ್
೮೯. ಫಾಶಿ = ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರು
೯೦. ಫಿರೆನ್ಸಿ = ಫ್ಲಾರೆನ್ಸ್
೯೧. ಫ್ಲೈ ಓವರ್ = ಕಮಾನು ಸೇತುವೆ
೯೨. ಪಿಂಗಾಣಿ = ಪಾರ್ಸೆಲೆಯನ್
೯೩. ಪ್ರಾಯರಿ = ? (ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ)
೯೪. ಬಲೆಯಂಗಿ = ಟ್ರಾನ್ಸ್‌ಫರೆಂಟ್ ಕ್ಲಾತ್
೯೫. ಬಾಲ್ದಿ = ಬಕೆಟ್
೯೬. ಭವ್ಯ ಕೊರಕಲು = ಗ್ರ್ಯಾಂಡ್ ಕ್ಯಾನಿಯನ್
೯೭. ಬೈಠಕುಖಾನೆ = ಡೈನಿಂಗ್ ರೂಮ್
೯೮. ಬಿಂಬಮಾಲೆ = ಬಿಂಬಗಳ ಸಾಲು
೯೯. ಬಿಂಬ ಸಂಗ್ರಹ = ಸೂಟಿಂಗ್
೧೦೦. ಬಂಧ ಮುಕ್ತ = ನಿಃಶೃಂಕಲ
೧೦೧. ಬೇಂಕು = ಬ್ಯಾಂಕ್
೧೦೨. ಬೆಂಗರೆ = ಹಿಂದಿನ? (ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ)
೧೦೩. ಬೋಲೋನೀಯಾ = ಬೊಲೋನ್
೧೦೪. ಭೂರ್ಜವೃಕ್ಷ = ಬರ್ಚವೃಕ್ಷ (ಅಕ್ಷರ ಪಲ್ಲಟ)
೧೦೫. ಭುಜಂಗ ಮಾರ್ಗ = ಏರುದಾರಿ
೧೦೬. ಭಾಂಡವಳುಗಾರ = ಕ್ಯಾಪಿಟಲಿಸ್ಟ್
೧೦೭. ಮಹಾ ಕಾಲುವೆ = ಕೆನೆಲ್ ಗ್ರಾಂಡಿ
೧೦೮. ಮದ್ಯಾಹ್ನದ 'ಲಂಚ'ವೊ = ಊಟ, ಲಂಚ್(ನಾನಾರ್ಥ)
೧೦೯. ಮಳಿ = ಮಾಲ್ಯೂಸ್
೧೧೦. ಮುಗ್ಗು = ಮುದುಡು, ಕೊರಗು
೧೧೧. ಮಾರ್ಗ ಕತ್ತರಿಗಳು = ಕ್ರಾಸ್ ರೋಡ್‌ಗಳು
೧೧೨. ಮಾರ್ದವ = ಮೆಲೋಡಿ
೧೧೩. ಮಾದ್ರಿಗಳು = ಸಿಸ್ಟರ್‌ಗಳು
೧೧೪. ಮಾರಾಂಗ = ಸೇಲ್ಸ್ ರೆಪ್ರೆಸೆಂಟೇಟಿವ್
೧೧೫. ಮಾನವಾಶ್ವ = ಕುದುರೆ ದೇಹದ, ಮನುಷ್ಯ ಮುಖದ ಪ್ರಾಣಿ, ರೋಮನರ ಯುದ್ಧ ದೇವತೆ
೧೧೬. ಮಾಸ್ಕ್ವಾ = ಮಾಸ್ಕೋ (ರಷ್ಯಾ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಉಚ್ಚಾರ)

೧೧೭. ಮಿದುಪಾನೀಯ = ಸಾಫ್ಟ್ ಡ್ರಿಂಕ್ಸ್
೧೧೮. ಮಿಲಾನೋ = ಮಿಲಾನ್ (ನಾಮ ಪದದ ವಿಭಿನ್ನ ಬಳಕೆ)
೧೧೯. ಮೇಣ ಕಾಗದದ ಪೆಕೆಟು = ಟೆಟ್ರಾಪ್ಯಾಕ್
೧೨೦. ಮುಂಗರಣೆ ಲಾಗ = ಮುಂದಕ್ಕೆ ಪಲ್ಟಿ ಹೊಡೆಯುವುದು
೧೨೧. ಮುಸುವ = ಮಂಗ
೧೨೨. ಮಂಚುಕೋ = ಮಂಗೋಲಿಯಾ
೧೨೩. ಮೈವಳಿಕೆ = ದೇಹ ಸೌಂದರ್ಯ
೧೨೪. ಮೃತ್ಯ ಸಂಪುಟ = ಕಫಿನ್ ಬಾಕ್ಸ್
೧೨೫. ಮೇಲ್ಪರಿ = ಮೇಲೆ+ಉಪ್ಪರಿಗೆ
೧೨೬. ಮೈಮುನಿಸು = ಅಲರ್ಜಿ
೧೨೭. ಮಾಂಸದ ಹಾಳೆಗಳು = ಬೋನ್‌ಲೆಸ್ ಮೀಟ್
೧೨೮. ಮುಂಗೋಟು = ದೋಣಿಯ ಮುಂಭಾಗ
೧೨೯. ರಷೋಲೆ = ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ
೧೩೦ ರಾಳ = ಮರದೊಳಗಿರುವ ಒಂದು ಬಗೆಯ ರಾಸಾಯನಿಕ
೧೩೧. ರಾಜಾಲಯಗಳು = ಅರಮನೆಗಳು
೧೩೨. ರೋಮಾ = ರೋಮ್
೧೩೩. ರಂಗಿತ ಗಾಜು = ಸ್ಟೈನ್ ಗ್ಲಾಸ್
೧೩೪. ಲೆಕ್ಕಯಂತ್ರ = ಕ್ಯಾಲ್ಕ್ಯುಲೇಟರ್
೧೩೫. ವಟ್ಟಾ = ಕಮಿಷನ್
೧೩೬ ವಾಹನಗಳ ಸಿಗ್ಗು = ಟ್ರಾಫಿಕ್ ಜಾಮ್
೧೩೭ ವೇನೀಸಿಯಾ = ವೆನಿಸ್
೧೩೮. ವಿಷುವದ್ರೇಖೆ = ಲ್ಯಾಟಿಟ್ಯೂಡ್
೧೩೯. ವೇಣುವನ = ಬಿದಿರು ಉದ್ಯಾನ
೧೪೦. ವ್ಯವಹಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ = ಬ್ಯುಸಿನೆಸ್ ಸಿಸ್ಟಮ್
೧೪೧. ಶಾಫರು = ಡ್ರೈವರ್
೧೪೨. ಶಕ್ತಿ ಲಾಲಿತ್ಯ ವರ್ಧಕ = ಕ್ಯಾಲಿಸ್ತೆನಿಕ್ಸ್
೧೪೩. ಶ್ರಾಯ = ವಾತಾವರಣ
೧೪೪. ಶೃತಿಬುರುಡೆ = ಪುಂಗಿ
೧೪೫. ಸಮೆಗಲ್ಲು = ಸವೆದ ಕಲ್ಲು
೧೪೬ ಸಾಲುಮನೆ = ಅಪಾರ್ಟ್‌ಮೆಂಟ್
೧೪೭ ಸುದುರ್ದೈವ = ಕೆಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗುವುದು
೧೪೮. ಸುಷಿರ = ?(ಅರ್ಥ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ)
೧೪೯. ಸುರಂಗ ರೈಲು = ಮೆಟ್ರೋ
೧೫೦. ಸೋಪಾನರಾಜಿ = ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಸಮೂಹ
೧೫೧. ಸ್ವಚಲಿಯಂತ್ರ = ಎಟಿಎಂ ತರಹದ ಯಂತ್ರ, ದುಡ್ಡು ಹಾಕಿ ಕಾಫಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು
೧೫೨. ಸ್ವಚಲಿ = ಆಟೋಮ್ಯಾಟಿಕ್
೧೫೩. ಸ್ವೆತಸ್ಕೋಪನಂತಹ ನಳಿಗೆ = ಇಯರ್ ಫೋನ್
೧೫೪. ಸ್ವಪ್ನೇಪಿ = ಸ್ವಪ್ನದಿಂದಲೂ
೧೫೫. ಸಂಕಷ್ಟಮ್ ಆಫೀಸ್ = ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವ ಕಸ್ಟಮ್ಸ್ ಆಫೀಸ್
೧೫೬ ಹಗಲಾಟ = ಮಾರ್ನಿಂಗ್ ಶೋ
೧೫೭. ಹಾಸಲು = ಹಡಗು ಚಾರ್ಜು
೧೫೮. ಹೆಗ್ಗೊಂಬಿನ ಕುರಿ = ಕಾಡು ಕುರಿ

೧೫೯. ಹೆಗ್ಗಾಡಿ = ದೊಡ್ಡ ವಾಹನ
೧೬೦. ಹಿರಿಗೆಂಪು = ಇನ್‌ಫ್ರಾರೆಡ್
೧೬೧. ಹೆದ್ದೈತ್ಯ ಕಟ್ಟಡ = ಮಲ್ಟಿಸ್ಟೋರ್ಡ್ ಬಿಲ್ಡಿಂಗ್
೧೬೨. ಹೊದೆಬಟ್ಟೆ = ಸ್ವೆಟರ್
೧೬೩. ಹಾಲುಗಲ್ಲು = ಮಾರ್ಬಲ್, ಶ್ವೇತಶಿಲೆ
೧೬೪. ಹಿಮವಿನೋದ = ಐಸ್ ಗೇಮ್ಸ್
೧೬೫. ಹಿಮ್ಮಗ್ಗುಲು = ಬೆಟ್ಟದ ಹಿಂದಿನ ಭಾಗ
೧೬೬. ಹಿಟ್ಟುಗಲ್ಲು = ಶೇಲ್
೧೬೭. ಹಿರಿಗೆಂಪು = ಇನ್‌ಫ್ರಾರೆಡ್
೧೬೮. ಹಿಮದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ = ಫೋಗ್ ಅಲಾರಾಮ್
೧೬೯. ಹೆಗ್ಗೌಳಿ = ಡೈನೋಸಾರ್‌ಗಳು
೧೭೦. ಹೆರೆಗಟ್ಟಿ = ಲಾವಾ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಶಿಲೆಯಾದ ಭಾಗ
೧೭೧. ಹೆಬ್ಬೀದಿ = ಹೈವೆ
೧೭೨. ಹೋಟೆಲ್‌ನ ದೇಖಾವೆ = ಲಾಂಜ್

II. ಗ್ರಂಥಗಳು : ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತರ ಪ್ರವಾಸ ಕಥನಗಳ ಸೂಚಿ
(ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳು)

೧. **ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ-೧), ಸಂ. ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಕ.ಸ., ೨೦೦೭**

ಅ. ಅಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮ,

ಆ. ಪೂರ್ವದಿಂದ ಅತ್ಯಪೂರ್ವಕ್ಕೆ,

೨. **ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, (ಭಾಗ-೨), ಸಂ. ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಕ.ಸ., ೨೦೦೭**

ಅ. ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ,

ಆ. ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ಪಯಣ,

ಇ. ಅರಸಿಕರಲ್ಲ,

ಈ. ಯಕ್ಷರಂಗಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವಾಸ

೩. **ಬಿಡಿ ಲೇಖನಗಳು**

೧. ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಿಂದ (ಕೊಡಗು) ದೇಶಕ್ಕೆ ೨. ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ೩-೬. ಅಮೆರಿಕ ೭ ಮಥುರ ೮. ವೃಂದಾವನ ೯. ಫೇಟೆಪುರ್ ಸಿಕ್ರಿ ೧೦. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗುಹಾಲಯಗಳು ೧೧. ಶ್ವೇತ ಶಿಲೆಯ ಪ್ರೇಮ ಕಾವ್ಯ ೧೨. ಎರಡು ಸೊಗಸುಗಳು ೧೩. ಸಂಚಿ ೧೪. ಇಕ್ಕೇರಿಯ ಕನಸು ೧೫. ಗೆರುಸೊಪ್ಪೆ ೧೬. ಶ್ರೀರಂಗ ಪಟ್ಟಣ ೧೭. ನನ್ನ ಊರಿನ ಸೊಗಸುಗಳು ೧೮. ಮಂಗಳೂರು ೧೯. ಕೊರಿಯಾದ ಜನ ಜೀವನ ೨೦. ಟಿಬೇಟಿನ ಜನ ಜೀವನ ೨೧. ಅಮೇರಿಕದ ಇಂಡಿಯನ್ನರು ೨೨. ತೋನ್ಸೆಪಾರು ೨೩. ಬಾದಾಮಿ ೨೪. ಗೋಕಾಕದ ಜಲಪಾತ ೨೫. ಕುಟಚಾದ್ರಿ ೨೬. ಕಾರ್ಕಳ ೨೭ ಗುಲ್ಬರ್ಗ ೨೮. ಕಡಲು, ನದಿ, ಬೆಟ್ಟ ೨೯. ಕಡಲ ಹಾವುಗಳು ೩೦. ಕಡಲಿನ ಕಾಣಿಕೆ ೩೧. ಪ್ರವಾಸಿಯ ಕರ್ನಾಟಕ ೩೨. ಹೂ ಬಾಳಲ್ಲಿ; ಕಲೆಯಲ್ಲಿ ೩೩. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಿಸರ್ಗ ೩೪. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಕರಾವಳಿ ೩೫. ನೀಲ, ಹಸಿರು ಸ್ವರ್ಗ ೩೬. ಕೆಲವು ಪ್ರವಾಸಗಳು ೩೭ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಜಲಪಾತಗಳು ೩೮. ತಿಂಗಳೆ ೩೯. ಬೆಡಗಿನ ಜಯಪುರ ೪೦. ರಷ್ಯಾ ೪೧. Karnataka as I Saw and see ೪೨. Rape of the Seas ೪೩. South Kanara.

III. ಗ್ರಂಥಋಣ/ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು

೧. ಅಗ್ರಹಾರ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಥನ, ಕ.ಸ., ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೬

೨. ಅಮರೇಶ್ ನುಗಡೋಣಿ, ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನೆಯ ವೈಧಾನಿಕತೆಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೧.

೩. ಆಶಾದೇವಿ, ಎಂ.ಎಸ್. ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಬರಹಗಳು, ವಸಂತ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.

೪. ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಎಂ.ಎಂ. ಕನ್ನಡ ಸಂಶೋಧನಾ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಸ್ವಪ್ನ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.

೫. ಗೊರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್, ಅಮೆರಿಕಾದಲ್ಲಿ ಗೊರೂರು, ಐಬಿಹೆಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

೬ ಚಂದ್ರ ಪೂಜಾರಿ, ಎಂ. ಸಂಶೋಧನಾ ಪರಿಭಾಷೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೪.

೭ ಚಂದ್ರ ಪೂಜಾರಿ, ಎಂ. ಸಂಶೋಧನೆ, ಏನು? ಏಕೆ? ಹೇಗೆ? ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೯.

೮. ಚಂದ್ರಶೇಖರ್ ನಂಗಲಿ, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಚಾರಣ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಒಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, (ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ).

೯. ಚಿದಾನಂದ ಮೂರ್ತಿ, ಎಂ. ಸಂಶೋಧನೆ, ಪ್ರಕಾಶಕರು – ಡಿ.ವಿ.ಕೆ. ಮೂರ್ತಿ, ಮೈಸೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೨.

೧೦. ನಳಿನ ಎನ್, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತಿಗಳ ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸ: ಒಂದು ತೌಲನಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, (ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ).

೧೧. ನಾಗಭೂಷಣ ಸ್ವಾಮಿ, ಓ.ಎಲ್. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪರಿಭಾಷೆ, ಅಭಿನವ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೨.

೧೨. ನಾಗರಾಜ್, ಡಿ.ಆರ್. ಶಕ್ತಿ ಶಾರದೆಯ ಮೇಳ, ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ ಹೆಗ್ಗೋಡು, ಸಾಗರ, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೯೩.

೧೩. ನಾಗರಾಜ್, ಡಿ.ಆರ್. ಅಲ್ಲಮ ಪ್ರಭು ಮತ್ತು ಶೈವ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹೆಗ್ಗೋಡು ಸಾಗರ, ಮುದ್ರಣ– ೧೯೯೯.

೧೪. ನಾಗೇಗೌಡ, ಎಚ್.ಎಲ್. ನಾ ಕಂಡ ಪ್ರಪಂಚ, ಐಬಿಹೆಚ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.

೧೫. ಪಾಟೀಲ್ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ, ಸೋವಿಯತ್ ದೇಶ ಕಂಡೆ, ಪ್ರಪಂಚ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ.

೧೬ ಪುಟ್ಟಯ್ಯ, ಬಿ.ಎಂ. ಸಂಶೋಧನೆಯ ತಾತ್ವಿಕ ಆಯಾಮಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.

೧೭ ಪೂರ್ಣಚಂದ್ರ ತೇಜಸ್ವಿ, ಕೆ.ಪಿ. ಅಲೆಮಾರಿ ಅಂಡಾಮಾನ್ ಮತ್ತು ಮಹಾನದಿ ನೈಲ್, ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮೈಸೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.

೧೮. ಸಂ. ಬಸವರಾಜು, ಎಲ್. ದೇವರ ದಾಸಿಮಯ್ಯನ ವಚನಗಳು, ಗೀತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೮೫

೧೯. ಮಲ್ಲೆಪುರಂ ಜಿ. ವೆಂಕಟೇಶ್, ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಒಂದು ಅಧ್ಯಯನ, ಹೊನ್ನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು.

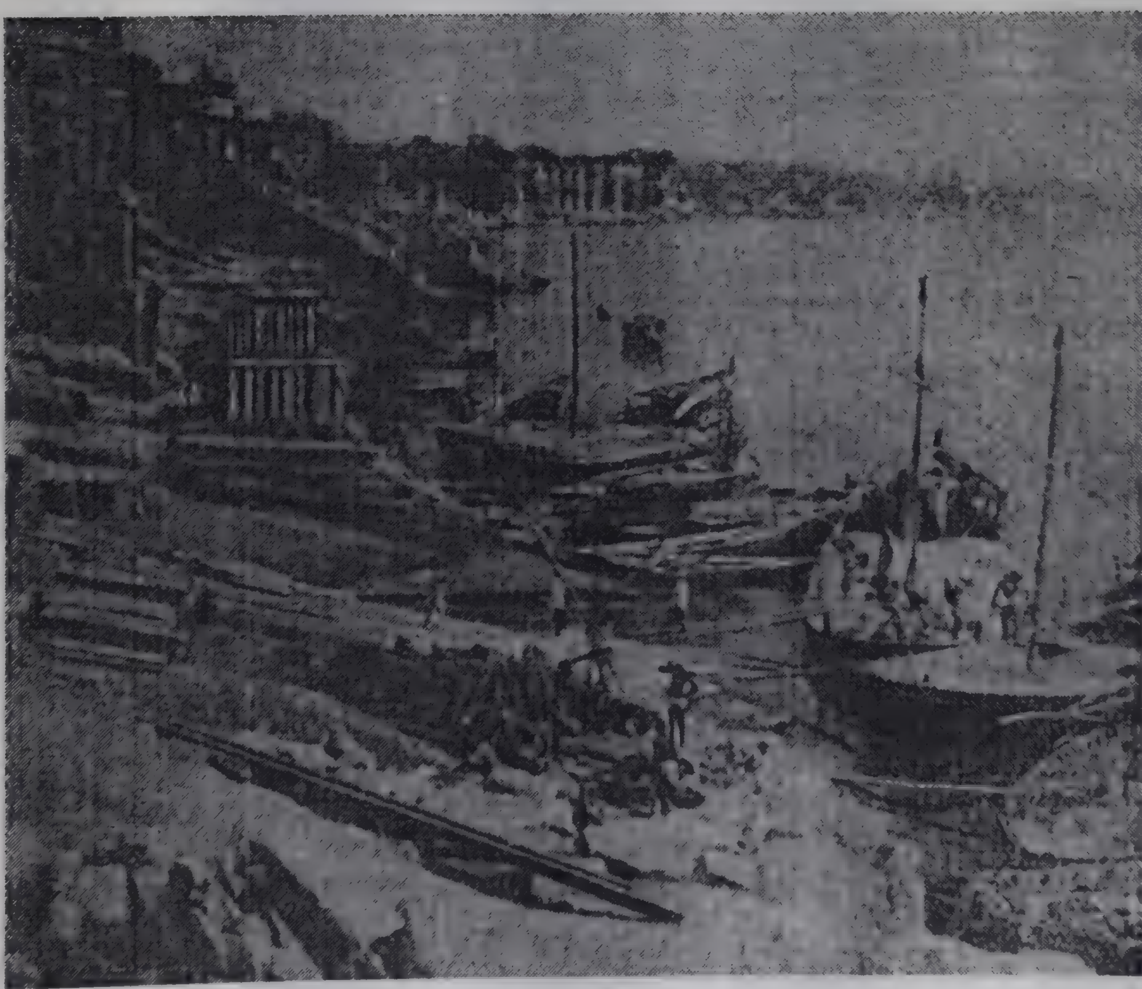
೨೦. ಮಂಗಳಾ ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ, ಡಿ. ಕಗ್ಗತ್ತಲ ಖಂಡದೊಳಗೊಂಡು ಬೆಳಕಿನ ಇಣುಕು, ವಿಕಾಸ ಪ್ರಕಾಶನ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೮.
೨೧. ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ, ಸಂಶೋಧನ ಮೀಮಾಂಸೆ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ. ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೪.
೨೨. ರಹಮತ್ ತರೀಕೆರೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನ, ಕ.ಸಾ.ಅಕಾಡೆಮಿ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೪.
೨೩. ರವೀಂದ್ರ, ಕೆ. ಅಧ್ಯಯನದ ವೈಧಾನಿಕತೆಗಳು, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೧.
೨೪. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್, ಬಿ.ವಿ. ಮೂರು ವಾರ ಮೂರು ಕಡೆ,
೨೫. ರಾಮರಾವ್, ಟಿ.ಕೆ. ಗೋಳದ ಮೇಲೊಂದು ಸುತ್ತು, ಧೃತಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೧.
೨೬. ಲಂಕೇಶ್, ಪಿ. ಸಾಹಿತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ವಿಮರ್ಶೆ, ಲಂಕೇಶ್ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೮,
೨೭. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಭಟ್ಟ, ಎನ್.ಎಸ್. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಯ ಸ್ವರೂಪ, ಪ್ರಸಾರಾಂಗ, ಬೆಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೮೯.
೨೮. ಲತಾ ಗುತ್ತಿ, ಕನ್ನಡ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಒಳನೋಟಗಳು, ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪ್ರಿಂಟೆಕ್ಸ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೯.
೨೯. ವೆಂಕಟಗಿರಿ ರಾವ್, ದೊಡ್ಡೇರಿ, ಏಕಾಕಿ ಪ್ರವಾಸಿ, ಬೆಂಗಳೂರು
೩೦. ವಿದ್ಯಾಶಂಕರ್, ಎಸ್. ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಹಾಗು ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೯೧
೩೧. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಸಂ. ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ ಸಂಪುಟ–೭, ನಾಡು, ನಿಸರ್ಗ, ಪರಿಸರ, ಕ.ಮ.ಸ.ಇ., ಮುದ್ರಣ – ೧೯೯೫,
೩೨. ಸ್ಮೃತಿ ಪಟಲದಿಂದ, ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. ಸಂ.೩೨, ೩೩, ೩೪, (ಭಾಗ–೧, ೨, ೩), ಸಂ. ಮಾಲಿನಿ ಮಲ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಕ.ಸ., ೨೦೦೭
೩೩. ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ, ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು, ಅಕ್ಷರ ಪ್ರಕಾಶನ, ಸಾಗರ, ೧೯೯೧
೩೪. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಜಿ.ಎಸ್.ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯ ತತ್ವ ಚಿಂತನೆ, ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೦೭
೩೫. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಜಿ.ಎಸ್. ಕಾವ್ಯಾರ್ಥ ಚಿಂತನ, ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿನಿ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೯೮.
೩೬. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ, ಜಿ.ಎಸ್. ವಿಮರ್ಶೆಯ ಪೂರ್ವ–ಪಶ್ಚಿಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೦.
೩೭. ಶಿರೂರ್, ಬಿ.ವಿ. ಸಂಶೋಧನಾ ಸ್ವರೂಪ, ಅನ್ನಪೂರ್ಣ ಪ್ರಕಾಶನ, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೫.
೩೮. ಶೇಖರ್, ಸಿ.ಕೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ: ಉಗಮ ಮತ್ತು ವಿಕಾಸ, (ಸಂಶೋಧನಾ ಪ್ರಬಂಧ)
೩೯. ಶೇಷಗಿರಿ ರಾವ್, ಎಲ್.ಎಸ್. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೯೩.
೪೦. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಹೆಗಡೆ, ಕಾರಂತಜ್ಜನಿಗೊಂದು ಪತ್ರ, ಛಂದ ಪುಸ್ತಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೨೦೧೦
೪೧. ರಂಗಾಯನ, ಕು.ಶಿ. ಹರಿದಾಸ ಭಟ್ಟ, ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು, ಮುದ್ರಣ – ೧೯೮೭

IV. ಛಾಯಾಚಿತ್ರಗಳು

ಆಬೂವಿನಿಂದ ಬರಾಮಕ್ಕೆ

ಫತೇಪುರ ಸಿಕ್ರಿಯಲ್ಲಿನ ಪಂಚಮಹಲು

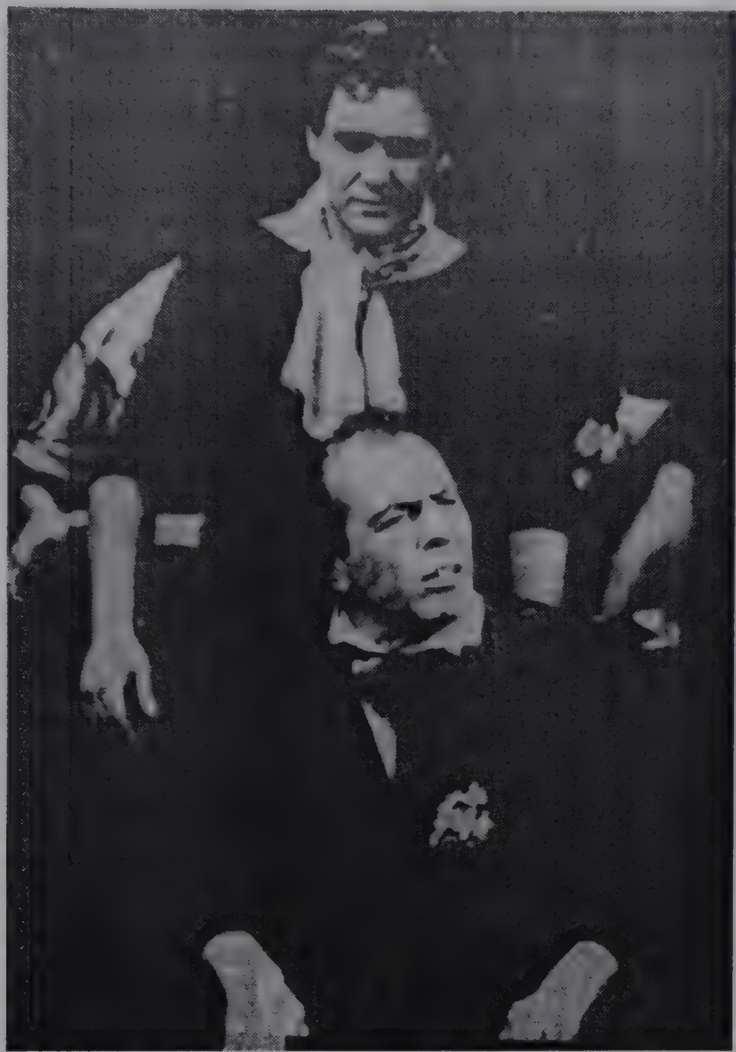
ಕಾಶಿಯ ಹನುಮಾನ್ ಘಾಟ್

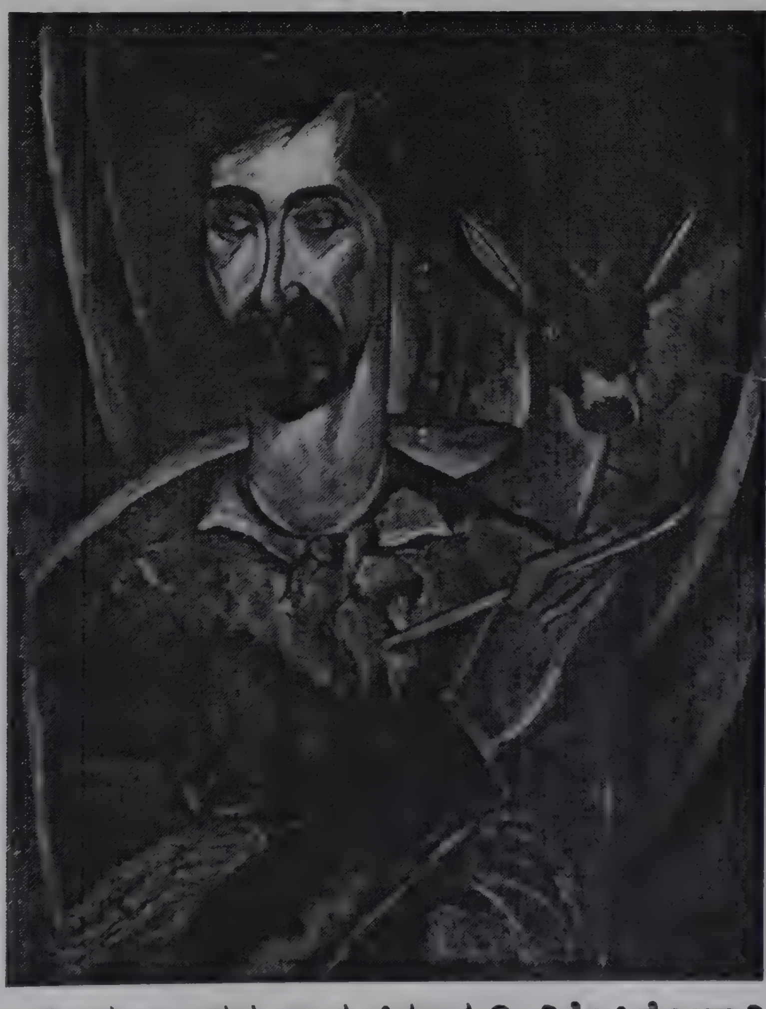
ಜಾನ್ ಎಫ್. ಕೆನಡಿಯ ಪ್ರತಿಮೆ. ವಾಷಿಂಗಟನ್ನಿನ ಕೆನೆಡಿ ಸ್ಮಾರಕ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ

ಸಾನ್ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ಕೋವಿನ 'ಯಂಗ್' ಮ್ಯೂಸಿಯಮಿನಲ್ಲಿರುವ – ದುರ್ಗಾ, ಪಾಲರ ಕಾಲದ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪ

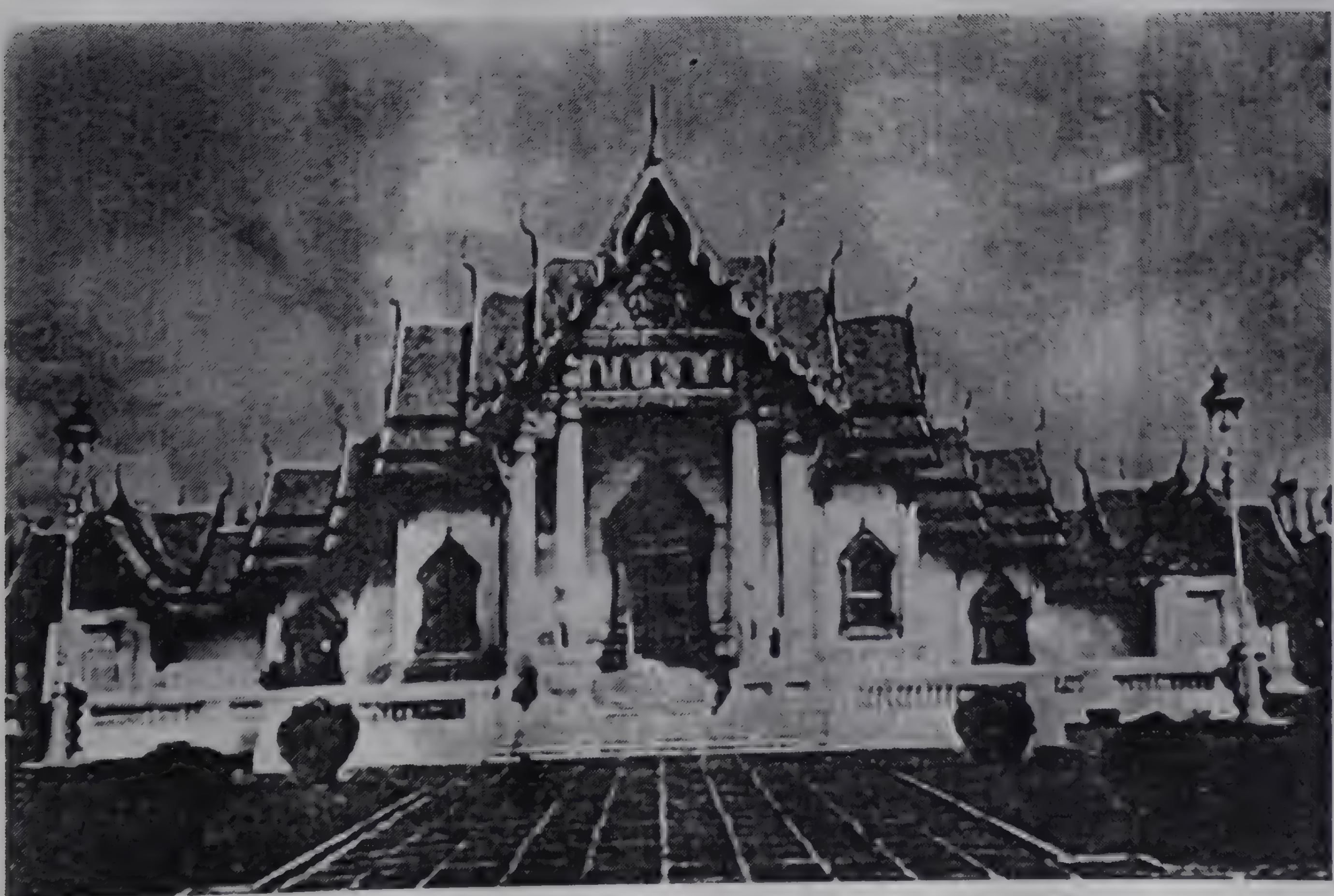
ತಿಬ್ಲೀಸಿ ನಗರದ ಮೂಕ ರಂಗಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ – ಅಮಿರಾನ್ ಶೆಲಿಕಶ್ವಿಲಿ – ಫಿರೋಸ್ಮಾನಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ

ಜಾರ್ಜಿಯ ಪ್ರಾಂತದ ಖ್ಯಾತ ಚಿತ್ರಕಾರ ದಿ. ನಿಕೊಫಿರೋಸ್ಮಾನಿ. ಇವನ ಬದುಕೇ ಮೂಕ ನಾಟಕವೊಂದರ ಕಥಾವಸ್ತು ಆಯಿತು.

ಸ್ವಯಂಭೂ ದೇವಾಲಯ (ನೇಪಾಳ)

ಅಮೃತಶಿಲೆಯ ದೇಗುಲ, ೧೯ನೇ ಶತಮಾನದ್ದು (ಬಂಕಾಕ್ ನಗರ)

ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ – ಸುಭದ್ರೆ – ಅಭಿಮನ್ಯು

ಅಭಿಮನ್ಯು ವಧೆ – ಕೃಷ್ಣ – ಅರ್ಜುನ

ಪೇರುವಿನ ಭಾರತೀಯ ರಾಯಭಾರಿ ಲಿಹಿರಿಯವರೊಡನೆ ಕಾರಂತರು
ಮತ್ತು ಪಿಟಿಲು ವಾದಕ ಕೃಷ್ಣಮಾಚಾರ್ಯರು

ನಮ್ಮ ಯಕ್ಷರಂಗದ ವಾದ್ಯಮೇಳ

V. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪದಗಳ ವಿಸ್ತರಣ ರೂಪ

೧. ಕ.ಮ.ಸ.ಇ. = ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ
೨. ಕ.ಸ. = ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ
೩. ಕ.ಸಾ.ಅ. = ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
೪. ಕ್ರಿ.ಶ. = ಕ್ರಿಸ್ತ ಶಕ
೫. ಕ್ರಿ.ಪೂ. = ಕ್ರಿಸ್ತ ಪೂರ್ವ
೬. ಪ್ರ = ಪ್ರಕಾಶನ
೭. ಪು.ಸ. = ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ
೮. ಮು. = ಮುದ್ರಣ
೯. ಲೇ. = ಲೇಖಕ
೧೦. ಶಿ.ಕಾ.ಸಾ.ಶ್ರೇ. = ಶಿವರಾಮ ಕಾರಂತ ಸಾಹಿತ್ಯ ಶ್ರೇಣಿ
೧೧. ಸಂ. = ಸಂಪಾದಕರು, ಸಂಪುಟ
೧೨. ಹು.ಮ.ಹ.ಮು. = ಹುಚ್ಚು ಮನಸ್ಸಿನ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳು

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಭಾಗ

ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಮಾನ್ಯತಾ ಸಂಸ್ಥೆ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು